

พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาชน
อนุรักษ์เทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชลตรงค์ ทองสง

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

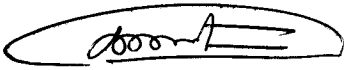
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กันยายน 2546

พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

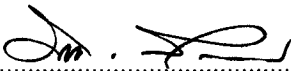
ชลตรงค์ ทองสง

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

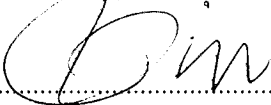
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

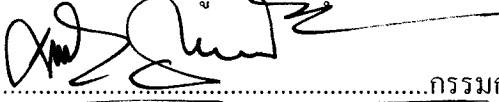
รองศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์

.....กรรมการ

ศาสตราจารย์ ดร.มนัส สุวรรณ

.....กรรมการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ ลิสุวรรณ

.....กรรมการ

นายคณต ธนุธรรมเจริญ

16 กันยายน 2546

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากรองศาสตราจารย์ ดร.อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ศาสตราจารย์ ดร.มนัส สุวรรณ และรองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ ลิสุวรรณ ที่ให้คำชี้แนะและให้คำปรึกษาในงานวิจัยในครั้งนี้

โดยผลงานวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย ซึ่งร่วมจัดตั้งโดยกองทุนสนับสนุนการวิจัย และศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ รหัสโครงการ BRT T_446001 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบคุณชาวบ้านในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ที่ได้ให้ความร่วมมือและเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้ดำเนินการจนประสบผลสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณ พ่อแม่ น้องสาว หน้อย และครูปอ ที่ช่วยเหลือและช่วยให้กำลังใจได้ดีเสมอมา จึงขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

ชลตรงค์ ทองสง

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคม		
	อนุรักษ์เทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช		
ผู้เขียน	นายชลดรงค์ ทองสง		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม)		
คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ประธานกรรมการ ศาสตราจารย์ ดร.มนัส สุวรรณ กรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ ลีสุวรรณ กรรมการ		

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธีผสมผสานกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการจัดการสนทนากลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การจำแนกและจัดระบบ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมและกลุ่ม และการวิเคราะห์ผลและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลรวมไปกับการเก็บข้อมูล

ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเริ่มตั้งแต่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และได้ก่อก่อให้เกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนขึ้นมา ในช่วงแรกองค์กรแต่ละแห่งมีการดำเนินงานที่เป็นอิสระต่อกัน แต่ก็มีปัญหาเกิดขึ้น ได้แก่ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ความขัดแย้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย องค์กรจากภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน และนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ ได้ร่วมมือ

กันแสวงหาทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้น จึงร่วมมือกันจัดตั้ง “ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” ขึ้น เพื่อพัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

2. กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมี 4 กระบวนการย่อยเกิดขึ้น คือ

2.1 การใช้กระบวนการกลุ่มของประชาคมฯ

2.2 การดำเนินงานร่วมกันในประชาคมฯ

2.3 การสร้างเครือข่ายในประชาคมฯ

2.4 การปฏิสัมพันธ์ภายในประชาคมฯ

กระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในประชาคมฯ ในเครือข่ายย่อยที่เป็นสมาชิกในประชาคมฯ และองค์กรต่าง ๆ ภายในประชาคมฯ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมี 3 ส่วน คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมภายในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ปัจจัยนอก ได้แก่ นโยบายภาครัฐ และการช่วยเหลือต่าง ๆ ภายนอก ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ กระแสทุนนิยม การท่องเที่ยวแบบมวลชน และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ

4. ผลจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมี 2 ส่วน คือ ผลของการจัดการต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวง ได้แก่ การลดลงของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและการเกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างอุทยานฯ กับชุมชน ผลที่มีต่อชุมชนได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การกระจายรายได้สู่ชุมชน และความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

การวิจัยครั้งนี้พบว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง มีองค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและองค์ความรู้ในการบูรณาการ องค์ความรู้ย่อยต่าง ๆ เป็นองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง อันจะนำมาสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนสืบต่อไป

Thesis Title	Development of Natural Resource Management of the Khao Luang Range Civil Society, Nakhon Si Thammarat Province	
Author	Mr. Chondarong Tongsong	
Degree	Master of Arts (Man and Environment Management)	
Thesis Advisory Committee	Assoc. Prof. Dr. Anurak Panyanuwat	Chairperson
	Prof. Dr. Manas Suwan	Member
	Assoc. Prof. Dr.Chukiat Lesuwan	Member

ABSTRACT

This research, namely, qualitative of development of natural resource mangement of the Khao Luahg Range civil society, Wakhon Si Thammarat Province, aimed at study : in the natural resource development of natural resource management. The process of natural resource management related to such management and the results. This research data were collected by the use of formalinter views, informal Interviews, participant observations and focus group discussions

The data were, then analyzed by grouping according to their functions. social in-depth interviews relationships and Chang The finding of this study were are follows :

1. Development of natural resource management.

The Khao Luang Range Civil society was formulated by the community and related. Agencies From both governmental and private sectors. It aimed to mutual manage natural resource for sustainable development.

2. Proccess of natural resource management

There were 4 sub-process derived within the process of natural resource management of the Khao Luang Range Civil society. Those were : (1) group process ; (2) participation process ; (3) network development within the society ; and (4) mutually interaction within the society.

Those sub-process, existed continuous by within the society, networking members and agency members. Such Collective process was a core factor initialing the development of natural resource management of this civil society in the given areas.

3. Factors relating to the natural resource management

The factors relating to the natural resource management in the study area consisted of 3 parts. The first one was internal factors consisting of community participation, local wisdom transfer, mutual learning process and body of know league construction in the natural resource management in : Khao Luang Range civil society.

The second one was external factors Cossetting of the government policies and other external assistance. The third one was problems and obstacles such as capitalism, mass tourism, and the national sanctuary act.

4. Results of the natural resource management.

Results of the natural resource management could be classified in to 2 parts. The first one was the effect on the national park such as the redaction of destruction of natural resource and a development of good relationship between the national park office and the civil society organization members. The second one was the effect on the community distribution, and the empowerment of the community of the community organizations.

At last, the research found that there were some bodies of knowledge existing in the dimension of the natural resource management in Khao Luang.

Those were the bodies of know ledge in natural resource, natural resource management and an integration of sub bodies of knowledge in the management dimension. Those matters could be the appropriate guidelines for sustainable natural resource management.

สารบัญ

	หน้า
กิตติประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	6
1.3 ขอบเขตการศึกษา	6
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	9
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	11
2.2 แนวคิดเรื่องชุมชนรูปแบบใหม่ชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคม	14
2.3 แนวคิดเครือข่าย เครือข่ายสังคม พัฒนาการของเครือข่าย องค์กรชุมชน	19
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ	24
2.5 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม	28
2.6 แนวคิดการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้	30
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
2.8 กรอบแนวคิดในการศึกษา	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	40
3.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก	40
3.2 ข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	41
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	46
บทที่ 4 ผลการศึกษา	48
4.1 บริบทของพื้นที่	48
4.1.1 บริบทของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง	48
4.1.2 บริบทของชุมชน	59
4.2 การก่อเกิดและพัฒนาการของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง	78
4.3 กระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง	98
4.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง	109
4.5 ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง	123
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	135
5.1 สรุป	135
5.2 อภิปรายผล	137
5.3 ข้อเสนอแนะ	149
บรรณานุกรม	150
ภาคผนวก	155
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	156
ภาคผนวก ข เทคนิคในการสัมภาษณ์และแบบนําสัมภาษณ์การใช้คำถามในการสนทนา และการจดบันทึกภาคสนาม	160
ภาคผนวก ค รายชื่อพรรณไม้ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง	164
ประวัติผู้เขียน	178

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางแสดงการสุ่มตัวอย่าง	41
2	ตารางแสดงจำนวนครัวเรือนและจำนวนหมู่บ้าน	60
3	ตารางแสดงลักษณะความเป็นประชาคมของประชาคมอนุรักษ์ เทือกเขาหลวง	148

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา	39
2	แผนที่อุทยานแห่งชาติเขาลง	50
3	แผนภาพแสดงการก่อเกิดและพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของชุมชนรอบเขาลง	90
4	แผนภาพแสดงพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคม อนุรักษ์เทือกเขาลง	97
5	แผนภาพแสดงการใช้กระบวนกลุ่มในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง	101
6	แผนภาพแสดงการดำเนินงานร่วมกันในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง	104
7	แผนภาพแสดงการสร้างเครือข่ายของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง	106
8	แผนภาพแสดงการปฏิสัมพันธ์ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง	107
9	แผนภาพแสดงกระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กร สิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง	108
10	แผนภาพแสดงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง	122
11	แผนภาพแสดงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ อุทยานแห่งชาติเขาลง	127
12	แผนภาพแสดงการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ในประชาคมอนุรักษ์ เทือกเขาลง	130
13	แผนภาพแสดงผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคม อนุรักษ์เทือกเขาลง	132
14	แผนภาพแสดงระบบความสัมพันธ์ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง	140

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เทือกเขานครศรีธรรมราชซึ่งทอดตัวขนานกับสองคาบสมุทรของภาคใต้ในประเทศไทยด้วยระยะทางยาวประมาณ 319 กิโลเมตร มีจุดเริ่มต้นจากด้านตะวันออกของจังหวัดสุราษฎร์ธานีทอดตัวผ่านจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง สงขลา และสตูล นับเป็นเทือกเขาที่ยาวที่สุดในประเทศไทยและยังเป็นป่าดงดิบผืนใหญ่ที่ยังทรงคุณค่าของความอุดมสมบูรณ์โอบเอื้อประโยชน์ต่อผู้คนกว่าครึ่งหนึ่งของภาคใต้ เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้ในลำดับต้น ๆ ของประเทศ นอกจากนั้นเทือกเขานครศรีธรรมราช ยังเป็นแหล่งรวมทรัพยากรทางด้านนันทนาการที่มีความสำคัญไว้อย่างมากมายอีกด้วย เช่น น้ำตกพรหมโลก น้ำตกอ้ายเขียว น้ำตกฝนแสนห่า ในท้องที่จังหวัดนครศรีธรรมราช น้ำตกโดนงาช้าง จังหวัดสงขลา น้ำตกโดนเต๊ะ น้ำตกกะช่อง น้ำตกสายรุ้งในท้องที่จังหวัดตรัง น้ำตกไพรวัลย์ น้ำตกหม่อมจุ้ยในท้องที่จังหวัดพัทลุง และยอดเขาที่สูงที่สุดของภาคใต้ คือ ยอดเขาหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช

ยอดเขาหลวงจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้ ด้วยความสูง 1,835 เมตรจากระดับน้ำทะเล ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงจังหวัดนครศรีธรรมราช มีอาณาเขตติดต่อกับ 5 อำเภอ กับอีก 2 กิ่งอำเภอ ในเขตการปกครองของ 16 ตำบล ในจังหวัดนครศรีธรรมราช คือ ตำบลท่าจีว อำเภอมือง ตำบลท่าดี ตำบลกำโลน ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา ตำบลบ้านเกาะ ตำบลพรหมโลก ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี ตำบลช้างกลาง ตำบลสวนขัน กิ่งอำเภอช้างกลาง ตำบลกรุงชิง ตำบลนบพิตำ ตำบลนาแหร กิ่งอำเภอนบพิตำ ตำบลละอาย อำเภอฉวาง ตำบลยางค้อม ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2517 เป็นอุทยานลำดับที่ 9 ของไทย มีเนื้อที่ประมาณ 356,250 ไร่ เป็นอุทยานที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย เพราะเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพและพันธุกรรมที่มีความสำคัญไว้อย่างมากมาย ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงนั้นพอที่จะอธิบายได้ 3 ด้านด้วยกัน ประการแรกคือ ความหลากหลายของชนิด (Species Diversity) ซึ่งภายในอุทยานแห่งชาติ

เขาหลวงมีสิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลายเป็นอย่างมากทั้งในด้านพืชพรรณ สัตว์ป่า หรือสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีพื้นที่ซึ่งมีระดับความสูงที่แตกต่างกัน ก่อตั้งตั้งแต่ความสูงระดับปกติจนถึงระดับ 1.835 เมตร ซึ่งเป็นระดับสูงสุดของพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และภาคใต้ตนเอง ประการที่สองคือ ความหลากหลายของพันธุกรรม (Genetic Diversity) จากความหลากหลายของระดับความสูงนี้เอง ทำให้อุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นแหล่งรวมลักษณะทางพันธุกรรมที่มีความสำคัญเอาไว้อย่างมากมาย เช่น บัวแจก (*Dipteris conjugata*) กล้วยไม้สังโต อาจารย์เต็ม (*Bulbophyllum smitinandii*) เอื้องสายเสริต (*Coelogyne rochussenii*) เฟิร์นมหาสดำ (*C.podophylla*) นกกินปลีหางยาวเขียว ชนิดย่อย *An.austalis* ซึ่งสิ่งมีชีวิตเหล่านี้สามารถพบได้ภายในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและพื้นที่ใกล้เคียง เท่านั้น ประการที่สามคือ มีความหลากหลายด้านระบบนิเวศ (Ecosystem Diversity) ที่แตกต่างกันไปตามระดับความสูงและภูมิประเทศ เช่น ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าเสื่อมโทรม ป่าพื้นสภาพ และป่าแบบกึ่งอัลไพด์ (อุทยานแห่งชาติเขาหลวง, 2542) และนอกจากนี้อุทยานแห่งชาติเขาหลวงยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำตาปี แม่น้ำกันตัง แม่น้ำละงู แม่น้ำปากพนัง คลองท่าดี คลองกลาย คลองคูสน เป็นต้น (บริษัทซีเทคฯ, 2543) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ดีถึงความอุดมสมบูรณ์และความสำคัญของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

การพัฒนาของเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศลดลงตลอดเวลาเห็นได้จากการที่มีพื้นที่ป่าไม้ในปี พ.ศ.2481 อยู่ 230.90 ล้านไร่จากพื้นที่ประเทศไทย 320.69 ล้านไร่ หรือคิดเป็น 72% ของพื้นที่ประเทศ พื้นที่ป่าไม้ได้ลดลงตลอดเวลาในปี พ.ศ.2504-2528 อัตราการลดลงเฉลี่ยได้เพิ่มเป็นปีละ 3.9 ล้านไร่ โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.2519-2521 อัตราการลดลงได้เพิ่มจากปีละ 4.9% เป็นปีละ 7.2 ล้านไร่ จนข้อมูลปี พ.ศ.2536 พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยเหลือเพียง 83.45 ล้านไร่ หรือ 26.02% ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งตามหลักวิชาการ พื้นที่ป่าไม้ควรมีไม่ต่ำกว่า 128 ล้านไร่ หรือ 40% ของพื้นที่ประเทศ จึงมีประสิทธิภาพในการควบคุมสมดุลของธรรมชาติได้อย่างเพียงพอ (สำนักงานป่าไม้เชียงใหม่, มปป.)

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ก็เช่นเดียวกัน หลังจากที่ถูกชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น ตลอดจนการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการเข้าไปจับจองและบุกรุกพื้นที่อุทยานมีมากขึ้น ทำให้ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่อุทยานได้ถูกทำลายลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งจากการบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้าน นายทุนและผู้มีอิทธิพลที่เข้าไปทำสวนผลไม้ สวนยางพารา ทำเหมืองแร่ และการลักลอบล่าสัตว์ป่า

ทั้งภายในและรอบ ๆ พื้นที่อุทยานและผลจากการทำลายที่เกิดขึ้นก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิด โศกนาฏกรรมน้ำท่วมและโคลนถล่มอย่างรุนแรงที่หมู่บ้านกะทูน อำเภอพิปูน จังหวัด นครศรีธรรมราชทำให้ประชาชนต้องสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินไปจากเหตุการณ์นี้อย่างมหาศาล จึงนับเป็นตัวบ่งชี้ได้อย่างดีว่าหากทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกทำลายไปภัยพิบัติก็จะหวนกระแทกกลับ คืนมาสู่ตัวมนุษย์อย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน ดังเช่นในปัจจุบันที่สภาพภูมิอากาศของภาคใต้ได้เปลี่ยนแปลง ไปส่วนหนึ่งก็มาจากการสูญเสียไปของสภาพป่าในเทือกเขานครศรีธรรมราชที่เปรียบเสมือน ตัวควบคุมสภาพภูมิอากาศของภาคใต้ไปนั่นเอง

ปัจจุบันกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มีเพิ่มมากขึ้น ประชาชน ได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น พื้นที่ในเขต อุทยานแห่งชาติเขาหลวงเองก็ได้รับการให้ความสำคัญเพิ่มมากขึ้นทั้งจากภาครัฐ เอกชน นักวิชาการ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนในท้องถิ่นเพราะอุทยานแห่งชาติ เขาหลวงเป็นแหล่งรวมเอาความอุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายทางชีวภาพและเป็นแหล่ง นันทนาการ ที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้า มาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงในปี พ.ศ.2543 มีจำนวนถึง 254,275 คน (อุทยาน แห่งชาติ เขาหลวง, 2543)

เมื่อประมาณปี พ.ศ.2540 อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กลายเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและบุคคลโดยทั่วไปในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่มีความอุดมสมบูรณ์สวยงามและมีชุมชนในท้องถิ่นซึ่งมีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ทำให้มี นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงและหมู่บ้านที่อยู่โดยรอบพื้นที่ กันอย่างมากมายจนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญของ ทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่นของตนเองจนก่อให้เกิดกลุ่มองค์กรท้องถิ่นในการดูแลและ จัดการทรัพยากรธรรมชาติรอบ ๆ พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นอย่างมากมาย ในระยะแรก แต่ละชุมชนก็มีการจัดการและดูแลทรัพยากรธรรมชาติโดยการแยกการจัดการกันไปเฉพาะแต่ละ ชุมชนเป็นเอกเทศ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเป็น กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้แหล่งธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญซึ่ง องค์ประกอบเหล่านี้มีความเปราะบางและละเอียดอ่อน การดำเนินการและจัดการที่เกิดขึ้นในระยะ แรกจึงเกิดปัญหามากมาย เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาความ ขัดแย้งในชุมชน ทั้งนี้สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากความไม่พร้อมและการขาดการจัดการที่เป็นระบบ ของชุมชนเพราะแต่ละชุมชนรอบเขาหลวงต่างใช้ทรัพยากรของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็น

ทรัพยากรตัวเดียวกันแต่ถ้าขาดการร่วมมือกันในการดำเนินการจัดการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน ก็มิสามารถเกิดขึ้นได้

สุรวุฒิ ปัดโรตอง (2542) ได้กล่าวไว้ในขบวนการสังคมไทย : ความเคลื่อนไหวภาคพลเมืองว่า บุคคลซึ่งเป็นพลเมืองในสังคมที่ประชาชนมีอำนาจเหนือรัฐนั้นตั้งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในอุดมการณ์ประชาธิปไตย และมีส่วนร่วมทางการเมือง สำนึกในสิทธิหน้าที่ความเสมอภาคและเสรีภาพ มีสำนึกสาธารณะเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เป็นบุคคลที่สามารถรวมกลุ่มเป็นองค์กร ซึ่งมีอย่างหลากหลายและดำเนินกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่องยาวนานจนสามารถตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการขององค์กรหรือชุมชนได้ บุคคลในสังคมแบบนี้ต้องมีเครือข่ายการติดต่อสื่อสารเพื่อการเรียนรู้อันเป็นกระบวนการทางสังคมแห่งการเรียนรู้ (learning Society) หรือประชาสังคม (Civil society) นั่นเอง และสอดคล้องกับการศึกษาของสำราญ ผักผล (2543) ในเรื่องการศึกษาขบวนการทางสังคมแนวใหม่ กรณีศึกษาเครือข่ายอหังเมืองน่าน ซึ่งมีการศึกษาพบว่ากลุ่มอหังเมืองน่านเกิดจากการรวมตัวของคนสามกลุ่มคือ กลุ่มพระสงฆ์ ที่ทำงานในส่วนของการณรงค์ เพื่อเผยแพร่จริยธรรมและแก้ไขปัญหาสังแวดล้อม กลุ่มที่สองคือกลุ่มองค์กรชุมชนที่เผชิญกับนักธุรกิจในการแย่งชิงพื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับสัมปทาน รวมทั้งปัญหาการลักลอบตัดไม้ของเอกชนในพื้นที่ป่าของชุมชน กลุ่มที่สามคือกลุ่มของนักพัฒนาเอกชนที่ทำหน้าที่เสริมความเข้มแข็งให้ผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชน ทั้งด้านออมทรัพย์ ธุรกิจชุมชนเกษตรยั่งยืน ป่าชุมชนและการพัฒนาสังคม โดยการเคลื่อนไหวของกลุ่มอหังเมืองน่าน แบ่งเป็นสองขบวนการหลักคือ ขบวนการเคลื่อนไหวตามแนววัฒนธรรมชุมชน ที่ยึดเอาภูมิปัญญาพุทธศาสนา และพลังความรักที่มีต่อแผ่นดินมาผนึกกำลังเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรที่ดิน น้ำ ป่า เขา โดยมีเป้าหมายเพื่อพึ่งพาตนเอง กลุ่มที่สองคือขบวนการเพื่อสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะเรื่องป่าไม้และเรียกร้องให้มีการจัดการแบบป่าชุมชน ทั้งนี้ขบวนการเคลื่อนไหวได้ใช้กลไกในการทำงานที่มีลักษณะเฉพาะตัวดังกล่าว คือ ได้ยึดเอาความศรัทธาที่มีต่อบุคคลเชื่อมโยงมาสู่การทำงานเป็นเครือข่ายนำมาสู่การสร้างเป็นสถาบันขึ้นมา ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มอหังเมืองน่านนี้เรียกว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่หรือประชาสังคมนั่นเอง

เมื่อประมาณปี 2543 มีการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายแห่งความร่วมมือร่วมกันของกลุ่มชุมชนรอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงภายใต้การประสานงานของสมาคมเพื่อนเกลือกเขาลอง ในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ภายใต้ชื่อ “ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” เพื่อความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันของชุมชนต่าง ๆ รอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง โดยมีอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นฐานทรัพยากรตัวเดียวกัน (สมาคมเพื่อนเกลือกเขาลอง,

2543) ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยตรง ทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 46 มาตรา 56 มาตรา 79 มาตรา 290 ตลอดจนพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์กรบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2542 มาตรา 17 มาตรา 69 ต่างก็กล่าวเอาไว้ในการมอบอำนาจในการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน (โครงการวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2543)

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องอาศัยความร่วมมือในการจัดการจากชุมชนในท้องถิ่นและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจะสามารถเป็นจัดการที่ยั่งยืนได้ เพราะการจัดการแบบแยกส่วนหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตนั้นไม่สามารถไม่สามารถเป็นจัดการที่ยั่งยืนได้แต่ยังกลับก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติหรือจะเป็นปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนดังที่ผ่านมา ดังนั้นชุมชนทุกชุมชนและองค์กรทุกองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะร่วมกันรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงอย่างยั่งยืนได้

การวิจัยเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวง” กำหนดปัญหาการวิจัยว่าชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีประวัติความเป็นมาอย่างไร อะไรเป็นสาเหตุให้เกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น อะไรเป็นสาเหตุให้เกิดการรวมตัวขององค์กรสิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชนมาเป็นเครือข่าย และอะไรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดพัฒนาการของเครือข่าย โดยการศึกษาในครั้งนี้จะทำการศึกษาโดยมีการแบ่งพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติออกเป็นยุคต่าง ๆ ตามการเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของประชามฯ เพื่อแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตลอดจนมีการศึกษาถึงกระบวนการในการจัดการและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงผลของการจัดการที่เกิดขึ้นทั้งในชุมชนและในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ผลการศึกษานี้จะมีประโยชน์อย่างมากในการส่งเสริมศักยภาพของเครือข่ายชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเป็นการนำบทเรียนในการศึกษาไปใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชนอื่น ๆ ที่มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวง
- 1.2.2 เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวง
- 1.2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวง
- 1.2.4 เพื่อศึกษาผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวง

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

1.1 พื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จ.นครศรีธรรมราช

1.2 พื้นที่หมู่บ้านรอบเขาหลวง ที่มีกลุ่มชมรมหรือองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม คือ

1. ชมรมอนูรักษ์ปลายอวน 2. ชมรมอนูรักษ์ข้างกลาง 3. ชมรมอนูรักษ์ต้นน้ำคลองกลาย 4. ชมรมรักษ์กรุงชิง 5. ชมรมอนูรักษ์บ้านวังลุง 6. ชมรมอนูรักษ์อ้ายเขียว 7. ชมรมอนูรักษ์บ้านคีรีวง 8. ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวง 9. กลุ่มอนูรักษ์ตำบลเขาพระ ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายของประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวง จ.นครศรีธรรมราช

2. ขอบเขตด้านประชากร

2.1 ผู้นำกลุ่มองค์กรสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นของชุมชนต่าง ๆ รอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ในประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวง จำนวน 9 องค์กร

2.2 เจ้าหน้าที่ในสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง จำนวน 5 คน

2.3 สมาชิกในประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวง คือ สมาชิกในประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวงที่ไม่ได้เป็นผู้นำขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน ประมาณ 20 คน ซึ่งสมาชิกในกลุ่มนี้จะมีส่วนสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูรักษ์เทือกเขาหลวง

2.4 หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นักวิชาการจากองค์กรต่าง ๆ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หน่วยงานละ 1 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่สามารถให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้

2.5 ประชาชนในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาสลวง ชุมชนละ 2-3 คน ซึ่งจะ
เป็นตัวแทนของประชากรในชุมชนรอบเขาสลวง ที่จะให้ข้อมูลผลของการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาสลวง

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.1 สภาพทั่วไปของอุทยานแห่งชาติเขาสลวง

- ลักษณะทั่วไปด้านกายภาพ, ชีวภาพ
- ลักษณะเด่นทั่วไปในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสลวง

3.2 สภาพทั่วไปของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาสลวง

- ลักษณะทางสังคมทั่วไปและวิถีชีวิตของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติ
เขาสลวง
- ภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของชุมชนต่างๆรอบพื้นที่อุทยาน
แห่งชาติเขาสลวง
- ลักษณะโครงสร้างของชุมชน เช่น จำนวนประชากร การเกิด การตาย
การอพยพ การตั้งบ้านเรือนถิ่นฐาน เป็นต้น
- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาตลอดจนความ
สัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับชุมชน

3.3 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบ พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสลวง

- การก่อเกิดและพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กร
สิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสลวง
- การดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆขององค์กรสิ่งแวดล้อมของชุมชนรอบ
พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสลวง

3.4 พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือก เขาสลวง

- ประวัติความเป็นมาของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยาน
แห่งชาติเขาสลวง
- การก่อเกิดและพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคม
อนุรักษ์เทือกเขาสลวงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ ปี พ.ศ. 2328 ถึง 31 ธันวาคม 2545 โดยแบ่งเป็น
ยุคต่างๆ

3.5 กระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์
เทือกเขาหลวง

- กระบวนการกลุ่มภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
- การดำเนินงานร่วมกันในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
- การสร้างเครือข่ายภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
- การปฏิสัมพันธ์ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

3.6 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือก
เขาหลวง

3.6.1 ปัจจัยภายใน

- ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนต่างๆภายในประชาคมอนุรักษ์
เทือกเขาหลวง
- การมีส่วนร่วมภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
- ระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
- การสร้างองค์ความรู้ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ของ
ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

3.6.2 ปัจจัยภายนอก

- นโยบายจากภาครัฐ
- ความช่วยเหลือจากภายนอก
- งบประมาณจากภายนอก
- การถ่ายทอดความรู้จากภายนอก

3.6.3 ปัญหาอุปสรรค

- กระแสนิยม
- การท่องเที่ยวแบบมวลชน
- พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ

3.7 ผลของการดำเนินงานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคม
อนุรักษ์เทือกเขาหลวง

- กิจกรรมและผลงานต่าง ๆ ของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
- ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆของประชาคมอนุรักษ์

เทือกเขาหลวง เช่น ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความตื่นตัว

ของชุมชนรอบ ๆ พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงในการดูแลรักษาธรรมชาติ การที่สามารถสร้างพันธมิตรในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันทั้งในชุมชนและองค์กรต่างๆชุมชนได้เรียนรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

4. ขอบเขตด้านเวลา

- การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอดีตตั้งแต่ ปี พ.ศ.2358 จนถึงปัจจุบัน คือ วันที่ 31 ธันวาคม 2545 เท่านั้น มิได้รวมไปถึงการดำเนินงานในอนาคตหลังจากเสร็จสิ้นการศึกษาวิจัยแล้ว

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง หมายถึง การรวมตัวกันขององค์กรสิ่งแวดล้อมต่างๆของชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช และองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง อุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์กรพัฒนาเอกชน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ตลอดจนนักวิชาการจากองค์กรต่างๆซึ่งได้ร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

องค์กรสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น หมายถึง องค์กรหรือชมรมต่าง ๆ ที่ดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนต่าง ๆ รอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จ.นครศรีธรรมราช

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนสู่คนหรือกลุ่มสู่กลุ่ม แต่มิใช่จากผู้ให้ไปสู่ผู้รับแต่เป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งผู้ให้และผู้รับ เช่น การเรียนรู้ร่วมกันขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน รอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

พัฒนาการ หมายถึง การเติบโตและพัฒนาขึ้นในการดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เช่น การพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเพิ่มของจำนวนสมาชิกในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง การยอมรับในการดำเนินงานของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงของชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ทั้งด้านกายภาพและสังคมซึ่ง

สามารถวัดได้ในเชิงประจักษ์ เช่น การลดลงของการทำลายป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประชาคมฯ จากชุมชนในพื้นที่เพิ่มขึ้น การต่อเนื่องของกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ปัจจัยภายใน หมายถึง เหตุหรืออิทธิพลจากภายในชุมชนภายในประชาคมอนุรักษ์ เทือกเขาลงที่ผลักดัน หรือส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบไปด้วย ความเข้มแข็งขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง

ปัจจัยภายนอก หมายถึง อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชน ที่สนับสนุนให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบไปด้วย นโยบายจากภาครัฐ ความช่วยเหลือจากภายนอก งบประมาณสนับสนุนจากภายนอก และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากภายนอกชุมชน

การท่องเที่ยวแบบมวลชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่เน้นปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ยังมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเท่าใด การท่องเที่ยวแบบมวลชนก็จะมีความสำเร็จเพิ่มขึ้นเท่านั้น

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่คนในชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ รวมถึงทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น น้ำตก ยอดเขาลง พรรณไม้หายาก สัตว์ป่าหายาก เป็นต้น

ความสัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อ เชื่อมโยงขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนต่าง ๆ ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง สืบเนื่องจากความถี่ของการติดต่อประสานงานและทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนภายในประชาคมฯ

กระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง กิจกรรมและกลไกที่องค์กรต่างๆ ได้ดำเนินการมาอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบในการคิด ริเริ่ม วางแผน วางโครงการ ดำเนินงาน ประสานงาน ติดตามและประเมินผล ทั้งนี้เป็นกระบวนการที่ดำเนินการโดยประชาชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเป็นหลักบนฐานของการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลง

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งเนื้อหาขององค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบในการศึกษาคือ

- 2.1 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.2 แนวคิดเรื่องชุมชนรูปแบบใหม่ ชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคม
- 2.3 แนวคิดเรื่องเครือข่าย เครือข่ายสังคม พัฒนาการของเครือข่ายองค์กรชุมชน
- 2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- 2.5 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
- 2.6 แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีหลายลักษณะ และหลายระดับด้วยกัน ซึ่งก็ได้มีนักวิชาการได้ให้หลักการสำหรับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายท่านด้วยกัน โดยงานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผู้วิจัยได้ใช้หลักการจากแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

เสนห์ จามริก (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้น คือ การที่ประชาชนมีโอกาสอย่างอิสระปราศจากการแทรกแซง ครอบงำ บังคับให้ได้พัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดแจงใช้ ควบคุม ระดมทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคมเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจที่กำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเชื่อมั่น เพื่อเป้าหมายแห่งการพึ่งตนเองได้ในที่สุดสอดคล้องกับสังคม ทวีทอง (2527)

ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้กระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจกำหนดชีวิตอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ซูเกียรติ ลีสุวรรณ์ (2534 : 2541) กล่าวว่า แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเกิดมาจากการเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีปัญหา ตระหนักรู้และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลเพียงใดจึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของเขาเอง นอกจากนั้นแล้วการมีส่วนร่วมยังช่วยลดปัญหาความแปลกแยก เนื่องจากนำเข้าสู่สิ่งต่าง ๆ จากภายนอกเข้าไปในชุมชนนั้นด้วย การมีส่วนร่วมไม่ได้หมายความว่าความแคบๆแค่การมีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนโครงการเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงขั้นตอนสำคัญอย่างเช่นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ ด้วย

Cohen and Uphoff (1977) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปว่ามีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision Making) ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการ (Implementation) ด้วยเช่น การจัดองค์การกำหนดกิจกรรมพัฒนาเป็นต้น การตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย จะเห็นว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติการแต่ก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วยเหมือนกัน โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลจากการปฏิบัติการและผลประโยชน์ก็มาเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผลซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ก็จะมีผลสะท้อนกลับ (Feedback) จากการประเมินผลและการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วยซึ่งแนวคิดนี้มีกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วม 4 รูปแบบ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประกอบด้วย 3 ขั้นตอนได้แก่ การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจและการตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการประกอบด้วย การสนับสนุนคนด้วยทรัพยากรการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) กล่าวว่า ความต้องการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามีมาแต่โบราณ ตั้งแต่มนุษย์อยู่ร่วมกันหรืออีกนัยหนึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ชาติจะแตกต่างกันแต่ในรูปแบบและวิธีการเท่านั้น การเข้าร่วมพัฒนาอาจทำได้โดยบังคับ โดยสมัครใจ โดยความจำเป็น การเข้าร่วมอาจเกิดจากการชักนำของผู้นำชุมชน หัวหน้าเผ่า หัวหน้าหมู่บ้าน ข้าราชการผู้มีอำนาจหน้าที่ หรือแม้กระทั่งรัฐบาล หรือองค์กรเอกชน การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอาจทำในระยะสั้น ระยะยาวต่อเนื่อง อาจกระทำตามนโยบายที่กำหนด หรือทำตามความจำเป็นที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ที่ต้องช่วยกันเพื่อความอยู่รอดและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ไพรัตน์ เตชะรินทร์ กล่าวว่า กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนทั้งในรูปแบบส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันในเรื่องต่อไปนี้ให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้คือ

- 1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไข ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
- 4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุง ระบบการบริหารพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
- 6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
- 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
- 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้กระทำไว้ ทั้งโดยเอกชน และรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น สากล สติวิทยานันท์ (2532) กล่าวว่า เกิดจากแนวคิดสามประการ คือ ประการแรก เกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันโดยเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน โดยเกิดจากปัจจัยบุคคลแล้วพ้องต้องกัน กลายเป็นส่วนรวม ประการที่สอง เกิดจากความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีผลต่อ

สถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนแล้วลงมือกระทำร่วมกัน ประการสุดท้าย เกิดจากการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะเกิดความรู้สึกเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นในธรรมชาติของฉลาดชาย รมิดานนท์ (2528) เห็นว่า ป่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของป่าไม้สังคม (Social Forestry) อันหมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านการป่าไม้ที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อตอบสนองความจำเป็นและความปรารถนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการดำรงชีพเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีหลายลักษณะ หลายวิธีการด้วยกัน แต่หัวใจสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการใช้ในการจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การเริ่มต้นสนใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลในการดำเนินการด้วย

2.2 แนวความคิดเรื่องชุมชนรูปแบบใหม่ชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคม

แนวคิดเรื่องชุมชนรูปแบบใหม่ ชุมชนเข้มแข็ง และประชาสังคมแม้จะเป็นแนวความคิดของนักวิชาการสมัยใหม่ แต่ก็ได้นักวิชาการได้ให้ความสนใจในแนวความคิดเหล่านี้ไว้อย่างมากมาย เพราะมีแนวคิดว่าการสร้างชุมชนรูปแบบใหม่ ชุมชนเข้มแข็งประชาสังคมจะสามารถนำชุมชนไปสู่ความยั่งยืนได้ โดยงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดเรื่องชุมชนรูปแบบใหม่ ชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคมเพื่อใช้เป็นแนวคิดทฤษฎีในการวิจัยไว้ ดังนี้

2.2.1 แนวความคิดเรื่องชุมชนแบบใหม่

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543) กล่าวว่าไว้ว่า ชุมชนรูปแบบใหม่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการพัฒนาเทคโนโลยีและปัญหาของสังคมสมัยใหม่ที่ทวีความซับซ้อนและรุนแรงมากขึ้น คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนในรูปแบบใหม่ (Schular 1996, p.9) คือ ความมีจิตสำนึกร่วม (Consciousness) มีหลักการ (Principle) และมีจุดมุ่งหมาย (Purpose) อาจกล่าวได้ว่าชุมชนในรูปแบบใหม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ทางกายภาพไม่จำเป็นต้องพบปะกัน แต่เป็นชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมสัมพันธ์และยังเป็นการสร้างวัฒนธรรมมวลชนแบบใหม่ขึ้น

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) กล่าวว่า iva ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ว่าเป็นประชาสังคมที่กลับมาใหม่เป็นเรื่องความสัมพันธ์ เป็นเรื่องของการสมาคมติดต่อสื่อสารกันของคนในสังคมที่เป็นอิสระจากรัฐและกลไกตลาดและเปิดกว้างในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่มีเครือข่ายโยงใยกว้างขวาง เพื่อมุ่งหาข้อยุติหรือหลักการร่วมกัน เพื่อสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่เข้มข้น และมีที่ว่างให้กับความแตกต่างหลากหลายและสิทธิในการไม่เชื่อฟังรัฐของประชาชนเพื่อมองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น สารสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ คือ ประการแรก ขบวนการเหล่านี้ไม่ใช่ขบวนการเคลื่อนไหวบนฐานของชนชั้นใด เพียงชนชั้นเดียวอย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต ประการที่สอง เรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้องขบวนการเหล่านี้มีใช้เรื่องแคบ ๆ ประการที่สาม ขบวนการเหล่านี้ไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่อย่างเช่นพรรคการเมืองหรือนักการเมืองและมีได้หวังพึ่งกลไกรัฐอย่างขบวนการเรียกร้องในอดีตแต่เคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยตนเองเนื่องจากไม่เชื่อในความเป็นตัวแทนของระบบพรรคการเมือง และไม่เชื่อมั่นศรัทธาในความสามารถและความจริงใจของรัฐ ประการสุดท้าย เป้าหมายของการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ก็มีใช้เพื่อการช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต แต่เป็นความต้องการสร้าง “กติกาหรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต” การนำความคิดเรื่องชุมชนรูปแบบใหม่ เครือข่าย และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ วัตถุประสงค์ เพื่อนำไปเป็นกรอบในการศึกษาถึงความเป็นชุมชนของกรณีศึกษา รวมถึงเครือข่ายความโยงใยที่เป็นอยู่ อีกทั้งเพื่อความเข้าใจกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

2.2.2 แนวความคิดเรื่องชุมชนเข้มแข็ง

ประเวศ วะสี (2539) กล่าวว่า iva ถ้าเปรียบเทียบสังคมที่อ่อนแอเหมือนกับกองทรายที่กระจัดกระจายไร้ความหมาย แต่ครั้งมีการก่อกองทรายขึ้นเป็นเจดีย์ก็เกิดความสำคัญและงดงามขึ้น การก่อสร้างเจดีย์ในที่นั้นเปรียบเหมือนการสร้างโครงสร้างที่เข้มแข็งยึดโยงภายในสังคม การแก้วิกฤตทางสังคมหรือความอ่อนแอของสังคมจึงได้แก่การทำให้สังคมมีโครงสร้างที่เข้มแข็งนั่นเอง โครงสร้างนี้ครอบคลุมถึงคนในสังคมโดยรวม ซึ่งมีรากฐานเริ่มตั้งแต่การมีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง ชุมชนที่รวมตัวเข้มแข็ง

ในสถานการณ์ที่เป็นจริงการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาใหญ่ที่อยู่ยากซับซ้อนโดยลำพังคนเดียวเป็นเรื่องที่มีข้อจำกัดมากจึงจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมกัน (Participatory Learning) มีการจัดองค์กร มีการจัดการด้วยชุมชน

ประเวศ วะสี (2539) ได้สรุปองค์ประกอบความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งว่ามีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยต่อการสร้างองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ Spirituality learning Management มีองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่

ประการแรก การพัฒนาด้านธรรมะ (Spiritual Development) ธรรมะคือความดี ความถูกต้อง การไม่เอาัดเอาเปรียบ ไม่เห็นแก่ตัว ธรรมะจึงดึงให้คนอยู่ร่วมกันอย่างแน่นแฟ้น

ประการที่สอง การเรียนรู้โดยการกระทำร่วมกัน (Participatory Action Learning)

ประการที่สาม การเคลื่อนไหวเรียกร้องเป็นรูปแบบใหม่ กล่าวคือ เป็นการเคลื่อนไหวด้วยตัวเองไม่ผ่านกลไกรัฐ พรรค หรือนักการเมืองแต่เป็นการใช้สิทธิของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่จะไม่เชื่อฟังรัฐ (Civil Disobedience) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในระบบประชาธิปไตย

ประการที่สี่ การรวมกลุ่มของขบวนการเอิร์ธเฟิร์สเป็นเรื่องของจิตสำนึกส่วนบุคคลที่ต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติ (Individual Conscience) หรืออีกในหนึ่ง ขบวนการเอิร์ธเฟิร์สไม่ใช่ Interest Group Politics แต่เป็น Issue Groups Politics คือรวมตัวกันบนฐานของประเด็นปัญหาที่ต่อสู้ร่วมกัน

ประการที่ห้า ยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของขบวนการเอิร์ธเฟิร์สเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการให้คนทั้งโลกได้รับรู้ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเทคนิคในการดึงและดึงความสนใจของประชาชนในวงกว้างโดยผ่านการใช้สื่อต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่ขบวนการเอิร์ธเฟิร์สกระทำการเมืองในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Politics) หรือการเมืองเชิงอิทธิพล (Politics of Influence) เป็นการปลุกจิตสำนึกของคนในสังคมให้ตระหนักรู้ถึงปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตแบบใหม่

ประการสุดท้าย การเมืองในเชิงสัญลักษณ์มีความสำคัญมากในระบบการเมืองสังคมแบบปิดล้อมอย่างที่เป็นอยู่ เพราะวิถีชีวิตของคนในสังคมถูกครอบงำด้วยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ดังนั้น ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ยังคงเป็นการดกขำลัทธิการผลิตและการบริโภคอยู่นั่นเอง แทนที่จะลดการผลิตและการบริโภค เพียงแต่เป็นการผลิตและการบริโภคเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือที่ Luke (1993) เรียกว่า “Green Consumerism” นั่นเอง

2.2.3 แนวความคิดเรื่องประชาสังคม

แนวคิดเรื่องความร่วมมือเบญจภาคี/พหุภาคีมักจะได้รับการนำเสนอออกมาพร้อม ๆ กับแนวความคิดเรื่อง ประชาสังคม (Civi Society) ซึ่งศาสตราจารย์ นพ.ประเวศ วะสี เห็นว่าเป็นเรื่องเดียวกันหรือเหมือน ๆ กัน คือคำว่า Civic Tradition, Community, Civility, Civil Society แปลออกมาได้ว่า ความเป็นชุมชน ประชาคม คำพวกนี้มีความหมายไปในทางเดียวกัน (ประเวศ วะสี ใน ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาคการณ์ไกล (บก.2539) เพราะความร่วมมือเบญจภาคีนั้นเป็นความร่วมมือของคนทั้งสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน คนหลาย ๆ ฝ่ายที่

เข้ามาร่วมมือกันนั้นเกิดเป็นชุมชนด้วยตามคำนิยามที่ว่าชุมชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์ ร่วมกัน มีความเชื่อในระบบคุณค่าบางอย่าง มีการติดต่อสื่อสารกัน มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันและมีกาจัดการ ในขณะที่ประชาสังคม ก็มีแนวคิดไปในทำนองเดียวกัน มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเรื่องประชาสังคมไว้ เช่น ประเวศ วะสี (3-4) ที่ให้ความหมายของประชาสังคม (Civil Society) ว่า หมายถึงการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกันจะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างในเรื่องใด ๆ และมีการจัดการ ส่วนชัยอนันต์ สมุทวณิช (2534) ก็ให้ความหมายของ ประชาสังคม ว่าหมายถึง ทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ที่เข้าเป็น Partnership กัน คือ การร่วมกันทำงานไม่แบ่งแยกว่าเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องของฝ่ายรัฐหรือฝ่ายสังคมไม่จำกัดว่าใครเป็นส่วนนำหรือส่วนตาม เป็นเรื่องทุกๆส่วนในสังคมต้องมารวมกันเพื่อแก้ไขปัญหาโดยเอาประเด็นปัญหาหรือกิจกรรมเป็นศูนย์กลางโดยไม่จำกัดว่าเป็นเรื่องของใคร ใครเป็นฝ่ายนำ ใครเป็นฝ่ายตาม สามารถเกิดขึ้นได้ทุกวัน เกิดขึ้นได้ทุกระดับตั้งแต่ในระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน ไปจนถึงระดับชาติ โดยชัยอนันต์ สมุทวณิช (2539) ก็ได้เสนอความคิดเรื่อง “ประชารัฐ” ด้วยว่าเป็นเรื่องของความสัมพันธ์และจิตใจของประชาชนกับรัฐที่ต้องผนึกกำลังร่วมกันลดและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเป็นการย้ำว่าในความร่วมมือของประชาสังคมนั้นอาจมีภาคีเข้าร่วมเพียงบางภาคีก็ได้ซึ่งก็น่าจะหมายถึงความร่วมมือพหุภาคีนั่นเอง

เกษียร เตชะพีระ (2539) มีความเห็นเพิ่มเติมไปจากคนอื่น ๆ ว่า “ประชาสังคม” หรือ “สังคมอารยะ” (Civil Society) มีลักษณะเป็นสถาบันอิสระนอกภาครัฐ นอกกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจที่เป็นเอกชนและมหาชน ซึ่งมองในแง่ดี ก็จะเป็นขบวนการจัดตั้งมีอุดมการณ์ชั้นนำและก่อการเคลื่อนไหวโฆษณาปลุกกระดม ชุมนุมประท้วง เดินขบวน บอยคอต นัดหยุดค้า หยุดงานด้วยรูปงานต่าง ๆ อาทิ เช่น หน่วยพรรค กลุ่มนักศึกษา โรงเรียนจีน สมาคมวิชาชีพธุรกิจ สหภาพแรงงาน สมาคมเช่ตระกูล/สำเนียงภาษา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ องค์กรพัฒนาเอกชนนั่นเองแต่หากมองในแง่ร้ายหรือแง่ที่สุดก็จะเป็นกลุ่มอั้งยี่การใช้ความรุนแรงเล่นงานลอบสังหารปรปักษ์ทางการเมือง ซึ่งจุดนี้จะขัดแย้งกับความเห็นของท่านอื่น ๆ ที่มองประชาสังคมแต่ในด้านดีด้านบวก

อนุชาติ พวงสำลี (2540) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของประชาสังคมโดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ความหลากหลาย

ความหลากหลายนับว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในองค์ประกอบของสังคม กล่าวคือ สังคมใดที่ขาดความหลากหลาย มีเพียงมิติเดียว รูปแบบเดียวก็จะเป็นสังคมที่ขาดการเรียนรู้ ขาดจินตนาการ และไม่เอื้อให้เกิดพัฒนาการแก่คนรุ่นต่อไป ความหลากหลายเป็นไปได้ในหลายลักษณะ

2) มีความเป็นชุมชน

ความเป็นชุมชนในความหมายของประชาสังคมนั้นอาจครอบคลุมความหมายที่กว้างถึงอาณาบริเวณหรือบริบทขนาดใหญ่ที่สามารถเชื่อมโยงติดต่อถึงกันในทางใดทางหนึ่งหรืออาจพิจารณาถึงความเป็นชุมชนภายในกลุ่มองค์กรเล็ก ๆ ที่รวมตัวกันด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจ และหรือผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นลักษณะของความเป็นชุมชนก็จึงไม่จำเป็นต้องติดขัดกับความเป็นชนบทหรือชุมชนก็ได้ ความเป็นชุมชนอาจเป็นเรื่องของชุมชนเมือง ชุมชนของคนชั้นกลาง ชุมชนของนักธุรกิจ ชุมชนของสถาบันการศึกษา รวมถึงความเป็นชุมชนของคนภายในองค์กรอีกด้วย โดยนัยยะขององค์ประกอบนี้ คงจะทำให้มองเรื่องประชาสังคมในบริบทที่กว้างขวางและหลากหลายมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี “ความเป็นชุมชน” เองก็ต้องมีอยู่มาหลายลักษณะการสร้างให้เกิดความเป็นชุมชนนั้นคงเป็นเรื่องในเชิงยุทธศาสตร์ยุทธวิธีที่จะต้องคิดคำนึงให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของแต่ละสังคม

3) บทสำนึกสาธารณะ สำนึกสาธารณะหรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (Public Consciousness) นั้นเป็นคุณลักษณะที่สำคัญและมีความหมายเป็นอย่างยิ่งในองค์ประกอบของประชาสังคม ดังได้กล่าวไปแล้วว่า องค์ประกอบสำคัญของความเป็นประชาสังคมคือ ความหลากหลายของกลุ่ม องค์กรในสังคม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มองค์กรในลักษณะ Self-interest Group, Public-Interest Group, Pressure Group, Volunteer Group ต่างๆ ก็ตาม แต่สิ่งที่เราพบเห็นอยู่ก็คือ เรามีกลุ่มองค์กร “ประชาสังคม” ในความหมายนี้มากมายในสังคมไทย แต่ส่วนมากกลุ่มองค์กรเหล่านี้มักไม่มีความเข้มแข็ง ไม่มีพลังเพียงพอที่จะช่วยผลักดันแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคม ในทางกลับกันกลุ่มองค์กรที่มีความเข้มแข็งและมีพลังในการกำหนดทิศทางของสังคมก็คือ กลุ่มองค์กรทางการเมือง

4) เกิดกิจกรรมและความต่อเนื่อง บนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มที่หลากหลายรวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร และสมานฉันท์ร่วมกันนั้น คงจะยังไม่เพียงพอหากไม่สามารถผลักดันให้เกิดการกระทำหรือกิจกรรมร่วมกัน ความหมายของความเป็น

ประชาสังคมที่สำคัญ คือ กระบวนการเรียนรู้กันหรือการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) นั่นเองยิ่งในสังคมที่มีพลังพลวัตสูงในปัจจุบัน ยิ่งต้องอาศัยนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางสังคมที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว สำนักสาธารณะนั้นเป็นนามธรรมที่มีความสามารถบังคับให้เกิดขึ้นได้ในบุคคลใด ๆ หากปราศจากการเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติการร่วมกัน (Interactive Learning Through Actions) ดังนั้น การสร้างเงื่อนไขหรือกิจกรรมร่วมกันที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมและการเรียนรู้นั้น ย่อมจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของ “ประชาสังคม” ในอีกด้านหนึ่ง

5) มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสารและด้วยเหตุทำนองเดียวกันกับเรื่องของกิจกรรม และความต่อเนื่อง กลุ่มประชาสังคมที่จะมีความยั่งยืนและมีความหมาย ย่อมต้องมีระบบการจัดการที่ดี มีระบบการสื่อสารแลกเปลี่ยน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน (Communication and Network) ประสพการณ์ของการเรียนรู้บนพื้นที่ที่หลากหลายบนกิจกรรมที่หลากหลายคือ พลัง

การนำเอาแนวความคิดเรื่อง “เบญจภาคี” “ประชาคม” และ “ประชาสังคม” มาเป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์การศึกษานี้เพื่อให้เข้าใจถึงองค์ประกอบของความเป็นประชาสังคมที่ผนึกกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือ รวมถึงลำดับการกำเนิดขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะว่าเป็นอย่างไร มีความรับผิดชอบอย่างไร และตลอดถึงการดำรงตนอยู่ในสังคมที่ซับซ้อนอย่างไร

การศึกษาแนวคิดเรื่องชุมชนรูปแบบใหม่ ชุมชนเข้มแข็งและประชาคม พบว่าชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญในการจัดการและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง เพราะชุมชนท้องถิ่นคือผู้รับเอาประโยชน์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง ดังนั้นในการสร้างชุมชนรูปแบบใหม่ ชุมชนเข้มแข็ง และกระบวนการประชาสังคม จึงควรเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเต็มความสามารถ

2.3 แนวคิดเครือข่าย เครือข่ายสังคม พัฒนาการของเครือข่ายองค์กรชุมชน

แนวคิดเรื่องเครือข่าย เครือข่ายสังคม และพัฒนาของเครือข่ายองค์กรชุมชน นับว่ามีความสำคัญอย่างมากสำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะของประชาสังคม ไม่ว่าจะเป็นในชุมชนใด ๆ ก็ตาม โดยในการดำเนินการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎี เรื่อง เครือข่าย เครือข่ายสังคม และพัฒนาการของเครือข่ายองค์กรชุมชน ดังนี้คือ

2.3.1 แนวคิดเรื่องเครือข่าย

สุเทพ สุนทรเกสัช (2535) ได้อธิบายเครือข่ายว่าเป็นรูปแบบทางด้านจิตวิสัยของสายใยความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในสังคมที่มีแบบแผนสายสัมพันธ์ต่างๆทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งมีหลักการว่า สายสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้กระทำต่าง ๆ ปกติจะมีลักษณะควบคู่กันในด้านเนื้อหา ความเข้มข้นสนองสิ่งต่าง ๆ ให้แก่กันและกัน โดยมีความเข้มข้นมากน้อยต่างกันและมีลักษณะการถ่ายทอดต่อกัน หรือนำไปสู่เครือข่ายชนิดต่าง ๆ สุชาดา มีสงฆ์ (2535) กล่าวว่า “เครือข่าย” ของชาวบ้านเป็นไปโดยธรรมชาติ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน โดยไม่มีเรื่องเงินทองเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งในระดับเครือข่ายที่ชาวบ้านมีอยู่เป็นเครือข่ายเฉพาะในระดับบุคคล (ครอบครัว) และเครือญาติ โดยมีพื้นฐานความคิดจากการแสวงหาหลักประกันให้กับชีวิต ครอบครัว และลูก ๆ ของตน ซึ่งถือว่าในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติและชุมชนเป็นอันดับแรก และขยายครอบคลุมถึงกิจกรรมการพัฒนาเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันให้กับตนเอง ครอบครัว กลุ่มชุมชนของตนเอง และผู้อื่น โดยลักษณะของเครือข่ายมีสองลักษณะคือ เครือข่ายแนวนอน ซึ่งมีความสัมพันธ์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยมีพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และเครือข่ายแนวตั้ง มีพื้นฐานมาจากความไม่เท่าเทียมกัน เช่น การกู้เงิน การประสานงานกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน จอห์น ไนซ์บิตต์ (อ้างใน สันติ ตั้งรพีพากร, (2532) มีแนวคิดคล้าย ๆ กันว่าเครือข่ายชาวบ้านเป็นการพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรระหว่างกันและกันในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การติดต่อสัมพันธ์ที่สร้างความเชื่อมโยงกันขึ้นระหว่างบุคคลและกลุ่มคนเครือข่ายทำให้การช่วยเหลือตนเองดำเนินไปได้ดีขึ้น

จากความหมายของเครือข่ายที่กล่าวมา เครือข่ายเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว เครือญาติ และบุคคลกับชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนและการรวมกลุ่มเพื่อนำไปสู่ความร่วมมือ การสร้างหลักประกันให้กับตนเอง กลุ่มชุมชนของตนเอง

2.3.2 แนวคิดเรื่องเครือข่ายสังคม

เครือข่ายสังคม หมายถึง สายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งไปอีกบุคคล หรืออีกหลายคน มีลักษณะยึดหยุ่นจะเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์หรือไม่ก็ได้ ผู้ที่อยู่ร่วมในกระบวนการจะรู้ว่าการรวมตัวกันเพื่ออะไร หรือทำอะไรและมีการแบ่งงานอย่างยุติธรรม ซึ่งเครือข่ายสังคมเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานเพื่อก่อให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อาจมีการประสานระหว่างหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานของเอกชน (สุชาดา มีสงฆ์ อ้างแล้ว) กองบรรณาธิการสังคมพัฒนา (2534) เครือข่ายจะมีพลังขึ้นมาได้จะต้องมีข่ายโยงใย ระหว่างชุมชนย่อย ๆ หลายๆ ชุมชนที่มีลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกัน

และกัน แลกเปลี่ยนด้วยตัวหวังดีต่อผู้อื่น พลังที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนมาจากการประสานความร่วมมือของคนชั้นต่าง ๆ ในชุมชน จักรทิพย์ นาถสุภา (2534) พลังขององค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นมีหลายลักษณะ เช่น ด้านพลังกาย พลังทรัพย์ พลังใจ พลังความคิดโดยเกิดขึ้นมาเองหรือเกิดขึ้นมาใหม่จากการพัฒนาสิ่งเดิมที่เป็นรากฐานคิดต่อเนื่องจากธรรมชาติ จากสภาพแวดล้อมจากการพบปะสนทนา และบางครั้งเป็นพลังเงียบถ้าไม่มีเหตุการณ์ที่จะต้องแสดงออก เรื่อง สุขสวัสดิ์ (2523)

มิทเชลล์ (Mitchell, อ้างใน พิมวลัย ปรีดาสวัสดิ์ (2533) กล่าวว่า เครือข่ายสังคมเปรียบเสมือนกรอบแนวคิดที่ใช้ศึกษาหาความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม อันนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องกลุ่มที่ไม่เป็นทางการองค์กรทางสังคมและโครงสร้างทางสังคม ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2533) ได้อธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันโดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นได้ เครือข่ายสังคมนี้ประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคนในสังคมเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวที่บุคคลมีต่อกันนั้นมีอิทธิพลในการกำหนดแนวทางพฤติกรรมของบุคคล

การมองเครือข่ายในลักษณะที่เป็นรูปธรรมขึ้นนั้น ทิพย์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ (อ้างแล้ว) ได้เปรียบเสมือนรูปภาพของจุดต่าง ๆ ที่มีเส้นหลาย ๆ เส้นโยงไปมาระหว่างจุดต่างนี้กับจุด ๆ จุดหนึ่ง ซึ่งเป็นศูนย์กลาง จุดศูนย์กลางเปรียบเสมือนบุคคลคนหนึ่ง และจุดต่าง ๆ เป็นตัวแทนของบุคคลอื่น ๆ รอบ ๆ ข้างที่บุคคลนั้นมีความสัมพันธ์ด้วยเส้นโยงหลาย ๆ เส้นนั้นหมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมหลาย ๆ ความสัมพันธ์ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีต่อกันและกัน ซึ่งพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมที่สำคัญ คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล และมีองค์ประกอบอื่นด้วย

ลักษณะของเครือข่ายสังคม ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2533) และพิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ (2530) ได้จำแนกออกเป็น 5 ลักษณะ คือ

1) ความสัมพันธ์เชิงซ้อน หรือความสัมพันธ์ที่มีความหลากหลายอันเนื่องมาจากบทบาทที่มีอยู่ในสังคม

2) ความสัมพันธ์ที่มีการแลกเปลี่ยน เนื่องจากความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมไม่เพียงทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคม หรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการอบรมถ่ายทอดมาแต่ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการเรียนรู้ การตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุและทางจิตใจ

3) ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะการให้และการรับ ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลวางอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนสามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะร่วมมือกันหรือแข่งขันกันระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน

4) ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ เครือข่ายสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเพราะมีการรู้จักกันมากขึ้น แต่ความถี่และความบ่อยครั้งของความสัมพันธ์เป็นปัจจัยนำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ในลักษณะของการเกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อน

5) ความเกี่ยวพันกันภายในเครือข่าย ในเครือข่ายสังคมที่มีความเกี่ยวพันกันสูงจะมีหลายช่องทางที่ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตลอดจนข้อมูลข่าวสาร สามารถผ่านเข้าถึงบุคคลต่าง ๆ ได้ ดังนั้นภายในเครือข่ายจะมีความคิดเห็นและการกระทำของบุคคลต่าง ๆ จะมีความคล้ายคลึงกันสูง

2.3.3 แนวคิดเรื่องพัฒนาการของเครือข่ายองค์กรชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้ให้คำจำกัดความเรื่องเครือข่าย (Network) ไว้ว่า คำว่า Network ในภาษาอังกฤษให้ภาพพจน์ที่ชัดเจน คือ “Net” (ตาข่าย) ที่โยงใยถึงกัน และพร้อมที่จะ “Work” เมื่อต้องการใช้งาน ดังนั้นความหมายของ “เครือข่าย” จึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กร เหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลานานพอสมควร เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้

ปกรณ์ จรัสสูงเนิน (2537) กล่าวว่าศักยภาพขององค์กรชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับพลัง 3 ประการ คือ

1) พลังปัญญา ที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ด้านสำนึก องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการและองค์ความรู้ด้านเทคนิควิธี

2) พลังชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ความเป็นชุมชน สิทธิอำนาจ บทบาทหน้าที่ กฎกติกา กิจกรรม และสิทธิประโยชน์

3) พลังทรัพยากร ซึ่งได้แก่ เงินทุน วัสดุ อุปกรณ์และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ

อนุภาพ อธิธาภ (2528) ได้สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมประชาชนในการพัฒนาโดยคำนึงถึงลักษณะปัจเจกชนเป็นสำคัญก็สามารถแบ่งได้ 2 ปัจจัย ได้แก่

1) ปัจจัยภายในตัวบุคคล เกิดจากความต้องการ ความคาดหวัง ความรู้สึกร่วม ประสงค์ในสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ต้องการเงิน ต้องการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์อื่น ต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น

2) ปัจจัยภายนอกตัวบุคคล เกิดจากแรงผลักดันจากบุคคลอื่น หรือภาวะบีบคั้นอื่นซึ่งมาจากภายนอก ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ชักชวนหรือขอร้อง เกิดภัยธรรมชาติ ราคาพืชผลตกต่ำ ขาดแคลนข้าวบริโภค ขาดน้ำเพื่อการบริโภค และโจรผู้ร้ายชุกชุม เป็นต้น

ทรงพล เจตนาวณิชย์ (2536) กล่าวว่า ความสำเร็จของเครือข่ายจะเป็นจริงหรือไม่เป็นจริงขึ้นอยู่กับทุกคนในเครือข่ายเพราะถ้าฝากความหวังไว้กับรัฐหรือคนใดคนหนึ่งแล้ว นั่นคือความล้มเหลวของเครือข่าย

ชาร์ป (อ้างในกอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย (2538)) กล่าวว่า “อุปสรรค” ที่จะมีต่อความสำเร็จของเครือข่าย คือ

- 1) แรงกระตุ้น ความกระตือรือร้น ของผู้เข้าร่วมหลักลดลง
- 2) การตั้งความหวังเอาไว้มากเกินไปเกินกว่ากำลังของคน
- 3) ผู้จัดตั้งไม่สนใจอันตรายถึงจุดที่สายเกินแก้
- 4) การขาดทักษะการบริหารที่เหมาะสม

ลักษณะการเกิดขึ้นขององค์กรเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมนั้นมีหลายแห่ง เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เป็นเครือข่ายที่ ศิริวง เริ่มจากกรมพัฒนาชุมชนเป็นผู้ให้แนวคิด จากนั้นคนในศิริวงเองมีความคิดต่อการกระทำเรื่อยมา ชีรพัฒน์ อุษากาญจน์ (2536) กล่าวว่าเมื่อเกิดเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาในหมู่บ้านแล้ว กลุ่มอื่น ๆ ก็เกิดตามขึ้นมาก็ทำเรื่องออมทรัพย์ด้วย เช่น กลุ่มมดลูกบูหรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มโรงเรียนในแต่ละกลุ่มเริ่มสะสมเงินของกลุ่มแล้วนำไปฝากกับกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านอื่น ๆ มาเรียนรู้แล้วจึงกลับไปทำที่หมู่บ้านของตน ศิริวง จึงเป็นจุดเริ่มต้นของเครือข่าย ตรีวุธ พาระพัฒน์ (2538) ได้สรุปประสบการณ์ว่า ความยากลำบากทำให้ชุมชนต้องต่อสู้กับความจนด้วยการสะสมจนขณะนี้เงินออมทรัพย์มีอยู่ 13 ล้านบาท และต้องแก้จนด้วยการเชื่อมเครือข่ายการเรียนรู้ให้ขยายออกไปเรื่อย ๆ

วิชัย ตันศิริ (อ้างในสำรว ผัฒผล (2545)) สรุปว่าปัญหาต่าง ๆ หรือปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถที่จะลดน้อยลงได้หากสามารถเพิ่มพลัง และฟื้นฟูศักยภาพให้กับชุมชนด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนใน ชุมชนต่าง ๆ มีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องเพื่อนำไปปรับประยุกต์ได้

วิเชียร เกตุสิงห์ (2536) เสริมว่าเรื่องของระบบข่าวสาร การมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน จะมีความสำคัญในการขยายผลหรือเชื่อมโยงเครือข่ายต่อไป

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538) ได้กล่าวถึงการแสวงหาวิถีใหม่ของการพัฒนาว่า จะต้องปฏิรูปโครงสร้างใหม่เพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและระบบนิเวศ และการปฏิรูปโครงสร้างใหม่ก็คือ การปรับโครงสร้างการตัดสินใจในทุกองค์กรนั่นคือ ให้กลุ่มชนที่อยู่ข้างล่างได้ขึ้นมามีส่วนร่วมในการบริหารงานได้อย่างกว้างขวาง

การศึกษาแนวคิดเรื่องเครือข่าย เครือข่ายสังคมและพัฒนาการของเครือข่ายองค์กรชุมชน ผู้วิจัยพบว่าในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนนั้น จะต้องมีการดำเนินงานที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงคน ชุมชน องค์กร และส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน อันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรนั้น ๆ ดังนั้น องค์กรที่จะมีความเข้มแข็งได้จะต้องมีการประสานความร่วมมือของเครือข่ายที่มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพ

2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538 : 206-207) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและ การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของโลกทรรศน์ที่เน้นการขูดรีดทรัพยากรธรรมชาติ เราจะเห็นได้ว่ามนุษย์มองสรรพสิ่งทั้งหลายในธรรมชาติเป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์และมีค่าทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติคือสินค้าที่มีไว้สำหรับการพัฒนาและการใช้เพื่อการผลิต โดยมีการแสวงหากำไรสูงสุดเป็นเป้าหมายหลัก โลกทรรศน์แบบนี้ได้นำไปสู่การทำลายล้างโลกธรรมชาติอย่างกว้างขวาง ในระยะหลัง ๆ นี้เองการล่มสลายของระบบนิเวศน์ได้กระตุ้นให้บุคคลหลายกลุ่ม หลายวงการเริ่มมองเห็นความจำเป็นของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในปัจจุบันการพัฒนาและการอนุรักษ์ได้กลายเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากขึ้น ในกระบวนการวางแผนนโยบายและวางแผนของไทย แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดการอนุรักษ์ที่มาจากข้างบนก็ยังคงเป็นแนวคิดที่ยังแฝงไว้ด้วยการมองประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ โดยมีการคำนึงถึงมิติทางนิเวศน์บ้าง การอนุรักษ์แบบนี้ต้องการย้ำว่าทรัพยากรธรรมชาติควรจะถูกใช้อย่างมีเหตุผลเพื่อการพัฒนาทั้งนี้จะต้องมีการทำลายหรือการกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของอนุชนรุ่นหลัง การอนุรักษ์ในความหมายนี้คือการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยป้องกันไม่ให้เกิดการสูญเสียเปล่าพร้อม ๆ กับรักษาคุณภาพและประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ แนวคิดอนุรักษ์ที่มาจากข้างบนคงไม่อาจสร้างความยั่งยืนยาวนานให้แก่การพัฒนาได้

(Sustainable Development) ในภาคปฏิบัติแนวคิดนี้ยังคงเปิดโอกาสให้มีการขุดรีดทรัพยากรธรรมชาติเพื่อแสวงหากำไรต่อไปได้ ดังจะเห็นได้จากนโยบายป่าไม้ของไทย ซึ่งมีทั้งมิติของการอนุรักษ์และการทำธุรกิจทั้ง ๆ ที่ป่าไม้ของเราอยู่ในสถานการณ์ที่วิกฤติที่สุดแล้ว

แนวคิดของการอนุรักษ์ที่แท้จริงและถูกต้องมาจากข้างล่างนั่นคือ จากประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่น และดำรงชีวิตท่ามกลางธรรมชาติที่กำลังถูกทำลายอย่างหนัก ในแนวคิดนี้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งปวงจะได้รับการดูแลด้วยความรัก ความห่วงใยและความเคารพ การสนองความต้องการของประชาชนจะอยู่ในขอบเขตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ การอนุรักษ์แนวนี้จะให้ความสำคัญสูงแก่เรื่องการพิทักษ์รักษา (Preservation) โดยไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติต้องถูกนำไปใช้เพื่อการพัฒนา ในขณะเดียวกันก็มีการเน้นเรื่องการคุ้มครอง (Protection) โดยไม่ให้มีการทำลายทรัพยากร เนื่องจากมีการใช้มากเกินไป การอนุรักษ์ที่มาจากข้างล่างเปิดโอกาสให้ระบบนิเวศมีเวลายาวนานพอที่จะสามารถฟื้นฟูตนเองได้

โกมล แพรกทอง (2535) ได้กล่าวถึงแนวคิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนว่ามีแนวคิดหลักอยู่ 4 ประการ คือ

1) แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์กับสังคมป่าไม้ในระบบนิเวศ แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์และสังคมต้นไม้ในระบบนิเวศมีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน ในสังคมมนุษย์มีโครงสร้างทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยหน่วยย่อยต่าง ๆ ส่วนในสังคมพืชประกอบด้วยโครงสร้างของสิ่งมีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิตมีความเชื่อมโยงกันด้วยวงจรต่าง ๆ สังคมมนุษย์และสังคมต้นไม้จะมีการถ่ายทอดความสัมพันธ์ระหว่างกัน อาจเป็นการสร้างเสริมและทำลาย เช่น สังคมมนุษย์อาจใช้ประโยชน์จากป่ามากเกินไปจนป่าไม่อาจรักษาสมดุลไว้ได้ก็อาจเกิดการเสื่อมโทรม การพิจารณาถึงการอยู่ร่วมกันทั้งสองสังคมจะเป็นแนวคิดเบื้องต้นของการจัดการป่าไม้ชุมชน เพื่อให้สังคมป่าและสังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันได้

2) แนวความคิดเกี่ยวกับการป่าไม้ เพื่อการพัฒนาชนบท แนวความคิดเกี่ยวกับการป่าไม้เพื่อการพัฒนาชนบท มุ่งเน้นการนำความรู้ด้านการป่าไม้เข้าไปใช้ในการพัฒนาชนบท ใช้ป่าเป็นฐานเพื่อรองรับความเป็นอยู่ในระดับความเป็นอยู่ที่พออยู่กัน และจากสภาพของการใช้ประโยชน์จากป่ามานานได้ก่อให้เกิดภูมิปัญญาของประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าไม้ การจัดการป่าไม้เพื่อการพัฒนาชนบทอยู่บนพื้นฐานของความสามารถที่ประชาชนในชนบทสามารถจะดำเนินการได้เอง การจัดการป่าไม้ดังกล่าวจึงเน้นการนำเทคนิคที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชนบท

3) แนวความคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจในการดูแลแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่แนวความคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นของส่วนรวม ดังนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์และสะดวกต่อผู้ดูแลรักษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นโดยตรง จำเป็นต้องให้ผู้ดูแลรักษาเหล่านั้นได้รับการยอมรับอย่างถูกต้อง ในรูปของการกระจายอำนาจในการดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้จากส่วนกลางไปยังท้องถิ่น

4) แนวความคิดในการจัดการป่าไม้เพื่อผลผลิตยั่งยืน และความมั่นคงของชุมชน เป็นแนวความคิดพื้นฐานด้านการจัดการป่าไม้ ที่เห็นประโยชน์จากป่าไม้เป็นประโยชน์ที่มีอย่างต่อเนื่องและถาวร เป็นการจัดการป่าไม้ที่เน้นการอนุรักษ์ซึ่งมีหลักการใช้ทรัพยากรแบบชาญฉลาด (WISE USE) ความต้องการที่จะใช้พื้นที่ป่าไม้จากกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อการจัดการป่าไม้แบบผลผลิตยั่งยืน จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของความต้องการ ที่เปลี่ยนไปของชุมชนภายใต้การผสมผสานระหว่างการใช้ประโยชน์หลาย ๆ ด้าน

นอกจากนั้น วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535 : 122) ยังได้กล่าวถึงระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติว่า ประชาชนยากจนในชนบท อาจเข้ามาเกี่ยวข้องในการพัฒนาชนบทมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

1) นโยบายหรือรูปแบบการพัฒนาของรัฐบาล กล่าวคือ การพัฒนาแบบเสรี (Free Development) และการพัฒนาแบบมีแผน (Planned Development) สนับสนุนประชาชนในชนบทให้เข้ามามีส่วนร่วมได้มากกว่าแบบบังคับ (Force Development)

2) บทบาทของระบบราชการที่มีต่อการพัฒนาชนบท เมื่อใดก็ตามที่มีการรวมอำนาจในการพัฒนาไว้ที่ระบบราชการมาก ก็ย่อมทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนน้อยลง

3) โครงสร้างทางการเมืองและสังคมของสังคมชนบท โครงสร้างดังกล่าวนี้มีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากน้อยต่างกัน เช่น โครงสร้างทางการเมืองในสังคมชนบทที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ย่อมส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าโครงสร้างที่ไม่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตย หรือโครงสร้างสังคมที่เป็นเจ้าขุนมูลนายหรือโครงสร้างที่สนับสนุนความเชื่อเรื่องเวร เรื่องกรรมไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

คุสิต เวชกิจ (2535 : 211-212) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชนดังนี้

สาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชน

1) ผลประโยชน์ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินการป่าไม้ชุมชน จึงย่อมหวังผลประโยชน์ที่ตัวเองจะได้รับการจากการป่าไม้ชุมชน เช่น การได้ไม้ใช้เป็นเชื้อเพลิงเพื่อการหุงต้มในครอบครัว

2) ความเดือดร้อน การดำรงชีวิตที่เดือดร้อนเพราะขาดแคลนป่าไม้ในท้องถิ่น เช่น การผันแปรของสภาวะอากาศ ความแห้งแล้งของภูมิอากาศ การขาดแคลนไม้ในการใช้สอย จึงทำให้ประชาชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการป่าไม้ชุมชน โดยมุ่งหวังจะทำให้ความเดือดร้อนหมดสิ้นไปและกลับมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

3) ความสนใจ ทรัพยากรป่าไม้เอื้ออำนวยประโยชน์อย่างมหาศาลให้แก่มนุษย์ทั้งในทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นถ้าในท้องถิ่นใดมีความขาดแคลนทรัพยากรป่าไม้ย่อมสูญเสียโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากป่าไม้ รวมทั้งยังอาจเกิดโทษบางประการติดตามมาในวงการต่าง ๆ ต่างตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมาก มีการเผยแพร่ทางสื่อมวลชน ทุกแขนงทำให้ประชาชนหันมาให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาป่าไม้โดยการป่าไม้ชุมชน

4) ความศรัทธา ประชาชนในชนบทโดยมากมีความศรัทธาต่อสิ่งที่ตนเองเคารพนับถือหรือเลื่อมใส และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง คำแนะนำ

5) ความเกรงใจ คนไทยโดยส่วนใหญ่มีนิสัยความเกรงใจต่อผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท เพราะมีความผูกพันกันทางเครือญาติ ความเกรงใจมิให้ทั้งต่อผู้ที่มีระดับเหนือกว่าตน เท่าตนและระดับต่ำกว่าตน

6) อำนาจบังคับ แม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศในระบอบประชาธิปไตยก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ แล้วยังคงแฝงด้วยระบบเผด็จการอยู่เสมอ ผู้มีอำนาจน้อยกว่าหรือผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีความรู้สึกเกรงกลัวต่อผู้มีอิทธิพลเหนือกว่าหรือผู้บังคับบัญชาและยินยอมที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง แม้บางครั้งจะเป็นการฝืนความรู้สึกของตนก็ตาม

ซึ่งความคิดการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นับว่ามีความสำคัญอย่างมากในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง เพราะชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้ได้รับผลจากการโดยตรง และชุมชนท้องถิ่นคือผู้ที่รับรู้ปัญหาในชุมชนตนเองได้ดีที่สุด ดังนั้นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการด้วย

2.5 แนวความคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

เขาวลัทธิ อภิชาติวิมลพ (2533) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมว่าต่างมีอิทธิพลต่อกัน โดยสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรมที่สำคัญทำให้เกิดแบบแผนการดำเนินชีวิตและบางครั้งแบบแผนการดำเนินชีวิตกลายเป็นมูลเหตุให้สภาพแวดล้อมต้องเปลี่ยนแปลงไปจนเกิดผลลัพธ์ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับมนุษย์ ป่าไม้นอกจากจะเป็นแหล่งทรัพยากรเพื่อนำไปใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร ยารักษาโรค ยังทำให้เกิดระบบวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมและระบบการแลกเปลี่ยนต่าง ๆ และในทางกลับกันความอยู่รอดและความสมดุลของทรัพยากรป่าไม้ขึ้นอยู่กับกระบวนการใช้หรือจัดสรรทรัพยากรของชุมชนด้วย และหากมีการนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือยปราศจากการวางแผนทรัพยากรก็หมดไปอย่างรวดเร็วได้

แนวความคิดกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ แนวความคิดนี้จะเน้นในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์และสังคมต้นไม้ ในระบบนิเวศถูกเสนอโดยกลุ่มนักมนุษยศาสตร์ (แรมโบ Rambo, 1984 อ้างใน ลำแพน จอมเมือง, 2540, หน้า 14) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์โดยพิจารณาว่าสังคมมนุษย์และสังคมพืชเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งสองสังคมมีองค์ประกอบมีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน ในสังคมมนุษย์ โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ เริ่มจาก ปังเจกชน ครอบครัว กลุ่มและองค์กร ต่าง ๆ มีระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง ฯลฯ โยงยึดหน่วยย่อยต่าง ๆ ส่วนในสังคมพืชประกอบขึ้นด้วยโครงสร้างของสิ่งมีชีวิต และสิ่งที่ไม่มีชีวิตมีความเชื่อมโยงกันด้วยวงจรต่าง ๆ เช่น วงจรอาหาร วงจรแร่ธาตุ ฯลฯ สังคมมนุษย์และสังคมต้นไม้จะมีการถ่ายทอดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งอาจเป็นการส่งเสริมและการทำลายซึ่งกันและกัน เช่น สังคมมนุษย์ จะใช้ประโยชน์จากป่ามากเกินไปจนป่าไม้ไม่อาจรักษาความสมดุลไว้ไม่ได้ ก็เกิดความเสื่อมโทรม และยังทำให้เกิดอุทกภัย ความแห้งแล้ง เป็นต้น การพิจารณาถึงการร่วมกันทั้งสองสังคมจะเป็นแนวคิดเบื้องต้นของการจัดการป่าเพื่อให้สังคมทั้งสองอยู่ร่วมกันได้

อเนก นากะบุตร (2533) กล่าวว่า ดิน น้ำ ป่าไม้ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นรากฐานการดำรงชีวิตของชุมชนชนบท และชนกลุ่มน้อย ชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ตามชายขอบของประเทศมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ร้อย ๆ ปี บางชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกับต้นน้ำ ก่อนการจัดตั้งรัฐในสมัยปัจจุบัน ซึ่งชุมชนเหล่านี้มีความเชื่อว่า

- ดิน คือ แผ่นดินแม่ เปรียบเสมือนแม่พระธรณีผู้ให้กำเนิดชีวิตและชุมชน

- ป่า คือ รกแห่งชีวิต และวัฒนธรรมที่รวมสิ่งดำรง และความผูกพันต่อบรรพบุรุษและความเชื่อที่ทำให้การสืบสานของชุมชนและการทำมาหากินอยู่รอดมาได้ชั่วลูกชั่วหลาน

- น้ำ คือ สายธารแห่งชีวิตที่เชื่อมโยงชีวิตทุกชีวิตเข้าด้วยกันและอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์แห่งป่าและแม่พระธรณี อันเปรียบเสมือนสายรกที่เชื่อมทุกชีวิตสู่ครรภ์ของมารดา

ชุมชนเหล่านี้มีระบบคุณค่าดั้งเดิม ความเชื่อ ที่ถูกกำกับดูแล ผ่านองค์กรดั้งเดิม ในรูปแบบแตกต่างกัน เช่น องค์กรเหมืองฝาย คณะกรรมการรักษาป่าชุมชน คณะกรรมการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ผู้อาวุโสในชุมชน หรือมีบุคคลที่เป็นตัวแทนของความเชื่อที่เชื่อมโยงระหว่าง “ความศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ” กับ “คน”

ประเวศ วะสี (2538, หน้า 2) กล่าวว่า ธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งหลายนั้นเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งจักรวาลเป็นความเชื่อมโยงแบบเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (Dynamic Relationship) ไม่มีอะไรดำรงอยู่ตายตัว ทั้งหมดดำรงอยู่เป็นระบบ ซึ่งมีผลกระทบถึงกันมนุษย์โดยทั่วไปจะมีโลกทัศน์แบบแยกส่วน เพราะจำกัดของความรู้และความยึดถือในตนของตนเอง เห็นอะไร ๆ แยกกันอยู่เป็นก้อน ๆ ส่วน ๆ แบบตายตัว เมื่อตายตัวก็ไม่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างมีพลวัต ทำให้เกิดความขัดแย้ง ความเป็นศัตรู การทำลาย และวิกฤต วิกฤตการณ์ของมนุษย์และธรรมชาติแวดล้อมเกิดจากโลกทัศน์และวิธีคิดที่ผิด อันเป็นมิจฉาทรสณะ หรือมิจฉาทิฐิอย่างหนึ่ง

ดังนั้นสิ่งแวดล้อมไม่ได้อยู่โดด ๆ แต่เชื่อมโยงกับมนุษย์ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองเป็นระบบ

มนัส สุวรรณ (2539 : 11) ได้อธิบายว่า เมื่อยุคหรือสมัยที่พื้นโลกยังมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นขณะเดียวกันที่จำนวนประชากรของโลกยังมีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบสัดส่วนของประชากร กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรแล้ว มนุษย์เราสามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ เชื้อเพลิง แร่ธาตุ น้ำ หรือทรัพยากรอื่น ๆ โดยไม่ต้องเกรงว่ามันจะหมดสิ้นได้ง่าย เพราะทรัพยากรที่มีอำนวยได้อย่างมากมายนี้เอง ได้กลายเป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์เริ่มหาวิธีที่จะนำมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด

เมื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความเข้มข้นมากขึ้น กล่าวคือมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อัตราการนำทรัพยากรประเภทที่ไม่สามารถสร้างเสริมใหม่ได้ (Non Renewable Resources) ก็เกิดขึ้น

จากแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่ามนุษย์กับธรรมชาติมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอยู่ ความไม่สมดุลในปริมาณและการกระจายระหว่าง

ประชากรกับทรัพยากรธรรมชาติประกอบกับเทคนิคและวิธีการในการจัดการทรัพยากร (Resource Allocation) ที่ไม่มีประสิทธิภาพสามารถก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมให้แก่พื้นที่ได้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาตินั้นมีได้ก่อให้เกิดปัญหาในทุกกรณี มีหลายกรณีที่มนุษย์และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมีส่วนสนับสนุนเกื้อกูลกันทำให้เกิดความสมดุลและความมั่นคงในเชิงนิเวศวิทยา

2.6 แนวคิดการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้

เรื่องการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้มีความจำเป็นอย่างมากในการที่จะทำให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้น ปัจจุบันมีนักวิชาการได้ให้หลักการแนวคิดทฤษฎีเรื่องแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ไว้พอสมควร โดยงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ไว้ดังนี้ คือ

2.6.1 แนวคิดการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญของการดำเนินชีวิตของคนเรา และเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งในการพัฒนามนุษย์ มนุษย์ทุกคนจะมีการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวจากคำสั่งสอนของบุคคล ครอบครัว บุคคลอื่น การสังเกต และจากสภาพแวดล้อม ซึ่งคนจะรับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ และสามารถคิดหาเหตุผลเองได้ ถวิล ชาราโภชน (2526)

จุดประสงค์หนึ่งของการศึกษาการเรียนรู้ นั่น เพื่อให้เข้าใจว่ามนุษย์ดำเนินการในการเปลี่ยนแปลงรูปประสบการณ์ เป็นรูปของความคิด กฎ และหลักปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติต่อไป และเพื่อให้เกิดความเข้าใจด้วยว่ามนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพของตนในสถานการณ์ใหม่ ๆ วัชร สุธรรม (2534), การเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากการพัฒนาประเทศได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ยังผลทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่จำกัด ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทำให้พัฒนาไม่ยั่งยืน ประเวศ ะสี (2535)

คอนบาค (Conbach) ได้แบ่งกระบวนการเรียนรู้ของคนตามพฤติกรรมออกเป็น 7 ขั้นตอน คือ

1) จุดมุ่งหมาย (Goal) สิ่งที่คุณเรียนรู้อยู่ต้องการ เพื่อเป็นเกณฑ์วัดผลของการกระทำ ซึ่งจุดมุ่งหมาย เนื่องจากมีความเข้าใจถึงคุณค่า

2) ความพร้อม หมายถึง สมรรถวิสัย (Capacity) หรือวุฒิภาวะ (Maturity) ความพร้อมวุฒิภาวะด้านร่างกายและทางด้านสติปัญญา ความพร้อมของชุมชน เนื่องจากสิ่งสำคัญ

ส่วนหนึ่งคือองค์กรชุมชน หรือบุคคลภายในชุมชนที่มีความรู้ที่จะพัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหาหรือตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

3) สถานการณ์ (Situation) หมายถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่นทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม สภาพทางกายภาพของหมู่บ้านที่ทำให้เกิดความผูกพัน สถานการณ์ที่เกิดจากผลกระทบที่เกิดขึ้น วัฒนธรรมที่มีอยู่ของชุมชนที่สร้างการรวมกลุ่มขึ้น

4) การแปลความหมาย (Interpretation) จะต้องนำเอาความสามารถที่สำคัญ 2 ส่วนมาใช้ คือ ความสามารถในการรับรู้ และความสามารถในการนำเอาประสบการณ์เดิม ความรู้เดิมมาใช้ในการกำหนด เพื่อจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วหรือทำให้เกิดการจัดการเกิดขึ้น

5) การแสดงปฏิกิริยาตอบสนอง (Response) ได้แก่การตัดสินใจแสดงการกระทำ หรือการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสถานการณ์ซึ่งถือว่าเป็นขั้นแห่งการรวบรวมความรู้ความเข้าใจ เพื่อได้รับผลตามความมุ่งหมาย

6) การพิจารณาผลที่ติดตามมา หรือขั้นแห่งการแสดงออกทำให้ทุกคนสรุปถึง ข้อตกลง กฎเกณฑ์การทำงานหรือการร่วมมือกันขึ้น เพื่อแสดงออกถึงการเรียนรู้เกิดพฤติกรรมของชุมชนขึ้น

7) การแสดงปฏิกิริยาต่อความผิดหวังหรือการตอบสนองได้แก่ พิจารณาเกิด ขบวนการเรียนรู้ใหม่ เริ่มจากจุดมุ่งหมายใหม่ การตอบสนองความต้องการ หรือ เกิดความท้อถอย หยุดการกระทำทั้งหมด

กอลด์ (Kolb, อ้างใน วัชรวิญญูธรรม, 2534) แบ่งกระบวนการเรียนรู้เป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ประสบการณ์ในรูปแบบที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยการสัมผัส ซึ่งตามด้วยการสังเกตที่เต็มไปด้วยความคิดเกิดการเรียนรู้จากการสังเกตซึ่งนำไปสู่ขั้นสร้างแนวความคิด เป็นนามธรรมซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ในด้านการคิด และสรุปเป็นหลักการทำให้เกิดการเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติการ หรืออาจกล่าวว่ามีการเรียนรู้ 2 วิธีหลัก คือ การเรียนรู้จากการกระทำ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงตรงที่บุคคลกระทำเอง และการเรียนรู้จากการสังเกตหรือการสัมผัส ซึ่งสื่อต่าง ๆ

2.6.2 แนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้

เครือข่ายการเรียนรู้ของชาวบ้าน เกิดจากชาวบ้านได้จัดการสิ่งแวดล้อมในเรื่องของการแก้ปัญหาทำให้ได้ประสบการณ์ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวทำให้เกิดศักยภาพของภูมิปัญญาการเรียนรู้ที่เกิดจากการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านมาเพื่อตอบสนองชาวบ้านด้วยตนเอง มีการสะสมและมีการสืบทอดความรู้ที่สามารถตอบปัญหาและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง มีการผลิตซ้ำ การคิดค้นและประยุกต์กับความรู้ที่ได้จากภายนอก การลองผิดลองถูก

อยู่ตลอดเวลาในหมู่บ้านของผู้นำชาวบ้าน ปัญหาชนชาวบ้าน นักเทคนิคพื้นบ้านในหมู่บ้านอาวุโส ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมกลมกลืนขึ้น เอนก นาคะบุตร (2533)

เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึงการเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์แหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน โดยมีบุคคลที่มีความถนัดในด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลอื่น ๆ ได้ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น สุนทร สุนันท์ชัย (2535) อภิชัย พันธเสน (2533) กล่าวถึงแนวความคิดของเครือข่ายการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมความรู้ ความสามารถ ช่วยการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในส่วนที่ขาดแคลนอยู่ โดยมีฐานคิดที่ว่า ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นผู้กวดความรู้แต่เพียงผู้เดียว ความรู้เกิดจากการเรียนรู้การเข้าใจปัญหาและวิธีการคิดของชาวบ้านแล้วนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบโดยการแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านในลักษณะเสริมความรู้ การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นนำความรู้ไปใช้กัน เพื่อช่วยพัฒนาขีดความสามารถของชาวบ้านได้ โดยเน้นชาวบ้านเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เอนก นาคะบุตร (2533) กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ที่จะเรียนรู้ร่วมกัน เช่น กลุ่มแต่ละกลุ่มมาพบปะกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การที่นักวิชาการหรือนักพัฒนาลงไปคุยกับชาวบ้านหรือผู้นำชาวบ้าน การพาชาวบ้านจากหมู่บ้านหนึ่งไปดูงานในอีกหมู่บ้านหนึ่ง และการเรียนรู้แบบที่สถาบันภายนอกเข้าไปเสริม โดยมีลักษณะการกระจายตัวของเครือข่ายการเรียนรู้ออกเป็น 5 สาย คือ สายความเชื่อ ซึ่งมาจากความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม สายเครือญาติ โดยมีการเกาะตัวผ่านทางเครือญาติ สายกิจกรรมซึ่งกลุ่มที่มีกิจกรรมเหมือนกัน สายปัญหาร่วมกัน หรืออุดมการณ์ร่วมกันที่มีปัญหาร่วมกันที่จะต้องเคลื่อนไหวในระดับต่าง ๆ และสายจัดตั้งที่มีหลายฝ่ายทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้าไปจัดตั้งเป็นเครือข่ายขึ้น ดังนั้นรูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้จะเป็นลักษณะที่ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว เนื่องจากชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน ทำให้รูปแบบหนึ่งอาจเหมาะสมกับอีกแห่งหนึ่ง แต่ไม่เหมาะสมกับอีกแห่งหนึ่ง

การศึกษาแนวคิดเรื่องการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้พบว่าการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้มีส่วนสำคัญในการสร้างในการเกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพราะการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรที่เกิดขึ้น จะเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนาความรู้ องค์กรความรู้ และภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้มีความเปลี่ยนแปลง มีความทันสมัย และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและสร้างให้เกิดพัฒนาการขององค์กรต่อไป

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ

2.7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชาสังคมและพัฒนาการของประชาสังคม

ชูชัย สุวงค์ (2540) ได้ศึกษาพัฒนาการของประชาสังคมโลก และประชาสังคมไทย โดยอธิบายว่า

(1) พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และแนวคิดของประชาคมโลกนั้นลำดับจากช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ตอนต้นศตวรรษที่ 18 ได้เกิดการล่าในยุโรปตะวันตก ทำให้เกิดชั้นทางสังคมใหม่กลุ่มพ่อค้าวานิช ที่ได้สะสมความมั่งคั่ง และอำนาจต่อรองทางการเมืองมากขึ้น กลุ่มเหล่านี้ได้เปิดมิติใหม่ของ “การเมืองสาธารณะ”

(2) พัฒนาการประชาสังคมร่วมสมัย ที่สืบเนื่องจากการเกิดขึ้นทาง Civil Society ได้มีการกล่าวขานกันทางวิชาการและการเมืองทั่วโลก เนื่องจากภาคสังคม ซึ่งเป็นองค์กรอิสระนอกภาครัฐได้โยงใยกันเป็นเครือข่ายทำให้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติวิธี กล่าวคือทำให้รัฐ ราชการที่เผด็จการรวมศูนย์อำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์พังทลายลง ทั้งในสาธารณรัฐโปแลนด์ ฮังการี เชคโกสโลวาเกีย ตลอดจนเยอรมนีตะวันออก

(3) พัฒนากล้องนอกภาครัฐ ช่วงประมาณสองทศวรรษที่ผ่านมาที่ปรากฏการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้น คือการก่อเกิดขององค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์ (NGO) อย่างรวดเร็ว และมีบทบาททางสังคมมาตามลำดับองค์กรเหล่านี้ได้เพิ่มทั้งปริมาณ และพัฒนาบทบาททางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และปฏิบัติกิจกรรมที่ข้ามเขตแดน

สุรัช หวันแก้ว (อ้างในสำรวย ผัดผล, 2545) ได้ศึกษา พบว่า กระบวนทัศน์การพัฒนาประชาสังคม และการพัฒนาชุมชนในช่วงที่จะก้าวเข้าสู่ปี 2000 ออกเป็น 3 แนว ใหญ่ ๆ

(1) การพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการกระจาย (Redistribution with Growth) เป็นการคาดหวังต่อรัฐบาล และองค์กรของรัฐเป็นเครื่องมือสำคัญของนโยบายต่อสู้กับความยากจน เน้นผลประโยชน์ที่ชัดเจน

(2) เสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) ในอดีตเน้น “ความเป็นธรรม” ช่วงหลังมีการเน้น “ประสิทธิภาพ” เป็นเสาหลักของการพัฒนาชนบทและการพัฒนาชุมชน

(3) กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา ดังที่สะท้อนในพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมฉบับที่ 8 กล่าวคือ

สร้างสถาบันและในส่วนของศูนย์ประสานงานกลางนั้นได้ทำหน้าที่เป็นเลขานุการกิจเฉพาะเรื่องเท่านั้น

2.7.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

ซูเกียรติ ลิสุวรรณ์ (2535) ได้ศึกษาพบว่า ระบบการเรียนรู้ในชุมชนชนบทในภาคเหนือเป็น ปรากฏการณ์ที่สืบเนื่องจากโครงสร้าง ทรัพยากร เงื่อนไข และสถานการณ์ในชุมชนในแต่ละยุคสมัย โดยระบบการเรียนรู้ในแต่ละท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงภายในระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาโดยขึ้นอยู่กับปัจจัย สถานการณ์และเงื่อนไขในท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงไป และระบบการเรียนรู้ที่มาจากภายนอก ระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นภาคเหนือที่สำคัญเริ่มถ่ายทอดกันในครอบครัวโดยใช้วิธีการสอนและปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน วัด โรงเรียน และศูนย์กลางการเรียนรู้อื่น ๆ และการเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนรู้ของประชาชนในท้องถิ่นภาคเหนือมีตัวกระตุ้นจากเงื่อนไข และสถานการณ์ภายนอกทั้งการพัฒนาประเทศในระดับมหภาค เช่นความสะดวกในการติดต่อ การขยายตัวของสื่อมวลชนและวิธีการ เผยแพร่ความรู้ใหม่ ในด้านความเชื่อศรัทธา เลี้ยวเพ็ญวงษ์ และคณะ (2533) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ของชาวบ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านโนนอำนวย อำเภอคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ และหมู่บ้านทุ่งสว่าง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ผลศึกษาพบว่าชาวบ้านทั้งสองแห่งมีความรู้เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้มากมาย แต่ในปัจจุบันความเชื่อหลายอย่างเป็นความรู้ที่อยู่ในความทรงจำไม่ได้ปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพเศรษฐกิจ ความรู้เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ของกลุ่มเยาวชน อาจจะกล่าวได้ว่าเกือบไม่มีการสืบทอดจากคนรุ่นก่อนเลย เพราะความรู้ที่เยาวชนได้รับจะเป็นความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในระบบ จากการติดต่อกับสังคมนอกทั่วไป ไม่ใช่เป็นความรู้ที่มาจากการ “เล่าสู่กันฟัง” ในครอบครัวตามลักษณะการถ่ายทอด วัฒนธรรมไทยแต่เดิม

การเรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญในการจัดการทรัพยากรแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกัน การรักษาป่าจะมีใช้เพียงพื้นที่เดียวหรือหมู่บ้านเดียว อาจจะมีหลายหมู่บ้าน เช่น ตามลุ่มน้ำเดียวกัน สันเขาเดียวกัน เป็นต้น ทำให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างหมู่บ้านอย่างเป็นเครือข่ายการศึกษาป่า ชุมชนภาคเหนือ (ตอนบน) กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านแม่หาร อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากเอกสารประกอบการประชุมเวทีชาวบ้าน ยศ สันตสมบัติ และคณะ (2534) พบว่ามีการใช้น้ำจากห้วยแม่หารร่วมกันหลายหมู่บ้าน คือ บ้านแม่ด้อย บ้านแพ บ้านป่าหมาก บ้านแม่สะลาบ และบ้านพะมอลอ การใช้ประโยชน์จากลำน้ำเดียวกัน ทำให้มีความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน ประกอบมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายโดยผ่านการแต่งงานกันระหว่างชุมชน ทำให้การรวมตัวเป็นไปโดยสะดวก

กอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย (2538) ได้ศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้ และการจัดการของชุมชน เกี่ยวกับป่าชุมชน พบว่า ในชุมชนที่ศึกษามีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับสังคมภาคเหนือทั่วไป คือมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นเป็นเครือข่ายทางสังคมที่สามารถที่จะแก้ปัญหาได้มีประสิทธิภาพ เพราะมีการช่วยเหลือพึ่งพากันทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีการอนุรักษ์ป่า ความรู้นี้ได้แพร่กระจายไปในชุมชนโดยผ่านเครือข่ายทางสังคม กลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดการยอมรับแนวคิด และได้มีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อออกกฎระเบียบและจัดการให้ป่าชุมชนคงอยู่ องค์ความรู้นี้ยังทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.7.4 งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2541) ได้ศึกษาวิจัยการจัดการป่าไม้เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนทุกภาคของประเทศไทย พบว่า การทำโครงการนำร่องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีบทเรียนหลายอย่างจากการทำงานว่า

- 1) ประชาชนเป็นทรัพยากรสำคัญที่จะช่วยฟื้นฟูปกป้องทรัพยากรป่าไม้ได้
- 2) ทรัพยากรป่าไม้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญผูกติดกับวิถีชีวิตของคนไทยในชนบท การช่วยให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องถิ่นจะช่วยหยุดยั้งการทำลายป่าได้

- 3) ความสำเร็จที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรป่าไม้นั้น จะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมีความสามารถ

- 4) ในการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนควรสนับสนุนให้ชุมชนมีกิจกรรมในการ จัดการทรัพยากรของเขาเองรู้จักคิด รู้จักแก้ไขปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยลงมือทำ (Learning by Doing) ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุด

- 5) การให้ชุมชนมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการทางสังคม ไม่ใช่เพียงระดมคนเมื่อต้องการจะประชาสัมพันธ์ แต่จะอย่างไรให้พวกเขามีการปฏิบัติและมีกิจกรรมการสร้างให้เกิดพันธมิตรแบบพหุภาคีระหว่างชุมชนท้องถิ่น นักวิชาการ และรัฐ

- 6) นโยบายเป็นสิ่งจำเป็นหากจะหวังให้เกิดการพัฒนางานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หากปราศจากนโยบายที่ดีแล้ว การทำงานก็ยากที่จะสำเร็จ

เครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ (2543) ได้ศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้ป่าธรรมชาติสามารถฟื้นคืนกลับมาได้จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน คือ

1) ความรู้ทางพฤกษศาสตร์ของชาวบ้านในท้องถิ่น ชาวบ้านมีความรู้ว่ามีพืชแต่ละชนิดสามารถขยายพันธุ์ได้หลายทาง เช่น ทางเมล็ด ราก เหง้า ตอไม้ หากมีการจัดการที่เหมาะสมโดยการป้องกันภัยและปล่อยให้มีการเจริญเติบโตทางธรรมชาติและพืชเหล่านั้นก็จะโตขึ้นเป็นป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) กฎเกณฑ์และแผนการจัดการทรัพยากรของชุมชน ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดว่าพื้นที่แต่ละแห่งควรใช้ทำอะไร เช่น การเก็บรักษาไว้เป็นต้นน้ำ ลำธาร เป็นป่าใช้สอย เป็นพื้นที่ทำการเกษตร เป็นต้น ในป่าชุมชนทุกแห่งชาวบ้านจะกำหนดระเบียบว่าสมาชิกสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างไร ที่เหมาะสมและเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด

2.7.5 งานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ปริศนา พรหมมา (2543) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการป่าโดยชุมชนท้องถิ่นในชุมชนภาคเหนือพบปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการจัดการทรัพยากรของชุมชนให้มีความยั่งยืน คือ

1) ชุมชนมีองค์ความรู้ในเรื่องระบบนิเวศ และความรู้ในการจัดการอย่างยั่งยืน ชุมชนมีความรู้ในการจำแนกพื้นที่ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่า สามารถใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้เหมาะสมกับศักยภาพของทรัพยากร

องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับระบบนิเวศ นอกจากจะทำให้ชาวบ้านสามารถวางแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การเก็บหาของป่า การเลือกพื้นที่และระบบการเพาะปลูก หรือการกันเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ไว้ได้อย่างเหมาะสมแล้วยังทำให้ชาวบ้านสามารถวางแผนในการดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

2) ชุมชนจัดการทรัพยากรบนพื้นฐานของจารีต วัฒนธรรมและประเพณี ชาวบ้านในท้องถิ่นจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคน ชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ บนพื้นฐานของจารีต ประเพณี ความเชื่อและความเคารพยำเกรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร เช่น การไหว้ผีป่า ผีน้ำ และผีกะดือไว้กับต้นไม้ เป็นต้น

ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงและแรงกดดันต่าง ๆ ที่รุนแรงทำให้ชุมชนได้ก่อให้เกิดการปรับตัวของการจัดการทรัพยากร ซึ่งได้พัฒนาความเชื่อ ประเพณีและวิถีการปฏิบัติดั้งเดิม กลายมาเป็นการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์และกติกาต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

3) ชุมชนมีองค์กรและกระบวนการในการควบคุมดูแลและตรวจสอบ นอกจากจารีตหรือกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นมาควบคุมการใช้ทรัพยากรแล้ว ชุมชนยังมีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลกฎ ระเบียบ เพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงที่ทำไว้ร่วมกัน บางชุมชนอาจเป็นองค์กรดั้งเดิม เช่น ผู้นำทางพิธีกรรม ผู้นำทางธรรมชาติ เป็นต้น แต่ในบางชุมชนก็จะมีลักษณะขององค์กรแบบใหม่ที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันคัดเลือกตัวแทนขึ้นมาเป็นคณะกรรมการ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่ได้

รับการรับรองจากทางราชการ หรือไม่ก็ตาม เช่น คณะกรรมการป่าชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

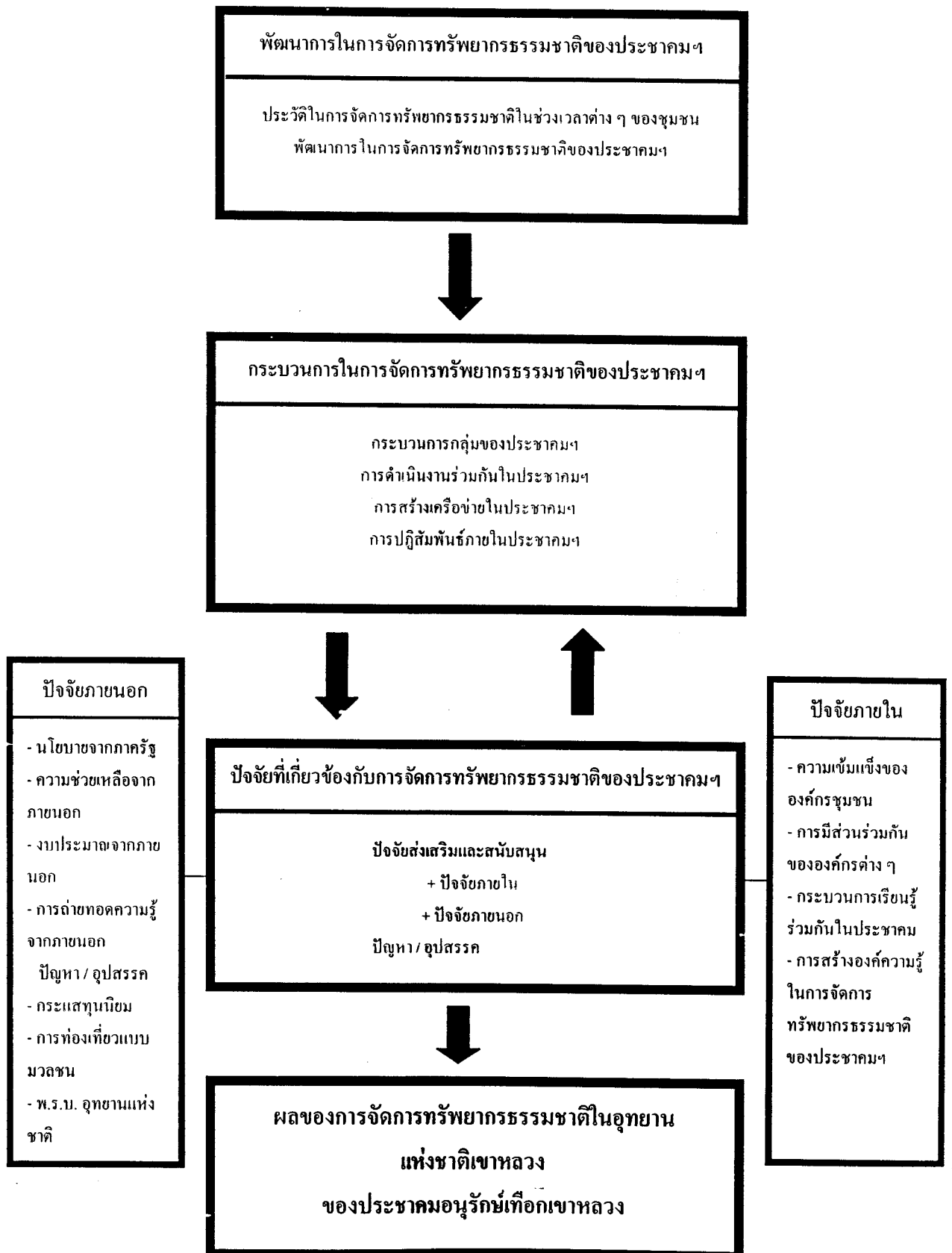
การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง พบว่าชุมชนหรือสังคมที่มีการดำเนินงานในลักษณะของประชาคมที่มีประสิทธิภาพนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนหรือสังคมในชนบท ซึ่งมีความเป็นชุมชนอยู่สูง กล่าวคือ ชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคม เครือญาติ เพื่อนฝูง มีประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา มีปัญหาตลอดจนทรัพยากรที่คล้ายคลึงกัน ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติสามารถทำได้อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง โดยใช้

1. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. แนวคิดเรื่องชุมชนรูปแบบใหม่ ชุมชนเข้มแข็งและประชาสังคม
3. แนวคิดเรื่องเครือข่าย เครือข่ายสังคมและพัฒนาการของเครือข่ายองค์กรชุมชน
4. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
5. แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
6. แนวคิดเรื่องการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของประชาสังคมชุมชนเข้มแข็ง เครือข่ายการเรียนรู้ และปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาพัฒนารอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ คือ พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และผลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง (ดังแผนภูมิที่ 1)

ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การมุ่งแสวงหาข้อเท็จจริงของสภาพการณ์ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เน้นทั้งสาเหตุ ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ หรือสภาพของปัญหา และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เพื่อทำให้ได้ภาพรวมทั้งหมดของลักษณะความสัมพันธ์ และการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีขั้นตอนวิธีดำเนินการศึกษาดังนี้

3.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.1.1 ประชากร

1) ผู้นำองค์กรสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นของชุมชนต่าง ๆ ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลวง จำนวน 9 องค์กร

2) เจ้าหน้าที่ในสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาลวง จำนวน 5 คน

3) สมาชิกในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลวง คือ ผู้ที่เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาคมฯ จำนวน 20 คน

4) เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องคือ อุทยานแห่งชาติเขาลวง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นักวิชาการจากองค์กรต่าง ๆ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย หน่วยงานละ 1 คน

5) ประชาชนในชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลวง จำนวน 16 ตำบล

3.1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้นำขององค์กรสิ่งแวดล้อมของชุมชนต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่ของสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาลวง ใช้ประชากรทั้งหมดในการให้ข้อมูล ส่วนสมาชิกในสมาคมอนุรักษ์เทือกเขาลวง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลวง ซึ่งไม่สามารถเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดได้ จึงใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Snowball Sampling จากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยคัดเลือกจากสมาชิกที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาลวงอยู่อย่างสม่ำเสมอเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงสอบถามว่าควรจะไปศึกษาข้อมูลจากบุคคลใดอีกที่สามารถ

ให้ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนได้ข้อมูลเพียงพอ โดยมีจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

ประชากร	จำนวน ประชากร	กลุ่ม ตัวอย่าง (คน)	ผู้ให้ข้อมูล หลัก (คน)	รวม (คน)
1. ผู้นำองค์กรสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น	9 องค์กร	-	9	9
2. เจ้าหน้าที่ในสมาคมเพื่อนเกลอ เทือกเขาหลวง	5 คน	-	5	5
3. สมาชิกในประชาคมอนุรักษ์ เทือกเขาหลวง	20 คน	20	-	20
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	6 องค์กร	6	-	6
5. ประชาชนในชุมชนรอบอุทยาน แห่งชาติเขาหลวง 16 ตำบล	27 คน	27	-	27
	รวม			67

3.2 ข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

1. ข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัยในครั้งนี้จำแนกเป็น 2 ประเภทคือ

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม จากการสอบถามสัมภาษณ์ และศึกษา จากพื้นที่วิจัยที่ศึกษา ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้ คือ ข้อมูลของพัฒนาการของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมฯ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลงานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมฯ

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษา จากเอกสาร รายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ศึกษาโดยวิธีนี้คือสภาพทั่วไปของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนโดยรอบพื้นที่ พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันตลอดจนแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ข้อมูลที่เป็นจริง และครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือหลายชนิดเพื่อที่จะได้ข้อมูลที่สอดคล้องและเป็นจริงในพื้นที่ศึกษาจึงใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ (Interview)

ในการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ 2 รูปแบบ คือ

2.1.1 การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการหรือกึ่งทางการ (Formal or Semi Formal Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้มีลักษณะเกือบเหมือนการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เพียงแต่ต่างกันที่ใช่วิธีการพูดชักถามแทนการใช้ผู้ตอบอ่านแล้วตอบข้อความคำถามในแบบสอบถามในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีแบบสัมภาษณ์ซึ่งมีข้อความคำถามโดยละเอียดตามที่เตรียมไว้ การถามจะถามเรียงไปตามลำดับที่กำหนดในแบบสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากคำตอบ และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบนี้ในตอนกลางหรือตอนท้ายของการเก็บข้อมูลเมื่อผู้วิจัยมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนที่กำลังศึกษาวิจัยเพียงพอแล้ว เพราะการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์ที่ต้องกำหนดโครงสร้างคำถามและเนื้อหาสาระ ตลอดจนกำหนดลำดับ (Sequences) ของเหตุการณ์ที่ต้องการศึกษา การสัมภาษณ์ด้วยวิธีนี้จะใช้กับผู้นำชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เพื่อศึกษาข้อมูลในเรื่องพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แบบนำสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

1) เพื่อศึกษาพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

- ประวัติความเป็นมาของชุมชนรอบเขาหลวงมีประวัติความเป็นมาอย่างไร ?
- สภาพทั่วไปของชุมชนรอบเขาหลวงมีสภาพอย่างไร ?
- มีอะไรเกิดขึ้นบ้างในชุมชน และอุทยานแห่งชาติเขาหลวงในช่วงเวลาที่ผ่านมา ?
- ชุมชนมีทรัพยากรอะไรบ้าง ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสังคม ?
- ชุมชนเข้าไปใช้ทรัพยากรอะไรบ้างในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ?
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตั้งแต่อดีตมีการจัดการอย่างไรบ้าง ?
- กลุ่มองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนต่าง ๆ เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ?
- ทำไมจึงต้องมีองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชน ?
- กลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีพัฒนาการขึ้นมาอย่างไรบ้าง ?
- ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ?

- มีการปฏิสัมพันธ์ในเครือข่ายองค์กรสิ่งแวดล้อมในประชาคมฯ อย่างไรบ้าง ?

2) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

- ระเบียบปฏิบัติภายในกลุ่มองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบเขาหลวงมีระเบียบปฏิบัติอย่างไร ?
- กลุ่มองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบเขาหลวงมีกระบวนการกลุ่มอย่างไร ?
- กลุ่มองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบเขาหลวงมีกฎเกณฑ์ภายในองค์กรอย่างไร ?
- กลุ่มองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบเขาหลวงมีกลไกภายในองค์กรอย่างไร ?
- กลุ่มองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบเขาหลวงมีการติดตามตรวจสอบภายในองค์กรอย่างไร ?
- การใช้ระบบเครือข่ายภายในประชาคมฯ เป็นอย่างไรบ้าง ?
- การมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง ?
- ภายในประชาคมกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเช่นไร ?

3) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์

เทือกเขาหลวง

- มีปัจจัยใดบ้างที่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ?
- ชุมชนเรียนรู้ที่จะนำเอาปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างไร ?
- ปัจจัยภายในที่ส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างไร ?
- ปัจจัยภายนอกชุมชนมีอะไรบ้าง ?
- มีกลุ่มองค์กรใดบ้างที่เข้ามาช่วยเหลือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคม ?
- มีปัญหาอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมฯ ?
- มีหน่วยงานหรือองค์กรใดบ้างที่เข้ามาช่วยเหลือในการแก้ปัญหาของชุมชน ?
- ชุมชนมีทางออกในการแก้ไขปัญหาอย่างไร ?

4) ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

- ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมฯ ต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีอะไรบ้าง ?
- มีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอะไรเกิดขึ้นบ้าง ?
- มีผลลัพธ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง ?

- จากผลลัพธ์ที่ได้มีผลดีผลเสียต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวงอย่างไร ?
- เท่าที่ผ่านมาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามฯ มีความประสบความสำเร็จหรืออย่างไร ?
- ภายหลังจากมีองค์กรในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา ชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร ?
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามฯ เกิดผลดี ผลเสีย ต่อชุมชนอย่างไรบ้าง ?
- ชุมชนรู้สึกอย่างไรต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ?
- ชุมชนมีความตื่นตัวในการอนุรักษ์ขึ้นมาหรือไม่ อย่างไร ?

2.1.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการนี้ จะเป็นการพูดคุยในบรรยากาศที่เป็นไปตามโอกาสจะอำนวยให้ การพูดคุยจะเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่เป็นพิธีรีตอง ผู้วิจัยอาจตั้งหัวข้อการสัมภาษณ์ หรือพูดคุยไว้คร่าว ๆ แต่ไม่จำเป็นต้องมีข้อคำถาม หรือแบบสัมภาษณ์ที่ละเอียดเหมือนการสัมภาษณ์ในวิธีแรก แต่ผู้วิจัยจะต้องพูดคุยไปเรื่อย ๆ และต้องกำหนดประเด็น และจับประเด็นที่มีความสำคัญไปควบคู่กัน การสัมภาษณ์วิธีนี้จะมีข้อดีคือผู้ให้ข้อมูลจะรู้สึกเกรงว่าข้อมูลที่ให้จะถูกหรือผิด แต่การสัมภาษณ์วิธีนี้ผู้วิจัยจะต้องใช้กับผู้ให้ข้อมูลหลาย ๆ คนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ การสัมภาษณ์วิธีนี้ใช้กับชาวบ้านในชุมชนและแกนนำในประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เพื่อศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชน พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

2.1.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์ด้วยวิธีนี้จะเป็นการสอบถามข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้วางไว้แล้ว โดยผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้ที่มีส่วนหรือหน้าที่ที่สำคัญในประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักเพียงคนเดียวสามารถที่จะตอบคำถามแทนคนอื่น ๆ อีกหลายคนได้ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 14 คน ซึ่งมาจากผู้นำองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน จำนวน 9 คน และเจ้าหน้าที่ในสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง จำนวน 5 คน เพื่อศึกษาข้อมูลกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

2.2 วิธีการสังเกต (Observation) การวิจัยเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง” ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตโดยสองวิธี คือ การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) หรือการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตในกิจกรรมต่าง ๆ ของประชามฯ โดยไม่ได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ด้วย เช่น การประชุมประจำเดือน การประชุมขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน เป็นต้น วิธีที่สอง คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตจากกิจกรรมต่าง ๆ ของประชามฯ โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้นไปด้วย เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฎิภาหหรือต่าง ๆ เป็นต้น

ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตนี้เพื่อศึกษาข้อมูลในเรื่องกระบวนการ และผลงานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง ข้อมูลในส่วนนี้ ได้จากการเข้าไปมีส่วนร่วมและสังเกตจากกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนในส่วนนี้ได้จากการเข้าไปมีส่วนร่วม และสังเกตจากกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และประชามที่จัดขึ้น ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการสังเกตไว้ดังนี้

- การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ
- บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง
- กระบวนการกลุ่มในประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง
- กลไกในการดำเนินกิจกรรมของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง
- ผลงานจากกิจกรรมต่าง ๆ ของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง
- ผลงานจากกิจกรรมต่าง ๆ ของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง

2.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มโดยการเชิญสมาชิกของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงมาจัดการสนทนากลุ่มเพื่อเป็นการพูดคุย และตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตว่ามีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด ซึ่งการสนทนากลุ่มนี้จะทำให้เกิดการตรวจสอบโดยการพูดคุย สอบถามและถกเถียงจนกว่าจะได้ข้อสรุปของข้อมูลที่ถูกต้อง และนอกจากนั้นการสนทนากลุ่มยังทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลในส่วนที่ยังขาดหายไปอีกด้วย

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในงานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” ผู้วิจัยไม่ได้แยกการวิเคราะห์ข้อมูลออกมาจากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อเป็นเครื่องมือแนวทางในการเก็บข้อมูล เมื่อลงมือเก็บข้อมูลสนามผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่ได้ไว้รูปแบบของ Field Note ซึ่งถือได้ว่าเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลระดับหนึ่ง เพราะการบันทึกข้อมูลผู้วิจัยต้องมีการแยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่ จัดแบ่งเป็นหัวข้อเพื่อสะดวกในการนำมาวิเคราะห์ และการบันทึกข้อมูลยังเป็นการทบทวน ตรวจสอบ และตั้งข้อสังเกตกับข้อมูลที่ได้มามีความเชื่อถือเพียงใดอีกด้วย ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีการจัดระบบในการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ดังนี้

1) การจำแนกและจัดระบบ (Typology and Taxonomy) เมื่อได้ข้อมูลสนามมาแล้ว ขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์ข้อมูลก็คือ การจำแนกและการจัดหมวดหมู่ข้อมูล เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ศึกษา และค้นหาความหลากหลายของปรากฏการณ์ แยกแยะองค์ประกอบของปรากฏการณ์และสามารถทำความเข้าใจกับระบบของความหลากหลายเหล่านี้ได้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจำแนกและจัดระบบของข้อมูลโดยการแบ่งพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงออกเป็นช่วงเวลาต่าง ๆ เพื่อความง่ายและสะดวกในการวิเคราะห์ พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยใช้การจำแนกและจัดระบบในการวิเคราะห์ข้อมูลของพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ (Functional Analysis) เป็นการอธิบายลักษณะของความสัมพันธ์ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งเป็นการแยกแยะองค์ประกอบเพื่อหาความหมายของปรากฏการณ์และอธิบายถึงลักษณะของความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ความสัมพันธ์ขององค์กรต่าง ๆ ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง บทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เป็นต้น ซึ่งการทำความเข้าใจในลักษณะดังกล่าวจะเป็นการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์สัมพันธ์เชิงหน้าที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

3) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมและกลุ่ม (Pattern of Behavior) การวิเคราะห์สัมพันธ์ทางสังคม และกลุ่มเป็นการจำแนกและอธิบายว่าองค์กรต่าง ๆ ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง มีความสัมพันธ์อย่างไร มีรูปแบบความสัมพันธ์แต่ละรูปแบบที่เกิดขึ้นในบริบท

เช่นใดบ้าง เช่น แต่ละองค์กรในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีรูปแบบความสัมพันธ์เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง เป็นต้น ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมและกลุ่มนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

4) การวิเคราะห์ผลและการเปลี่ยนแปลง เป็นการวิเคราะห์ถึงผลและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ว่าหลังจากเกิดประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรเกิดขึ้นบ้างทั้งในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ผลและการเปลี่ยนแปลงนี้ในการวิเคราะห์ ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการศึกษาวิจัย เรื่องพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ออกเป็น 5 ประการ ดังนี้

4.1 บริบทของพื้นที่

4.1.1 บริบทของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4.1.2 บริบทของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4.2 พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

4.3 กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

4.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์

เทือกเขาหลวง

4.5 ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

4.1 บริบทของพื้นที่

4.1.1 บริบทของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งอุทยานเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2517 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 91 ตอนที่ 216 ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2517 มีเนื้อที่ประมาณ 356,250 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ในเขตการปกครองระดับตำบล 16 ตำบล ระดับอำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ได้แก่ ตำบลท่าวี อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตำบลเขาแก้ว ตำบลท่าดี ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา ตำบลละอาย อำเภอลวง ตำบลพิปูน ตำบลยางค้อม ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน ตำบลพรหมโลก ตำบลบ้านเกาะ ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี ตำบลนบพิตำ ตำบลนาแหร ตำบลกรุงชิง กิ่งอำเภอนบพิตำ ตำบลช้างกลาง ตำบลสวนขัน กิ่งอำเภอช้างกลาง มีแนวเขตและพื้นที่ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดป่าสงวนแห่งชาติป่ากรุงชิง (อุทยานแห่งชาติเตรียมการเขานัน)
ทิศใต้	จดอุทยานเขาน้ำตกโยง และที่ดินถือครองอำเภอลานสกา
ทิศตะวันออก	จดที่ดินถือครองของราษฎร อำเภอมือง อำเภอพรหมคีรี กิ่งอำเภอนบพิตำ

ทิศตะวันตก จดป่าสงวนแห่งชาติกะทูน-กระเบียด (พื้นที่เตรียมการ ประกาศเป็นเขต
รักษาพันธุ์สัตว์ป่ากะทูน (อุทยานแห่งชาติเขาหลวง, 2545)

ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐานและทรัพยากรนันทนาการ

1. เขตการปกครองและพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

จากประวัติการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามมติคณะรัฐมนตรีให้ป่าเขาหลวงจังหวัดนครศรีธรรมราช และป่าอื่น ๆ ในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ รวม 14 ป่า เป็นป่าอุทยานแห่งชาติฯ กรมป่าไม้ ได้ให้เจ้าหน้าที่ทำการสำรวจเบื้องต้นของพื้นที่บริเวณป่าเขาหลวงปรากฏว่า สภาพพื้นที่เป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด มีทิวทัศน์ที่สวยงามและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย กรมป่าไม้จึงนำเสนอคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ และในการประชุมครั้งที่ 1/2517 เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2517 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 91 ตอนที่ 216 ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2517 นับเป็นอุทยานแห่งชาติ แห่งที่ 9 ของประเทศ พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 8 องศา 22 ลิปดาเหนือ ถึง 8 องศา 45 ลิปดาเหนือ และอยู่ระหว่างเส้นแวงที่ 99 องศา 37 ลิปดาตะวันออก ถึง 99 องศา 51 ลิปดาตะวันออก มีที่ตั้งและอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ในเขตการปกครองระดับอำเภอ 5 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ และพื้นที่ในเขตการปกครองระดับตำบล 16 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง ตำบลท่าดี ตำบลกำโลน ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา ตำบลละอาย อำเภอล่วง ตำบลยางค้อม ตำบลพิปูน ตำบลช้างกลาง ตำบลสวนขัน กิ่งอำเภอช้างกลาง ตำบลกรุงชิง ตำบลนบพิตำ ตำบลนาแหร กิ่งอำเภอนบพิตำ ทั้งนี้ กิ่งอำเภอนบพิตำ และกิ่งอำเภอช้างกลาง ได้ตั้งตัวเป็นกิ่งอำเภอแยกออกจากอำเภอท่าศาลา และอำเภอล่วง เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2538 และวันที่ 15 กรกฎาคม 2539 ตามลำดับ

2. โครงสร้างพื้นฐาน

2.1 เส้นทางคมนาคม

การคมนาคมขนส่งเข้าสู่พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง สามารถเดินทางได้โดยสะดวก และได้รับความนิยม ได้แก่ การเดินทางด้วยรถยนต์จากกรุงเทพฯ เข้าสู่จังหวัดนครศรีธรรมราช จากจังหวัดนครศรีธรรมราชเข้าสู่พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลง โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4015 เข้าสู่อำเภอลานสกา เข้าสู่พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลงบริเวณน้ำตกกะโรม ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา และจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติฯ สามารถเดินทางเข้าถึงจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ ของอุทยานแห่งชาติฯ ซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ น้ำตกและสภาพภูมิประเทศที่สวยงามตลอดจนสภาพป่าไม้และสัตว์ป่าที่สมบูรณ์ เช่น น้ำตกพรหมโลก น้ำตกอ้ายเขียว น้ำตกกรุงชิง โดยใช้ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4015 หมายเลข 4016 และหมายเลข 4132 ตลอดจนเส้นทางลำคลองที่แยกเข้าสู่จุดต่าง ๆ ของอุทยานแห่งชาติเขาลง

2.2 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

1) ไฟฟ้า

ในพื้นที่ศึกษานับได้ว่ามีความพร้อมของระบบไฟฟ้าใช้ในทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ที่ 7 บ้านหน้าเขมหาย และบางหมู่บ้านที่การบริการด้านไฟฟ้ายังไม่ทั่วถึง เช่น หมู่ที่ 2 บ้านท่าจิว อำเภอมือง มีไฟฟ้าใช้เพียง 32 ครั้วเรือน จาก 356 หลังคาเรือน บ้านหุบ หมู่บ้านที่ 4 ตำบลพิปูน มีไฟฟ้าใช้ในครัวเรือนเพียง 30 ครั้วเรือน จากทั้งหมด 201 ครั้วเรือน

2) การบริการด้านสาธารณสุข การให้บริการด้านสาธารณสุขนั้น พบว่าในพื้นที่ศึกษาจำนวน 20 หมู่บ้าน มีศูนย์บริการด้านสาธารณสุขอยู่ 4 แห่ง คือ อนามัยบ้านห้วยแดง อนามัยบ้านห้วยโก อนามัยบ้านคีรีวง และอนามัยบ้านรอน และแม้ว่าหลายหมู่บ้านจะไม่มีสถานบริการด้านสาธารณสุข แต่ก็สามารถพึ่งพาสถานอนามัยหรือโรงพยาบาลในเมืองซึ่งอยู่ไม่ไกลนักการเดินทางสะดวกสบาย และหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีกองทุนยาและเวชภัณฑ์ไว้บริการเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งทางจังหวัดนครศรีธรรมราชก็พยายามให้บริการด้านนี้ โดยทั่วถึงทุกหมู่บ้านแล้ว

3. ทรัพยากรกายภาพ

3.1 ภูมิประเทศ

อุทยานแห่งชาติเขาลง ตั้งอยู่บนคาบสมุทรภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขา ที่ราบลุ่มน้ำ ตะพักลุ่มน้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเลและเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคย่อยของภาคใต้ คือ บริเวณที่สูงที่เป็นทิวเขา (Hilly Uplands and Low Mountains) ส่วนหนึ่ง

ของระบบเทือกเขาใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เรียกว่า ยูนาน-มาลายัน ยีโอซินไคล (Yunnan – Malayan Geosyncline) ประกอบด้วยทิวเขาภูเก็จ ทิวเขานครศรีธรรมราชและทิวเขาสันกาลาคีรี เทือกเขาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้นน้ำลำธารทุกสายของภาคใต้

อุทยานแห่งชาติเขาหลวงตั้งอยู่บนทิวเขานครศรีธรรมราช ซึ่งเริ่มต้นแนวมาจากหมู่เกาะในอ่าวไทยในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ เกาะพัง เกาะสมุย และหมู่เกาะอ่างทอง บนฝั่งเริ่มตั้งแต่เขตอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอนบอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ทอดตัวลงไปทางตอนใต้ ผ่านเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง สตูล และสงขลา ไปบรรจบกับทิวเขาสันกาลาคีรีในเขตจังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา มีความยาวประมาณ 319 กิโลเมตร มีความกว้างตั้งแต่เหนือจรดใต้ ไกล่เกลี้ยงกัน กระบวนการกัดเซาะทำให้เกิดน้ำตกหลายแห่ง เช่น น้ำตกพรหมโลก กะโรม ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีลำธารที่เป็นต้นน้ำของแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำตาปี แม่น้ำตรัง แม่น้ำปากพนัง แม่น้ำละงู (คลองละงู) และคลองคูสน (ศูนย์ฝึก่อบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก, 2541)

3.2 ธรณีวิทยาและปฐพีวิทยา

อุทยานแห่งชาติเขาหลวง มีลักษณะธรณีสัณฐานเป็นเทือกเขาสูงที่ทอดตัวเป็นแนวยาวจากเหนือลงใต้ขนานไปกับชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก ด้านเหนือสุดของเทือกเขาก่อตัวอยู่ภายใต้ท้องน้ำบริเวณอ่าวไทย เริ่มปรากฏชัดตั้งแต่ด้านตะวันออกของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านกลางจังหวัดนครศรีธรรมราชสู่จังหวัดตรัง และพัทลุงลงไปถึงจังหวัดสตูลและข้อมูลจากแผนที่ธรณีวิทยาของกรมทรัพยากรธรณี มาตราส่วน 1:250,000 สามารถจำแนกลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้ดังนี้ คือ

1) หน่วยหินกาญจนบุรี (Kanchanaburi Formation) หมู่หินตะนาวศรี (Tanaosi Group) ยุคไซลูเรียน-คาร์บอนิเฟอรัส (Silurian-Carboniferous System) เป็นยุคที่ 3-5 ของมหายุคพาลีโอโซอิก (Permian Period) มีช่วงอายุตั้งแต่ 435-280 ล้านปี เป็นยุคแรกเริ่มของพืชบก พืชมีเมล็ด สน เฟิร์น สัตว์เลื้อยคลานชนิดแรกและแมลง หน่วยหินกาญจนบุรี ประกอบด้วย หินดินดาน (Shale) หินทราย (Sand stone) หินควอร์ตไซต์ (Quartzite) หินโคลน (Mudstone) และหินชนวน (Slate) เป็นชั้นชัดเจนและมีรอยคดโค้งจำนวนมาก พบบริเวณคลองดินแดงและเขาโปร้ทางด้านตะวันตกของพื้นที่ อุทยานแห่งชาติฯ

2) หมู่หินทุ่งสง (Thungsong Group) ยุคออร์โดวิเซียน เป็นยุคที่ 2 ของมหายุคพาลีโอโซอิก อยู่ระหว่างยุคแคมเบรียน (Cambrian Period) กับยุคไซลูเรียน มีช่วงอายุตั้งแต่ 500-437 ล้านปีมาแล้ว ยุคนั้นสัตว์ทะเลไม่มีกระดูกสันหลังอยู่มาก หมู่หินทุ่งสง ประกอบด้วย หินปูน (Limestones)

สีเทาแก่ ชั้นบางถึงหนามาก มีเนื้อดินเป็นชั้นบาง ๆ แทรก และหินดินดานสีน้ำตาล มีซากแบรคิโอพอด (Brachiopods) พบบริเวณเขาเต็งทางด้านใต้ของอุทยานแห่งชาติฯ ในเขตอำเภอลานสกา

3) หมูหินตะรุเตา (Tarutao Group) พื้นที่บางบริเวณภายในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ธรณีสันฐานเป็นหมูหินตะรุเตายุคแคมเบรียน-ออร์โดวิเซียน (Cambrian-Ordovician System) เป็นยุคแรกถึงยุคที่ 2 ของมหายุคพาลีโอโซอิก มีช่วงอายุตั้งแต่ 570-437 ล้านปีมาแล้ว เป็นยุคที่เริ่มพบซากสัตว์ทะเลที่ไม่มีกระดูกสันหลัง หมูหินตะรุเตานี้ ประกอบด้วยหินทราย หินควอร์ตไซต์ หินดินดาน และหินฟิลไลต์ (Phyllite) สีน้ำตาลแกมเหลือง และสีน้ำตาล โดยพบอยู่บริเวณคลองกลายทางด้านเหนือของอุทยานแห่งชาติฯ และกระจัดกระจายเป็นหย่อม ๆ ทางตอนใต้ของอุทยานแห่งชาติฯ

4) หมูหินอัคนี (Igneous Rocks) บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำของน้ำตกกะโรมพื้นที่โดยส่วนใหญ่ ธรณีสันฐานเป็นหมูอัคนี ที่ประกอบด้วยหินไบโอไทต์มัสโคไวต์แกรนิต (Biotite-muscovite granite) หินแกรนิตลายดอก (Porphyritic granite) หินฮอร์เบลนด์แกรนิต (Hornblende granite) และพนักหินเพกมาไทต์ (Pegmatite dike)

สำหรับปฐพีวิทยาจากแผนการใช้ที่ดินจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจัดทำโดยกองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง โดยส่วนใหญ่เป็นหน่วยที่ดิน 31 มีลักษณะเป็นที่ลาดเชิงชันความลาดชันมากกว่าร้อยละ 35 มีความลึกของชั้นดินไม่แน่นอน

3.3 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และบริเวณโดยรอบแบ่งออกได้ตามแหล่งที่มา 3 ประเภท ได้แก่

1) แหล่งน้ำธรรมชาติ

จากการที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วในตอนต้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติฯ จึงเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญมีลำน้ำซึ่งมีน้ำไหลหล่อเลี้ยงพื้นที่ตลอดทั้งปี เช่น คลองกะโรม ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำทางตอนเหนือของอุทยานแห่งชาติฯ มีทิศทางการไหลของน้ำไหลจากทางทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ของอุทยานแห่งชาติฯ นอกจากนี้ยังมีคลองนอกท่าซึ่งมีต้นกำเนิดจากยอดเขาหลวงทางด้านตะวันออกและพื้นที่ทางด้านเหนือของเขาสวยอร่าม ลักษณะของลำน้ำแขนงย่อยสายสั้น ๆ เป็นจำนวนมากเชื่อมลงสู่คลองนอกท่า แหล่งต้นน้ำอื่นที่สำคัญภายในอุทยานแห่งชาติฯ ได้แก่ คลองกรุงชิง ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ลึกเข้าไปเกือบถึงตอนกลางของอุทยานแห่งชาติฯ มีทิศทางการไหลของน้ำจากตอนกลางของอุทยานแห่งชาติฯ ขึ้นไปทางทิศเหนือ พื้นที่รับน้ำฝนของกลุ่มน้ำคลองกรุงชิงมีบริเวณกว้างจึงเกิดเป็นคลองขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำตาปี ซึ่งเกิดขึ้นจากลำธารสายย่อยหลายสายไหลมารวมกันแล้ว

จึงไหลลงสู่แม่น้ำตาปี ทางทิศตะวันตกนอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติฯ นอกจากแหล่งน้ำธรรมชาติหลักที่ได้กล่าวถึงแล้วข้างต้นภายในอุทยานแห่งชาติฯ ยังมีลำน้ำอื่น ๆ เช่น คลองในเขียว คลองพรหมโลก คลองดินแดง คลองโสน คลองระแนะ คลองसान คลองชุมเพลิง และห้วยหมอ ซึ่งมีน้ำหล่อเลี้ยงพื้นที่ตลอดทั้งปี

2) น้ำใต้ดิน

จากคุณสมบัติของป่าไม้ภายในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จึงทำให้พื้นที่โดยส่วนใหญ่ของอุทยานแห่งชาติฯ มีระดับน้ำใต้ดินในระดับที่สูง คุณสมบัติของป่าไม้ยกเว้นคลองในเขียว ซึ่งมีระดับน้ำใต้ดินมีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศของพื้นที่

3) แหล่งน้ำอื่น ๆ

แหล่งน้ำอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ บ่อบาดาล บ่อน้ำดื่ม ฝายกั้นน้ำ ในทุกหมู่บ้านจะมีบ่อบาดาลและบ่อน้ำดื่มใช้ ยกเว้นในหมู่ที่ 5 บ้านห้วยโก ทั้งนี้เนื่องจากเหตุการณ์อุทกภัยเมื่อปี พ.ศ.2531 ได้ทำความเสียหายแก่โครงสร้างขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ในหมู่บ้านรวมถึงแหล่งน้ำซึ่งในหลายหมู่บ้านก็ได้รับผลเช่นเดียวกัน ทำให้บ่อน้ำหลายบ่อใช้การไม่ได้ ซึ่งมีผลทำให้ปัจจุบันน้ำที่ใช้ในการอุปโภค-บริโภคมีไม่เพียงพอตลอดปี เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่อาศัยบ่อขุดและน้ำฝนตามธรรมชาติ

4. ทรัพยากรชีวภาพ

จากการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐานและทรัพยากรนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ของบริษัทซีเทค อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (2543) ในด้านทรัพยากรชีวภาพมีผลการศึกษา ดังนี้

4.1 ทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขาหลวงสามารถแบ่งตามลักษณะได้ 3 ประเภท ด้วยกัน คือ

1) ป่าดิบชื้น (Tropical Rain Forest or Tropical Evergreen Forest) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงทั้งหมด

จากการสำรวจพบพืชสำคัญและไม้เด่นของป่าดิบชื้น ได้แก่ ไม้ในวงศ์ยาง (*Dipterocarpaceae*) เช่น ไม้ตะเคียนทอง (*Hopea odorata*) ตะเคียนทราย (*Shorea gratisissima*) หลุมพอ (*Intsia palembanica*) พยอทราย (*Shorea henyana*) ยางแรด (*Gironniera nervosa*) ส้านขน (*Dillenia obovata*) ไม้ใน วงศ์ก่อ (*Castanopsis sp.*) เป็นต้น

2) ป่าดิบเขา (Hill Evergreen Forest) เป็นป่าที่อยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 1,000 เมตรขึ้นไป ทำให้ยอดเขามีเมฆหมอกปกคลุมและมีความชื้นอยู่เสมอ พันธุ์ไม้ที่พบได้ ง่ายได้แก่ เหมือด (*Symplocos* sp.) กายาน (*Styrax betongensis*) ก่อเขา (*Lithocapus tampadarius*) กุหลาบป่า (*Rhododendron taicnse*) ช่อไข่มุก (*Vaccinium viscifolium*) จำปูนช้าง (*Talauma condulci*) ขุนนาคเขา (*Mesua assamica*) เป็นต้น

3) ป่าเสื่อมโทรม สำหรับป่าเสื่อมโทรมในส่วนที่ถูกมนุษย์ทำลายจะมีสังคมพืชที่เกิด ทดแทนสภาพธรรมชาติเดิมภายหลังการทำลายของมนุษย์ พันธุ์ไม้สำคัญ ได้แก่ แสดหรือ สอยดาว (*Mallotus philippensis*) ปอหู่ช้าง (*Sterculia villosa*) ถ่อ (*Unidentified*) พังแหรใหญ่ กะลอนขน (*Unidentified*) หัวกาและทุ่งฟ้า (*Alstonia macrophylla*) เป็นต้น

อุทยานแห่งชาติเขาหลวงนับได้ว่าเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีพันธุ์ไม้หายาก และ ใกล้เคียงพันธุ์ หลายชนิด เช่น บัวแดง (*Dipteris conjugata*) กล้วยไม้สังโตอาจารย์เต็ม (*Bulbophyllum smitinandii*) เอื้องสายเสริด (*Coelogyne rochussenii*) มหาศดำ (*C. Podophylla*) กล้วยไม้สังโตใบพัดเหลือง (*Cirrhotalum* sp.) เอื้องขนตาสังโต เป็นต้น

4.2 ทรัพยากรสัตว์ป่า จากข้อมูลการศึกษาสัตว์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง พบว่า มีสัตว์ป่าไม่น้อยกว่า 387 ชนิด จัดเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 100 ชนิด นก 215 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 40 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 16 ชนิด ปลาน้ำจืด 16 ชนิด และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง อีกหลายชนิด จำแนกตามกลุ่มของสัตว์ป่าได้ดังนี้

1) สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม จากการศึกษาพบว่ามีสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในเขตอุทยานแห่งชาติฯ ไม่ต่ำกว่า 100 ชนิดจาก 29 วงศ์ 65 สกุล พบสัตว์ที่มีความชุกชุมมาก 1 ชนิดคือ หมูป่า (*Sus scrofa*) ความชุกชุมปานกลาง 28 ชนิด เช่น กระแตธรรมดา (*Tupaia glis*) ค้างคาวขอบหูขาวเล็ก (*Cynopterus brachyotis*) ค่างแว่นถิ่นใต้ (*Presbytis obscura*) เป็นต้น ความชุกชุมน้อย 55 ชนิด เช่น หนูเหม็น (*Echinosorex gymnurus*) บ่าง (*Cynocephalus variegatus*) ค้างคาวหัวดำ (*Chironax melanocephalus*) เป็นต้น และความชุกชุมน้อยมากอีก 14 ชนิด เช่น ค้างคาวมงกุฎขาวแดง (*Rhinolophus affinis*) เสือโคร่ง (*Panthera tigris*) ช้างป่า (*Elephas maximus*) เป็นต้น

สถานภาพตามกฎหมายของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั้ง 100 ชนิด พบว่าเป็นสัตว์ป่าสงวน 1 ชนิด คือ เลียงผา (*Capricornis sumatraensis*) สัตว์ป่าคุ้มครอง 63 ชนิด เช่น กวางป่า (*Cervus unicolor*) สมเสร็จ (*Tapirus indicus*) หมาใน (*Cuon alpinus*) เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีสัตว์อีก 36 ชนิด ที่ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย เช่น หนูผีบ้าน (*Crocidura murina*) หนูท้องขาว (*Rattus rattus*) กระจ๊อน (*Menetes berdmorei*) เป็นต้น ส่วนสถานภาพปัจจุบันของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในเขตอุทยานแห่งชาติฯ มีสัตว์ที่ถูกสถานภาพปัจจุบันทั้งสิ้น 28 ชนิด แบ่งออกเป็น สัตว์ที่อยู่ใน

สภาพใกล้สูญพันธุ์ (Endangered : E) 8 ชนิด เช่น หมาใน (*Cuon alpinus*) ช้างป่า (*Elephas maximus*) กระงะควาย (*Tragulus napu*) เป็นต้น เป็นสัตว์อยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มสูญพันธุ์ (Vulnerable : V) 10 ชนิด เช่น เสือดำ (*Panthera pardus*) เพี้ยงพอนเหลือง (*Mustela nudipes*) ชะนีธรรมดา (*Hylobates lar*) เป็นต้น และยังมีสัตว์ที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคาม (Threatened : T) อีก 10 ชนิด เช่น ลิงกัง (*Macaca nemestrina*) ลิ่นหางยาว (*Manis Javanica*) พญากระรอกดำ (*Ranufa bicolor*) เป็นต้น (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2540) ส่วนอีก 87 ชนิด ที่ยังไม่ได้มีการจัดสถานภาพปัจจุบัน เช่น หนูควาย (*Rattus muelleri*) อ้นใหญ่ (*Rizomys sumatrensis*) หนูผีบ้าน เป็นต้น

2) นก อุทยานแห่งชาติเขาลงสำรวจพบนกทั้งสิ้น 215 ชนิด จาก 37 วงศ์ 113 สกุล เป็นนกที่มีระดับความชุกชุมมาก 8 ชนิด เช่น นกกินแมลงหัวสีน้ำตาล (*Malacopteron magnirostre*) นกกางเขนดง (*Copsychus malabaricus*) นกกระเจี๊ยบคอดำ (*Orthotomus atrogularis*) เป็นต้น ความชุกชุมปานกลาง 33 ชนิด เช่น นกภูหงอนทองขาว (*Yuhina zantholeuca*) นกปลีกล้วยเล็ก (*Arachnothera longirostra*) นกนางแอ่นตาล (*Cypsiurus balasiensis*) เป็นต้น ความชุกชุมน้อยมาก 63 ชนิด เช่น นกอินทรีดำ (*Ictinaetus malayensis*) นกเค้าภูเขา (*Otus spilocephalus*) นกชนหิน (*Rhinoplax vigil*) เป็นต้น และความชุกชุมน้อยอีก 111 ชนิด เช่น นกบั้งรอกแดง (*Phaenicophaeus chlorophaeus*) นกกระเต็นลาย (*Lacedo pulchella*) นกกก (*Buceros bicornis*) เป็นต้น

ส่วนสถานภาพตามกฎหมายของนกทั้ง 215 ชนิด จัดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง 212 ชนิด เช่น นกกางเขนดง (*Copsychus saularis*) นกปรอดสวน (*Pycnonotus blanfordi*) อีกา (*Corvus macrorhynchos*) เป็นต้น มีนกที่ยังไม่ได้มีการคุ้มครองตามกฎหมายอยู่ 3 ชนิด คือ นกจับแมลงจุลดำ (*Hypothymis azurea*) นกจับแมลงปีกสีน้ำตาลแดง (*Philentoma pyrhopterum*) และนกจับแมลงอกแดง (*P. velatum*) นกที่สำรวจพบถูกจัดสถานภาพปัจจุบันทั้งสิ้น 26 ชนิด แบ่งออกเป็นนกที่อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically endangered : CE) 1 ชนิดคือ ไก่ฟ้าหน้าเขียว (*Lophura ignita*) นกที่อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ 6 ชนิด เช่น นกเปล้าหน้าแดง (*Ptilinopus jambu*) นกเค้าหน้าผากขาว (*Otus sagittatus*) นกขมิ้นหมู (*Pitta eaectulua*) เป็นต้น นกที่อยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มสูญพันธุ์ 7 ชนิด เช่น นกคอสามสี (*Eupetes macrocerus*) นกกินปลีแดง (*Aethopyga thopygatemminekii*) นกเงือกหัวหงอก (*Berenicornis comatus*) เป็นต้น นกที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคาม 3 ชนิด คือ นกเงือกกรามช้าง (*Rhyticeros undulatus*) เหยี่ยวหน้าเทา (*Butastur indicus*) และนกหัว (*Argusianus argus*) และยังมีนกที่อยู่ในสภาพใกล้คุกคาม (Near threatened : NT) อยู่อีก 9 ชนิด นกอินทรีดำ นกกก นกหัวขวานใหญ่สีเทา เป็นต้น ส่วนนกอีก 189 ชนิดที่ยังไม่ได้มีการ

จัดสถานภาพ ปัจจุบัน เช่น ไก่ป่า (*Gallus gallus*) นกเค้าหนูขาวเล็ก (*Otus sunia*) นกนางแอ่นบ้าน (*Hirundo rustica*) เป็นต้น

3) สัตว์เลื้อยคลาน จากการศึกษาพบว่าสัตว์เลื้อยคลานอย่างน้อย 40 ชนิด จาก 11 วงศ์ 26 สกุล ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง พบสัตว์เลื้อยคลานที่มีความชุกชุมมาก 1 ชนิด คือ งูเขียวหัวจิ้งจก (*Ahaetulla prasina*) ความชุกชุมปานกลาง 7 ชนิด เช่น จิ้งจกหางหนาม (*Hemidactylus frenatus*), กิ้งก่าบินปีกสีส้ม (*Draco maculatus*), ตะกวด (*Varanus bengalensis*), จิ้งเหลนบ้าน (*Mabuya multifasciata*) เป็นต้น ความชุกชุมน้อย 26 ชนิด เช่น เต่าห้วย (*Heosemys grandis*), ตุ๊กแกป่าลายจุด (*Cryptodactylus frenatus*), กิ้งก่าบินคอดำ (*Draco melanopogon*), เหา่ช้าง (*Varanus rudicollis*), จิ้งเหลนหลากหลาย (*Mabuya macularia*) เป็นต้น และความชุกชุมน้อยมาก อีก 6 ชนิด เช่น เต่าหก (*Testudo emys*), ตุ๊กแกป่าโคนนิ้วติด (*Cryptodactylus brevipalmatus*), งูเขียวดงลาย (*Boiga sangsomli*) เป็นต้น

สถานภาพตามกฎหมายของสัตว์เลื้อยคลานทั้ง 40 ชนิด จัดแบ่งได้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง 26 ชนิด เช่น เต่าห้วย (*Heosemys grandis*), เต่านา (*Malayemys subtrijuga*) ตุ๊กตุ้ (*Varanus dumerilii*) เป็นต้น และที่เหลืออีก 14 ชนิด เป็นสัตว์เลื้อยคลานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย เช่น กิ้งก่าเขาหนามยาว (*Acanthosaura armata*) จิ้งเหลนเกล็ดสัน (*Mabuya novemcarinata*) และงูลายสาบมาลา (*Amphiesma inas*) เป็นต้น ส่วนสถานภาพปัจจุบันของสัตว์เลื้อยคลานทั้ง 40 ชนิด แบ่งเป็นสัตว์ที่มีแนวโน้มสูญพันธุ์ 4 ชนิด เช่น งูสามเหลี่ยมหัวหางแดง (*Bungarus flaviceps*) และเต่าหก (*Testudo emys*) เป็นต้น สัตว์เลื้อยคลานที่ถูกคุกคาม 3 ชนิด เช่น เหา่ช้าง (*Varanus rudicollis*) เป็นต้น และอีก 33 ชนิดเป็นสัตว์เลื้อยคลานที่ยังไม่ได้จัดสถานภาพปัจจุบัน เช่น ตะพาบแก้มแดง (*Trionyx schlegeli*) กิ้งก่าบินคอแดง (*Draco blanfordi*) จิ้งเหลนริ้วปักษ์ใต้ (*Lygosoma herberti*) และงูเขียวหัวจิ้งจก (*Ahaetulla prasina*) เป็นต้น

4) สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก จากการศึกษาพบว่าในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก อย่างน้อย 16 ชนิด จาก 5 วงศ์ 8 สกุล โดยพบสัตว์ที่มีความชุกชุมมาก 1 ชนิด คือ เขียดตะปาด (*Rhacophorus leucomyatax*) ความชุกชุมปานกลาง 6 ชนิด เช่น เขียดหลังปุ่มที่ราบ (*Phrynoglossus martensii*), กบทูต (*Rana blythi*) และอึ่งอ่างบ้าน (*Kaloula pulchra*) เป็นต้น ส่วนที่เหลือเป็นสัตว์ที่มีความชุกชุมน้อย 9 ชนิด เช่น กบหลังคาพับ (*Rana laticeps*), กบตะนาวศรี (*Ingerana tasanae*) และอึ่งข้างดำ (*Microhyla heymonsi*) เป็นต้น นอกจากนี้ จารุจินต์ (2532) ยังสำรวจพบ กบเขาท้องลาย (*Rana luctuosa*) ซึ่งเป็นสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่ พบเฉพาะบริเวณเขาหลวงแห่งเดียวเท่านั้น ในประเทศไทย

สถานภาพตามกฎหมายของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกทั้ง 16 ชนิด แบ่งได้เป็น สัตว์ป่าคุ้มครอง 2 ชนิด ได้แก่ กบตะนาวศรี (*Ingerana tasanai*) และกบหูดำ (*Rana blythi*) อีก 14 ชนิด เป็นสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่ยังไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เช่น กบอ่อง (*Rana nigrovittata*), อึ่งน้ำเต้า (*Microhyla ornata*), อึ่งอ่างบ้าน (*Kaloula pulchra*) และอึ่งกรายหัวมน (*Megohprys aceras*) เป็นต้น ส่วนสถานภาพปัจจุบันของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกทั้ง 16 ชนิด พบว่ามีสัตว์ที่อยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มสูญพันธุ์ 2 ชนิด คือ กบตะนาวศรี (*Ingerana tasanai*) และกบเขาทองลาย (*Rana luctuosa*) ซึ่งพบว่ามีอีก 14 ชนิด เป็สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่ยังไม่ได้ จัดสถานภาพปัจจุบัน ได้แก่ อึ่งแม่हनาว (*Microhyla berdmorei*), กบเขาหลังทอง (*Rana chalcocota*) และ เขียดจิก (*Rana erythraea*) เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่สำรวจได้มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ค่อนข้างต่ำ ซึ่งอาจเนื่องมาจากการที่สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกมักจะออกหาอาหารในเวลากลางคืน การจำศีล และสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกบางประเภทจะอาศัยอยู่ในน้ำเป็นส่วนใหญ่ จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต

5) สัตว์น้ำ จากการศึกษาในเขตอุทยานแห่งชาติเขาลง พบว่ามีสัตว์น้ำ อย่างน้อย 16 ชนิด จาก 8 วงศ์ 12 สกุล โดยพบสัตว์น้ำที่มีความชุกชุมน้อย 7 ชนิด เช่น ปลาพลวง (*Tor soro*), ปลาติดหิน (*Garra taeniata*) และ ปลาชีวใบไม้ (*Danio regina*) เป็นต้น และพบสัตว์น้ำ ที่มีความชุกชุมน้อยมาก 9 ชนิด เช่น ปลาสะ (*Acrossocheilus deauratus*), ปลาไหล (*Fluma alba*) และปลาก้าง (*Channa gachua*) เป็นต้น

สถานภาพตามกฎหมายของสัตว์น้ำทั้ง 16 ชนิด เป็นสัตว์น้ำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมาย ส่วนสถานภาพในปัจจุบันของสัตว์น้ำพบว่าสัตว์ทั้งหมดที่พบในเขตอุทยานแห่งชาติ เขาลง เป็นสัตว์น้ำที่ยังไม่ได้จัดสถานภาพในปัจจุบัน

6) สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังกลุ่มที่มีขาเป็นปล้อง (Arthropod) แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

6.1 สัตว์เปลือกแข็ง (Crustacean) จากการศึกษาพบปูน้ำตก 2 ชนิด จาก 2 วงศ์ 2 สกุล ซึ่งทำหน้าที่เป็น *Decomposer* ช่วยหมุนเวียนธาตุอาหารในระบบนิเวศ โดยปูน้ำตก (*Phricotelphusa limula*) ที่พบในเขตอุทยานแห่งชาติเขาลง เป็น *Endemic species* พบเฉพาะ ในภาคใต้ของประเทศไทย

6.2 แมลง (Insect) จากการรายงานในการสำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาลงของฝ่ายโครงการเงินกู้ Miyazawa สำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช (2543) ซึ่งทำการสำรวจผีเสื้อกลางวัน โดยทำการเก็บตัวอย่างและส่งต่อไปยังกรมป่าไม้เพื่อ

วิเคราะห์ชนิดพันธุ์ของผีเสื้อ พบว่าผีเสื้อกลางวันที่พบในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง มีจำนวน 84 ชนิด จาก 5 วงศ์ (ภาคผนวก ข3) และพบว่ามี 1 ชนิดที่เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตาม พรบ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 2535 คือ ผีเสื้ออุทงทองป่าสูง (*Troides helena*) ที่อยู่ในวงศ์ Papilionidae

4.3 ทรัพยากรนันทนาการ

ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่หลายแห่งด้วยกัน เช่น น้ำตกพรหมโลก น้ำตกอ้ายเขียว น้ำตกกรุงชิง น้ำตกท่าแพ น้ำตกเหนือฟ้า น้ำตกสวนขัน น้ำตกยอดเหลื่อง ถ้ำแก้วสุรกานต์ ยอดเขาหลวง เส้นทางศึกษาธรรมชาติบ้านวังลุง ล่องแก่งคลองกลาย ทะเลหมอกเขาเหล็ก ถ้ำหงส์ ป่าประจักษ์ เขาพระสุเมรุ เส้นทางผจญภัย 4188-4189 หมู่บ้านคีรีวง เป็นต้น (สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง, 2544)

5.1 บริบทของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

1) ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

ลักษณะทั่วไปของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จะมีลักษณะเป็นชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา ส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา ริมฝั่งแม่น้ำที่ไหลลงมาจากเทือกเขาหลวง เช่น ชุมชนคีรีวงตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้กับคลองท่าดี ชุมชนพรหมคีรี ตั้งชุมชนอยู่ใกล้กับคลองนอกท่าชุมชนกรุงชิงตั้งชุมชนอยู่ใกล้คลองกลาย เป็นต้น ชุมชนที่ตั้งอยู่รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนเก่า ดังที่จะเห็นได้จากการค้นพบซากโบราณวัตถุต่าง ๆ ทั้งในและรอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เช่น บางชุมชนยังมีประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ชาติไทย เช่น ชุมชนคีรีวง ชุมชนกรุงชิง มีบรรพบุรุษมาจากไพร่ที่หลบหนีจากการเกณฑ์ทหารให้ไปรบที่เมืองไทรบุรี ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (สมัย ร.1-ร.2) ซึ่งได้หลบหนีเข้ามาในป่าและได้มาตั้งบ้านเรือนถิ่นฐาน ณ ที่อยู่ปัจจุบัน หรือจะเป็นชุมชนเขาขุนพนมที่มีความสัมพันธ์กับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นต้น

ซึ่งจากการสำรวจของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง (2541) โดยวัดระยะทางจากเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นรัศมี 3 กิโลเมตร มีชุมชนทั้งสิ้น 55 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนรวม 10,855 ครัวเรือน

ตารางที่ 2 ตารางแสดงจำนวนหมู่บ้านและจำนวนครัวเรือนที่อยู่รอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน
ช้างกลาง	สวนขัน ช้างกลาง	คลองปึกเหนือ	225
		คลองงา	232
		ไทรงาม	84
		นา	405
พรหมคีรี	อินคีรี พรหมโลก	ศาลาใหม่	290
		ในหมง	209
		เขาปูน	218
		ปลายอวน	252
		ตลาดศุกร์	115
		อ้ายเขียว 1	209
		อ้ายเขียว 2	274
		อ้ายคู	173
		วังลุง	155
นบพิตำ	นาแหร่ง นบพิตำ	ท่าพูด	459
		ในตุล	117
		วังเลา	176
		ในทอน	95
		โรงเหล็ก	406
		สวนกลาง	167
		ห้วยโคก	347
		พิตำ	187
พิปูน	พิปูน เขาพระ	หูนบ	188
		เหนือคลองระแนะ	97
		ห้วยโกเหนือ	141

ตารางที่ 2 ตารางแสดงจำนวนหมู่บ้านและจำนวนครัวเรือนที่อยู่รอบพื้นที่
อุทยานแห่งชาติเขาลง (ต่อ)

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน
ลานสกา	ท่าดี	บนโพธิ์	273
		เสมา	187
		คีรีกันท์	191
		เขาแก้ว	229
		สถานขุน	108
		ร่อน	146
		คันเบ็ด	120
		ตลาด	358
	กำโลน	มะม่วงขวาง	187
		วัดจันทร์	119
		วังไทร	127
		ย่านยาว	140
		วัดสมอ	221
		คีรีวง	149
		ขุนคีรี	173
		คีรีทอง	62
		คีรีธรรม	1969
		โคกโพธิ์สถิตย์	261
ฉวาง	ละอาย	ควนแจ้ง	102
		โคกยาว	160
		หนองใหญ่	73
		คลองพุก	195
		ทอนวังปราง	158
		สวนอาย	168
		คลองอาย	159
		ตาล	195

ตารางที่ 2 ตารางแสดงจำนวนหมู่บ้านและจำนวนครัวเรือนที่อยู่รอบพื้นที่
อุทยานแห่งชาติเขาลง (ต่อ)

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน
เมือง	ท่าจั่ว	ท่างาม	338
		ป่ายาง	364
		ในสระ	174

2) รายได้และความเป็นอยู่ของชุมชน

ประชากรที่อยู่อาศัยในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาลง ส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างดีจนถึงปานกลาง โดยเป็นครอบครัวที่มีรายได้ 10,001-30,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 54.55 รายได้มากกว่า 30,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 31.64 ในส่วนที่มีรายได้ระหว่าง 3,001-10,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 11.64 รายได้ระหว่าง 1-3,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ร้อยละ 1.45 และไม่มีรายได้เป็นตัวเงินร้อยละ 0.72 ซึ่งเมื่อเฉลี่ยต่อครัวเรือนจะมีรายได้ประมาณ 28,000 บาทต่อปี จากการสำรวจโดยแบบสอบถาม พบว่าประมาณร้อยละ 40.2 ไม่มีหนี้สิน รองลงมาร้อยละ 32.1 มีหนี้สินต่ำกว่า 50,000 บาท ร้อยละ 17.2 มีหนี้สิน 50,001-100,000 บาท ที่เหลือมีหนี้สิน 100,001-500,000 บาท และมากกว่า 500,000 บาท ร้อยละ 8.4 และ 1.4 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่เป็นลูกหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เป็นหนี้รายทุนท้องถิ่น จึงทำให้ราษฎรประมาณร้อยละ 58.3 ไม่มีเงินออม รองลงมาร้อยละ 33.6 มีเงินออมต่ำกว่า 50,000 บาท ที่เหลือมีเงินออม 50,001-100,000 บาท 100,001-500,000 บาท และมากกว่า 500,000 บาท ประมาณร้อยละ 4.1 2.4 และ 0.7 ตามลำดับ และเมื่อมีเงินเหลือราษฎรนิยมที่จะซื้อปัจจัยที่ 5 คือ รถยนต์จักรยานยนต์ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในบ้านเรือน (บริษัทซีเทคฯ, 2544)

3) ลักษณะทางด้านสังคมวัฒนธรรม

ชุมชนรอบเขาลง ความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นแบบเครือญาติ มีความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นทางสังคม มีการปกครองแบบพึ่งพาตนเอง และสถาบันผู้สูงอายุมีบทบาทอย่างสูงด้านการจัดระเบียบ กำหนดแนวปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน ในปัจจุบันก็ยังคงไว้ซึ่งคุณลักษณะเช่นนี้อยู่ หากมีกรณีพิพาทระหว่างครัวเรือน ญาติพี่น้อง หรือในระดับสูงขึ้นไป จะเชิญผู้สูงอายุของชุมชนที่ทั้งสองฝ่ายให้การยอมรับมาจำนวนหนึ่งทำหน้าที่ตัดสินเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เช่น อาหารพื้นบ้าน เกิดขึ้นจากการสรรหาของบรรพบุรุษ เพื่อการยังชีพในป่าเขาลง การสังเกตและการเรียนรู้ว่าพืชชนิดใดที่สัตว์ใช้กินเป็นอาหาร มนุษย์ก็นำ

มาใช้เป็นอาหารได้ จึงคัดแปลงเป็นอาหารประจำถิ่นหลากหลายชนิด ผลผลิตจากป่า อาทิเช่น หววกกล้วยป่า ลวกจิ้มน้ำพริกในสำหรับผัดเหนาะ หรือนำมาแกงเผ็ด แกงเลียง หรือผัดกูดที่มีมากในบริเวณเขาหลวง ใช้เป็นผักเคียงกินกับน้ำพริกควบคู่กับผลผลิตจากสวนผสม เช่น ลูกเนียง สะตอ ยอดมันปู พืชคลุมดิน ดอกกาหลา ฯลฯ นำมากินกับอาหารรสจัด หมูเถื่อน (หมูป่า) เป็นผลผลิตจากป่าอีกชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านนำมาปรุงเป็นอาหารได้หลากหลายชนิด หากเหลือก็จะถนอมไว้ได้โดยการหมักเกลือ ตากแดด ทำให้สามารถเก็บไว้ได้นาน และได้นำวิธีทำนองเดียวกันนี้มาประยุกต์ใช้ในการถนอมอาหารอื่น ๆ เช่น สะตอดอง ลูกเนียงดอง เป็นต้น อาหารอื่น ๆ ก็มีการแปรรูปเช่นกัน เช่น หมาก และส้มแขกตากแห้ง ทูเรียนกวน เป็นต้น ในปัจจุบันการถนอมอาหารเหล่านี้กลายมาเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนอีกทางหนึ่ง ในด้านหัตถกรรม เครื่องจักสาน จากกาบหมาก ที่เรียกว่าหมาด้อหมากเพื่อใช้บรรจุทุเรียนกวน ทำหมวกกันแดด และฝอยอย่างง่าย ๆ การทำ ชะ/โตร๊ะ ที่เป็นภาชนะบรรจุไม้ผลจากสวน ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ที่มีสีสันทันแต่ต่างไปตามวัตถุดิบที่หาได้จากผลผลิตในสวนสมรม เช่น สีม่วง สีชมพูจากเปลือกมังคุด สีส้มอมน้ำตาลจากเปลือกลูกเนียง สีเขียวจากใบเพกา สีเหลืองจากแก่นขนุน เป็นต้น ผลผลิตจากธรรมชาติเหล่านี้ นอกจากเป็นฐานสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชนมาช้านานแล้ว ยังเป็นสิ่งสะท้อนเตือนให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งรอบตัว และทำให้ชาวชุมชนรอบเขาหลวงร่วมกันป้องกันรักษาชุมทรัพย์ทางธรรมชาติของตนเองไว้

ความเป็นสังคมเครือญาติ ความสนิทสนมของสมาชิก และความเคารพนับถือในผู้สูงอายุ ทำให้สามารถพูดคุยหาข้อตกลงร่วมกันได้ง่าย ทั้งการกำหนดแนวทางของชุมชน และการแก้ปัญหาสังคม สมาชิกของชุมชนจะมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงเอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกันอย่างดี ครัวเรือนหรือสมาชิกคนใดมีปัญหาอะไร จะให้ความช่วยเหลือกันตามความสามารถที่มี ผู้ใหญ่บ้านสามารถดูแลทุกข์สุขของลูกบ้านได้อย่างทั่วถึง ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การสืบสานวัฒนธรรมจากรุ่นเก่าถึงรุ่นใหม่ สร้างแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี รวมถึงการรักษาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป พิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่หรือผู้ที่เคารพนับถือในชุมชน เพื่อแสดงความกตัญญู จัดให้มีการขอขมาระหว่างผู้ที่มีความขัดแย้งกัน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน รวมถึงการเสริมสร้างความสามัคคีภายในชุมชน หรือประเพณีชิงเปรต ที่นอกจากจะเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษของตนแล้วยังสามารถสืบทอดภูมิปัญญาในเรื่องการทำขนมพื้นเมืองควบคู่กันไปด้วย

สวนสมรมเป็นรูปแบบการผลิตที่เหมาะสมกับภูมิประเทศ แก้ปัญหาข้อจำกัดของพื้นที่ ใช้วิธีการปลูกไม้ตามแบบป่าธรรมชาติ ระยะแรกเริ่มจากการสังเกตและการ

ลองผิดลองถูก เพื่อให้ได้พันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ลาดชันในหุบเขา พืชพันธุ์พื้นเมืองเป็นต้นแม่ในการต่อกิ่ง ทาบกิ่ง ดัดตา เป็นการนำวิทยาการใหม่มาใช้ควบคู่กับภูมิปัญญาดั้งเดิม ใช้เทคโนโลยีการผลิตแบบเรียบง่ายเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม วิธีการปฏิบัติเหล่านี้ เป็นไปตามสภาพข้อบังคับของภูมิประเทศที่ผ่านมา และการตรวจสอบของสังคม ลักษณะภูมิประเทศที่จำกัด เป็นตัวกำหนดให้ต้องปลูกไม้หลายชนิดรวมไว้ในแปลงเดียวกัน การปลูกไม้เลียนแบบป่าธรรมชาติในพื้นที่จำกัดทำให้ต้นไม้เบียดตัวพุ่งสูงสู่ด้านบนเพื่อรับแสงแดด ทำให้ไม่สามารถใช้ยามาแมลงได้สะดวก ประกอบกับความแปรปรวนของทิศทางลมในหุบเขา การขนส่งปุ๋ยขึ้นไปบำรุงพืชทำได้ลำบาก ดังนั้นกระบวนการเพาะปลูกแบบใช้ยามาแมลง ใส่ปุ๋ยบำรุงพืชจึงถูกขดเชยด้วยวิถีทางธรรมชาติ อาศัยระบบนิเวศของพืชและสัตว์ ความแตกต่างของชนิดพันธุ์ และระดับรากของต้นไม้ ซึ่งทำให้สามารถหาอาหารโดยไม่แก่งแย่งกับต้นไม้ การปลูกพืชหลายชนิดกระจายในพื้นที่กว้าง เป็นการลดการแพร่ระบาดของศัตรูพืช รวมทั้งศัตรูพืชแต่ละชนิดก็จะมีศัตรูตามธรรมชาติอยู่แล้ว กรณีการตรวจสอบสังคม ได้มีผู้ทดลองใช้สารเคมีในสวนสมรม กระทั่งเกิดการชะล้างลงสู่แหล่งน้ำลำธารเบื้องล่าง ถูกเพื่อนบ้านดิฉินนินทาจึงต้องเลิกไป นอกจากนี้บุคคลที่นำสารเคมีมาใช้ยังสังเกตเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพืชของตนว่าเมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 7 ปี แปลงหรือสวนที่ใช้สารเคมี ต้นพืชจะเริ่มเหี่ยวเฉา ดินแห้งแตก ซึ่งเป็นผลจากการใช้สารเคมีบำรุงดินในอดีต (มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2544)

เนื่องด้วยชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นชุมชนเก่าแก่ และบางชุมชนมีพื้นที่อยู่ในหุบเขามีเทือกเขาสลับซับซ้อนกันอยู่โดยรอบ ทำให้ยากต่อการเข้าถึงของความเจริญและการพัฒนาต่าง ๆ ทำให้หลายชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานฯ ยังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม ยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างเป็นเอกลักษณ์ เช่น การทำการเกษตรที่เรียกว่าสวน สมรม การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จากในอดีต เช่น พิธีเบิกป่าประเพณีทำบุญหน้าท่า การละเล่นร่ำวงเวียนครก การทำบุญวันสารทเดือนสิบ การยึดมั่นต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของ ชุมชนต่าง ๆ รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่ยังคงปฏิบัติกันจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น และความลำบากต่อการเข้าออกนี้ ยังทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างเป็นเอกลักษณ์อีกด้วย เช่น ในอดีตชุมชนคีรีวง สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้โดยทางน้ำ คือ การล่องเรือจากคลองท่าดีลงไป ในอดีตชุมชนคีรีวง หรือที่คนนครฯ เรียกว่า “หมูเหนื่อ” ซึ่งอยู่ทางต้นน้ำจะถ่อเรือบรรทุกผลไม้สด ทุเรียนกวน และของป่าเพื่อไปแลกข้าว ปลาแห้งเกลือ น้ำปลา กะปิ กับ “หมู่นอก” ในเขตพื้นที่ราบด้านตะวันออกของเมืองนครฯ ในเขตลุ่มน้ำปากพนัง การไปมาหาสู่กันเนิ่นนานขึ้นก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ เกิดวัฒนธรรม “เกลือเขา เกลือเล” ขึ้นมา ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้

สามารถพบได้กับหลายชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และบริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราช

4) ลักษณะโครงสร้างของชุมชน

เกือบทุกชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นชุมชนเก่าแก่ จึงมีลักษณะโครงสร้างของชุมชนที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังมีการไปมาหาสู่กันของชุมชนต่าง ๆ รอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง อยู่อย่างสม่ำเสมอ ทั้งด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และการที่มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน บางครั้งก็มีการไปพบเจอกันระหว่างการเข้าไปเก็บผลิตผลจากสวนสมรม การเก็บหาของป่า หรือการล่าสัตว์ในป่าอีกด้วย หลายชุมชนที่มีพื้นที่ใกล้กันจึงมีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงไม่ค่อยมีปัญหากระทบกระทั่งกันในชุมชนและระหว่างชุมชนด้วยตนเอง

การเกิด ปัจจุบันเกือบทุกชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีระบบทางด้านสาธารณสุขที่ดีขึ้นมากแล้ว การคลอดบุตรปัจจุบันนิยมคลอดกันที่โรงพยาบาลประจำอำเภอหรือไม่ก็ที่อนามัยในชุมชน ไม่นิยมการคลอดโดยหมอตำแยแล้ว เปอร์เซ็นต์การรอดตายจากการคลอดบุตร จึงสูงขึ้น

การเจ็บป่วย ชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เกือบทุกชุมชนมีอนามัยประจำตำบลอยู่แล้ว การเจ็บป่วยเล็กน้อยก็นิยมรักษากันที่อนามัยถ้าอาการหนักก็จะไปรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ หรือโรงพยาบาลในตัวจังหวัด บางส่วนโดยเฉพาะผู้สูงอายุก็ยังนิยมใช้สมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บป่วยอยู่ และมีเรื่องน่าประหลาดใจอีกอย่างหนึ่งคือจังหวัดนครศรีธรรมราช นับได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีปัญหาอาชญากรรมสูงที่สุดในประเทศไทย แต่ในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เกิดอาชญากรรมขึ้นน้อยมาก ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติและการผูกคองกันนั่นเอง

การตั้งบ้านเรือนถิ่นฐาน ชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ส่วนใหญ่มักตั้งบ้านเรือนถิ่นฐานอยู่ตามที่ราบเชิงเขาหลวง ลักษณะบ้านส่วนใหญ่จะเป็นบ้านในสวน คือ มีการปลูกพืชและไม้ผลไว้รอบ ๆ บ้าน การตั้งหมู่บ้านจะต้องมีแม่น้ำหรือคลองอยู่ใกล้ ๆ ทั้งนี้เพราะในอดีตชุมชนต้องใช้เรือในการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก ปัจจุบันบางชุมชนมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่เปลี่ยนแปลงไป คือ ชุมชนจะมาตั้งอยู่ใกล้ถนน ซึ่งเป็นทางคมนาคมสายหลักแทน

การอพยพ ชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นชุมชนเก่าแก่ ชุมชนส่วนใหญ่มีอายุเกิน 200 ปี การอพยพย้ายถิ่นฐานมีไม่มากนัก จะมีบางพื้นที่ เช่น ในอำเภอพรหมคีรีที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วจึงมีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนถิ่นฐานกันมากขึ้น

แต่ส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนในจังหวัดนครศรีธรรมราช หรือจะเป็นชุมชนในอำเภอพิปูนที่ประสบอุทกภัยอย่างรุนแรงในปี พ.ศ.2531 บางส่วนก็ย้ายพื้นที่ตั้งบ้านเรือนจากที่อยู่เดิมมาอยู่พื้นที่ใกล้เคียง บางส่วนก็ย้ายออกนอกพื้นที่ และยังมีพื้นที่ที่มีหลักฐานการย้ายถิ่นฐานอย่างชัดเจนคือบริเวณป่าไถลุ่มชน กรุงชิง มีหลักฐานว่าเคยมีชุมชนตั้งบ้านเรือนถิ่นฐานอยู่ก่อน ซึ่งปัจจุบันยังมีหลักฐานจากต้นทุเรียน ต้นสะตอ และมังคุด ที่มีลำต้นขนาดใหญ่ปลูกไว้อย่างเป็นสัดส่วน (เขาวลิต สิทธิฤทธิ์, 2545) และยังมีกรอบพิกัดประเภทคือการอพยพไปทำงานยังต่างถิ่นและเมืองใหญ่ หลังจากปี พ.ศ.2542 ที่เศรษฐกิจฟองสบู่แตกคนในพื้นที่ที่ไปทำงานยังต่างถิ่นได้กลับมาอยู่อาศัยและทำงานในชุมชนเป็นจำนวนมากและการย้ายถิ่นฐานประเภทสุดท้าย คือ การย้ายถิ่นฐานจากการสมรสไปมีครอบครัวในพื้นที่อื่น

การศึกษา ในพื้นที่ชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาลง มีบริการด้านการศึกษาระดับต่าง ๆ ดังนี้คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2 แห่ง ที่บ้านในเจียว 1 หมู่ที่ 5 ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา โรงเรียนระดับประถม จำนวน 12 แห่ง และระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนมัธยมพิปูนประชาอุทิศ ซึ่งอยู่ที่บ้านทุ่งร้อนหมู่ที่ 3 ตำบลเขาพระ สำหรับหมู่บ้านที่ไม่มีโรงเรียนตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ก็อาศัยโรงเรียนในหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งอยู่ห่างกันไม่มากนัก

การบริการด้านการศึกษามีต่อประชากรในพื้นที่ จากการสำรวจพบว่าหัวหน้าครอบครัวได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ โดยมีสัดส่วนร้อยละ 83.27 และในส่วนที่ไม่ได้รับการศึกษาร้อยละ 4.73 และในส่วนที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา หรือสูงกว่ามีร้อยละ 9.82 ส่วนสมาชิกในครอบครัวพบว่า เพศชายและเพศหญิงมีโอกาสได้รับการศึกษาในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน แต่เพศชายได้รับการศึกษาระดับสูงมีจำนวนมากกว่า โดยเพศชายได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 49.90 ส่วนที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่าร้อยละ 32.34 ส่วนเพศหญิงพบว่าได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาสูงถึงร้อยละ 63.17 และร้อยละ 20.17 ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า

การบริการด้านสาธารณสุข การให้บริการด้านสาธารณสุขนั้น พบว่าในพื้นที่ที่ศึกษามีศูนย์บริการด้านสาธารณสุขอยู่ 4 แห่ง คือ อนามัยบ้านห้วยแดง อนามัยบ้านห้วยโก อนามัยบ้านคีรีวง และอนามัยบ้านร่อน และแม้ว่าหลายหมู่บ้านจะไม่มีสถานบริการด้านสาธารณสุข แต่ก็สามารถพึ่งพาสถานอนามัยหรือโรงพยาบาลในเมืองซึ่งอยู่ไม่ไกลนักและการเดินทางสะดวกสบาย และหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีกองทุนยา และเวชภัณฑ์ไว้บริการเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งทางจังหวัดนครศรีธรรมราชก็พยายามให้บริการด้านนี้ โดยทั่วถึงทุกหมู่บ้านอยู่แล้ว (บริษัทซีเทคฯ, 2544)

5) การประกอบอาชีพและวิถีชีวิต

โดยทั่วไปประชาชนในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำสวนผลไม้ สวนยางพารา เพาะปลูกพืชไร่ ทำนา เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย เก็บหาของป่า และยังมีอาชีพใหม่ที่กำลังจะเป็นอาชีพเสริมที่สำคัญของชุมชนรอบเขาหลวง คือ อาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นมัคคุเทศก์ คนนำทาง นักสื่อความหมาย การบริการบ้านพักแบบ Home Stay หรือจะเป็นลูกหาบ เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งซึ่งยังลักลอบเข้าไปตัดไม้ และล่าสัตว์ อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงอยู่บ้าง

ลักษณะการประกอบอาชีพ และวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ยังคงเป็นรูปแบบดั้งเดิม เช่น การทำสวนผลไม้ที่เรียกว่า สวนสมรม หมายถึง การปลูกพืชผลหลายชนิด เช่น ทุเรียน มังคุด จำปาตะ สะตอ ลูกเนียง ลางสาด ซึ่งจะปลูกพืชผลเหล่านี้ไว้ในแปลงเดียวกัน ซึ่งพืชผลต่าง ๆ ก็จะสามารถให้ผลผลิตได้ตลอดปี ซึ่งการปลูกพืชผลในลักษณะนี้ยังจะช่วยในการรักษาสมดุล ของระบบนิเวศอีกด้วย

6) การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงของชุมชน

ชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงส่วนใหญ่ยังคงเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่อุทยานฯ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น สวนสมรมของชาวบ้านบางส่วนอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานฯ ซึ่งทางอุทยานฯ ก็อนุญาตให้เข้าไปดูแลและเก็บผลิตผลได้ แต่ห้ามทำการถากถางเพิ่มเติม การเก็บหาของป่า เช่น ลูกประ เห็ด น้ำผึ้ง พืชผักผลไม้ป่าต่าง ๆ รวมถึงสมุนไพร ซึ่งหลายชุมชนก็ยังเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานฯ อยู่

ปัจจุบันมีการเข้าไปใช้พื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวงอีกรูปแบบหนึ่ง นั่นก็คือการท่องเที่ยว โดยที่หลายชุมชนรอบพื้นที่อุทยานฯ มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบเดินป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งกลุ่มชาวบ้านที่จะสามารถนำนักท่องเที่ยวเข้าไปเดินป่าในพื้นที่อุทยานฯ ได้จะต้องผ่านการอบรมนักสื่อความหมายท้องถิ่นเสียก่อน ซึ่งทางอุทยานฯ ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ได้จัดทำเป็นบัตรนักสื่อความหมายธรรมชาติให้ผู้ผ่านการอบรม และการเข้าไปประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวก็ต้องปฏิบัติตามกฎของทางอุทยานฯ ด้วย คือ ค่าธรรมเนียมเข้าไปในพื้นที่อุทยาน ค่ากางเต็นท์ และการปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ ของอุทยาน ซึ่งนี่เป็นลักษณะการจัดการที่ีระหว่างอุทยานฯ กับชุมชนโดยรอบ

นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่ยังคงใช้ประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติเขาหลวงอย่างไม่ถูกต้องอยู่ซึ่งเป็นส่วนน้อย เช่น การค่อย ๆ ปลูกไม้ผลในป่ารอบ ๆ พื้นที่ของตัวเองออกไปเรื่อย ๆ เมื่อไม้ผลเติบโตขึ้นจึงค่อย ๆ กาน (การตัดทอนลำเลียงของพืช ทำให้พืชตายไป

อย่างช้า ๆ) ไม้ป่าออกไป วิธีนี้ทำให้ได้ทั้งเนื้อไม้ และพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น หรือบางส่วนยังลักลอบตัดไม้ และ ล่าสัตว์ในส่วนที่เจ้าหน้าที่ดูแลได้ไม่ทั่วถึงอยู่บ้าง

7) ความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก

ในอดีตเนื่องจากชุมชนรอบเขาหลวงอยู่ในที่ราบระหว่างภูเขาที่มีหุบโอบล้อมทุกด้าน ทำให้การเดินทางติดต่อสัมพันธ์หรือค้าขายแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นไม่สะดวกนัก ซึ่งอาจทำได้สองทางคือการเดินทางโดยเรือผ่านลำคลองและการเดินเท้าลัดเลาะไปตามหุบเขา การเดินทางโดยการอาศัยเรือผ่านลำคลองนั้นนับว่าเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอันหนึ่งของชุมชนรอบเขาหลวง ซึ่งใช้เรือที่เรียกกันว่า “เรือเหินือ” เรือประเภทนี้เป็นเรือที่ทำมาจากไม้ท่อนเดียวแล้วนำมาขุดให้เป็นร่องสำหรับที่นั่งและบรรทุกของเรือในลำเรือ

ชาวชุมชนรอบเขาหลวงติดต่อสัมพันธ์รวมถึงค้าขายแลกเปลี่ยนกับชุมชนภายนอก โดยอาศัยเรือมาเป็นระยะเวลายาวนาน ชุมชนที่ชาวชุมชนรอบเขาหลวงติดต่อเหล่านี้คือชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามแนวคลอง ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในพื้นที่ชุมชนรอบเขาหลวง เช่น ชุมชนริมคลองกลาย และชุมชนริมแม่น้ำปากพัง เป็นต้น ชุมชนเหล่านี้มีลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกับชุมชนรอบเขาหลวงอย่างมาก ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตออกมาแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งต่างก็ต้องการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่แตกต่างกันนี้ให้สู้กันและกัน กล่าวคือ ชุมชนในที่ราบตอนล่างของแม่น้ำลำคลองที่ใกล้กับทะเลสามารถผลิตข้าวและเกลือได้เป็นจำนวนมากได้แต่ไม่สามารถผลิตผลไม้และผักบางชนิดดังที่ชุมชนรอบเขาหลวงผลิตได้ ในขณะที่เดียวกันชุมชนรอบเขาหลวงก็สามารถผลิตข้าวและเกลือด้วยตนเองได้ ดังนั้นการแลกเปลี่ยนและเกื้อกูลกันจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับชุมชนดังกล่าว การล่องเรือเหินือนี้โดยปกติชุมชนรอบเขาหลวงจะมีเรือเป็นของตนเองเพื่อนำไว้ใช้ในการติดต่อแลกเปลี่ยนกับชุมชนด้านล่างโดยเฉพาะ การล่องจะนัดแนะกันแล้วไปกันเป็นกลุ่มเรือ โดยในขณะที่เรือเพิ่งออกจากต้นน้ำก็จะใช้ไม้ถ่อเพราะน้ำไม่ลึกและยังมีหินเป็นอุปสรรคอยู่บางส่วน แต่เมื่อล่องลงไปถึงระดับน้ำที่ไม่สามารถถ่อไปแล้วก็ใช้ไม้พายแจวเรือต่อไป เรือแต่ละลำนั้นโดยมากจะบรรทุกผักผลไม้จนเต็มลำเรือและมีคนประจำเรือที่คอยดูแลเรืออย่างน้อยสองคน อาจจะเป็นสามีภรรยาหรือครอบครัวเดียวกัน และเรื่อนั้นจะแบ่งเป็นห้องสำหรับหุงหาอาหารรวมทั้งหลับนอนด้วย ซึ่งนับเป็นเรือที่ทรงประสิทธิภาพ มีความคล่องตัวและเอนกประสงค์อย่างมาก

การแลกเปลี่ยนโดยเรือเหินือนั้นมิได้นำมาแค่สินค้าเท่านั้น แต่ยังนำมาสู่ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดแนบแน่นระหว่างชาวบ้านในชุมชนทั้งสองคือ ชุมชนรอบเขาหลวงกับชุมชนที่อยู่ปลายลำน้ำหรือชาวชุมชนรอบเขาหลวงเรียกว่าพวกในกับพวกนอก โดยเรียกตนเองว่าพวกในและพวกที่อยู่ริมอ่าวนครศรีธรรมราชหรือปลายลำน้ำว่าพวกนอก และเรียกกริยาการออกไป

แลกเปลี่ยนสินค้าที่ปลายลำน้ำว่าไปนอก ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ดำเนินไปจนกระทั่งความเกี่ยวข้องกันแบบเครือญาติ การสร้างความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นที่เรียกกันว่าผูกเกลอกันเป็นเกลอเขา (ชุมชนรอบเขาหลวง) และเกลอเล (ชาวชุมชนปากแม่น้ำ) ได้เอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนทั้งสองกลุ่มอย่างมากมาย เกิดความไว้วางใจกัน และเกิดความพึ่งพากันในแต่ละช่วงเวลาดังญาติมิตร ดังเช่น เมื่อกองเรือเหินลงไปสู่ปากแม่น้ำก็จะจอดเทียบท่าในบ้านที่พวกเขาสนิทสนมหรือที่เป็นเกลอกัน เพราะเป็นที่พำนักและแลกเปลี่ยนที่พวกเขาเชื่อใจกันและกันได้ และรู้สึกปลอดภัย เจ้าบ้านเมื่อมีเรือเหินมาเทียบท่าก็จะจัดแจงต้อนรับขับสู้อย่างดีเหมือนดังญาติมิตรมาเยี่ยมเยียนกัน และได้ช่วยเหลือนำผลผลิตถูกบรรทุกมาในเรือเหินออกแลกเปลี่ยนเป็นข้าว กะปิ และเกลือรวมถึงสิ่งของต่าง ๆ โดยการไปรวบรวมสมัครพรรคพวกในหมู่บ้านตามที่ต้องการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับชาว คีรีวง ให้นำข้าวหรือของอื่น ๆ มาแลกเปลี่ยนโดยเกลอคนนี้จะทำหน้าที่ดูแลอย่างดีทุกอย่าง จนกระทั่งได้ขนของที่แลกเปลี่ยนมาลงเรือเหินเสร็จสิ้นก็เดินทางทวนแม่น้ำกลับยังชุมชน

ความสัมพันธ์เกลอเขาเกลอเลนี้ยังแสดงออกในเวลาหน้าน้ำ กล่าวคือ เมื่อฤดูน้ำหลากพื้นที่ราบตอนล่างของแม่น้ำจะมีระดับน้ำสูงท่วมที่นาจนไม่สามารถเลี้ยงวัวควายได้ เกลอเลจึงต้องนำวัวควายสัตว์เลี้ยงขึ้นมายังชุมชนรอบเขาหลวงเพื่อฝากเลี้ยงเพราะชุมชนนี้ น้ำท่วมไม่ถึง อีกทั้งยังเป็นญาติที่สนิทไว้วางใจได้ว่าทรัพย์สินวัวควายนั่นจะไม่สูญหายอย่างแน่นอน จนเมื่อเวลาน้ำลงแล้วเกลอเลจึงขึ้นมานำเอาวัวควายกลับไปยังบ้านช่องเดิมที่ปากแม่น้ำ ความสัมพันธ์และสนิทชิดเชื้ออันนี้ในบางครั้งได้นำไปสู่ความสัมพันธ์กับเครือญาติที่เต็มรูปแบบกล่าวคือ ได้มีการชობพอและแต่งงานกับหนุ่มสาวต่างชุมชนกันก่อให้เกิดสายสัมพันธ์ทางเครือญาติแนบแน่นไปอีกชั้นระหว่างชุมชนทั้งสองบริเวณนี้ ในอีกด้านหนึ่ง คือการเดินทางติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง โดยการเดินเท้าลัดเลาะตามหุบเขาที่มีความแตกต่างกับเดินทางโดยเรือเหิน กล่าวคือ การเดินเท้านี้มีจุดประสงค์เพื่อไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกันระหว่างชุมชนในเขตเทือกเขานครศรีธรรมราชที่มีลักษณะภูมิประเทศและผลผลิตใกล้เคียงกันนั่นเอง เช่น ชุมชนบ้านจันดี และชุมชนช้างกลาง เป็นต้น ชาวบ้านในชุมชนเหล่านี้บางส่วนมีความเกี่ยวข้องเป็นญาติกัน และเมื่อมีงานพิธีสำคัญเช่น งานแต่งงาน งานบวช หรืองานศพ ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างชุมชนในเขตหุบเขา ก็จะเดินทางข้ามหุบเขามาร่วมในพิธี

ซึ่งแม้ในปัจจุบันการติดต่อสัมพันธ์หรือการคมนาคมจะเปลี่ยนแปลงไป เช่น การมีถนนแทนการล่องเรือหรือการเดินทางเท้า แต่ลักษณะความสัมพันธ์แบบเดิมก็ยังคงอยู่ ดังจะเห็นได้จากเวลาทีมงานปฏิบัติงานประเพณีต่าง ๆ ชุมชนเหล่านี้ก็มีการเดินทางไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ได้อย่างดีว่า วัฒนธรรม “เกลอเขา เกลอเล” นี้ มีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้หันมาสนใจกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น หลายชุมชนจึงเกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมขึ้นมา และมีกิจกรรมเกิดขึ้นอยู่อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงประกอบไปด้วย

1) ชมรมอนุรักษ์คีรีวง

ชุมชนคีรีวงเป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยในปี 2531 อย่างรุนแรง เหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ชุมชนต้องแสวงหาทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นว่าชุมชนต้องการที่จะอยู่อาศัยในพื้นที่เดิมหรือไม่ ถ้าชุมชนยังอาศัยอยู่ในพื้นที่เดิมจะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร จึงจะปลอดภัยจากภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ชุมชนจึงได้ข้อสรุปว่า หากชุมชนยังจะอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่เดิม ต่อไป ชุมชนก็จำเป็นต้องประกอบอาชีพที่ยั่งยืน คืออาชีพที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งความจริงแล้ววิถีชีวิตเหล่านี้เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนที่ได้ถูกกลืนไปกับกระแสนิยมและการพัฒนาไปนั่นเอง ประกอบกับมีทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการในท้องถิ่นได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือจึงทำให้กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ของชุมชนพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ และได้เกิด “กองทุนเดิมสี่เขียวให้เขาหลวง” ขึ้น

กิจกรรมด้านการพัฒนาส่งเสริมอาชีพที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์ของชุมชนคีรีวงได้พัฒนาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งจากความช่วยเหลือจากองค์กรต่าง ๆ เช่น มูลนิธิโกมล คีมทอง มูลนิธิอาสาพัฒนาสังคม หรือจะเป็นสวนสร้างสรรค์นาคร-บวรรัตน์ โครงการกองทุนไทย-ออสเตอร์เลีย มูลนิธิไทยรัฐ เป็นต้น และอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญก็คือ ปัจจัยที่อยู่ภายในชุมชน เช่น ความเข้มแข็ง ความสามัคคีของชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนปัจจัยเสริมสร้างให้เกิดกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชนคีรีวงรวดเร็วขึ้นอย่างรวดเร็ว ในเวลาไม่กี่ปีก็ได้เกิดกิจกรรมและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ขึ้นมามากมาย กิจกรรมฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ การปลูกป่า การประกอบอาชีพที่ยั่งยืน เช่น การทำสวนสมรมแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว การแปรรูปผลผลิต เช่น ทุเรียนกวน กลุ่มทำขนม การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เช่น กลุ่มเพาะพันธุ์ไม้พื้นเมือง กลุ่มจักสาน กลุ่มทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มบ้านสมุนไพร กลุ่มไบโม่ เป็นต้น

เพียงไม่กี่ปี หลังจากที่ชุมชนคีรีวงได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืนมา ชุมชนคีรีวงก็กลายเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน กิจกรรมอาชีพที่ยั่งยืนหรือจะเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน ซึ่งชุมชนคีรีวงก็ได้กลายมาเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ของชุมชนต่าง ๆ ในการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยชุมชนคีรีวงมีกลุ่มต่าง ๆ ที่ดำเนินกิจกรรมด้านความยั่งยืนของอาชีพและสิ่งแวดล้อม คือ

1.1) กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน และอุทยานแห่งชาติเขาหลวง กิจกรรมที่มีก็คือการเดินป่าในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ผู้ยอดเขาหลวง การบริการบ้านพักแบบบ้านพักชุมชน (Home Stay) เพื่อการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน เช่น ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชุมชน และการประกอบอาชีพของชุมชน เช่น การนำชมสวนสมรมของชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนคีรีวงได้รับการรู้จักกันอย่างกว้างขวาง

1.2) กลุ่มมัดย้อม เป็นการนำเอาวัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ในการย้อมสีผ้าเหมือนเช่นในอดีต แทนการใช้สารเคมีดังเช่นในปัจจุบันวัตถุดิบที่นำมาใช้ก็เป็นจำพวกเปลือกไม้ ใบไม้ แก่นไม้หรือเปลือกผลไม้ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น และไม่เป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งผ้ามัดย้อมของชุมชนคีรีวงได้นำมาทำเป็นผ้าถุง ย่าม เสื้อ ผ้าพันคอ เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมของชุมชนคีรีวงสามารถสร้างรายได้ให้ชุมชนได้ครัวเรือนและหลายพันบาทต่อเดือน

1.3) กลุ่มแปรรูปทุเรียนกวน เป็นการนำทุเรียนพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีอยู่อย่างมากมายในท้องถิ่นและมีราคาถูกนำมาแปรรูปโดยการกวนและใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมาห่อ คือ กาบหมากเป็นการแปรรูปผลิตถนอมอาหารและเป็นการเพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน

1.4) กลุ่มเพาะพันธุ์ไม้พื้นเมือง เป็นการนำเอาพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และในชุมชนมาเพาะขยายพันธุ์ ทั้งเพื่อการจำหน่ายและอีกส่วนหนึ่งก็นำมาปลูกในหมู่บ้าน และพื้นที่ทำสวน สมรมซึ่งเป็นเสมือนการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน พืชที่นำมาขยายพันธุ์ เช่น ส้มแขก มังคุด ทุเรียนพันธุ์พื้นเมือง และพืชสมุนไพรต่าง ๆ

1.5) กลุ่มจักสาน เป็นการนำวัสดุในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ทั้งเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนและใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น โต๊ะ (ลักษณะคล้ายกระบุง ใช้ใส่ผลไม้ ทำจากไม้ไผ่สาน) รัง (วัสดุห่อผลจำปาตะ ทำจากใบมะพร้าวสาน) ตลอดจนเครื่องมืออื่น ๆ และส่วนหนึ่งยังสามารถส่งขายสร้างรายได้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ตลอดจนวัสดุเหล่านี้ก็สามารถย่อยสลายไม่เป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อมอีกด้วย

1.6) กลุ่มบ้านสมุนไพร เป็นการนำสมุนไพรซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นและบางส่วนก็ยังเป็นของเหลือใช้ นำแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น สบู่จากเปลือกมังคุด ผลิตภัณฑ์จากส้มแขก แชมพูและครีมนวดผมที่มีส่วนผสมจากพืชธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำ

วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นและชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์และมูลค่าและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ชมรมอนุรักษ์คีรีวง, 2544)

ชุมชนคีรีวงมีกลุ่มและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นหลายกลุ่มด้วยกัน จึงไม่น่าแปลกใจว่าทำไมชุมชนคีรีวงจึงเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงในด้านความเข้มแข็งของชุมชนและการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนคีรีวงจึงเป็นเสมือนเวทีแห่งการเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลวก และชุมชนอื่น ๆ ที่มีความสนใจในการทำงานในกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

2) กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำคลองกลาย

กลุ่มอนุรักษ์คลองกลายเกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้านในตำบลกรุงชิงกิ่งอำเภอเทพา โดยเฉพาะในหมู่ที่ 6 เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อต่อต้านการสร้างเขื่อนในบริเวณคลองกลาย ทางตอนเหนือของหมู่บ้าน เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2543 โดยมีสมาชิกประมาณ 30 คน

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

2.1) คัดค้านการสร้างเขื่อนที่จะก่อสร้างบริเวณคลองกลาย ซึ่งเป็นบริเวณต้นน้ำลำธารของชุมชน

2.2) เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ให้คงอยู่สืบต่อไป

กิจกรรมของกลุ่ม

- รณรงค์ต่อต้านการสร้างเขื่อน เช่น การทำป้ายรณรงค์ การจัดนิทรรศการต่อต้านการสร้างเขื่อน เป็นต้น

- การดูแลการทำลายป่า เช่น การลักลอบล่าสัตว์ การลักลอบนำกล้วยไม้จันทน์ออกจากป่า เป็นต้น

- การจัดเวทีชาวบ้านต่อต้านการสร้างเขื่อน

- มีการติดต่อเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก เช่น สัมัชชาคนจน เครือข่ายลุ่มน้ำ เป็นต้น

- มีการดูงานในพื้นที่อื่น ๆ ที่ประสบปัญหาการสร้างเขื่อน

- กิจกรรมการบวชป่า

- ร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนในพื้นที่คือ กลุ่มเยาวชนรักษ์ถิ่นคลองกลาย กลุ่มรักษ์กรุงชิง ในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม

- มีการประชุมกลุ่มทุกเดือน
- การทำค่ายเยาวชนทุกปี (กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำคลองกลาย. 2546)

3) ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุง ได้ก่อกำเนิดขึ้นโดยชาวบ้านหมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 1 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี รวมตัวกันตั้งเป็นชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติขึ้นมา ซึ่งสาเหตุสำคัญเกิดจากเหตุการณ์อุทกภัยรุนแรงเมื่อปี พ.ศ.2531 ทำให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้น และได้รวมตัวกันดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่อยมา และได้มีการก่อตั้งชมรมขึ้นในปี พ.ศ.2540 มีสมาชิกจากเดิม 28 คน จนถึงปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 200 กว่าคน

วัตถุประสงค์ของชมรม

- 3.1) กระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 3.2) เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนต่อบุคคลที่มาเยี่ยมชม
- 3.3) เพื่อใช้ชาวบ้านมีรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมของชมรม

- มีการเดินตรวจป่าเดือนละครั้ง เพื่อป้องกันการลักลอบล่าสัตว์และตัดไม้
- มีการจัดกิจกรรมทิวป่าศึกษาธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งชมรมฯ มีนักสื่อความหมายธรรมชาติ ซึ่งผ่านการอบรมโดยมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นมัคคุเทศก์คอยนำทาง และสื่อความหมาย

- มีการจัดประชุมกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน

- มีการจัดการการท่องเที่ยวน้ำตกวังลุง (สองรัก) ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมเพื่อนำมาพัฒนาชุมชนฯ ในด้านต่าง ๆ เช่น พัฒนาคูคลองโดยจัดฝึกอบรมเพิ่มความรู้ในด้านต่าง ๆ การจัดทัศนศึกษาดูงานในพื้นที่ต่าง ๆ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณน้ำตก เป็นต้น

ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุงมีการแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 7 ฝ่ายด้วยกัน คือ

1. ฝ่ายพิทักษ์ป่า ทำหน้าที่ในการตรวจตราและเฝ้าระวังรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น
2. ฝ่ายเพาะพันธุ์ไม้ ทำหน้าที่เพาะพันธุ์ไม้ในการปลูกป่าเพิ่มเติม
3. ฝ่ายทิวป่า ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบทิวป่าภายในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4. ฝ่ายสำนักงาน ทำหน้าที่เกี่ยวกับในการจัดการสำนักงานและจัดทำเอกสารต่าง ๆ
5. ฝ่ายปลูกจิตสำนึก ทำหน้าที่เกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกโดยการเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. ฝ่ายบริหารจัดการน้ำตกวังลุง ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำตกวังลุง และจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเข้าชมน้ำตก
7. ฝ่ายตรวจสอบและประเมินผล ทำหน้าที่ตรวจสอบและประเมินผลของฝ่ายต่าง ๆ ภายในชมรมฯ (ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุง. 2545)

ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุงเป็นอีกชมรมหนึ่งซึ่งมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและกิจกรรมด้านทิวทัศน์ ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุงจึงเป็นสถานที่เรียนรู้และดูงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอยู่อย่างสม่ำเสมอ

4) ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวง

ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวง หมู่ที่ 1 ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี เป็นการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของสมาชิกประมาณ 30 คน มีการรวมตัวก่อตั้งเป็นชมรมอย่างชัดเจนในปี พ.ศ.2535 แต่ก่อนจากนั้นก็มีการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว แต่ยังไม่มี การรวมตัวกันอย่างแน่ชัด เช่น การทำป้ายรณรงค์ ทำใบปลิวต่อต้านการทำลายป่า เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของชมรม

- 4.1) เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ
 - 4.2) เพื่อการศึกษาหาความรู้ของนักเรียน นักศึกษาและประชาชนโดยทั่วไปเพื่อให้เข้าใจในระบบธรรมชาติ และอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล
 - 4.3) เพื่อส่งเสริมและแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอพรหมคีรีและในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง
 - 4.4) เพื่อเพิ่มรายได้ให้ชุมชน
- กิจกรรมของชมรม
- เพาะพันธุ์ไม้ป่า ทั้งเพื่อจำหน่ายและปลูกทดแทนทั้งในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และในชุมชน
 - กิจกรรมปลูกป่าตามสถานที่ต่าง ๆ
 - กิจกรรมการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - กิจกรรมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การเก็บขยะในชุมชนและสถานที่ต่าง ๆ
 - ร้านน้ำชา ที่เป็นสถานที่พบปะพูดคุยของสมาชิกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

ลักษณะกิจกรรมของชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวงส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การปลูกจิตสำนึกในการดูแลรักษาธรรมชาติให้กับเยาวชน เช่น การนำเด็ก ๆ เข้าไปเที่ยวไปเรียนรู้สภาพธรรมชาติในป่าเขา อันจะนำมาซึ่งจิตสำนึกที่ดีกับธรรมชาติสืบต่อไป (ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวง, 2540)

กิจกรรมของชมรมฯ ส่วนหนึ่งจะร่วมกับสมาพันธ์นักศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ในการเข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่อีกด้วย

5) ชมรมอนุรักษ์อ้ายเขียว

ชมรมอนุรักษ์อ้ายเขียว หมู่ที่ 3 ตำบลทอนหงษ์ อำเภอพรหมคีรี ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2542 เป็นการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่มีสมาชิกประมาณ 30 คน

กิจกรรมของชมรม

- การเพาะพันธุ์ไม้ป่า

- การปลูกป่าโดยใช้พันธุ์ไม้ในท้องถิ่น

- การพบปะพูดคุยของสมาชิกในเรื่องแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สัมภาษณ์ประธานชมรมฯ 2546)

กิจกรรมของชมรมอนุรักษ์อ้ายเขียวยังไม่สามารถปฏิบัติกันได้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพราะสมาชิกของชมรมฯ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ซึ่งมีอาชีพทำสวนผลไม้และสวนยางพารา สมาชิกจึงไม่มีเวลาที่จะมาทำกิจกรรมกับชมรมมากนัก

6) ชมรมอนุรักษ์ปลายอวน

ชมรมอนุรักษ์บ้านปลายอวน หมู่ที่ 5 ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านในหมู่บ้านปลายอวน เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยมีการรวมตัวก่อตั้งเป็นชมรมเมื่อปี พ.ศ.2539

วัตถุประสงค์ของชมรม

6.1) เพื่อส่งเสริมความรู้แก่สมาชิกและเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ให้เป็นสมบัติของส่วนรวมสืบต่อไป

6.2) เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบางส่วนที่มีศักยภาพเหมาะสมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

แนวทางการปฏิบัติและกิจกรรมของชมรมฯ

- การทำประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การสร้างลานกีฬาด้านยาเสพติด เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมาสนใจกีฬา สนใจธรรมชาติแทนที่จะยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด
- การจัดกิจกรรมเสริมความรู้และประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิก เช่น การศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์ในพื้นที่อื่น ๆ เป็นต้น
- การจัดกิจกรรมสร้างค่านิยมและจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ เช่น การบวชป่า การจัดกิจกรรมในวันเด็กโดยการสอดแทรกความรู้และจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์เข้าไป เช่น การจัดนิทรรศการในการธรรมชาติ การให้เด็ก ๆ แข่งขันวาดภาพเขียนเรียงความเกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นต้น
- การจัดบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว โดยพื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวคือเส้นทางเดินป่าจากหมู่บ้านสู่น้ำตกพรหมพิมาน (ชมรมอนุรักษ์ปลายอน, 2539)

กิจกรรมของชมรมอนุรักษ์บ้านปลายอนมีกิจกรรมอยู่อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทุกครั้งที่ชุมชนมีกิจกรรมอะไร ชมรมฯ ก็จะเข้าไปมีส่วนร่วมเสมอและบางครั้งชมรมก็จะเข้าไปจัดกิจกรรมนั้น ๆ เอง เช่นกิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น

7) กลุ่มรักษ์กรุงชิง

กลุ่มรักษ์กรุงชิง เกิดจากกลุ่มคนหนุ่มสาวในตำบลกรุงชิงได้รวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อชุมชนขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมของกลุ่ม

- การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- การสร้างเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวกับองค์กรภายนอก ทั้งในประชาคมอนุรักษ์เพื่อเกื้อหนุนและกลุ่มอื่น ๆ
- การทำงานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนมีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- การร่วมทำกิจกรรมร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบลกรุงชิง
- การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้านในตำบลกรุงชิง โดยการนำลักษณะเด่นของแต่ละหมู่บ้านมาสร้างเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวในตำบล คือหมู่ที่ 1 กลุ่มทะเลหมอกเขาเหล็ก หมู่ที่ 2 กลุ่มไร่ยางเวียนครก หมู่ที่ 3 บ่อน้ำร้อน หมู่ที่ 4 กลุ่มร้านค้าชุมชน หมู่ที่ 5 กลุ่มเดินป่าสันเขิน หมู่ที่ 6 กลุ่มบ้านพักในสวนทุเรียน หมู่ที่ 7 กลุ่มชุมชนคนรักป่า หมู่ที่ 8 กลุ่มท่องเที่ยวป่าประ หมู่ที่ 9 กลุ่มบ้านพักริมสระน้ำ กิจกรรมล่องแก่งคลองกลายของ อบต.กรุงชิง

- การเป็นพื้นที่ตัวอย่างในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ชุมชนอื่น ๆ ทั้งการเป็นสถานที่ดูงาน หรือการเป็นวิทยากรแก่ชุมชนภายนอก (เชาวลิต สิริฤทธิ์, 2545)

8) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลช้างกลาง

ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลช้างกลาง เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านใน 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 14 ตำบลช้างกลาง กิ่งอำเภอช้างกลาง จำนวนประมาณ 50 คน มารวมตัวกันเป็นชมรมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลวก เริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ.2542

กิจกรรมของชมรม

- การปลูกต้นไม้ในหมู่บ้านและในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม
- การร่วมกันพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การร่วมกันพัฒนาแม่น้ำลำคลองและป่าที่เสื่อมโทรม

- การพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ให้มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีคุณค่า

- การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น การจัดนิทรรศการการอนุรักษ์ธรรมชาติในโอกาสต่าง ๆ

- การดูแลและรักษาทรัพยากรป่าไม้ ที่ยังสมบูรณ์ให้คงธรรมชาติสืบต่อไป (ชมรมอนุรักษ์ช้างกลาง, 2543)

กิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมฯ จนถึงปัจจุบันอาจจะยังไม่มีมากนักเพราะเป็นชมรมที่เพิ่งขึ้นมาใหม่คาดว่าในอนาคตข้างหน้าชมรมจะเติบโตมากกว่านี้

9) กลุ่มอนุรักษ์ตำบลเขาพระ

กลุ่มอนุรักษ์ตำบลเขาพระ เกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกในองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ และชาวบ้านในตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่ตำบลเขาพระ และภายในอุทยานแห่งชาติเขาลวก

วัตถุประสงค์

9.1) ร่วมมือกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในตำบลเขาพระและอุทยานแห่งชาติเขาลวก

9.2) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนและอุทยานแห่งชาติเขาลวก

กิจกรรมของกลุ่ม

- กิจกรรมรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนในโอกาสต่าง ๆ เช่น การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสต่าง ๆ เป็นต้น
- การจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน และอุทยานแห่งชาติเขาหลวง
- การร่วมกิจกรรมการพัฒนาเครือข่ายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง (สัมภาษณ์ สติ สุธเดช, 2546)

กลุ่มอนุรักษ์ตำบลเขาพระ เป็นกลุ่มที่เพิ่งก่อตั้งขึ้นมาใหม่ ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ จึงยังไม่ค่อยมีมากนัก แต่กลุ่มอนุรักษ์ตำบลเขาพระก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงอยู่อย่างสม่ำเสมอ

4.2 พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

4.2.1 พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

การก่อเกิดและพัฒนาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง สามารถแบ่งได้เป็นยุคต่าง ๆ ตามการเปลี่ยนของสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และประชากร ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลา และยุคสมัยต่าง ๆ ซึ่งสามารถที่จะจำแนกพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้ดังนี้

1) ยุคพึ่งพิงธรรมชาติ (2328 – 2502)

ชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงส่วนใหญ่เป็นชุมชนเก่ามีประวัติศาสตร์ของชุมชนที่มีมาหลายร้อยปี ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในปัจจุบัน ในอดีตชุมชนส่วนใหญ่เป็นชุมชนเล็ก ๆ ตั้งอยู่ในที่ราบระหว่างหุบเขา เช่น ชุมชนคีรีวง ชุมชนกรุงชิง ดังนั้นการอยู่อาศัยตลอดจนการใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ที่โอบล้อมไปด้วยป่าเขา จึงจำเป็นที่จะต้องมียุติวิถีชีวิตที่พึ่งพิงไปกับธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตัวอย่างเช่น การเพาะปลูกพืชผลก็จะทำสวนในลักษณะของสวนสมรม คือ การปลูกพันธุ์ไม้หลาย ๆ ชนิด เช่น พุริณ สะตอ มังคุด จำปา ตะลาง สาคู ลูกเหม็น ไว้ในพื้นที่เดียวกัน ลักษณะของสวนสมรม จึงไม่ต่างอะไรกับสภาพป่าที่อยู่โดยรอบ การเดินทางไปดูแลตลอดจนเก็บเกี่ยวผลผลิตจากสวนสมรม หรือการเข้าไปหาของป่า

ก็อาจจะต้องพบเจอกับเสือ หมี หรือสัตว์ร้ายต่าง ๆ ก่อนเข้าป่าจึงต้องมีพิธีเบิกป่า ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เป็นลักษณะการขออนุญาต หรือการเคารพบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา อย่าให้พบกับเพศภัยระหว่างการเดินทาง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการเคารพยำเกรงต่อธรรมชาติ จึงมีการแสดงออกมาเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นเอง และนอกจากนั้นสิ่งของ เครื่องอุปโภค บริโภค ตลอดจนเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ก็ล้วนนำมาจากป่าทั้งสิ้น เช่น การสานโต๊ะ (อุปกรณ์ใส่ผลไม้คล้ายกระบุง) จากไม้ไผ่ การสานขัง (อุปกรณ์ห่อจำปาตะ) จากใบมะพร้าว การสร้างบ้านเรือนตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ก็เป็นผลิตผลจากป่าทั้งสิ้น

การติดต่อกับโลกภายนอกจะมีนาน ๆ สักครั้ง ก็คือการรวบรวมผลิตผลจาก ชุมชน เช่น ผลไม้สด ทุเรียนกวน หวาย น้ำผึ้งหรือของป่าต่าง ๆ ล่องเรือลงไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนทางด้านปลายแม่น้ำของที่แลกเปลี่ยนกลับมา ก็จะเป็นสิ่งของที่ชุมชนไม่มีหรือไม่สามารถผลิตได้ เช่น ข้าว เหลือ กะปิ น้ำปลา ปลาเค็ม ปลาแห้ง เป็นต้น และการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกในลักษณะนี้ยังทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ ที่มีเอกลักษณ์เกิดขึ้นมาคือวัฒนธรรม “เกลอเขาเกลอเล” ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีการผูกคองกันระหว่างชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงกับชุมชนที่ราบลุ่มและชุมชนริมทะเล จะเห็นได้ว่าชุมชนรอบเขาหลวงในอดีตมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างแยกไม่ออก

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในยุคนี้จะเป็นการจัดการที่ควบคู่ไปกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน เพราะในยุคนี้ชุมชนอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างแยกไม่ออก การดำเนินชีวิตและแหล่งปัจจัยต่าง ๆ ก็ล้วนมาจากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้นสามารถทำได้อย่างที่ ซึ่งชุมชนรอบเขาหลวงจะมีรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะของป่าชุมชน ซึ่งมีการแบ่งการจัดการพื้นที่ป่าไว้ในลักษณะต่าง ๆ คือ 1) พื้นที่ป่าใช้สอยก็จะเป็นพื้นที่ป่าที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน ที่ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ 2) พื้นที่ป่าประ จะเป็นที่ที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ด้วยการเก็บลูกประ (ไม้ในตระกูลเกด) ซึ่งชุมชนก็จะมีการห้ามตัดฟันโค่นทำลายต้นประก่อนจะถึงฤดูลูกประแตก ก็จะมีพิธีกรรมการเบิกป่าประ ซึ่งเป็นพิธีการขออนุญาตเจ้าป่าเจ้าเขาที่จะเข้าไปเก็บเกี่ยวผลิตผลจากป่าประ 3) พื้นที่สวนสมรม ซึ่งชุมชนจะทำสวนผลไม้โดยปลูกไม้ผลต่าง ๆ ไว้ในพื้นที่ป่าเขาหลวง ลักษณะของสวนสมรมจะเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสานไปกับพื้นที่ป่า โดยแทบที่จะแยกไม่ออกว่าส่วนไหนเป็นพื้นที่ป่าส่วนไหนเป็นพื้นที่สวนสมรม แต่จะเป็นการรับรู้กันภายในชุมชนว่าบริเวณไหนเป็นพื้นที่ของใคร 4) พื้นที่ป่าสนปันน้ำ หรือพื้นที่อนุรักษ์จะเป็นพื้นที่ที่ชุมชนแทบจะไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์เท่าใดนัก เพราะถือว่าเป็นพื้นที่ของเจ้าป่าเจ้าเขา มนุษย์ไม่ควร

จะเข้าไป พื้นที่ในส่วนนี้จึงถูกรักษาเอาไว้ ใครจะเข้าไปใช้ประโยชน์ก็จะต้องขออนุญาตเจ้าป่า เจ้าเขาก่อน จะเห็นได้ว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในยุคนี้จะเป็นการจัดการเพื่อยังชีพ ซึ่งการจัดการที่เกิดขึ้นจะควบคู่ไปกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนในยุคนั้น จนแทบที่จะแยกไม่ออก

2) ยุคเริ่มต้นการพัฒนา (2503-2509)

จากในอดีตที่ชุมชนรอบเขาหลวงเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่ตามที่ราบเชิงเขา เมื่อเวลาผ่านไปเนิ่นนานขึ้น ชุมชนต่าง ๆ ก็มีการเติบโตขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร พื้นที่หมู่บ้านก็เพิ่มขึ้นตามความต้องการ ทั้งด้านที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน จึงมีการหักร้างถางพงเพื่อการใช้ประโยชน์มากขึ้นจากในอดีต การพัฒนาหลาย ๆ อย่างจากภายนอกเริ่มเข้ามา ชุมชนต่าง ๆ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต แต่ยังไม่มากนักซึ่งพอที่จะสรุปการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

- คนในชุมชนเพิ่มมากขึ้นจากในอดีต
- จำเป็นที่จะต้องหักร้างถางพง เพื่อเป็นพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกิน

เพิ่มขึ้น

- ปี พ.ศ.2505 เกิดวาตภัย ที่แหลมตะลุมพุก บ้านเรือนและสวนผลไม้บางส่วนเสียหาย แม่น้ำต้นเงิน บางแห่งล่องเรือไม่ได้ต้องเปลี่ยนมาเป็นเส้นทางเดินเท้าหรือเกวียนแทน

- เริ่มมีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมากขึ้น จากในอดีต เริ่มมีการค้าขายแทนการแลกเปลี่ยน

- มีการปลูกยางพารากันมากขึ้น แต่ลักษณะการปลูกยังเป็นลักษณะของปายาง คือ มีพืชชนิดอื่น ๆ อยู่ในปายางด้วย เช่น หวาย ลูกเหม็น สะตอ เป็นต้น

- ปี พ.ศ.2504 เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 การพัฒนาต่าง ๆ เริ่มเข้ามาในพื้นที่

- หน่วยงานราชการต่าง ๆ เริ่มเข้ามาในพื้นที่

ยุคนี้เป็นยุคที่วิถีชีวิตของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น การเปลี่ยนจากการทำสวนผลไม้มาเป็นสวนยางพารา (ปายาง) การติดต่อกับสังคมภายนอกมีมากขึ้น บางชุมชนมีทางเดินหรือทางเกวียนที่สามารถนำผลผลิตไปขายยังภายนอกได้เพิ่มขึ้น จากในอดีตที่สามารถขนส่งได้ด้วยทางเรือเพียงอย่างเดียว แต่เนื่องด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางเข้าออก ทำให้ชุมชนที่อยู่รอบ ๆ เขาหลวงยังได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่นัก การติดต่อกับโลกภายนอกก็ยังขึ้นอยู่กับสภาพอากาศและฤดูกาล การเข้ามาของสิ่งอำนวยความสะดวกและ

ความเจริญต่าง ๆ จึงเข้ามาสู่ชุมชนไม่มากนัก ชุมชนรอบเขาหลวงจึงมักถูกมองจากชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ เป็นพวกล้าหลังต่อความเจริญต่าง ๆ จึงมักมีชื่อเรียกผู้คนรอบเขาหลวงว่า “หมูเหว” “หมูเขา” “หมูควน” หรือ “หมูหลังเขา” ซึ่งหมายถึงพวกที่ยังล้าหลังต่อความเจริญนั่นเอง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในยุคนี้จะเริ่มเป็นการจัดการค้าขาย เพราะยุคนี้ชุมชนเริ่มมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกเพิ่มขึ้น โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติจากป่าเขาหลวงไปติดต่อกับชุมชนพื้นล่าง เช่น การนำน้ำผึ้ง สัตว์ป่า เขาสัตว์ หนังสัตว์ น้ำผึ้ง ผลไม้และผลิตผลจากป่าไปค้าขายกับชุมชนพื้นล่าง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติก็ยังคงเป็นการจัดการเหมือนในยุคฟองเฟิงธรรมชาติ แม้ทรัพยากรจะถูกใช้ไปมากขึ้นเพื่อการติดต่อกับค้าขาย แต่กฎกติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติก็ยังเป็นรูปแบบเดิม แม้คนในชุมชนจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่ทรัพยากรก็ยังมีเพียงพอกับความต้องการของชุมชน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าเขาหลวงและการคมนาคมที่ยังไม่สะดวก เพราะชุมชนยังติดต่อกับชุมชนพื้นล่างโดยใช้การล่องเรือไปมาหาสู่กัน ในฤดูน้ำหลากหรือฤดูแล้ง ชุมชนก็ไม่สามารถนำทรัพยากรออกไปค้าขายกับชุมชนภายนอกได้

3) ยุคกอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติ (2510-2518)

เมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ความต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว การพัฒนาจากภาครัฐมีมากขึ้น คนในชุมชนได้ติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น และได้รับเอาอิทธิพลและวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้ามาอย่างมากมาย ซึ่งสาเหตุที่ผู้วิจัยเรียกยุคนี้ว่าเป็นยุคกอบโกยประโยชน์จากธรรมชาติ เป็นเพราะว่าทั้งชุมชนท้องถิ่นนายทุนหรือคนของรัฐบางส่วนต่างก็มุ่งประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ที่ใครมีอำนาจหรือมีโอกาสนี้จะตัดดวงเอาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าเขาหลวงได้อย่างเต็มที่ ซึ่งพอที่จะสรุปการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในยุคนี้ได้ คือ

- มีถนนหนทางที่สามารถติดต่อกับสังคมภายนอกได้สะดวกขึ้น
- การพัฒนาจากภาครัฐมีมากขึ้น เช่น การพัฒนาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และการพัฒนาทางการศึกษา เป็นต้น

- การเปลี่ยนจากการทำสวนผลไม้ (สวนสมรม) การปลูกยางในรูปแบบเดิม (ป่ายาง) มาเป็นการปลูกยางพาราพันธุ์ดี ตามการส่งเสริมของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) ก็ต้องปลูกยางพาราเป็นพืชเชิงเดี่ยว

- ชุมชนมองทรัพยากรธรรมชาติเป็นมูลค่ามากกว่าคุณค่า เช่น การมอดินไม้หนึ่งตัน ก็มองว่าจะได้เนื้อไม้เท่าใด สามารถขายได้เท่าไร การ “ออกปาก” การ “ลงแขก”

ก็เปลี่ยนมาเป็นการว่าจ้าง (ประชุมกลุ่ม, 2546) ซึ่งมุมมองที่เปลี่ยนไปในลักษณะนี้ส่งผลมาจาก ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชน

- คนในชุมชนเริ่มมีฐานะทางการเงินที่ดีขึ้น (รายได้) มีบ้านหลังโตขึ้น อยู่ดีกินดีขึ้น
- มีการใช้ปุ๋ย ใช้สารเคมี ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการทำการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตมากยิ่งขึ้น
- คนในชุมชนเริ่มออกไปอยู่อาศัยในสังคมภายนอกมากขึ้น เช่น การส่งลูกหลานไปเรียนในเมือง ในกรุงเทพฯ การออกไปขายแรงงานของคนหนุ่มสาว ซึ่งสังเกตได้จากจำนวนคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านที่ลดน้อยลง ส่วนใหญ่ที่เหลืออยู่ก็จะเป็นคนแก่และเด็กเล็ก (ประชุมกลุ่ม, 2546)
- ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มร่อยหรอลง เช่น ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และแร่ธาตุต่าง ๆ
- เกิดผลกระทบกลับคืนสู่ชุมชน เช่น พ.ศ.2518 เกิดน้ำท่วมใหญ่อีกครั้ง ที่ชุมชนศิริวง

ยุคนี้นับได้ว่าเป็นยุคที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ทั้งจากคนในชุมชน นายทุนและรัฐ วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น สังเกตได้จากการมีบ้านหลังใหญ่ขึ้น บางครอบครัวมีรถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ใช้ บ้านเรือนเปลี่ยนจากบ้านหลังคามุงจาก มุงชิงมาเป็นหลังคามุงสังกะสี มุงกระเบื้อง อาหารการกินเปลี่ยนจากผักสด หอยกกล้วยป่า มาเป็นเนื้อหมู ปลาทะเล ปลากระป๋อง จากในเมือง การผลิตจากที่เคยผลิตแค่เพียงพอติดพอกินก็เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า เช่น ในอดีตมีสวนผลไม้แบบสวนสมรม ปลูกยางแบบป่ายางคือมีพืชหลายชนิดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตมาขายอุปโภค-บริโภคได้ตลอดปี แทบจะไม่ต้องซื้อหาของกินของใช้จากภายนอก เช่น ในป่ายาง นอกจากมีต้นยางแล้วยังจะมีทุเรียน สะตอ ลูกเนียง และพืชผักต่าง ๆ ที่สามารถนำมาบริโภคในชีวิตประจำวันได้ ส่วนของใช้ก็สามารถหาได้จากป่ายางไม่ว่าจะเป็น หวาย ไม้ไผ่ ย่านลิเภาที่สามารถนำมาทำเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ในครัวเรือนได้ ชาวบ้านเล่าว่า บางครั้งเข้าไปกรีดยางก็อาจเจอเสือในสวนยางได้ ซึ่งนับเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของการทำการเกษตรแบบผสมผสานในอดีต

ในยุคนี้ชุมชนก็เปลี่ยนลักษณะการผลิตไปเป็นการผลิตเพื่อการค้า ผลไม้ก็ปลูกชนิดเดียวเพื่อให้ขายได้ครั้งละมาก ๆ ป่ายางพันธุ์พื้นเมืองก็ถูกโค่นเปลี่ยนไปเป็นยางพาราพันธุ์ดี ให้น้ำยางได้มาก การปลูกก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นการปลูกยางพาราเพียงอย่างเดียวไม่มี

พืชอื่นแซม เพื่อที่จะสามารถดูแลรักษาให้ปุ๋ยให้ยา ตลอดจนเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ง่ายขึ้น ตามคำแนะนำของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สทกย.) ยุคนี้สภาพต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งในชุมชนและพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว 'ไม่ว่าจะเป็นจากการทำสัมปทานป่าไม้ การสัมปทานเหมืองแร่ การทำสวนยางพารา การทำสวนผลไม้ หรือการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า' เพื่อการค้า จนในที่สุดผลกระทบก็กลับมาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว เช่น การเกิดอุทกภัยในปี พ.ศ.2518

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในยุคนี้จะเป็นการจัดการจัดการเพื่อการค้าอย่างเต็มตัว เพราะหลาย ๆ ชุมชนเริ่มมีถนนหนทางที่สามารถติดต่อกับสังคมภายนอกได้สะดวกขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติก็ถูกนำมาใช้เพื่อการค้าขายเพิ่มขึ้น ระบบการจัดการของชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนจากเดิมที่เป็นการจัดการเพื่อยังชีพที่ชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่พึ่งพิงไปกับธรรมชาติ ก็เปลี่ยนไปเป็นการจัดการที่เน้นไปที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสูงสุด กฎกติกาของชุมชนที่เคยมีอยู่เดิมก็เริ่มหมดไป เช่น การแบ่งส่วนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าก็หมดไป ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าได้ทุกส่วน จากเดิมที่พื้นที่ป่าสันปันน้ำเป็นพื้นที่ต้องห้ามของชุมชน ในยุคนี้ชุมชนก็ได้เข้าไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ พื้นที่สวนสมรมก็ถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว ซึ่งสาเหตุเป็นเพราะระบบความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนได้เปลี่ยนไปจากเดิม ประกอบกับในยุคนี้มีการเปิดสัมปทานป่าไม้และสัมปทานเหมืองแร่ในพื้นที่ป่าเขาหลวงด้วย ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าเขาหลวงถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ทั้งจากการทำลายของชุมชนเพื่อปลูกสร้างบ้านเรือน เพื่อการค้าขายกับชุมชนภายนอกหรือเพื่อทำการเกษตรกรรม และจากนายทุนที่ได้รับสัมปทาน ซึ่งการดูแลจากภาครัฐไม่สามารถที่จะดูแลได้อย่างทั่วถึงนัก เพราะชุมชนรอบเขาหลวงยังเป็นพื้นที่ที่ห่างไกล การคมนาคมยังไม่สะดวกเท่าที่ควร ไม่สามารถที่จะดูแลอย่างทั่วถึงนัก

4) ยุคแห่งการรักษาสภาพป่า (2519-2525)

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ได้ขยายที่มั่นเข้ามาในภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2505 โดยได้ขยายพื้นที่และจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ โดยแหล่งซ่อนสมกำลังพลที่สำคัญก็คือพื้นที่ป่าเขานั่นเอง ในเขตพื้นที่ป่าเขาหลวงก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งมีการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยช่วงที่พรรคฯ มีอำนาจมากที่สุดก็คือประมาณปี 2519-2524 โดยในพื้นที่ป่าเขาหลวงก็ได้เกิดค่ายซ่อนสมกำลังพลของ พคท. ขึ้นหลายพื้นที่ เช่น ค่าย 33 หรือค่ายเย็น ในพื้นที่บ้านโนนแห่นบ อำเภอลานสกา ค่ายหินดก ในอำเภอฟิปูน ค่าย 32 หรือค่ายหลาแฝด ในพื้นที่ตำบลนาแหรง กิ่งอำเภอนบพิตำ หรือจะเป็นค่าย 31 หรือ

ค่ายกรุงชิงในตำบลกรุงชิง กิ่งอำเภออบพิดำที่เป็นค่ายใหญ่ที่สุดในพื้นที่ป่าเขาหลวง (เกษม จันทรดำ, 2546)

ในยุคที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ป่า และชุมชนรอบพื้นที่ป่าเขาหลวง นับได้ว่ายุคที่ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกทำลายไปน้อยที่สุดก็ว่าได้ เพราะอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรจะตกไปอยู่ในมือของ พทท. และผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ได้ก็จะต้องเป็นคนของพรรคฯ และแนวร่วมของพรรคเท่านั้น อีกทั้ง พทท. เองก็จำเป็นต้องดูแลรักษาพื้นที่ป่าเอาไว้ เพราะป่าคือแหล่งหลบซ่อนตัวที่ดีที่สุดของ พทท. นั่นเอง ดังนั้น ยุคนี้จึงเป็นยุคที่อำนาจรัฐ กระแสทุนนิยมและการทำลายล้างเข้าไปถึงทรัพยากรในพื้นที่ป่าเขาหลวงน้อยที่สุด

ยุคนี้เป็นยุคหนึ่งที่คนในชุมชนรอบพื้นที่ป่าเขาหลวงได้เดินทางเข้าสู่ป่าไปเป็นแนวร่วมของ พทท. เพราะหลายชุมชนในหมู่บ้านรอบพื้นที่เขาหลวงเป็นพื้นที่ทำการของ พทท. นอกจากการต่อสู้กับภาครัฐแล้ว การเข้าสู่ป่าของคนในชุมชนในช่วงนั้นยังได้เข้าไปเรียนรู้และฝึกฝนวิถีคิดและระบบคิดในระบบของสังคมนิยม ซึ่งมีแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลุ่มล่างเข้ามามีบทบาทมากขึ้นกว่าสังคมในระบบทุนนิยม แนวคิดและกระบวนการทำงานเหล่านี้ก็ได้ซึมซับเข้าไปในตัวของคนกลุ่มคนในชุมชน ที่ได้เข้าป่าในยุคนั้น ภายหลังจากปี พ.ศ.2525 หลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้พื้นที่ป่าเขาหลวงหมดสิ้นอำนาจลง คนกลุ่มหนึ่งซึ่งเคยเข้าไปเป็นไปแนวร่วมของ พทท. ก็ได้กลับออกจากป่าเข้ามาสู่หมู่บ้านและได้นำแนวคิดบางส่วนของ พทท. เข้ามามีส่วนในการพัฒนาชุมชน และในปัจจุบันคนกลุ่มนี้ก็มีส่วนสำคัญในการผลักดันกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เช่นในชุมชนวังลู่ พิปูน กรุงชิง และคีรีวง เป็นต้น จึงไม่น่าจะเป็นคำกล่าวที่ผิดนักที่หลายคนเคยพูดว่า ต้องขอบคุณ พทท. ที่ช่วยรักษาป่าเขาหลวงเอาไว้

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของพื้นที่ป่าเขาหลวงในยุคนี้จะตกอยู่ในอิทธิพลของ พทท. ชุมชนหรือกลุ่มคนจากภายนอกไม่สามารถเข้าไปจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวงได้ เพราะเกรงกลัวต่ออิทธิพลของ พทท. แต่ก็ยังมีข้อดีคือ พทท. ต้องใช้พื้นที่ป่าเขาหลวงเพื่ออำพรางตัว ดังนั้น พทท. ก็ต้องรักษาป่าเขาหลวงเอาไว้ด้วย จะมีก็แต่กลุ่มคนที่เป็นแนวร่วมของ พทท. ก็ยังสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าเขาหลวงอยู่ได้ ในยุคนี้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าเขาหลวงจึงได้ฟื้นฟูสภาพจากการทำลายในช่วงเวลาที่ผ่านมา

5) ยุคแอ่งชิงทรัพย์ากร (2526-2530)

ภายหลังจากค่ายกรุงชิง ฐานกำลังคอมมิวนิสต์ที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัด นครศรีธรรมราช ได้แตกพ่าย โดยการโจมตีของรัฐในปี พ.ศ.2525 ชาวบ้านบางส่วนที่เคยเข้าไป เป็นคอมมิวนิสต์ก็กลับออกมาสู่หมู่บ้าน รวมถึงชาวบ้านในพื้นที่อื่น ๆ ที่ได้เข้าไปในฐานที่มั่น แถบเทือกเขาหลวงด้วย ภายหลังที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้แตกสลายไป ชาวบ้านเหล่านี้ได้กลาย มาเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ทางรัฐบาลจึงได้ดูแลผู้คนในส่วนนี้เป็นอย่างดีเป็นพิเศษ เพราะวิตกว่า ชาวบ้านในส่วนนี้จะเข้าไปเป็นคอมมิวนิสต์อีกครั้ง บางส่วนของอดีตคอมมิวนิสต์ที่มีถิ่นฐาน อยู่ในพื้นที่อื่น ๆ เช่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี พัทลุง สตูล ที่ไม่ได้กลับสู่ภูมิลำเนาเดิม ก็ตั้งบ้านเรือน ถิ่นฐาน ทำสวนยางพารา สวนผลไม้อยู่ในชุมชนต่าง ๆ รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงด้วย โดยเฉพาะชุมชน กรุงชิง (เขาวลิต สิทธิฤทธิ์, 2545)

การพัฒนาจากภาครัฐในช่วงนี้จะมีสูง เพราะต้องการให้ชาวบ้านรอบ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีอาชีพที่แน่นอนมีความอยู่ดีกินดี และจะไม่กลับไปเป็นหรือให้ความ ช่วยเหลือพรรคคอมมิวนิสต์อีก ในยุคนี้การพัฒนาจากภาครัฐจึงมีสูงมาก ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริม การเกษตร การส่งเสริมอาชีพ การส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้น แต่โครงการเหล่านี้ เป็นโครงการที่รัฐคิดเองเพียงฝ่ายเดียว (Top Down) ชุมชนอาจไม่มีโอกาสคิดหรือเลือกที่จะรับเลย ซึ่งสุดท้ายแล้วโครงการพัฒนาต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะจบสิ้นลงอย่างรวดเร็ว หลังจากที่รัฐหมด งบประมาณในโครงการนั้น ๆ ไป ชุมชนเองไม่สามารถดำเนินการเองต่อไปได้ เพราะโครงการ ที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดมาจากความต้องการของชุมชนโดยตรง แต่คงจะมีเพียงโครงการเดียวเท่านั้น ที่เป็นที่ยังพอใจของชาวบ้านและยังสามารถยั่งยืนอยู่ได้นั่นก็คือ โครงการทำถนนและปรับปรุง สภาพถนนในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถติดต่อสัมพันธ์กับสังคม ภายนอกได้สะดวกขึ้น และโครงการเหล่านี้เองที่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พื้นที่ภายในอุทยานแห่งชาติ เขาหลวงถูกทำลายไปอย่างรวดเร็ว แม้จะมีการประกาศ เขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นในปี พ.ศ.2517 แล้วก็ตาม ดังคำพูดที่ว่ามิถุนายนไปถึงไหนก็จะมีความเจริญไปถึงที่นั่น มีความเจริญ ไปถึงไหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะถูกทำลายไปอย่างรวดเร็ว

นอกจากนั้นหลังจากเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งภายในและรอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้สงบลง กลุ่มอิทธิพลและนายทุนจากภายนอกก็เห็นถึงช่องทางธุรกิจ ที่จะเกิดขึ้น เพราะอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นแหล่งรวมทรัพยากรธรรมชาติ และความ หลากหลายทางชีวภาพไว้อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรป่าไม้ แร่ธาตุ หรือสัตว์ป่า ดังนั้น เมื่อไฟปะทุทางการเมืองสงบลง พื้นที่สีแดง (พื้นที่ที่มีก่อการร้าย) ได้กลายมาเป็นพื้นที่สีเขียว เหมือนดังเดิม การพัฒนาต่าง ๆ จากภาครัฐก็เปิดโอกาสให้กลุ่มอิทธิพลและนายทุนเหล่านี้ได้เข้ามา

ฉกฉวยผลประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงไป และบางครั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐเองก็เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเหมือนกัน

ทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงทั้งการพัฒนาจากภาครัฐ ทั้งความเจริญที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งการเข้ามาฉกฉวยผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพล นายทุน และบุคคลในเครื่องแบบ หลาย ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นในยุคนี้ได้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงลงอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะมีเจ้าหน้าที่จากอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นผู้ดูแลพื้นที่อยู่ก็ตาม

สุดท้ายแล้วเมื่อทรัพยากรอันมีอยู่อย่างจำกัดได้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรบางส่วนชุมชนท้องถิ่นไม่มีโอกาสได้ใช้แต่กลับไปอยู่ในมือคนเพียงไม่กี่คน ทรัพยากรที่ยังหลงเหลืออยู่ ชุมชนไม่อาจจะเข้าไปใช้ได้ดังเดิม เพราะมีกฎหมายอุทยานแห่งชาติเข้ามาจัดการการผลิตเพื่อการยังชีพเหมือนในอดีตก็กลายเป็นการผลิตเพื่อการตลาดไปเสียแล้ว ต่างจากในอดีตแม้ไม่สามารถขายผลผลิตได้แต่ก็ยังมีพืชผักผลไม้ในสวนสมรมไว้กินใช้สอยในยามขาดแคลน ในยุคนี้เมื่อสวนสมรมกลายมาเป็นสวนยางพารา ในช่วงไหนที่ยางพาราราคาตกหรือไม่สามารถกรีดยางได้ หรือเมื่อสินค้ามีราคาแพงความลำบากยากเข็ญก็จะเกิดขึ้น เพื่อความอยู่รอดคนในชุมชนบางส่วนก็จำเป็นต้องอพยพเข้าไปทำงานในเมืองนครศรีธรรมราช หาดใหญ่ หรือ กรุงเทพมหานคร บางส่วนก็ต้องลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์ป่าส่งให้นายทุน เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนที่เคยมีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีความเป็นอยู่กันแบบเครือญาติ ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ชุมชนเริ่มเกิดความแตกร้างให้เห็น ปัญหา ต่าง ๆ เริ่มตามมา เช่น ปัญหาทางครอบครัว ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหากระทบกระทั่งกันในชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตที่ต่างต่าง ๆ ก็ได้สูญหายไป ในยุคนี้ และสิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นในยุคนี้ก็คือการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ เพราะทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ชุมชนได้กลายมาเป็นของนายทุน หรือการจัดการของอุทยานไป ชุมชนไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ จึงมักมีปัญหาการลักลอบตัดไม้ ลักลอบล่าสัตว์เกิดขึ้นเสมอในยุคนี้ ชุมชนบางส่วนเริ่มเห็นและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่จะเกิดขึ้น จึงมีบางส่วนของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่พยายามที่จะต่อสู้กับระบบทุนนิยม และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างถาวร จึงเริ่มเกิดกลุ่มและองค์กรชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นมาในยุคนี้ เช่น ชมรมมนุษยชาติรักเขาหลวง แต่การทำงานของกลุ่ม ต่าง ๆ ในยุคนี้ยังไม่ค่อยชัดเจน และเป็นที่รู้จักกันมากนัก

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในยุคนี้มีอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นผู้ดูแลพื้นที่หลัก ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการตามกฎหมายอุทยานแห่งชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดการของชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะการจัดการที่เกิดขึ้นไม่ได้มาจากชุมชน และการจัดการที่เกิดขึ้นก็ยังส่งผลกระทบต่อชุมชนด้วย เพราะชุมชนไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าเขาหลวงในลักษณะเดิมได้ เพราะมีกฎหมายอุทยานเกิดขึ้น พื้นที่ของชุมชนบางส่วนและพื้นที่สวนสมรมของชุมชนบางส่วนก็ถูกซ้อนทับกับพื้นที่อุทยานฯ ทำให้เกิดความขัดแย้งในการจัดการระหว่างอุทยานฯ กับชุมชนขึ้นเสมอ แต่การจัดการของอุทยานก็ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ เพราะในยุคนี้จะมีกลุ่มอิทธิพลที่เข้ามามีบทบาทในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ทั้งจากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น และกลุ่มอิทธิพลจากภายนอก ซึ่งกฎหมายก็ไม่สามารถจะควบคุมดูแลกลุ่มอิทธิพลเหล่านี้ได้ ในยุคนี้จึงมีการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการบุกรุกเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า ทำเหมืองแร่ สร้างรีสอร์ท หรือทำสวนผลไม้สวนชาวพารา ซึ่งอุทยานก็ไม่สามารถจะเข้าไปดูแลได้อย่างทั่วถึง ยุคนี้จึงมีการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นอย่างสูง ทั้งจากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น จากนายทุนจากภายนอก จากเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนและจากชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเอง ในยุคนี้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงจึงเป็นเสมือนที่ใครมีอำนาจหรือโอกาสก็สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าเขาหลวงได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว

6) ยุคอุทกภัย (ปี พ.ศ.2531)

ภายหลังจากช่วงเวลาต่าง ๆ นับตั้งแต่มีชุมชนเกิดขึ้นรอบ ๆ พื้นที่ป่าเทือกเขาหลวง นับตั้งแต่การอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพิงกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในยุคแรก มาถึงยุคของการพัฒนา ยุคของการกอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติ ยุคของการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้น ยุคต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว จนในที่สุดสภาพต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปจนธรรมชาติไม่อาจจะรับหรือฟื้นฟูสภาพให้มีความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมาใหม่ได้ นับวันปัญหาต่าง ๆ เริ่มเกิดขึ้นกับพื้นที่ป่าและชุมชนรอบเขาหลวงมากขึ้นทุกที เช่น การเปลี่ยนแปลงไปของสภาพลมฟ้าอากาศและฤดูกาลต่าง ๆ การหมดสิ้นไปของป่าไม้และสัตว์ป่าหายากหลายชนิด การตื้นเขินของแม่น้ำลำคลอง การชะล้างพังทลายของดินลงไป เนื่องจากไม่มีต้นไม้ปกคลุมหน้าดิน ปัญหาความแห้งแล้งและปัญหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

การหมักหมมและสมของปัญหาการถูกทำลายไปของสภาพธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้สะสมเพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ จนในที่สุดวันที่ 21 พฤศจิกายน 2531 ปัญหาเหล่านั้นก็ได้ถูกระเบิดออกมาเป็นน้ำป่า ท่อนซุง ก้อนหินและทะเลโคลนอันมหึมาที่ถาโถมลงมาจากเทือกเขาหลวง พัดพาเอาบ้านเรือน ทรัพย์สิน เรือกสวนไร่นา ตลอดจนชีวิตของผู้คนรอบเขาหลวงไปอย่างประเมินค่าไม่ได้ บทเรียนบทนี้เป็นบทเรียนราคาแพงของชุมชนรอบเขาหลวงว่าการอยู่ร่วมกับธรรมชาตินั้นหาได้ปลอดภัยอีกต่อไป

มหาอุทกภัยครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในชุมชนกะทูน อำเภอพิปูน ชุมชนคีรีวงในอำเภอลานสกา ตลอดจนชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอพรหมคีรี เพราะปัจจุบันและอนาคตพื้นที่ที่พวกเขาอยู่อาศัยอยู่นั้นไม่ได้มีความปลอดภัยเหมือนในอดีตอีกต่อไป หลาย ๆ ครอบครัวต้องการอพยพออกจากพื้นที่ไปอยู่อาศัยในพื้นที่อื่น เช่น ชุมชนคีรีวงที่เคยประสบอุทกภัยครั้งใหญ่มาแล้ว 2 ครั้งคือ พ.ศ.2505 กับ 2518 แต่ก็ยังมีบางครอบครัวที่ยังมีความผูกพันอยู่กับพื้นที่เดิม ไม่อยากที่จะย้ายออกไป โศกนาฏกรรมในครั้งนี้ได้เกิดคำถามขึ้นในใจของคนในชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่ประสบภัยน้ำท่วมขึ้นว่า พวกเขาควรจะย้ายออกไปจากพื้นที่เดิมไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ที่ปลอดภัยกว่านี้หรือไม่ และถ้ายังอยู่อาศัยในพื้นที่เดิมต่อไปจะต้องทำอะไร จึงจะปลอดภัยจากภัยธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นได้อีก

อุทกภัยที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ เป็นเสมือนบทเรียนราคาแพงของชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงว่าหากพวกเขายังคงทำลายและกอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติอย่างไม่ยั้งคิดดังที่ผ่านมา สุดท้ายแล้วผลกระทบก็จะคืนมาหาพวกเขาอย่างรวดเร็ว

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

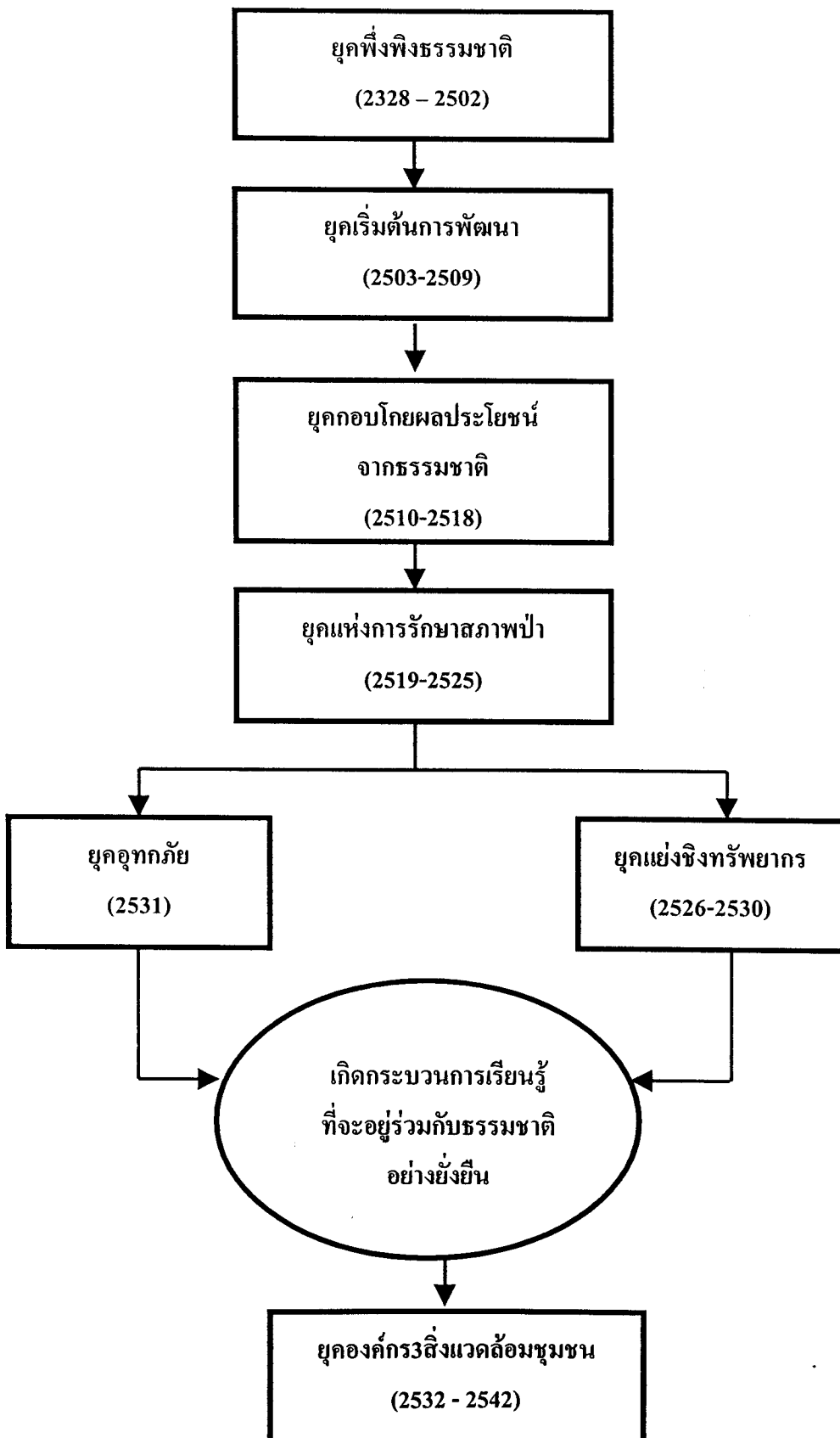
ในขณะนี้ชุมชนแทบจะไม่มีโอกาสเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เพราะเหตุการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนเกิดความหวาดกลัวจนไม่กล้าที่จะเดินทางเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าเขาหลวง ประกอบกับเส้นทางคมนาคมหลายแห่งที่ติดต่องระหว่างชุมชนกับป่าเขาหลวงจนไม่อาจใช้ได้ หลายครัวเรือนก็อพยพออกไปอยู่ในพื้นที่ที่ปลอดภัยกว่าพื้นที่เดิม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจากพื้นที่ป่าเขาหลวงในขณะนี้จะมีก็แต่เพียงการนำท่อนซุงและไม้จากเหตุการณ์อุทกภัยมาซ่อมแซมบ้านเรือน สะพาน และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่เสียหาย

7) ยุคองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน (2532 - 2542)

ภายหลังจากเหตุการณ์อุทกภัยครั้งรุนแรงเมื่อปี พ.ศ.2531 ชุมชนรอบ พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้รับความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินไปเป็นจำนวนมาก ผู้คนบางส่วนจำเป็นต้องอพยพออกจากพื้นที่เพื่อหาแหล่งที่อยู่ใหม่ที่มีความปลอดภัยกว่าพื้นที่เดิมแต่ผู้คนส่วนมากยังต้องที่จะอยู่อาศัยในพื้นที่เดิม ซึ่งเป็นพื้นที่ของปู่ย่าตายาย ของพวกเขาที่สร้าง ทำไว้ให้เพราะการย้ายไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ก็เชื่อว่าจะเป็นหลักประกันถึงความปลอดภัยได้ ดังนั้น การที่จะอยู่ในพื้นที่เดิมได้อย่างปลอดภัยได้นั้น ชุมชนจำเป็นที่จะต้องแสวงหาหนทางออกที่จะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างยั่งยืนให้ได้และข้อสำคัญในการที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืนนั้นก็คือการดูแลรักษาและป้องกันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั่นเอง ดังนั้นหลังจากเหตุการณ์อุทกภัยปี 2531 ผ่านไปแล้วจึงเกิดกลุ่มอนุรักษ์ตลอดจนกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ ที่หันมาสนใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ยุคนี้ชุมชนเริ่มมีความตื่นตัวในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น เพราะชุมชนเริ่มตระหนักขึ้นว่าทรัพยากรธรรมชาติมีส่วนสำคัญในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศที่จะทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความปลอดภัย ในยุคนี้หลายชุมชนจึงเกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมขึ้นมา เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวง ซึ่งการจัดการที่เกิดขึ้นเป็นการจัดการเพื่อดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งองค์กรที่เกิดขึ้นก็จะดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและในพื้นที่ป่าเขาหลวงที่มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนของตนเอง เช่น ชมรมอนุรักษ์คีรีวงก็จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และพื้นที่ป่ายอดเขาหลวง ชมรมอนุรักษ์วังลุงก็จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและพื้นที่ป่าเขาฟามี กลุ่มอนุรักษ์กรุงชิงก็จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนและพื้นที่ป่ากรุงชิง เป็นต้น (ดูภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 แผนภาพพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบอุทยาน
แห่งชาติเขาหลวง

4.2.2 พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือก

เขาหลวง

ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง แม้จะเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2543 แต่ก็มีสาเหตุของการก่อเกิดและพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งช่วงเวลาตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ดังนี้

1) การเกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชน

หลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมและโคลนถล่มอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2531 ได้สิ้นสุดลงชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้เรียนรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นว่าหากชุมชนยังคงดำรงชีวิตอยู่ด้วยการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างล้างผลาญต่อไปเรื่อย ๆ แล้ว ผลกระทบดังเช่นเหตุการณ์ในปี พ.ศ.2531 ก็จะมาสู่ชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ประกอบกับชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้มีพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่การอยู่อาศัยอย่างพึ่งพิงไปกับธรรมชาติ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างล้างผลาญ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ จนก่อให้เกิดผลกระทบคืนมาดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2531 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงปัญหาว่า การที่จะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างยั่งยืนได้นั้น นอกจากจะเป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว ชุมชนยังมีความจำเป็นต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กันไปด้วย ดังเช่นในอดีตที่ชุมชนอยู่อย่างพึ่งพิงไปกับธรรมชาตินั้น ปัญหาต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นน้อยมาก ดังนั้นการที่ชุมชนจะสามารถแสวงหาทางออกของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้ก็คือการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยกันไปในนั่นเอง ยุคนี้จึงเกิดการรวมตัวของประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ก่อตั้งเป็นองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนขึ้นมาเช่นในชุมชนคีรีวง ชุมชนวังลุง ชุมชนกรุงชิง และชุมชนพรหมโลก เป็นต้น แต่การดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในยุคนี้ ยังเป็นการจัดการอย่างเป็นเอกเทศของแต่ละชุมชน ทั้งนี้เป็นการก่อเกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในชุมชน แต่ยังไม่มีการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในยุคนี้เป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติผ่านองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวกันของประชาชนในแต่ละชุมชนที่ร่วมมือกันจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง โดยแต่ละองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เกิดขึ้นก็จะมีรูปและวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบของตนเอง เช่น ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุงก็จะเน้นไปที่การตรวจตราการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวงก็จะเน้นไปที่การรณรงค์เผยแพร่จิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์ กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำคลองกลายก็จะเน้นไปที่การต่อต้านการสร้างเขื่อน ชุมชนอนุรักษ์คีรีวงก็จะเน้นไปที่การประกอบอาชีพที่ยั่งยืน เป็นต้น

โดยในยุคนี้องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนแต่ละแห่งจะมีการจัดการในรูปแบบของตนเอง และในท้องถิ่นของตนเองไม่ได้มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

2) ช่วงกระแสการท่องเที่ยว

ประมาณปี พ.ศ.2540 อุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้กลายเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและบุคคลโดยทั่วไปในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงามแห่งหนึ่งของภาคใต้ เพราะอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นแหล่งที่รวมเอาทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวไว้อย่างมากมายที่จะเป็นน้ำตก เส้นทางเดินป่า พื้นที่ล่องแก่ง แหล่งดูนก และยอดเขาหลวง ซึ่งสูงถึง 1,835 เมตร จากระดับน้ำทะเล ซึ่งจากแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจเหล่านี้ทำให้แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงปีละหลายแสนคน ซึ่งนอกจากนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงแล้ว ส่วนหนึ่งของนักท่องเที่ยวก็จะเดินทางเข้ามาเที่ยวชมในชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงด้วย เพราะชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงจะมีลักษณะของชุมชน สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ลักษณะหมู่บ้านที่ล้อมรอบไปด้วยภูเขาและป่าไม้ การที่ยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงรักษาไว้จนถึงปัจจุบัน การประกอบอาชีพและวิถีชีวิตที่พึ่งพิงไปกับธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งจากลักษณะเหล่านี้เองทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน

จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและชุมชนโดยรอบ ทำให้ชุมชนได้หันมาสนใจในกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวกันมากขึ้น เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นสามารถสร้างรายได้มาสู่ชุมชนอย่างเป็นที่น่าพอใจหลาย ๆ องค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงจึงหันมาทำกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวกันมากขึ้น หลาย ๆ องค์กรมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว เช่น ชมรมอนุรักษ์คีรีวง ชมรมอนุรักษ์วังลุง กลุ่มรักษ์กรุงชิง และชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวง ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและในชุมชนตนเอง จนเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะชุมชนคีรีวง ซึ่งเป็นชุมชนแรก ๆ ในประเทศไทยที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยองค์กรชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดรายได้และเกิดการยอมรับจากชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ละองค์กรจึงมีการขยายตัวและมีสมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้หันมาให้ความสนใจและดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น เช่นชมรมอนุรักษ์ปลายอวน ชมรมอนุรักษ์ตำบลช้างกลาง เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมของชุมชนประกอบ

ไปด้วย การนำเที่ยวแบบเดินป่าในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง การนำชมสวนผลไม้ (สวนสมรม) การเป็นลูกหาบในการเดินป่า การให้บริการบ้านพักแบบบ้านพักชุมชน (Home Stay) การให้บริการด้านอาหารและของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งในช่วงนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหลักขององค์กรสิ่งแวดล้อมในหลาย ๆ ชุมชน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในยุคนี้ยังคงเป็นการจัดการโดยแยกส่วนอยู่เช่นเดิม แต่จะมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามา ทั้งในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และชุมชนโดยรอบ ทำให้องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนหลายแห่งหันมาสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวกันมากขึ้น เพราะเป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้ชุมชนได้เป็นจำนวนมาก ในยุคนี้องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนหลายแห่งจึงหันมาดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น จนหลาย ๆ องค์กรมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหลักแทนกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ชมรมอนุรักษ์คีรีวง ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวง กลุ่มรักษ์กรุงชิง ซึ่งจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นทำให้องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้กลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปอย่างกว้างขวางในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3) การเกิดความขัดแย้งจากการจัดการแบบแยกส่วน

นับตั้งแต่การเริ่มมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนขึ้นในพื้นที่รอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จนมาถึงยุคที่ชุมชนหันมาทำกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว การดำเนินการที่เกิดขึ้นจะเป็นในลักษณะการจัดการของแต่ละองค์กร ซึ่งเป็นการแยกการจัดการที่เป็นอิสระจากกัน กิจกรรมที่เกิดขึ้นก็จะเป็นกิจกรรมของแต่ละองค์กร เช่น กลุ่มอนุรักษ์คีรีวงก็จะมีกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ชุมชนคีรีวง และในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่มีอาณาเขตติดกับพื้นที่ของชุมชนเอง ซึ่งองค์กรอื่น ๆ ก็จะมีการจัดการในลักษณะเดียว ทำให้การจัดการที่เกิดขึ้นจึงเป็นเหมือนการจัดการที่แยกส่วนออกจากกัน โดยแต่ละองค์กรก็จะมีจัดการและดำเนินการในรูปแบบของตนเอง ทั้ง ๆ ที่ทุกองค์กรต่างใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแห่งเดียวกัน นั่นก็คืออุทยานแห่งชาติเขาหลวง และแต่ละชุมชนก็ยังมีลักษณะของชุมชนที่คล้ายคลึงกันอีกด้วย ซึ่งการจัดการแบบแยกส่วนนี้เองได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ปัญหาการเสื่อมโทรมของสภาพธรรมชาติจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาการสูญหายไปของพรรณไม้หายากหลายชนิดในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยขาดการควบคุมดูแล ปัญหาการเปิดเส้นทางเดินป่าโดยไม่ได้รับอนุญาตจากอุทยาน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับอุทยานและระหว่างชุมชนด้วยกันเองในการจัดการผลประโยชน์อย่างไม่ลงตัว เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากร-

ธรรมชาติขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนเป็นอย่างมาก จนในที่สุดทางอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ต้องหยุดอนุญาตให้องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนเข้ามาจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จนกว่าจะหาแนวทางในการแก้ปัญหาขึ้นมาได้

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่เกิดการจัดการโดยองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน จนมาถึงในยุคนี้ แม้จะเป็นการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่การจัดการที่เกิดขึ้นเป็นการจัดการแบบแยกส่วน คือ แต่ละองค์กรจะมีรูปแบบการจัดการเป็นของตนเองที่จัดการอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง อุทยานฯ ก็จะมีการจัดการในรูปแบบของอุทยานฯ ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อกัน ซึ่งการจัดการแบบแยกส่วนนี้เองที่ได้ทำให้เกิดผลกระทบตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนและระหว่างชุมชน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับอุทยาน เป็นต้น ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็ส่งผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน เพราะเมื่อปัญหารุนแรงขึ้นอุทยานก็ไม่อนุญาตให้องค์กรสิ่งแวดล้อมเข้ามาจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จนกว่าที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

4) การเกิดประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

วันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2543 องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนที่อยู่รอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ตลอดจนองค์กรและนักวิชาการที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการประชุมและปรึกษาหารือกันภายใต้การประสานงานของสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง โดยที่ประชุมมีมติว่าในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และชุมชนโดยรอบอย่างมีประสิทธิภาพนั้นไม่สามารถจัดการโดยแยกส่วนได้ แต่จะต้องมีการร่วมมือกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการร่วมมือกันวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ชื่อเครือข่ายแห่งความร่วมมือนี้ว่า “ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง”

ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเป็นองค์กรที่เกิดจากการร่วมมือกันจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในพื้นที่รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง อุทยานแห่งชาติเขาหลวง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และนักวิชาการจากองค์กรต่าง ๆ ภายใต้การประสานงานของสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญร่วมกันคือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง อย่างยั่งยืน นับตั้งแต่การก่อตั้งประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง (พ.ศ. 2543) จนถึงปัจจุบัน

(พ.ศ.2545) ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้มีกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในนามของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง และระหว่างองค์กรสิ่งแวดล้อมในประชาคมอนุรักษ์เขาหลวงด้วยกันเอง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงจะเป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยการร่วมมือกันจากหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นอุทยานแห่งชาติเขาหลวง องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ ซึ่งองค์กรเหล่านี้จะร่วมกันจัดการและวางแผนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และชุมชนรอบพื้นที่ร่วมกัน ซึ่งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประกอบไปด้วย

4.1) การสร้างเครือข่ายขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4.2) การประชุมของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงทุก 1 เดือน

4.3) การจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

4.4) การจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4.5) การประชุมวางหลักสูตรอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

4.6) การประสานงานในการป้องกันไฟป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4.7) การจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นขององค์กรชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

4.8) การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว อำเภอพรหมคีรี อำเภอพิปูน และกิ่งอำเภอนบพิตำ

4.9) การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

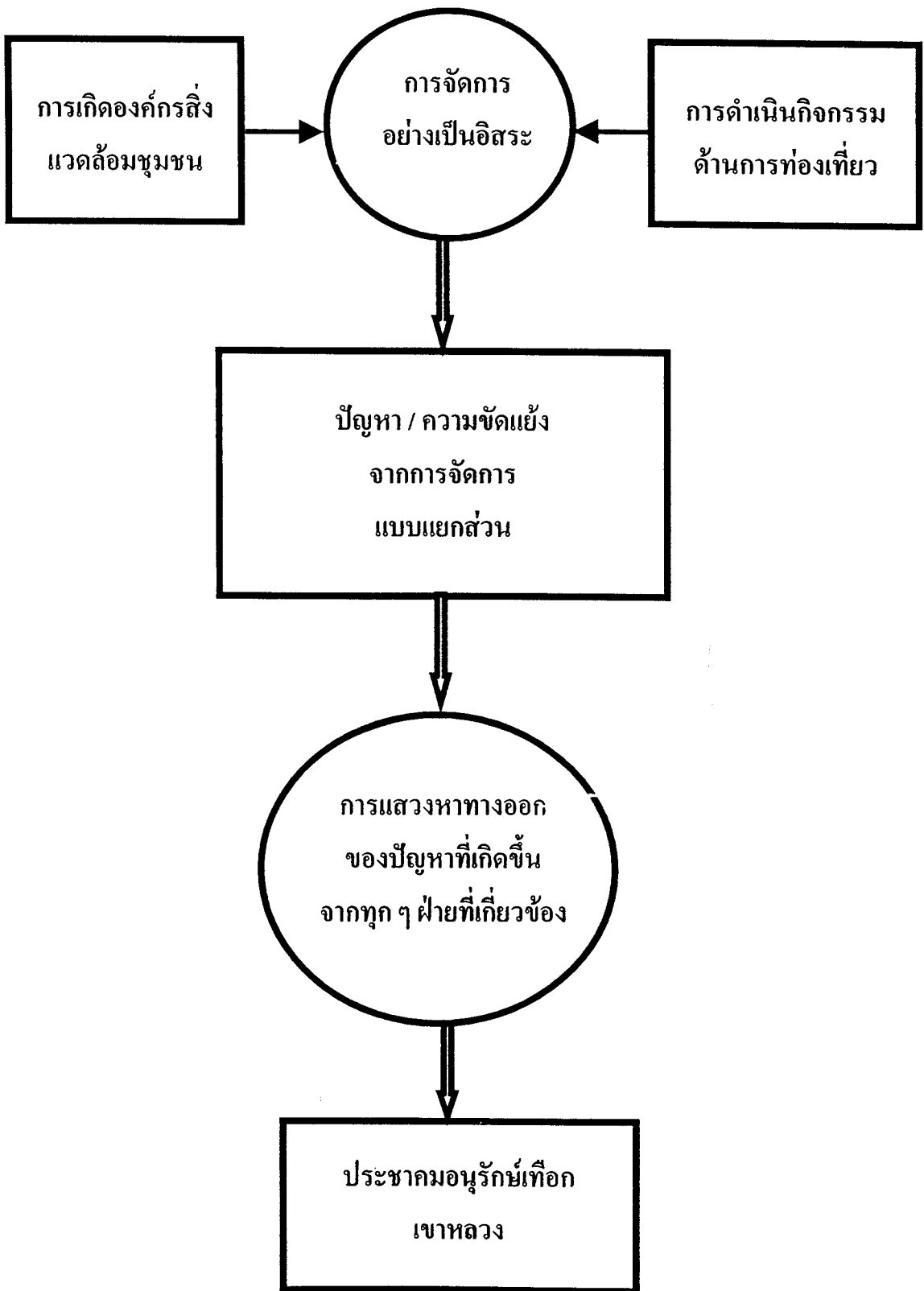
ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงแม้จะเกิดขึ้นมาไม่นานนัก แต่ก็มีกิจกรรมเกิดขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งจากประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเอง และทั้งจากองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน ซึ่งเป็นเครือข่ายกันในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงจนถึงปัจจุบันประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นที่น่าพอใจ (ดูภาพที่ 4)

ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีองค์ประกอบในเชิงคุณลักษณะที่สำคัญ

4 ประการ คือ

1. การใช้กระบวนการกลุ่มในประชาคมฯ
2. การดำเนินงานร่วมกันภายในประชาคมฯ
3. การสร้างเครือข่ายภายในประชาคมฯ
4. การปฏิสัมพันธ์ภายในประชาคมฯ

ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายถึงองค์ประกอบดังกล่าวนี้ในตอนต่อไป

ภาพที่ 4 แผนภาพแสดงการก่อเกิดของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

4.3 กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง

ประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงเป็นองค์กรแห่งความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากการตกลงร่วมกันขององค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ไม่ได้เป็นองค์กรจัดตั้งขึ้นจากรัฐหรือมีการจดทะเบียนตามกฎหมาย ดังนั้นการดำเนินงานของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงจึงไม่ได้มีลักษณะที่เป็นระเบียบแบบแผน หรือมีกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานอย่างตายตัวนัก การดำเนินงานจึงเป็นลักษณะของการตกลงร่วมกันในการดำเนินงานร่วมกันขององค์กรต่าง ๆ ในประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง ซึ่งกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงประกอบไปด้วย

1) การใช้กระบวนการกลุ่ม

โดยปกติประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง จะมีการประชุมกลุ่มในทุก ๆ 1 เดือน ซึ่งรายละเอียดของการประชุมส่วนใหญ่จะเป็นการประชุมเพื่อการวางแผนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของประชามฯ เช่น การจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามฯ การจัดการทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นต้น โดยการประชุมจะเป็นลักษณะของการประชุมสัญจรไปตามชุมชนต่าง ๆ รอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปทุก ๆ เดือน การประชุมกลุ่มของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงนี้เองได้ทำให้องค์กรต่าง ๆ ในประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงมีโอกาสนในการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากจะมีการประชุมกลุ่มของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงเป็นประจำทุกเดือนแล้ว ภายในประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงยังมีการประชุมของกลุ่มย่อยเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งการประชุมกลุ่มย่อยนี้จะเกิดมาจากองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนด้วยกันเองที่มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น เครือข่ายการท่องเที่ยวอำเภอพรหมคีรี อำเภอพิปูนและกิ่งอำเภอนบพิตำ เครือข่ายการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นเครือข่ายตามกิจกรรมที่ทำร่วมกันของแต่ละองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยเครือข่ายเหล่านี้เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงขึ้นมา

การใช้กระบวนการกลุ่มภายในประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงได้เกิดขึ้นอยู่อย่างสม่ำเสมอ ทั้งการประชุมกลุ่มประจำเดือนของประชามฯ และการประชุมย่อยภายในประชามและการใช้กระบวนการกลุ่มนี้เองก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงขึ้น (ดูภาพที่ 5)

การประชุมกลุ่มของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมี 2 ลักษณะ

1.1 การประชุมประจำเดือน โดยทุก ๆ เดือนประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงจะมีการประชุมกันครั้งหนึ่ง ซึ่งการประชุมจะเป็นการประชุมแบบสัจจร โดยมีการเปลี่ยนสถานที่ในการประชุมทุก ๆ เดือน หมุนเวียนกันไปในองค์กรต่าง ๆ ของประชาคม เช่น ที่ทำการสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง และที่ทำการขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งจะผลัดกันเป็นเจ้าภาพทุก ๆ องค์กร โดยเนื้อหาของการประชุมกลุ่มจะมี 2 ลักษณะ คือ

1.1.1 การประชุมวางแผนการดำเนินงาน โดยทุก ๆ เดือนสมาชิกในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงจะมีการประชุมเพื่อวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาคม ซึ่งเนื้อหาของการประชุม ประกอบไปด้วย

- การประชุมจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมฯ (ณ ที่ทำการสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง)
- การประชุมจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ณ ที่ทำการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช)
- การประชุมวางแผนการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (ณ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง)
- การวางแผนจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (ณ องค์การบริหารส่วนจังหวัด)
- การประชุมวางแผนการณรงค์ต่าง ๆ (ณ ที่ทำการสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง)

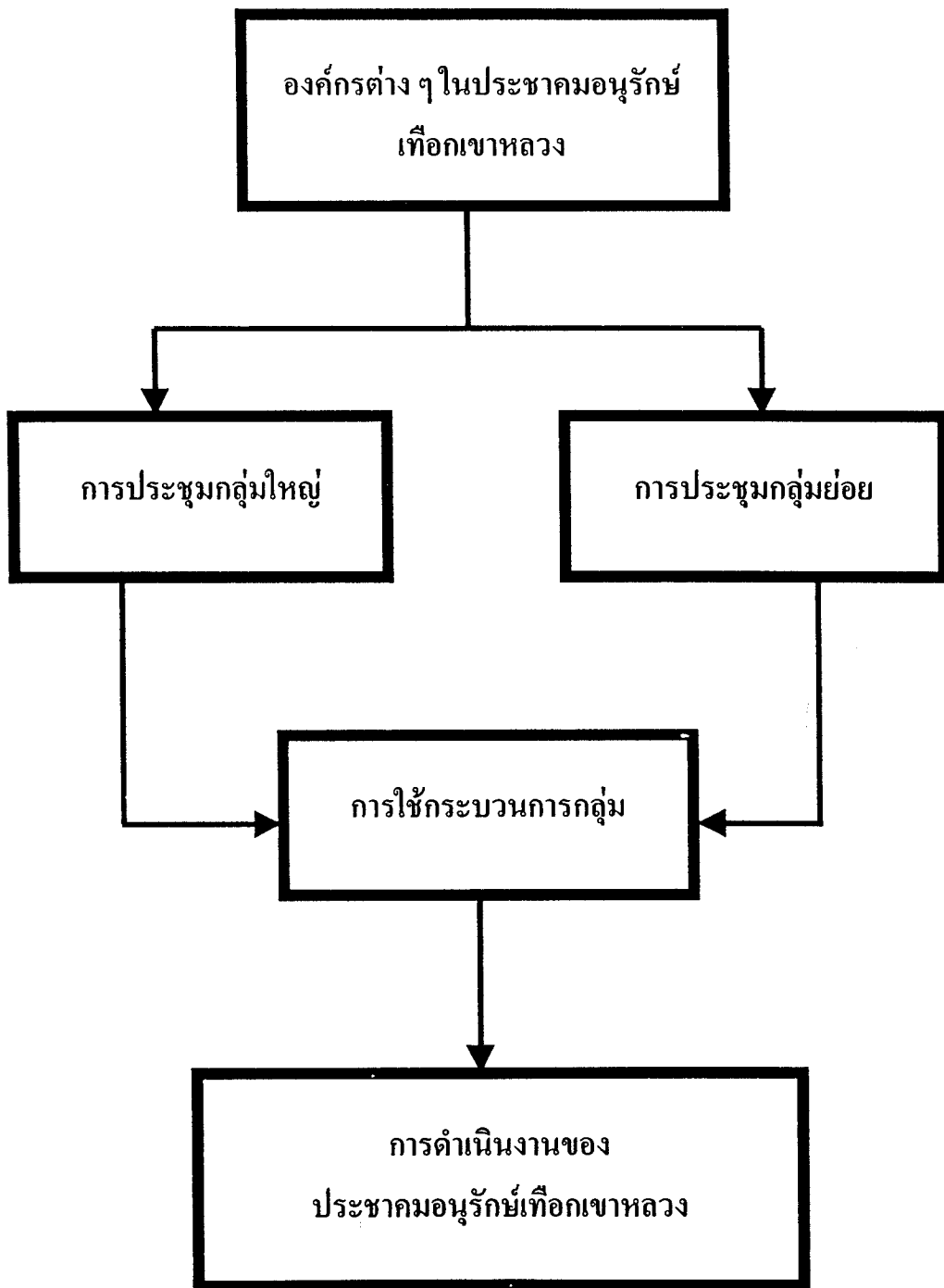
1.1.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งการประชุมของประชาคมฯ ในลักษณะนี้เริ่มต้นมาเมื่อปี พ.ศ.2544 แต่ก็มีการประชุมในลักษณะนี้เกิดขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งการประชุมเชิงปฏิบัติการของประชาคมฯ ประกอบไปด้วย

- การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (ณ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเขาหลวง)
- การประชุมเชิงปฏิบัติการในการป้องกันไฟฟ้าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง (ณ ที่ทำการชมรมอนุรักษ์ช้างกลาง)
- การประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (ณ องค์การบริหารส่วนจังหวัด)
- การประชุมเชิงปฏิบัติการในการลาดตระเวนตรวจป่าร่วมกันของอุทยานฯ และองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน (ณ ที่ทำการชมรมอนุรักษ์วังลุง)

1.2 การประชุมนอกรอบ การประชุมในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นเมื่อเกิดความต้องการร่วมกันในการที่จะจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของประชาคมฯ และเครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ ซึ่งเนื้อหาของการประชุมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ประชาคมฯ หรือเครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ ต้องทำ เช่น

- การประชุมวางแผนการต่อต้านการสร้างเขื่อนคลองกลาย (ณ ที่ทำการสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง)
- การประชุมต่อต้านการสัมปทานเหมืองแร่ที่บุกรุกพื้นที่ต้นน้ำ (ณ ที่ทำการสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง)
- การประชุมวางแผนการทำวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม (ณ ชมรมอนุรักษ์คีรีวง)
- การประชุมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว อ.พรหมคีรี อ.พิปูน และกิ่ง อ.นบพิตำ (ณ ที่ทำการชมรมอนุรักษ์วังลุง)
- การประชุมวางแผนการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวของเครือข่ายการท่องเที่ยว (ณ ที่ทำการกลุ่มรักษ์กรุงชิง)

การประชุมนอกรอบนี้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในเครือข่ายย่อยของประชาคมฯ ซึ่งจะมีกิจกรรมขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากเครือข่ายการท่องเที่ยว อ.พรหมคีรี อ.พิปูน และกิ่ง อ.นบพิตำ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ภาพที่ 5 แผนภาพแสดงการใช้กระบวนการกลุ่มของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

2) การดำเนินงานร่วมกันของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ประชาคมอนุรักษ์ได้มีกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง กิจกรรมของเครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ และกิจกรรมขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนภายในประชาคมฯ ซึ่งแม้จะเป็นกิจกรรมขององค์กรสิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชน แต่ก็มี的帮助เหลือกันขององค์กรอื่น ๆ ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงร่วมด้วยช่วยกัน เช่น ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุง มีการจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในชุมชนวังลุง ก็จะมีตัวแทนจากกลุ่มรักษ์กรุงชิง ชมรมอนุรักษ์คีรีวง สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เข้ามาให้ความช่วยเหลือในการฝึกอบรม เป็นต้น

การดำเนินงานร่วมกันในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมี 3 ลักษณะ คือ

2.1 การดำเนินงานร่วมกันในประชาคมฯ ซึ่งเป็นการดำเนินงานร่วมกันขององค์กรต่าง ๆ ในประชาคมฯ จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในนามประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงประกอบไปด้วย

- การจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมฯ
- การจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง
- การรณรงค์ประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง
- การจัดทำแผนและฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- การดำเนินงานในการป้องกันไฟป่า
- การประชุมประชาคมฯ ทุก ๆ 1 เดือน
- การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

2.2 การดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายย่อยในประชาคมฯ ซึ่งในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงนอกจากจะมีการรวมตัวกันขององค์กรต่าง ๆ เป็นประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงแล้ว ภายในประชาคมฯ ก็ยังเกิดเครือข่ายย่อยที่เกิดจากการรวมตัวกันขององค์กรที่มีลักษณะและกิจกรรมที่ใกล้เคียงกัน รวมตัวกันทำกิจกรรมในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งการดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายย่อยในประชาคมฯ ประกอบไปด้วย

- การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว อ.พรหมคีรี อ.พิปูน กิ่ง อ.นบพิตำ ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มรักษ์กรุงชิง ชมรมอนุรักษ์วังลุง กลุ่มอนุรักษ์เขาพระ ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์การท่องเที่ยวและนันทนาการ จังหวัดนครศรีธรรมราช

- การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวระหว่างเครือข่ายการท่องเที่ยว

อ.พรหมศิริ อ.ปิปุ่น กิ่ง อ.นบพิตา

- การพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่าย

การท่องเที่ยว อ.พรหมศิริ อ.ปิปุ่น กิ่ง อ.นบพิตา

- การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบ

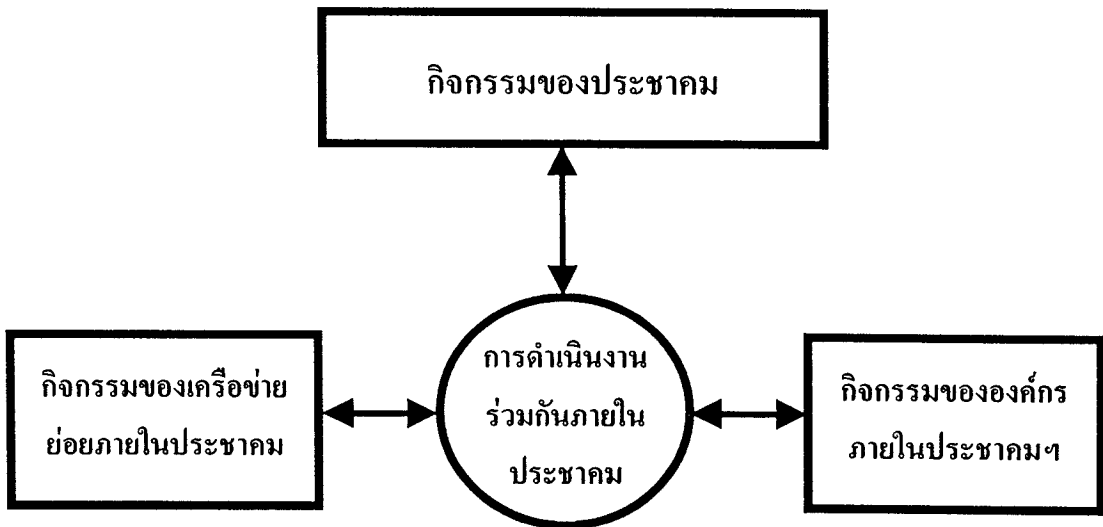
ไปด้วย กลุ่มรักษ์กรุงชิง ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวง ชมรมอนุรักษ์คีรีวง ชมรมอนุรักษ์วังลูง ภายใต้งานสนับสนุนของกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.)

- การอบรมการทำวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

- การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.3 การดำเนินงานร่วมในกิจกรรมขององค์กรต่าง ๆ ในประชาคมฯ ซึ่งนอกจากกิจกรรมของประชาคมฯ และเครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ ซึ่งมีการดำเนินงานร่วมกันโดยตลอดแล้วในกิจกรรมขององค์กรต่าง ๆ ในประชาคมฯ ก็จะมีการร่วมกันในการให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานด้วย ซึ่งเมื่อองค์กรใดองค์กรหนึ่งในประชาคมฯ มีกิจกรรมขึ้นมาองค์กรต่าง ๆ ในประชาคมฯ ก็จะเข้าไปช่วยเหลือในการดำเนินงานขององค์กรนั้น ๆ ด้วย เช่น ชมรมอนุรักษ์วังลูงมีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ของชมรม ก็จะมีองค์กรอื่น ๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือด้วย เช่น กลุ่มรักษ์กรุงชิง ชมรมอนุรักษ์คีรีวง สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง เป็นต้น ซึ่งแทนทุกองค์กรในประชาคมฯ เมื่อจัดกิจกรรมขององค์กรขึ้น องค์กรอื่น ๆ ในประชาคมฯ ก็จะเข้าไปให้ความช่วยเหลืออยู่อย่างสม่ำเสมอ

การดำเนินงานของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงจะเกิดขึ้นในหลายลักษณะด้วยกันไม่ว่าจะเป็นการประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงานของประชาคม การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง การณรงค์ประชาสัมพันธ์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง การพัฒนาศักยภาพขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งเท่าที่ผ่านมาได้มีการร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมภายในประชาคมอนุรักษ์เขาหลวงขึ้นอย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของประชาคมฯ กิจกรรมของเครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ และกิจกรรมขององค์กรสิ่งแวดล้อมในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง (ดูภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 แผนภาพแสดงการดำเนินงานร่วมกันในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

3) การสร้างเครือข่ายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีระบบความสัมพันธ์ที่มีมาตั้งแต่ในอดีตไม่ว่าจะเป็นระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ หรือระบบความสัมพันธ์แบบเพื่อนเกลอที่ค่อนข้างเหนียวแน่น ซึ่งในแต่ละองค์กรในประชาคมฯ ก็มีการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเมื่อเกิดประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงขึ้นมา องค์กรต่าง ๆ ในประชาคมฯ ก็ได้นำเอาความสัมพันธ์ในส่วนนี้มาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยเช่นกัน

การสร้างเครือข่ายของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เกิดขึ้นใน 3 ลักษณะ คือ

3.1 เครือข่ายภายในประชาคมฯ ซึ่งเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือกันของหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ คือ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์กรประชาชน คือ องค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนต่าง ๆ องค์กรพัฒนาเอกชน คือ สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง ซึ่งเครือข่ายที่เกิดขึ้นได้ทำให้เกิดประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงขึ้นมา โดยลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายจะเป็นลักษณะของการร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งแม้ลักษณะของความสัมพันธ์นี้จะได้มีระเบียบแบบแผนมากนัก แต่กิจกรรมของเครือข่ายก็จะมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็คือกิจกรรมของประชาคมฯ นั่นเอง

3.2 เครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ เครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ นี้ เกิดขึ้นจากองค์กรต่าง ๆ ภายในประชาคมฯ ที่มีลักษณะของพื้นที่และกิจกรรมที่มีความคล้ายคลึงรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเกิดขึ้น 3 เครือข่าย คือ

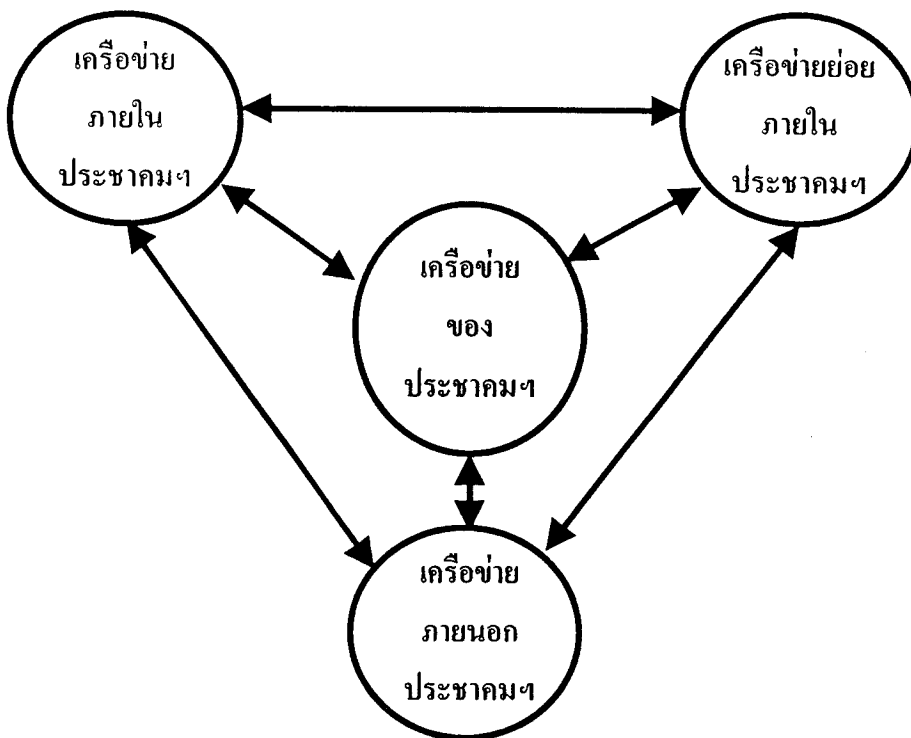
- เครือข่ายการท่องเที่ยว อ.พรหมคีรี อ.พิปูน และกิ่งอำเภอนบพิตำ ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของชมรมอนุรักษ์วังลุงใน อ.พรหมคีรี กลุ่มอนุรักษ์เขาพระ อ.พิปูน กลุ่มรักษ์กรุงชิง ในกิ่ง อ.นบพิตำ ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์การท่องเที่ยวและนันทนาการจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีเส้นทางที่เชื่อมโยงกันและสามารถนำกิจกรรมการท่องเที่ยวมาเชื่อมโยงกันให้เป็นเครือข่ายที่มีความหลากหลายของกิจกรรม เช่น กลุ่มรักษ์กรุงชิงมีกิจกรรมการล่องแก่ง และกิจกรรมดูนก กลุ่มอนุรักษ์เขาพระมีแหล่งประวัติศาสตร์ และอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ชมรมอนุรักษ์วังลุงมีกิจกรรมการเดินป่าและมีน้ำตกที่มีความสวยงาม ซึ่งสามารถที่จะเชื่อมโยงกิจกรรมและพื้นที่ให้เป็นลักษณะของเครือข่ายการท่องเที่ยวได้

- เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการรวมตัวของกลุ่มรักษ์กรุงชิง ชมรมอนุรักษ์คีรีวง ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวง ชมรมอนุรักษ์วังลุง ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีความต้องการร่วมกันที่จะดำเนินการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งเครือข่ายนี้อยู่ในระหว่างการประชุมประสานงานโดยมีกลุ่มรักษ์กรุงชิงเป็นแม่แบบในการดำเนินงาน

3.3 เครือข่ายกับองค์กรภายนอก ซึ่งนอกจากในประชาคมฯ จะมีเครือข่ายเกิดขึ้นในประชาคมฯ อยู่แล้ว ประชาคมฯ ก็ยังมีกิจกรรมที่เป็นเครือข่ายกับองค์กรภายนอกอีกด้วย ซึ่งเครือข่ายที่เกิดขึ้นจะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับจังหวัด ซึ่งเครือข่ายที่ประชาคมฯ เข้าไปเป็นสมาชิกก็คือ เครือข่ายลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งเป็นการรวมตัวกันขององค์กรต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปากแม่น้ำปากพนัง และเครือข่ายเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง ซึ่งเป็นการรวมตัวกันขององค์กรที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งประชาคมฯ ก็เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเครือข่ายเหล่านี้้อย่างสม่ำเสมอ และเครือข่ายเหล่านี้ก็ยังเข้ามาช่วยเหลือในกิจกรรมของประชาคมอีกด้วย

การสร้างเครือข่ายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เป็นการนำเอาระบบความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาเป็นความสัมพันธ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในประชาคมฯ ก็เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายนี้ขึ้นเสมอ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายในประชาคมฯ หรือจะเป็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายย่อยในประชาคมฯ เช่นเครือข่ายการท่องเที่ยวอำเภอพิปูน อำเภอพรหมคีรี กิ่งอำเภอนบพิตำ และเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรอบเขาหลวง เป็นต้น จากความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายนี้ได้ก่อให้เกิด

ความสัมพันธ์และเกิดกิจกรรมขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมภายในประชาคมฯ และกิจกรรมของเครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ และนอกจากจะเกิดเครือข่ายขึ้นในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงแล้ว การดำเนินงานของประชาคมฯ ก็ยังสร้างเครือข่ายขึ้นกับองค์กรภายนอกอีกด้วย เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในเครือข่ายลุ่มน้ำปากพนัง และเครือข่ายเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง เป็นต้น (ดูภาพที่ 7)

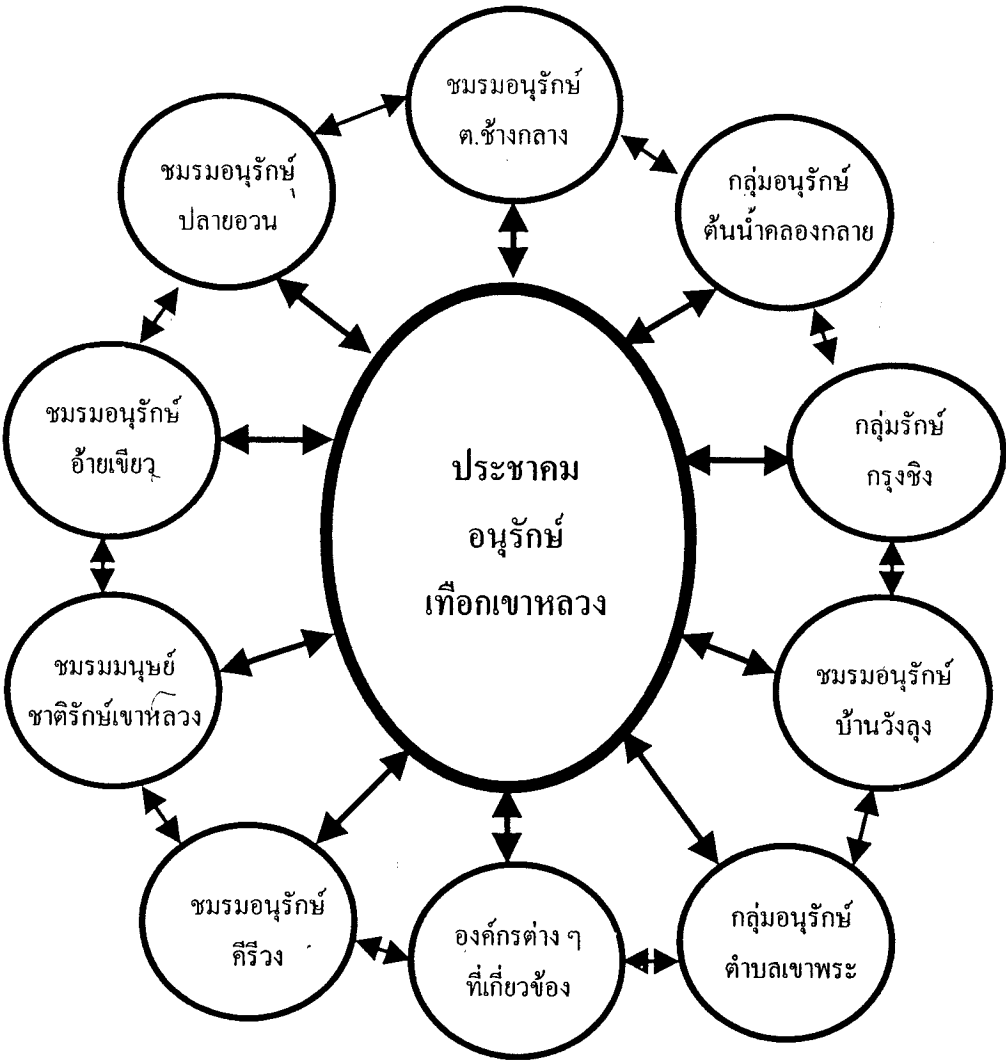
ภาพที่ 7 แผนภาพแสดงเครือข่ายภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

4) การปฏิสัมพันธ์ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเป็นการรวมตัวกันของหลายองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรชุมชน องค์กรของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือจะเป็นจากนักวิชาการจากองค์กรต่าง ๆ ซึ่งภายในประชาคมฯ ได้มีการปฏิสัมพันธ์กันขององค์กรต่าง ๆ ขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นจากการประชุมที่เกิดขึ้นทั้งการประชุมประจำเดือนของประชาคมฯ หรือการประชุมกลุ่มย่อยภายในประชาคมฯ การดำเนินงานร่วมกันภายในประชาคมฯ และจากการติดต่อสัมพันธ์หรือการเดินทางไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน ซึ่งเกิดขึ้นอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพราะหลายชุมชนมีพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกัน หลายชุมชนมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น

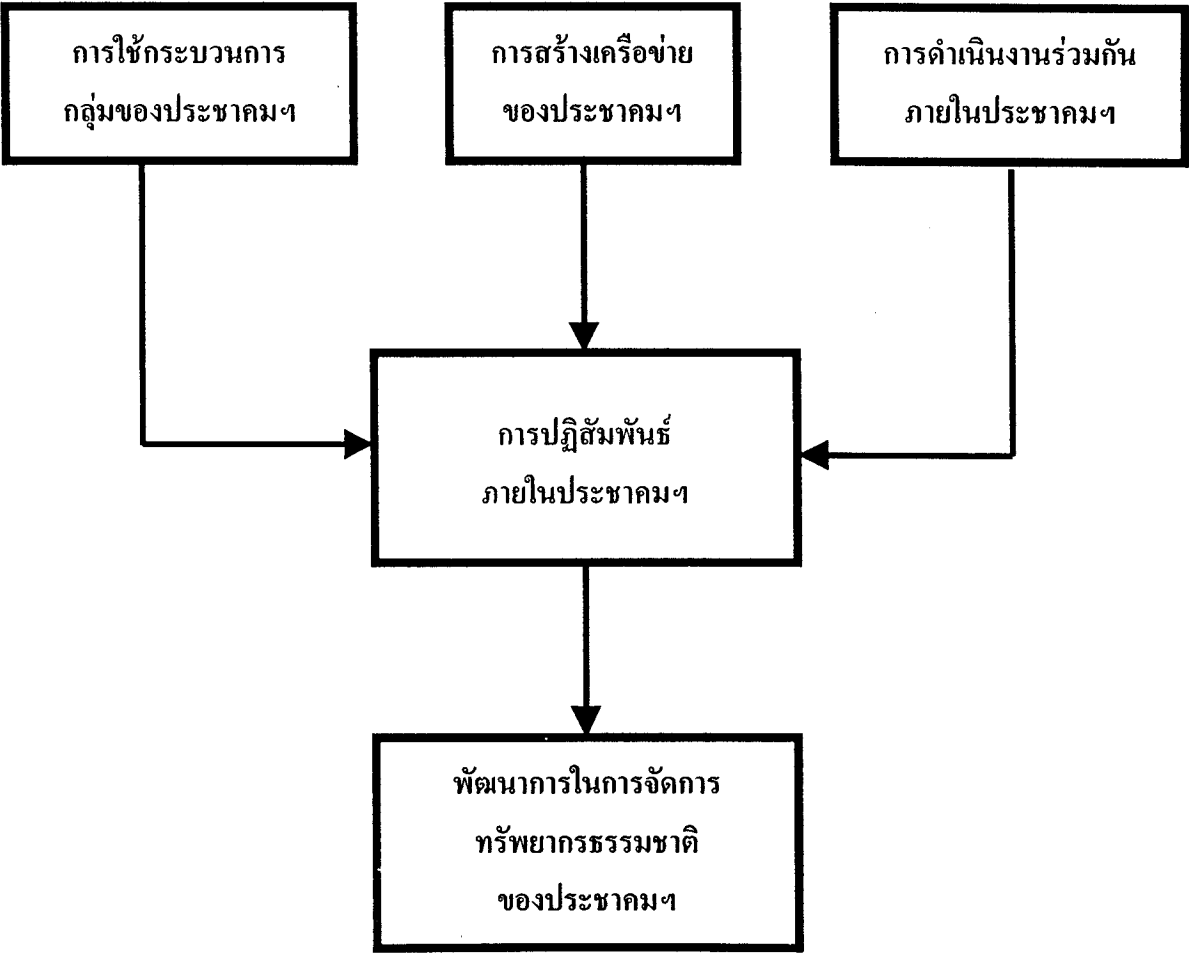
อยู่อย่างสม่ำเสมอ มีส่วนทำให้เกิดความเข้มแข็งภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง และนำไปสู่พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้ (ภาพที่ 7)

การปฏิสัมพันธ์ภายในประชาคมฯ ได้เกิดขึ้นในหลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นจากการใช้กระบวนการกลุ่มการดำเนินงานร่วมกัน และจากเครือข่ายของประชาคมฯ ซึ่งการปฏิสัมพันธ์นี้จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากกิจกรรมของประชาคมฯ กิจกรรมของเครือข่ายย่อยในประชาคมฯ และกิจกรรมขององค์กรต่าง ๆ ภายในประชาคมฯ

ภาพที่ 8 แผนภาพแสดงปฏิสัมพันธ์ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวง แม้จะไม่ได้มีระเบียบปฏิบัติหรือระบบแบบแผนมากนัก แต่องค์กรต่าง ๆ ภายในประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็มีการประชุมปรึกษาหารือ มีการดำเนินงานร่วมกัน มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอยู่ อย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะเกิดขึ้นในประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ในเครือข่ายย่อยของประชามฯ หรือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในประชามฯ ด้วยกันเอง ซึ่งกระบวนการในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นนี้มีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเช่นกัน (ดูภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 แผนภาพแสดงกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

4.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ประชามอนุรักษ์เขาเทือกเขาหลวง เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.25432 แม้อายุขององค์กรจะไม่มากนัก แต่ประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็มีพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวงขึ้นมาก็คือ

1. ปัจจัยภายในชุมชน คือ อิทธิพลจากภายในชุมชนในประชามอนุรักษ์เทือกเขาที่มีส่วนผลักดันหรือส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชุมชนในประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้น คือ

1.1 ความเข้มแข็งขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน เนื่องจากชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีลักษณะเป็นชุมชนชนบท ชุมชนมีลักษณะความเป็นอยู่แบบเครือญาติ มีความผูกพันมีความสัมพันธ์ทางสังคมสูง ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะนำมาสู่ความเข้มแข็งของชุมชน สังเกตได้จากการพึ่งพาตนเอง การจัดการความขัดแย้งการใช้กระบวนการกลุ่มและความสามัคคีในชุมชน ซึ่งชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีลักษณะเช่นนี้สูง ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเกิดการยอมรับจากคนในชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุง จากเดิมเริ่มก่อตั้งมีสมาชิกเพียง 28 คน แต่ดำเนินงานของชมรมฯ ก็ได้การยอมรับจากคนในชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนในปัจจุบันมีสมาชิกอยู่ประมาณ 200 กว่าคน จากคนเพียง 2 หมู่บ้านเท่านั้น ซึ่งชุมชนอื่นก็จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แม้จะมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นบ้าง แต่ความสัมพันธ์ในชุมชนก็จะช่วยลดปัญหาความแตกร้าง จากการขัดแย้งลงไปได้มาก การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จึงมีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นที่น่าพอใจ จนในปัจจุบันหลายชุมชนในพื้นที่รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้กลายเป็นที่ยอมรับถึงความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างกว้างขวาง

ซึ่งจากความเข้มแข็งขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็ได้ส่งผลมาสู่พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเช่นกัน เช่น ชมรมอนุรักษ์คีรีวง ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุง กลุ่มรักษ์กรุงชิง ซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งอยู่สูง เมื่อเกิดประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวงขึ้นมาองค์กรเหล่านี้ก็จะเข้ามาช่วยเหลือองค์กรอื่น ๆ ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรอื่น ๆ ด้วย เช่น กลุ่มอนุรักษ์ตำบลเขาพระ ชมรมอนุรักษ์ปลายอวน ซึ่งเป็นกลุ่มที่เริ่มก่อตั้งขึ้นมาใหม่ก็ได้อาศัยให้คำปรึกษาในการสร้างองค์กรให้มีพัฒนาการเพิ่มมากขึ้นเป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันองค์กรที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ในประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็มีพัฒนาการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งการที่องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชามอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีความเข้มแข็งขึ้นเพียงใด ก็จะส่งผลให้เกิดพัฒนาการในการ

จัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงด้วย เพราะการเมืองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนมีทักษะหรือประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น ก็จะช่วยให้การดำเนินงานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเกิดพัฒนาการเพิ่มขึ้นด้วย

1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จากวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวใต้ ได้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมาอย่างยาวนานแล้ว ชาวใต้เรียกประเพณีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนี้ว่า “ออกปาก” “ขอแรง” “กินวาน” “ขอแรง” “ขอมือ” หรือ “ตามแรง” หมายถึงการขอให้เพื่อนบ้านมาช่วยกันลงแรงทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้งานหนักหรืองานเร่งด่วนสำเร็จลุล่วง โดยที่ผู้ร่วมลงแรงไม่คิดค่าแรง การช่วยเหลือกันในลักษณะนี้เป็นคุณลักษณะของชาวชนบทไทยมาช้านาน ดังในภาคกลางก็มีการลงแขกเกี่ยวข้าว แต่สำหรับภาคใต้คุณลักษณะเช่นนี้จะมีความเข้มแข็งสูง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะหมู่บ้านภาคใต้มีสมาชิกในหมู่บ้านเดียวกันเป็นญาติพี่น้องกันจำนวนมากดัง คำว่า “โน่นก็น้ำ นี่ก็ลู่” อีกทั้งชาวใต้มีวัฒนธรรมพิเศษคือชอบไปมาหาสู่พบปะจับกลุ่มพูดคุยกันนาน ๆ ความผูกพันและความสนิทสนมที่เกิดขึ้นจึงเกิดวัฒนธรรมในลักษณะ “เพื่อนเกลอ” หรือ “ผูกเกลอ” ขึ้นมา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540) มิตรภาพของการผูกมิตรที่เกิดขึ้นอาจพัฒนาไปถึงขั้นตายแทนกันได้ทีเดียว (สุทธวิงส์ พงศ์ไพบูลย์, 2544)

ซึ่งภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็ได้นำเอาวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมที่มีตั้งแต่ในอดีตมาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงด้วย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะชุมชนต่าง ๆ ภายในประชาคมฯ มีความใกล้ชิด มีความสนิทสนม มีความรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดีอยู่แล้ว เมื่อมีกิจกรรมหรือมีการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งภายในประชาคมฯ หรือในองค์กรต่าง ๆ ในประชาคมฯ องค์กรอื่น ๆ ภายในประชาคมฯ ก็จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นอย่างดี เช่น ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวงมีความต้องการจะทำการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวภายในชุมชน กลุ่มรักษ์กรุงชิง ชมรมอนุรักษ์บ้านวังกง และชมรมอนุรักษ์คีรีวง ซึ่งมีประสบการณ์ในด้านนี้อยู่แล้ว ก็จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือแก่ชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวงในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งการมีส่วนร่วมในลักษณะเช่นนี้ จะเกิดขึ้นบ่อยครั้งในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง และมีส่วนสำคัญในกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

1.3 กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จากในอดีตชุมชนรอบพื้นที่เขาหลวงซึ่งมีพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียงกันก็จะมีการปฏิสัมพันธ์หรือการไปมาหาสู่กันมานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสัมพันธ์กันจนญาติมิตร การเป็นเพื่อนเกลอกันหรือจะเป็นการเข้าไปใช้ทรัพยากรคือป่าเขาหลวง อันเป็นทรัพยากรเดียวกันก็มีโอกาสพบปะพูดคุยไปมาหาสู่กัน

อยู่บ่อยครั้ง จนกลายเป็นลักษณะเครือข่ายความสัมพันธ์ของชุมชนชนบทไปแล้ว เมื่อเกิดองค์กร
 สิ่งแวดล้อมชุมชนในชุมชนต่าง ๆ ขึ้นมา ชุมชนก็ได้ใช้เครือข่ายความสัมพันธ์นี้ในการแลกเปลี่ยน
 เรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วย ซึ่งตรงกับแนวคิดของสุรุฒิ ปัดโรตง (2544)
 ที่กล่าวว่า การศึกษาเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประชาสังคมเป็นการศึกษาที่จะทำให้
 ประชาชนมีความผูกพันยึดมั่นกับการสร้างความดีและผลประโยชน์ส่วนรวมรักษาสีทิวทัศน์
 ยึดหลักสันติธรรม ทำตามหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม เป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้
 ทางสังคม กล่าวนี้คาดว่าจะส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับการเมือง การปกครอง ร่วมกิจกรรม
 สาธารณะอันเป็นการสร้างพันธกิจของพลเมืองให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้ประชาชน
 มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การศึกษาเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประชาสังคมให้มี
 ประสิทธิภาพนั้นต้องเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นในสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่
 หลากหลายและกว้างขวาง ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีการปฏิบัติร่วมกัน (Interactive
 Learning Through Action) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม การศึกษา
 เรียนรู้ดังกล่าวจึงถือเป็นการเตรียมบุคคลเข้าสู่การมีชีวิตอย่างสมบูรณ์ในประชาสังคมเพื่อ
 ประชาชนจะได้มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิของพลเมือง (Civic Duty) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
 (Responsible Citizenship)

การเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์
 เทือกเขาหลวง เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม นั่นก็คือการเป็น
 ญาติมิตร เป็นเพื่อนพ้องมิตรสหายที่มีอยู่ โดยเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนฐานทรัพยากรเดียวกัน นั่น
 ก็คืออุทยานแห่งชาติเขาหลวง ดังนั้นความสัมพันธ์ในการเรียนรู้ร่วมกันจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เช่น
 ชุมชนคีรีวงเป็นชุมชนแรกที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้น ทำให้ชุมชนคีรีวงมีความรู้ วิธีการ
 กระบวนการ และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการที่ผ่านมาชุมชนอื่น ๆ ที่จะมีการดำเนิน
 กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวก็จะได้มาเรียนรู้จากชุมชนคีรีวง ทั้งจากการพบปะพูดคุย ศึกษาดูงานในการ
 ดำเนินการของชุมชนคีรีวงก็จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเองได้ เพราะแหล่ง
 ทรัพยากรมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขา
 หลวงมีหลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยว
 การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนกับองค์กรภายนอก หรือการเรียนรู้ร่วมกันจากปัญญาที่เกิดขึ้นร่วมกัน
 ซึ่งการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมฯ มีโอกาสที่ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันมาก
 ขึ้นทั้งจากกิจกรรมและการประชุมต่าง ๆ ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง องค์กรเหล่านี้ก็จะเกิด
 เรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น อันจะส่งผลให้เกิด
 พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

1.4 การสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนแต่ละชุมชนนั้นมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ซึ่งการสืบทอดและสั่งสมวัฒนธรรมภูมิปัญญาเหล่านี้ก็จะมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับเหตุการณ์และยุคสมัยขึ้นเสมอ องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติก็เช่นเดียวกัน จากในอดีตที่เคยมีพื้นที่อยู่มาก คนในชุมชนมีอยู่น้อย การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติก็สามารถทำได้เต็มที่ แต่ในปัจจุบันเมื่อทรัพยากรธรรมชาติน้อยลงประชากรเพิ่มขึ้น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขีดจำกัดก็จะก่อให้เกิดผลกระทบกลับคืนสู่ตัวมนุษย์เหมือนกับเหตุการณ์อุทกภัยเมื่อปี 2531 ที่ผ่านมา ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติที่สร้างความสมดุลให้ระบบนิเวศ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างยั่งยืน ชุมชนจึงต้องสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติ องค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน องค์ความรู้ในการพัฒนาที่เกิดผลกระทบขึ้นน้อยที่สุด องค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนเป็นต้น และเมื่อเวลาและเหตุการณ์เปลี่ยนไปอีกชุมชนก็ต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง ดังเช่นในปัจจุบันเมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนและพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ชุมชนก็ต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้สอดคล้องไปกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น มีการพัฒนาความรู้ภูมิปัญญาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้เข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างองค์ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การสร้างองค์ความรู้การสื่อความหมายธรรมชาติในการท่องเที่ยว การพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นในการศึกษาของเยาวชน เป็นต้น

การสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง นับเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมฯ เพราะการจัดการทรัพยากรนั้น จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อเหตุการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เช่น ในยุคที่กิจกรรมการท่องเที่ยวได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็มีการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นก็ได้เกิดผลขึ้นอย่างเป็นที่น่าพอใจ

2. ปัจจัยจากภายนอกชุมชน คืออิทธิพลจากภายนอกชุมชน ที่เข้ามาช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้มีปัจจัยจากภายนอกชุมชนที่เข้ามาหนุนเสริมให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากร

ขึ้นประกอบไปด้วยนโยบายจากภาครัฐ ความช่วยเหลือจากองค์กรต่าง ๆ งบประมาณสนับสนุน และการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ จากภายนอกชุมชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะเข้ามามีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง อำนวยความสะดวกในการดำเนินการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกวิธี ตลอดจนการช่วยเหลือทางด้านงบประมาณในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประกอบไปด้วย

2.1 นโยบายจากภาครัฐ ในอดีตการพัฒนาต่าง ๆ จากภาครัฐดูเหมือนจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว สาเหตุสำคัญเป็นเพราะนโยบายต่าง ๆ จากภาครัฐล้วนมาจากส่วนกลาง การพัฒนาต่าง ๆ จึงยังไม่ค่อยตรงจุด และไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นมากเท่าใดนัก จึงทำให้เกิดปัญหาทั้งด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและนำความขัดแย้งมาสู่ท้องถิ่นอย่างมากมาย ปัจจุบันตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จนถึงฉบับที่ 9 ในปัจจุบันรัฐได้หันมาให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งจากนโยบายการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 และ 9 ตลอดจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 43, 46, 49, 56, 78, 79 และโดยเฉพาะหมวด 9 ซึ่งเป็นหมวดว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรง ตั้งแต่มาตรา 282 ถึง 290 ได้ให้แนวทางที่เป็นอำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบลไว้ครอบคลุมอย่างกว้างขวาง เช่น “มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ” คือ

1) การจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกพื้นที่เฉพาะในกรณีซึ่งอาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการ หรือกิจกรรมใด นอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ (โครงการวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2543)

ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงที่ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นโยบายจากภาครัฐก็เข้ามามีส่วนช่วยในการสนับสนุนด้วยเช่นกัน โดยมอบอำนาจผ่านทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการช่วยเหลือทั้งในด้านงบประมาณ

วัสดุอุปกรณ์ และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยในประชาคมฯ ได้มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือคือ อบต. กำโลนให้ความช่วยเหลือชุมชนคีรีวง อบต. เขาพระ ให้ความช่วยเหลือกลุ่มอนุรักษ์ตำบลเขาพระ อบต.กรุงชิง ให้ความช่วยเหลือกลุ่มรักษ์กรุงชิงและกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำคลองกลาย อบต.พรหมโลกให้ความช่วยเหลือชมรมอนุรักษ์หลายอวน เทศบาลตำบลพุดใต้ ให้ความช่วยเหลือชมรมมนุษยชาติรักษ์เขาหลวง สมาชิกสภาจังหวัดให้ความช่วยเหลือชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุงเป็นต้น จากการศึกษาพบว่าหลายชุมชนมีสมาชิกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาเป็นสมาชิกและมีส่วนช่วยเหลือในองค์กรสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก นโยบายจากภาครัฐจึงมีส่วนช่วยเหลือและให้การสนับสนุนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีพัฒนาการขึ้นอย่างเป็นที่น่าพอใจ

2.2 ความช่วยเหลือจากองค์กรต่าง ๆ นอกจากจะมีปัจจัยจากภายในชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงแล้ว องค์กรต่าง ๆ ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงยังมีส่วนสำคัญในการให้ความช่วยเหลือให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงอีกด้วย ซึ่งความช่วยเหลือจากองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย

2.2.1 สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ทำงานในการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นองค์กรประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในองค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สื่อมวลชน หน่วยงานราชการ และภาคประชาชนในการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยวในพื้นที่เทือกเขาหลวงและพื้นที่ใกล้เคียง

บทบาทและกิจกรรมของสมาคม

- 1) ประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งจากส่วนราชการ เอกชน องค์กรพัฒนา เอกชน สื่อมวลชน นักวิชาการ และประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2) ส่งเสริมเยาวชนและผู้นำชุมชนในพื้นที่รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงให้เกิดความรู้ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 3) ผลักดันให้ชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้องค์กรมีความเข้มแข็งในการจัดการ
- 4) เป็นตัวประสานความร่วมมือของชุมชนรอบเขาหลวง
- 5) จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6) จัดทำหลักสูตรมัธยมศึกษาท้องถิ่นร่วมกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

7) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

8) ร่วมจัดทำแผนแม่บทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรอบ พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

กิจกรรมส่วนใหญ่ของสมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวงจะเน้นไปที่การสร้างความรู้และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นส่วนประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

2.2.2 สาขาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นสถาบันการศึกษาที่เข้ามาช่วยเหลือองค์กรชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงและพื้นที่ใกล้เคียงในการพัฒนาในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้การนำของอาจารย์จิตศักดิ์ พุฒजर อาจารย์ประจำสาขาวิชา

บทบาทและกิจกรรม

1) การจัดอบรมนักศึกษาสื่อความหมายธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
2) ให้ความช่วยเหลือในการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงและพื้นที่ใกล้เคียง

3) เป็นพี่เลี้ยงขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงในการจัดกิจกรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4) เป็นที่ปรึกษาทางด้านวิชาการด้านการท่องเที่ยวของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

กิจกรรมส่วนใหญ่ของสาขาวิชาฯ จะเน้นไปที่การช่วยเหลือในการสร้างความรู้และสร้างความเข้มแข็งให้ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ในการพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

2.2.3 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคใต้ เขต 2 จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหน่วยงานจากภาครัฐที่เข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดใกล้เคียงและในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

บทบาทและกิจกรรม

1) การส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

2) ร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวกับประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

3) อนุญาตในการใช้บัตรนักสื่อความหมายท้องถิ่นในการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

4) ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่เป้าหมายและในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง กิจกรรมส่วนใหญ่ของ ททท. จะช่วยเหลือในด้านการท่องเที่ยว การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและงบประมาณแต่ปัจจุบันหน้าที่หลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวจะอยู่กับ “ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัด” ตามการปรับโครงสร้างกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

2.2.4 กองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) ภายได้โครงการประสานกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคใต้ มีจุดประสงค์เพื่อร้อยชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเป็นเครือข่ายเพื่อหนุนเสริมซึ่งกันและกันในการจัดการการท่องเที่ยว

บทบาทและกิจกรรม

1) สนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง มีชุมชนเป้าหมายคือชุมชนคีรีวง ชุมชนวังลุง และชุมชนกรุงชิง และกำลังขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ

2) ประสานงานในการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวภาคใต้และรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

3) พัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

วัตถุประสงค์ของโครงการประสานกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคใต้ จะเน้นไปที่การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว และพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2.5 อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งเป็นผู้ดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติโดยตรงก็มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เพราะหากขาดความร่วมมือจากอุทยานฯ ไปแล้ว การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงก็มิอาจเกิดขึ้นได้

บทบาทและกิจกรรม

1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2) อำนวยความสะดวกต่อการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

3) ร่วมสร้างแผนแม่บทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์
เทือกเขาหลวง

ซึ่งบทบาทของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การเปิดโอกาสให้
องค์กรชุมชนเข้าไปใช้หรือจัดการทรัพยากรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงอย่างยั่งยืน

นอกจากนั้นยังมีองค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน
ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ทั้งในทางตรงและทางอ้อม เช่น กองทุนเดมส์เขียวให้เขาหลวง
มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) มูลนิธิโกลคิมทอง สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช และ
นักวิชาจากสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น

ซึ่งความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากภายนอกทั้งในด้านงบประมาณ วิชาการ
การอำนวยความสะดวกและการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน จะช่วยให้องค์กรสิ่งแวดล้อม
ชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เกิดพัฒนาการและความเข้มแข็งและจะส่งผลต่อ
พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

3. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์
เทือกเขาหลวง

นอกจากปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ
ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงแล้ว ก็ยังมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องต่อการดำเนินการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติด้วยนั่นก็คือ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นคือ

3.1 กระแสทุนนิยม ระบบทุนนิยมนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมของโลกและประเทศไทยได้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว อุทยานแห่งชาติเขาหลวง
ก็เช่นเดียวกันตั้งแต่เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ขึ้นในปี พ.ศ.2504 ประเทศไทย
ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม จากการพัฒนา
อย่างรวดเร็วนี้เองทำให้ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน

ในอดีตพื้นที่อุทยานเขาหลวงและชุมชนรอบเขาหลวงแม้จะเป็นพื้นที่ที่ห่างไกลและ
ยากที่จะเข้าไปถึงก็ยังได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเหล่านี้ เช่น การพัฒนาด้านการเกษตร
ที่ส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจแทนสวนสมรม การปลูกยางแบบป่ายางก็ปรับเปลี่ยนมาเป็น
สวนยางพาราที่มุ่งเน้นไปที่ยางพันธุ์ดีและปลูกเป็นพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งให้ผลผลิตที่คุ้มค่ากับการลงทุน
ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ก็ได้ส่งผลต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวงและชุมชนรอบพื้นที่ด้วยเช่น การพัฒนา
ของชุมชนแบบก้าวกระโดดทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน ปัญหา
ความขัดแย้งในชุมชน หรือจะเป็นสารพิษจากการเกษตรที่ต้องใช้สารเคมีเป็นจำนวนมากเพื่อให้
คุ้มกับการลงทุนที่สูงขึ้นและปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งปัญหาเหล่านี้

เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงขึ้นดังในเหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ในปี 2531 เป็นต้น ดังที่วรพล พรหมบุตร (2534) ได้กล่าวไว้ในวัฒนธรรมสลายการทำลายและสร้างใหม่ ได้กระแสนิยมเอกชนว่า ภายได้กระแสการพัฒนาทุนนิยมประกอบด้วยกระบวนการทำลายและสร้างใหม่เชิงวัฒนธรรม (Cultural Destruction and Reconstruction Process) การพัฒนาทุนนิยมในสังคมหรือชุมชนหนึ่ง ๆ ไม่เพียงแต่นำเอารูปแบบการกระทำ เทคโนโลยีหรือความสัมพันธ์มาแนะนำเพิ่มเติมเข้าสู่วิถีชีวิตของชุมชนเท่านั้น แต่มันยังได้ทำลายองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างหรือนำเสนอรูปแบบของวัฒนธรรมชนิดใหม่ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการผลิตแบบทุนนิยม ดังนั้นการผลิตแบบเลี้ยงตัวเอง, เทคโนโลยีชาวบ้านและความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันในชุมชนถูกแทนที่ด้วยวิธีการผลิตที่มุ่งการตลาด มีการใช้เทคโนโลยีและมีความสัมพันธ์แบบทุน/แรงงานซึ่งเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรมทุนนิยมและส่วนนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไป

ในปัจจุบันแม้ชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จะได้รับบทเรียนจากการพัฒนาแบบทุนนิยมอย่างแสนสาหัส แต่กระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมก็ยังคงมีต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เพราะผลประโยชน์ที่ได้รับเป็นสิ่งที่ชุมชนคิดว่าคุ้มค่าและได้รับประโยชน์อย่างรวดเร็ว ปัจจุบันจึงยังคงมีการทำลายล้างทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองการพัฒนาแบบทุนนิยมนี้อยู่ เช่น การบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงในการสัมปทานเหมืองแร่ การลักลอบตัดไม้ล่าสัตว์เพื่อส่งให้นายทุน การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ เป็นต้น ซึ่งกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมนี้เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็กำลังแสวงหาหนทางแก้ไขกันอยู่ไม่ว่าจะเป็นการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

3.2 การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้หลักให้กับประเทศไทย เพราะเป็นกิจกรรมที่ใช้ต้นทุนน้อยและให้ผลกำไรอย่างมหาศาล ทั้งภาครัฐและเอกชนจึงได้หันมาสนใจในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงก็เช่นเดียวกัน เนื่องด้วยอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีพื้นที่และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม ชุมชนรอบอุทยานฯ ก็มีลักษณะวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ทำให้นักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเข้ามาเที่ยวชมภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงและพื้นที่ชุมชนโดยรอบเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากสถิตินักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงปีละหลายแสนคน

นอกจากประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวแล้วการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วโดยขาดแผนรองรับที่ดีพอ หรือเกินขีดจำกัดในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) โดยเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) หรือที่รู้จักกันดีในชื่อว่าจิ้งจิบทัวร์นั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ปัญหาการจัดการขยะ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติหรือปัญหาทางด้านสังคมตามมา

พื้นที่ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงและชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติ ก็เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกันเพราะกิจกรรมและจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นจนเกินขีดจำกัดในการจัดการและเกินขีดจำกัดในการรองรับของพื้นที่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบขึ้น เช่น ปัญหาการจัดการขยะที่เกิดขึ้นมาจากกิจกรรมการท่องเที่ยว เพราะอุทยานแห่งชาติเขาหลวงยังไม่สามารถทำลายหรือจัดการขยะในพื้นที่ได้ ส่วนใหญ่ก็ยังใช้วิธีการเผาทำลายหรือนำไปทิ้งยังพื้นที่ข้างนอก ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติจากการเหยียบย่ำและเด็ดทำลายของนักท่องเที่ยว เพราะแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งก็จะมาในลักษณะของทัวร์ป่าที่จะมีการเดินป่าหรือพักค้างแรมในพื้นที่ป่าเขาหลวง ซึ่งถ้ามีจำนวนมากเกินไปก็จะส่งผลกระทบต่อพืชพรรณและสัตว์ป่า ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเพราะในช่วงวันหยุดหรือเทศกาลจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นจำนวนมาก ซึ่งจำนวนเจ้าหน้าที่ต่อการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวอาจไม่เพียงพอจึงก่อให้เกิดอุบัติเหตุกับนักท่องเที่ยวที่ไม่ระมัดระวังขึ้นได้ เช่น บริเวณน้ำตกพรหมโลก จะมีผู้เสียชีวิตจากการเล่นน้ำตกแทบทุกปี ปัญหา ค่าครองชีพในชุมชนสูงขึ้น จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้เศรษฐกิจภายในชุมชนเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว หลายครอบครัวที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวก็มีฐานะทางการเงินที่ดีขึ้น ส่วนครอบครัวที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมก็ยังมีรายได้เท่าเดิมจึงเกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ใน ชุมชน ส่วนหนึ่งก็คือค่าครองชีพในชุมชนสูงขึ้น ทำให้ครอบครัวที่มีรายได้น้อยได้รับความเดือดร้อน เช่น จากเดิมคนในชุมชนสามารถกินขนมจีนในราคาจานละ 5 บาท แต่พอมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาก็ขึ้นมาในราคา 10 บาท เป็นต้น และปัญหาเหล่านี้ก็อาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งภายในชุมชนอีกด้วย ซึ่งปัญหาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมวลชน หรือการขาดการจัดการที่ดีพอก็จะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่กล่าวมาแล้วในขั้นต้น

ซึ่งแม้ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง กำลังแก้ปัญหาในส่วนนี้อยู่ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการพัฒนาในระดับประเทศ ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างเร่งด่วนก็ยังคงเป็นปัญหาและ

อุปสรรคที่สำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็ต้องมีการพัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อรับมือกับปัญหานี้ต่อไปเรื่อย ๆ

3.3 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ แต่เดิมชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นชุมชนขนาดเล็กตั้งบ้านเรือนถิ่นฐานอยู่บนที่ราบเชิงเขาหลวง ซึ่งพื้นที่ดั้งเดิมก็คือพื้นที่ป่าที่มีการหักร้างถางพงจนเป็นหมู่บ้านและพื้นที่ทำกินเมื่อมีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นในวันที่ 18 ธันวาคม 2517 (อุทยานแห่งชาติเขาหลวง, 2542) พื้นที่หมู่บ้านและพื้นที่ทำกินบางส่วนจึงตกอยู่ในเขตอุทยาน จึงทำให้เกิดปัญหาพื้นที่อุทยานซ้อนทับพื้นที่ทำกินขึ้นประกอบกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนรอบเขาหลวงเป็นลักษณะวิถีชีวิตที่พึ่งพิงไปกับธรรมชาติ มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าเขาหลวงอยู่โดยตลอด เมื่อมีการประกาศพื้นที่ป่าเขาหลวงเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ชุมชนจึงไม่อาจจะเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าเขาหลวงได้ดังเช่นในอดีต เพราะมีกฎหมายอุทยานแห่งชาติเป็นตัวควบคุมดูแลอยู่ ดังเช่น พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติห้ามมิให้บุคคลใด

ข้อ (7) เก็บหาหรือนำออกไปทำด้วยประการใด ๆ ทำให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั้ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว

ข้อ (8) เก็บหรือทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้ ใบไม้ หรือผลไม้

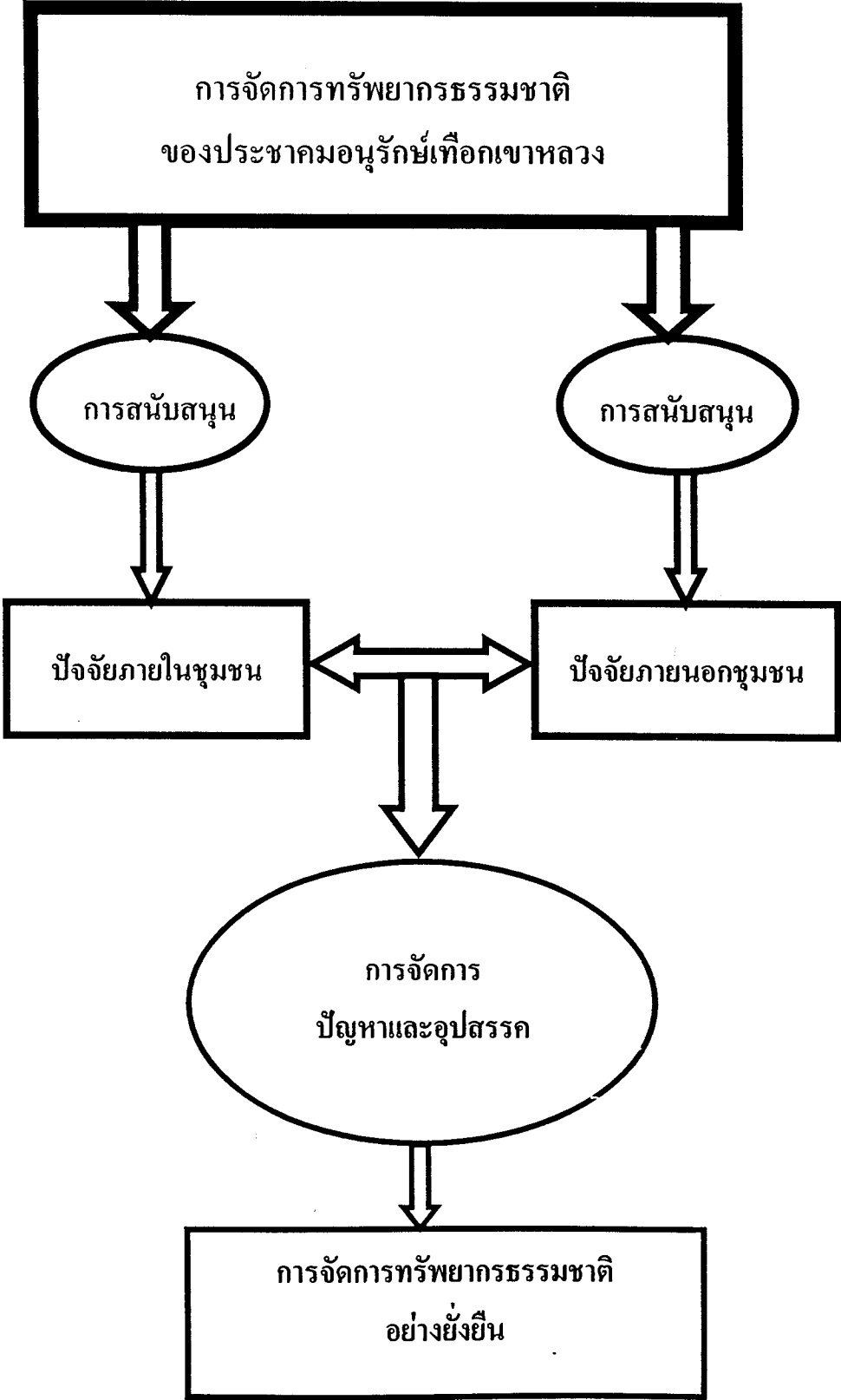
ข้อ (11) นำหรือปล่อยปศุสัตว์เข้าไป (บุรินทร์ โชคเกิด, 2538)

ในอดีตชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงจะมีการดำรงชีวิตในลักษณะการพึ่งพิงกับธรรมชาติ มีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวงอยู่โดยตลอด เช่น การเก็บหาของป่า น้ำผึ้ง สะตอ ลูกเหริย การตัดไม้สำหรับทำที่อยู่อาศัย การล่าสัตว์ป่าเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เป็นต้น เมื่อมีการประกาศเป็นพื้นที่อุทยานขึ้น การเข้าไปใช้ประโยชน์ดังกล่าวจึงไม่อาจจะทำได้ ประกอบกับพื้นที่ทำสวนผลไม้ (สวนสมรม) ของชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตอุทยาน การเข้าไปใช้ประโยชน์จึงไม่สามารถทำได้เต็มที่ หลังจากประกาศพื้นที่อุทยานขึ้นจึงมักเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นอยู่เป็นประจำ เช่น ปัญหาการลักลอบตัดไม้ การลักลอบล่าสัตว์ ปัญหาพื้นที่อุทยานซ้อนทับพื้นที่ทำกิน ปัญหาการ บุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อเป็นพื้นที่ทำกิน เป็นต้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับอุทยานแห่งชาติ มีความสัมพันธ์ที่ไม่สู้ดีนัก

ปัจจุบันการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแม้จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากอุทยานแห่งชาติเขาหลวง แต่ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนโยบายจากหัวหน้าอุทยานฯ ที่เปิดโอกาสให้องค์กรท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในอนาคตเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง

ตำแหน่งเกิดขึ้น จึงไม่อาจบอกได้ว่า การให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีนี้จะเกิดขึ้นหรือไม่ ปัญหาในส่วนนี้จึงยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง แม้จะเกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการอยู่บ้าง แต่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ก็มีพัฒนาการอย่างเป็นที่น่าพอใจ เพราะชุมชนรอบเขาหลวงยังมีปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาและการสร้างให้เกิดพัฒนาการขึ้นทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอกชุมชน กล่าวคือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสำเร็จอยู่ได้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเสมอ (ดูภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 แผนภาพแสดงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชากรอนุรักษ์
เพื่อเกษราหลว

4.5 ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงจากในอดีตเป็นต้นมามีการพัฒนาและการเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิตควบคู่ไปกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน จนถึงปัจจุบันที่สร้างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้สร้างให้เกิดรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชุมชน เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน และอุทยานแห่งชาติเขาหลวง แม้จะเกิดปัญหาอุปสรรคขึ้นมากมายแต่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติก็สามารถดำเนินการอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ และประสบผลสัมฤทธิ์ได้ในระดับหนึ่ง โดยสามารถแบ่งผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้เป็น 2 ส่วน คือ

4.5.1 ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวง

การดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงเป็นเสมือนการช่วยเหลืออุทยานแห่งชาติเขาหลวงในการอนุรักษ์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งผลของการดำเนินงานของประชาคมฯ ที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1) การลดลงของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เพราะการเกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนขึ้นรอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ก็เปรียบเสมือนการที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีเกราะป้องกันอยู่โดยรอบพื้นที่ เพราะองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนแต่ละพื้นที่ก็จะดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติในส่วนที่อยู่บริเวณชุมชนตนเอง เช่น ชุมชนคีรีวงก็จะช่วยดูแลในส่วนของทางขึ้นสู่ยอดเขาหลวง ชุมชนวังลูงก็จะดูแลบริเวณยอดเขาฝามีชุมชนกรุงชิงก็จะช่วยดูแลป่ากรุงชิง เป็นต้น ซึ่งถ้าเกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนหรือองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นเท่าใด องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน เหล่านี้ก็จะช่วยในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงเพิ่มขึ้นเท่านั้น เพราะลำพังแต่กำลังเจ้าหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเพียงไม่กี่สิบคนก็ไม่อาจดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงทั้ง 356,250 ไร่ ได้หมดหากขาดการร่วมมือและขาดการช่วยเหลือจากชุมชนที่อยู่โดยรอบ เช่น องค์กรสิ่งแวดล้อม ชุมชนบางกลุ่มจะมีการลาดตระเวนและตรวจตราการทำลายป่าบริเวณรอบพื้นที่ชุมชนของตนเอง ดังกรณีของชมรมอนุรักษ์บ้านวังลูง ในบางองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งสูงก็จะลดจำนวนชาวบ้านที่ลักลอบเข้าไปทำลายป่าลงได้ ดังนั้นการที่มีองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงก็เปรียบเสมือนการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงในการดูแลรักษา

ทรัพยากรธรรมชาตินั่นเอง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบปริมาณการลักลอบเข้าไปทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงก่อนและหลังเกิดประชามนูญรักษ์เทือกเขาหลวง พบว่าหลังจากเกิดประชามนูญรักษ์เทือกเขาหลวงขึ้นมาพบว่าปริมาณการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติได้ลดลงอย่างเป็นที่น่าพอใจ (สัมภาษณ์หัวหน้าอุทยานฯ, 2545)

2) การเกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างอุทยานแห่งชาติเขาหลวงกับชุมชนโดยรอบพื้นที่ ในการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามนูญรักษ์เทือกเขาหลวง ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง มีความจำเป็นที่จะต้องเกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างอุทยานแห่งชาติและองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน เพราะในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ จำเป็นที่จะต้องได้รับความเห็นชอบและอนุญาตจากอุทยานแห่งชาติ ดังนั้นในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาม ก็จะต้องอาศัยความร่วมมือจากอุทยานแห่งชาติเขาหลวงทุก ๆ ครั้งในการประชุมวางแผนดำเนินงาน และสรุปผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น เท่าที่ผ่านมาการดำเนินงานร่วมกันระหว่างอุทยานแห่งชาติเขาหลวงกับองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนรอบพื้นที่เป็นไปได้อย่างดี ทำให้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เช่น การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน อุทยานแห่งชาติก็เข้ามาให้การช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกอนุญาตให้ชาวบ้านที่ผ่านการอบรมนำสื่อความหมายธรรมชาติสามารถ นำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้ จากการร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนี้เองได้ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีขึ้นระหว่างอุทยานแห่งชาติและชุมชนแตกต่างกันจากในอดีตที่อุทยานแห่งชาติและชุมชนมักเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งเมื่อชุมชนและอุทยานฯ มีโอกาสในการทำงานร่วมกันอยู่บ่อยครั้งขึ้น ชุมชนก็ได้เรียนรู้ความต้องการและปัญหาของอุทยานฯ อุทยานฯ เองก็มีโอกาสที่จะได้เรียนรู้ถึงความต้องการและปัญหาของชุมชน ดังนั้นเมื่อทั้งสองฝ่ายมีโอกาสพบปะพูดคุยถึงปัญหาความขัดแย้ง ข้อข้องใจที่เคยมีมา ทั้งสองฝ่ายจึงมีโอกาที่จะปรับเปลี่ยนการจัดการที่จะลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ ความรู้สึกของชุมชนที่มีต่ออุทยานในปัจจุบัน จึงมีความรู้สึกที่ดีขึ้นมาก (สัมภาษณ์ประเวศ คุณโลก, 2545)

4.5.2 ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามนูญรักษ์เทือกเขาหลวงต่อชุมชน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชามนูญรักษ์เทือกเขาหลวง นอกจากจะก่อให้เกิดผลขึ้นกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวงแล้ว การดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมายังก่อให้เกิดผลต่อชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงด้วย คือ

1) เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ก่อนที่จะมีองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดจะอยู่ในความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งรับนโยบายมาจากส่วนกลางในการ

ดูแลรักษาพื้นที่ในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาที่ ผูกพันในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอยู่แต่เดิมไม่สามารถเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ได้ดังเช่นในอดีต แต่จากลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมและความเคยชินในการดำรงชีวิตแบบเดิม ทำให้ชุมชนยังเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงอยู่ เช่น การเก็บหาของป่า น้ำผึ้ง สะตอ ลูกเนียง ลูกเหรี้ง และผลิตผลจากป่า รวมทั้งการเข้าไปดูแลและ เก็บเกี่ยวผลผลิตในสวนสมรมของตนเอง ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้ผิดต่อกฎหมายอุทยานแห่งชาติ ทำให้เกิดการจับกุมลักลอบและเกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติระหว่างอุทยานและ ชุมชนเสมอ

เมื่อเกิดประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงขึ้นมา ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น จากประสานความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระหว่างรัฐกับชุมชนอย่างต่อเนื่องทำให้ชุมชนได้เกิดจิตสำนึกร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากร- ธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ดังเช่นในชุมชนวังลุงมีกิจกรรมการลาดตระเวนตรวจ ป่าเช่นเดียวกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งบางครั้งก็มีการร่วมกันลาดตระเวน ร่วมกันด้วย จากการ มีส่วนร่วมในส่วนนี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้การลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติธรรมชาติในพื้นที่ รอบ ๆ ชุมชน และในอุทยานฯ น้อยลง และการมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้นนั้นได้ ส่งผลต่อความเข้มแข็ง ขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนด้วย ดังเช่นในชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุงจากเดิมมีสมาชิกเพียง 28 คน (2540) ถึงปัจจุบัน (2545) มีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึง 200 คน ซึ่งการมีส่วนร่วมที่ เพิ่มขึ้นนี้มีส่วนสำคัญที่ ทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้น ยังเกิดการมีส่วนร่วมของ ชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงเพิ่มขึ้นเท่าใดก็เปรียบเสมือนการสร้างเกราะป้องกันการทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติขึ้นรอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงเพิ่มขึ้นเท่านั้น

เมื่อชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้นในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากร- ธรรมชาติในท้องถิ่นของตน ชุมชนจึงได้เกิดจิตสำนึกร่วมในการรักษาและหวงแทนทรัพยากร- ธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเพราะชุมชนได้ตระหนักว่าทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เป็นของทุกคน ในชุมชน ต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นของรัฐหรือของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีการจัดการที่ จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนอย่างยั่งยืน ที่ผ่านมาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงทำให้ได้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะชุมชน ได้เห็นถึงประโยชน์ของการดูแลรักษาและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน (สัมภาษณ์ เชาวลิต สิทธิฤทธิ์, 2545)

2) การเกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนมากยิ่งขึ้น การเข้าไปใช้ประโยชน์ก็อยู่ในระบบระเบียบและการดูแลขององค์กรสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างทำลายล้างจึงลดลง ชุมชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะอยู่และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ทำให้ประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติเป็นประโยชน์ที่ยั่งยืนสามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป เช่น การเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่าก็ใช้วิธีการเก็บป็นหรือสอยเอาเฉพาะที่จำเป็นต้องใช้ ไม่ใช่การตัดฟันหรือโค่นทำลายเหมือนแต่ก่อนโดยเฉพาะในปัจจุบันเมื่อมีกระแสการท่องเที่ยวเข้ามาชุมชนก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลายชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้ดำเนินการอยู่ได้ก่อให้เกิดอาชีพและเกิดรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นที่น่าพอใจดังที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ระบุเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ในเกณฑ์ข้อที่ 3 จากทั้งหมด 4 ข้อคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ซึ่งผลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนใน 3 ด้านด้วยกันคือ

2.1) การรู้จักในทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งแต่เดิมชุมชนก็มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่แล้ว เพราะในอดีตชุมชนต้องอยู่อาศัยและพึ่งพิงไปกับธรรมชาติโดยแทบที่จะแยกไม่ออก ดังนั้นชุมชนจึงมีการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น พ่อก็จะสอนลูกว่าต้นไม้ต้นนี้ชื่ออะไร ระหว่างทางที่เข้าไปเก็บเกี่ยวผลผลิตจากสวนหรือป่า ดังนั้นเด็ก ๆ ก็มีโอกาสที่จะเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ

2.2) การรู้จักในทรัพยากรธรรมชาติว่าเป็นอย่างไร นอกจากจะเป็นการเรียนรู้ถึงตัวทรัพยากรธรรมชาติแล้วในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ยังทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงลักษณะต่าง ๆ ของทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ด้วย เช่น ต้นไม้ต้นนี้มีลักษณะพิเศษอย่างไร แตกต่างจากต้นไม้ต้นอื่นอย่างไร เป็นต้น ดังที่ชุมชนคีรีวงมีการตั้งชื่อต้นไม้ตามลักษณะต่าง ๆ เช่น “ต้นนี้ชื่ออ้ายหน้าหนา อ้ายห้วย อ้ายหมีเล็ก อ้ายดินเป็ด อ้ายมุด อ้ายเจ้าที่ อ้ายมั่งคุด อ้ายเสารง ชื่อเหล่านี้คือชื่อที่เจ้าของสวนตั้งให้ต้นไม้ (ส่วนใหญ่จะเป็นต้นทุเรียน) ที่เพาะพันธุ์ขึ้นเอง ทำให้เกิดเป็นสายพันธุ์ที่มีความหลากหลาย ทนทานต่อโรคพืช แมลงไม่ต้องใช้สารเคมีและยังมีอายุยืน บางต้นมีขนาดหลายคนโอบ อายุเป็นร้อยปี” (ททท.,2544)

2.3) การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจากการเรียนรู้ถึงทรัพยากร-
ธรรมชาติและลักษณะต่าง ๆ ของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงการใช้อย่างยั่งยืนด้วย เช่น การรู้จักการก่อกำเนิดของทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิด การรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิด รวมไปถึงการดูแลรักษาทรัพยากร-
ธรรมชาติแต่ละประเภทด้วย จากเดิมที่ชุมชนเคยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างทำลาย
ล้าง เช่น การเก็บเกี่ยวผลิตผลจากป่าที่ใช้การตัด ฟัน โค่น ทำลายจนทรัพยากรธรรมชาติไม่อาจที่จะ
สร้างใหม่ได้ทัน เมื่อเกิดประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวงขึ้น ชุมชนก็มีโอกาสเรียนรู้ถึงการใช้อย่าง
ยั่งยืนจากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนขึ้นมา ทำให้ในปัจจุบันชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์
จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งจากการทำการเสวนา
กลุ่ม (Focus Group) ของชุมชนในประชามอนูร์กัยเทือกเขาหลวง ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงการ
เข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง โดยแบ่งเป็นฤดูกาล
ได้ดังนี้

ฤดูฝน	ตลอดปี	ฤดูร้อน
เห็ด	การท่องเที่ยว	ลูกเหริยง
หน่อไม้	สมุนไพร	มังคุด
ผักกูด	ปลา	จำปาตะ
สะตอ	ไข่มดแดง	เงาะ
ลูกเนียง	หวาย	ทุเรียน
ลูกประ	เต้าร้าง	लगสาด
ลูกก่อ	กล้วยป่า	लगกलग
लगกรวด (มะเดื่อ)		น้ำฝิ่ง
ตำว		लगหีย
ระกำ		จักจั่น
บอนเต่า		มะกलग
บุก		लगจั่น
กระทือ		ส้มแขก
ดาหลา		

ภาพที่ 11 แผนภาพแสดงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
เขาหลวง

เมื่อชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมและเกิดรายได้จากการร่วมกันจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้นชุมชนจึงเกิดความตระหนักและจิตสำนึกในการที่จะดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนไว้ เพราะทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้จะสามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ตน เช่น ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่นักท่องเที่ยวอยากเข้ามาชมและศึกษาถึงความหลากหลายทางชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ดังนั้นการที่ชุมชนนี้จะเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวได้ชุมชนจะต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงความอุดมสมบูรณ์เอาไว้ในลำดับแรก ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงจึงเป็นการสร้างรายได้สร้างอาชีพให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนได้ (สัมภาษณ์ จิตศักดิ์ พุฒจร, 2545)

3) การเกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้ก่อให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยมีตัวชี้วัดจากประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกันของชุมชน ความสามัคคี การจัดการความขัดแย้ง และการใช้กระบวนการกลุ่มของชุมชน เหตุที่ทำให้องค์กรชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้นมาได้เป็นเพราะในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและการทำงานร่วมกันของหลาย ๆ ฝ่ายไม่ว่าจะเป็นระหว่างชุมชนด้วยกันเอง หรือระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอก ทำให้ชุมชนได้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ทั้งการร่วมกันคิดวางแผน ร่วมกันดำเนินงาน และเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น คนในชุมชนหรือระหว่างชุมชนมีโอกาที่จะได้พบปะพูดคุยและทำงานร่วมกันมากขึ้น ส่งผลให้คนในชุมชนและระหว่างชุมชนเกิดความผูกพัน เกิดความสามัคคี เกิดการลดความขัดแย้งในชุมชนและระหว่างชุมชน สามารถนำพาชุมชนไปสู่การพึ่งพาตนเองและเกิดความเป็นชุมชนเข้มแข็งขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น ในชมรมอนุรักษ์บ้านวังลุง ซึ่งมีการทำงานร่วมกันและมีการประชุมพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาลดความขัดแย้ง และสร้างความสามัคคีภายในชุมชน อันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและความเข้มแข็งขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

๑. สุดท้ายแล้วสิ่งที่สำคัญที่สุดในผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็คือ “องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน” เพราะการดำเนินการประสานความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งจากชุมชนท้องถิ่นอุทยานแห่งชาติและส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะเป็นการนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น จากชุมชนหลักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าอนุรักษ์จากอุทยานแห่งชาติ และความรู้ใหม่ ๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาหลอมรวมกันเป็น

องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนต่อไป ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

1) องค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติ มีความจำเป็นอย่างมากในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งองค์กรต่าง ๆ ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงต่างก็มีความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ในรูปแบบและลักษณะของแต่ละองค์กรอยู่แล้ว คือ

1.1) ชุมชนท้องถิ่น ก็จะมีความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบของความรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น เช่น ต้นไม้ต้นนี้มีชื่อท้องถิ่นว่าอะไร เนื้อไม้เป็นอย่างไร สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไรบ้าง

1.2) อุทยานแห่งชาติเขาหลวง ก็จะมีรู้ในด้านวิชาการ เช่น ต้นไม้ต้นนี้ชื่ออะไร มีลักษณะทางพฤกษศาสตร์อย่างไร พบได้ในสภาพป่าแบบไหน เป็นต้น

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จึงเปรียบเสมือนการนำความรู้จากสองส่วนมารวมไว้ด้วยกัน ทั้งความรู้จากท้องถิ่นและภูมิปัญญาของชุมชน มารวมเข้ากับความรู้ตามหลักวิชาการของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง กลายเป็นองค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงและนำองค์ความรู้นี้มาจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้

2) องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรต่าง ๆ ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงสามารถแบ่งได้ดังนี้

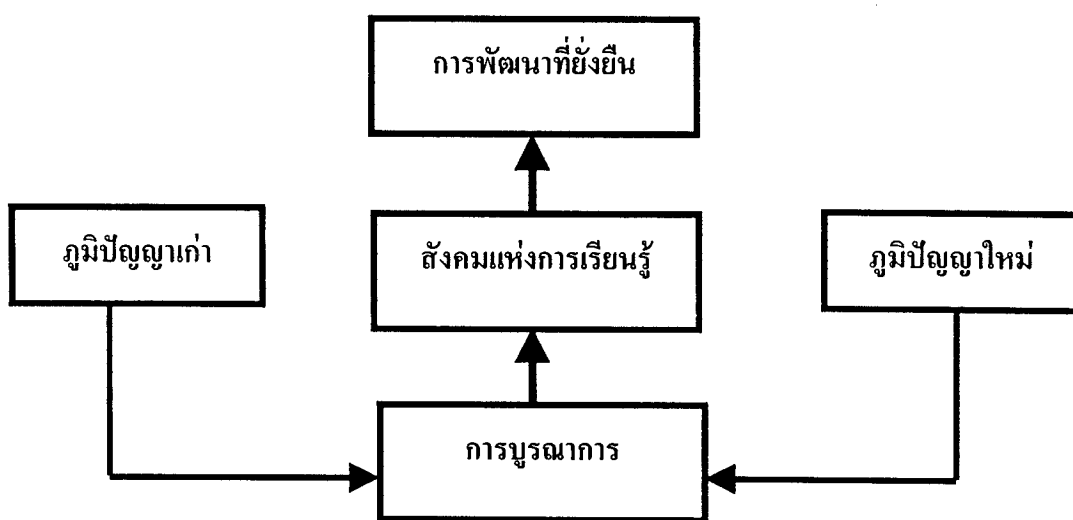
2.1) ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น จะเป็นความรู้ในการจัดการของชาวบ้านที่จะมีรูปแบบของการจัดการผ่านความรู้ท้องถิ่น ภูมิปัญญาและความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชน เช่น พิธีกรรมในการเคารพบูชาต่อธรรมชาติ เป็นต้น

2.2) ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งจะเป็นการจัดการในแง่ของกฎหมายอุทยานแห่งชาติ

2.3) ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะมีลักษณะหรือรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามสายงานของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ททท. ก็จะมีการจัดการในรูปแบบของการท่องเที่ยว สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวงก็จะมีจัดการในลักษณะของการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ก็จะเข้ามาช่วยเหลือในการให้ความรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ เป็นต้น

ดังนั้นองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จึงเป็นเสมือนการนำความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในหลากหลายรูปแบบมารวมไว้ด้วยกัน นั้สหวิชาการและปฏิบัติการบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม

3) องค์ความรู้ในการบูรณาการ กระบวนการเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เป็นการร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของหลาย ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นจากภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และประชาชนท้องถิ่น ซึ่งในการทำงานร่วมกันนี้ได้ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นจากทุก ๆ ฝ่าย เช่น รัฐเองก็ได้เรียนรู้ถึงความรู้ ภูมิปัญญาและความต้องการของคนในชุมชน ชุมชนเองก็ได้เรียนรู้ถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและกฎหมายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ (อุทยานแห่งชาติเขาหลวง) องค์กรต่าง ๆ ก็มีโอกาสนำความรู้และวิทยาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ มาเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนเป็นต้น ซึ่งความรู้จากหลากหลายสาขาที่เกิดขึ้นได้เกิดการบูรณาการและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากทุก ๆ ฝ่ายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (ดูภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 แผนภาพแสดงการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2545)

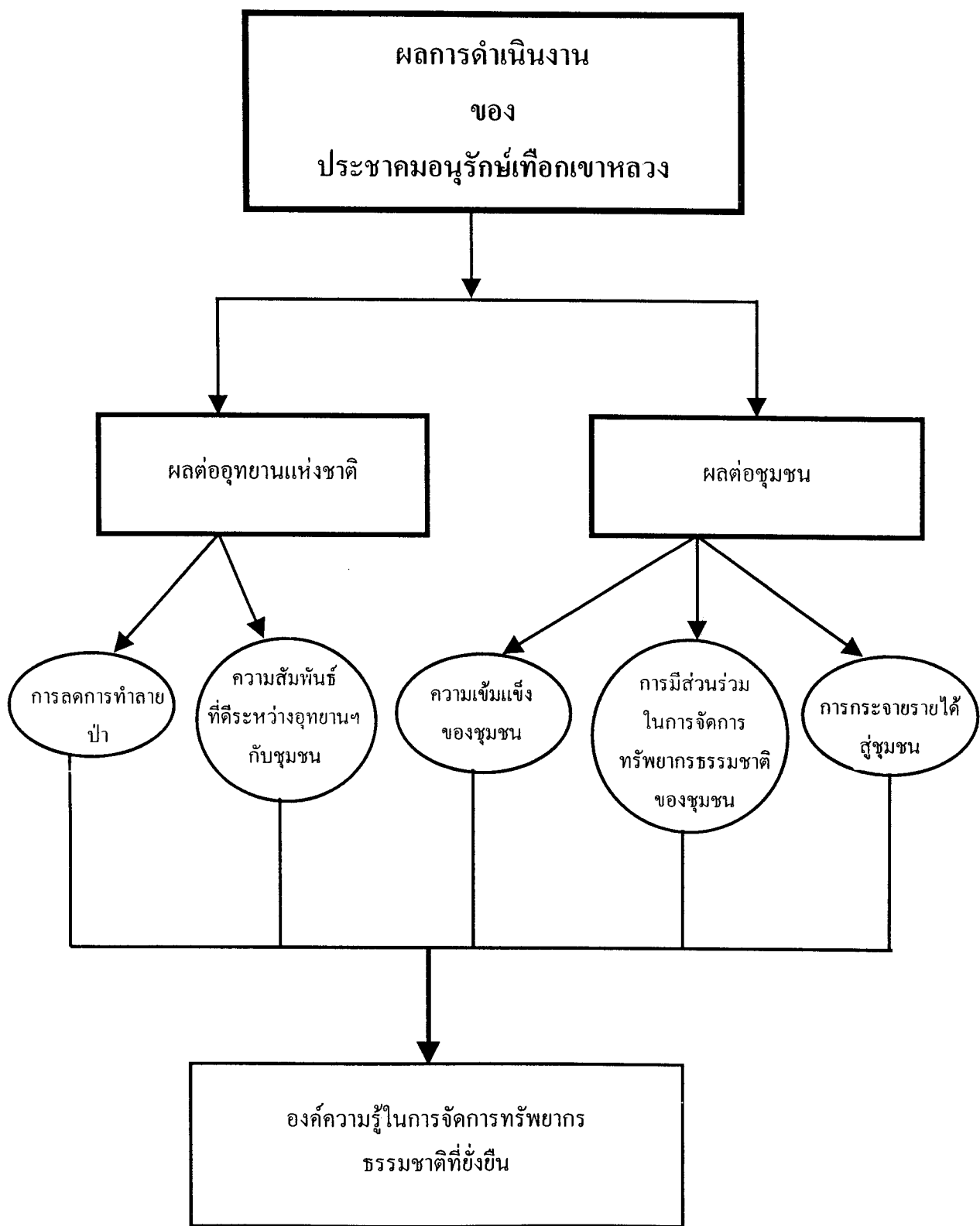
การสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เป็นการนำเอาองค์ความรู้จากหลาย ๆ ส่วนมารวมไว้ด้วยกัน ทั้งองค์ความรู้จากชุมชน องค์ความรู้จากรัฐ และองค์ความรู้จากองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะเป็นองค์ความรู้จากสาขา

ที่นำมาบูรณาการไว้ด้วยกัน ซึ่งประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติใน 2 เรื่องใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ องค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งจะสามารถนำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืนได้

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประกอบไปด้วย

- 1) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมฯ มาจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น และนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ
- 2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมฯ เป็นการนำองค์ความรู้จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการไว้ด้วยกัน
- 3) ประชาคมฯ มีการจัดประชุมปรึกษาหารือในการวางแผนดำเนินการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทุก ๆ 1 เดือน
- 4) เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเต็มความสามารถ
- 5) การสร้างเครือข่ายในระดับจังหวัด และระดับประเทศ
- 6) การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่เยาวชนในพื้นที่
- 7) การรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 8) การพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอ
- 9) การสร้างแผนแม่บทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

จะเห็นได้ว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้เกิดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อชุมชนและอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นอย่างมากมาย จนถึงปัจจุบันประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็ยังมีพัฒนาองค์ความรู้และการจัดการขึ้นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งพัฒนาการเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนขึ้นมา

ภาพที่ 13 แผนภาพแสดงผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

สรุป

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง มีพัฒนาการมาตั้งแต่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนนับตั้งแต่การอยู่อาศัยพึ่งพิงไปกับธรรมชาติ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างล้างผลาญ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจนเกิดเป็นอุทกภัยครั้งใหญ่ ซึ่งเป็นผลกระทบกลับคืนมาสู่ชุมชน และเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งการทำงานขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในระยะแรกที่มีการจัดการเป็นเอกเทศเป็นอิสระต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการแบบแยกส่วนนี้เองได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ หรือจะเป็นปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน จนองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเข้ามาร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาและสร้างเป็นองค์กรแห่งความร่วมมือขึ้นมา คือ “ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง”

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เป็นการร่วมมือกันดำเนินงานจากหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แม้จะไม่มีระเบียบแบบแผนในการดำเนินงานมากนัก แต่ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็มีกระบวนการในการดำเนินงานที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการใช้กระบวนการกลุ่มภายในประชาคมฯ การดำเนินงานร่วมกันภายในประชาคมฯ หรือการปฏิสัมพันธ์กันภายในประชาคมฯ ซึ่งในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีกระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นเสมอไม่ว่าจะจากกิจกรรมของประชาคมฯ กิจกรรมเครือข่ายย่อยในประชาคมฯ และองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนภายในประชาคมฯ ซึ่งกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง มีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องประกอบไปด้วยปัจจัยภายในซึ่งภายในชุมชน มีปัจจัยที่เข้ามาสนับสนุนให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งประกอบไปด้วยความเข้มแข็งขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ระบบการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญากระบวนการเรียนรู้ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงและการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะเข้ามาช่วยหนุนเสริมให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง และปัจจัยอีกประการหนึ่งที่เข้ามาส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคม

อนุรักษ์ คือ ปังจ๊ายภายนอก ซึ่งประกอบไปด้วยนโยบายจากภาครัฐและความช่วยเหลือต่าง ๆ จากภายนอกทั้งในด้านงบประมาณ การประสานงาน และการสร้างเข้มแข็งให้องค์กรสิ่งแวดล้อม ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ปังจ๊ายอีกอย่างหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง นั่นก็คือปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม การท่องเที่ยวแบบมวลชน และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นตัวขัดขวางและยับยั้งในการเกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ขึ้นมาใน 2 ด้านด้วยกัน คือ ผลต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งทำให้เกิดการลดลงของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีขึ้นระหว่างอุทยานฯ กับชุมชนโดยรอบพื้นที่ และผลลัพธ์อีกอย่างหนึ่งก็คือผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่อชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติหลวง ซึ่งทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และเกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งสุดท้ายแล้วผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นก็จะก่อให้เกิด “องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน” ขึ้น ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และองค์ความรู้ในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยใช้การจดบันทึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมผสมผสานกันไป และสุดท้ายก็ใช้เวทีชุมชนเป็นเครื่องตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา แล้วจึงนำข้อมูลต่าง ๆ มาจัดเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ เชื่อมโยง ประมวลผลเป็นข้อสรุปไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง มีพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 2 ช่วงเวลาดังนี้ คือ

1) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชน ชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงมีพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่ยุคของการอยู่อย่างพึ่งพิงไปกับธรรมชาติ ยุคของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ ยุคของการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากการจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่ลงตัว จนมาถึงเวลาที่ธรรมชาติถูกทำลายไปจนไม่สามารถที่จะควบคุมสมดุลทางธรรมชาติไว้ได้ มีผลให้เกิดเป็นอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ.2531 ที่ทำลายชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงไปอย่างมหาศาล ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติในการที่จะรักษาสมดุลของระบบนิเวศเอาไว้ ดังนั้นในการที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืนนั้น ชุมชนต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กันไปด้วย ซึ่งส่งผลให้เกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมขึ้นในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นมา

2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ในช่วงแรกของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงจะเป็นลักษณะของการจัดการแบบแยกส่วนออกจากกัน แต่ละชุมชนจะมีรูปแบบการจัดการของตนเอง ทั้งการจัดการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการแบบแยกส่วนออกจากกันนี้ ทำให้เกิดปัญหาตามมาทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ซึ่งนับวันปัญหาเหล่านี้ได้รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเข้ามาแสวงหาหนทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และทำให้เกิดประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงขึ้นมา

5.1.2 กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง แม้จะไม่ได้มีกระบวนการในการดำเนินงานที่เป็นระเบียบแบบแผนมากนัก แต่ก็ได้มีการทำงานร่วมกันเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการใช้กระบวนการกลุ่ม การดำเนินงานร่วมกันการสร้างเครือข่าย และการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันภายในประชาคมฯ ซึ่งจะเกิดขึ้นทั้งในกิจกรรมของประชาคมฯ กิจกรรมของเครือข่ายย่อยภายในประชาคม และกิจกรรมขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งกระบวนการดำเนินงานเหล่านี้มีส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

5.1.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ได้มีปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องหลายปัจจัยด้วยกัน คือ ปัจจัยภายในซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นมาจากภายในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประกอบไปด้วย ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งปัจจัยจากภายในชุมชนเหล่านี้จะก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง และนอกจากจะมีปัจจัยภายในที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องแล้ว ก็ยังมีปัจจัยจากภายนอกที่เข้ามาส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งประกอบไปด้วยนโยบายจากภาครัฐที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรท้องถิ่น และความช่วยเหลือจากภายนอกที่จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านงบประมาณ การประสานงาน การฝึกฝน การให้ความรู้ และการสร้างความ เข้มแข็งให้องค์กรสิ่งแวดล้อม ชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ซึ่งองค์กรจากภายนอกที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ คือ สมาคมเพื่อนเกลอ-

เทือกเขาหลวง สาขาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ กองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กองทุนเด็มติเขียวให้เขาหลวง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) มูลนิธิโกลดิมทอง สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช และนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้จะมีปัจจัยที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงแล้ว ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อจัดการด้วย ซึ่งปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้จะเข้ามาทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเกิดปัญหา และส่งผล ต่อการพัฒนาการของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงด้วย ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นประกอบไปด้วย กระแสทุนนิยม การท่องเที่ยวแบบมวลชน และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ

5.1.4 ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ผลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง สามารถแบ่งผลที่เกิดขึ้นได้ใน 2 ด้านด้วยกัน ประการแรกคือ ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการลดลงของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง และการความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างอุทยานแห่งชาติเขาหลวงกับชุมชนในท้องถิ่น ประการที่สองคือ ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่อชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งการดำเนินการที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน เป็นต้น ซึ่งสุดท้ายแล้วการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็จะนำมาสู่องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติใน 3 ส่วน คือ องค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และองค์ความรู้ในการบูรณาการ กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสามารถที่จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนได้

5.2 อภิปรายผล

1. พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง มีพัฒนาการมาตั้งแต่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนเริ่มตั้งแต่ การอยู่อาศัยอย่างพึ่งพิงไปกับธรรมชาติ การทำลายทรัพยากรอย่างล้างผลาญเพื่อสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ มาถึงในยุคที่ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอลง ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่ลงตัว และได้ก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา จนมาถึงเมื่อธรรมชาติถูกทำลายลงไป จนไม่สามารถที่จะรักษา

สมดุลย์ของธรรมชาติเอาไว้ได้ และเมื่อเกิดภัยธรรมชาติขึ้นมา ธรรมชาติจึงไม่สามารถที่จะบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ ดังเช่นเหตุการณ์น้ำท่วมและโคลนถล่มอย่างรุนแรงเมื่อปี พ.ศ.2531 ที่ได้ทำลายชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงไปอย่างมหาศาล สอดคล้องกับที่แรมโบ (Rambo, อ้างใน ลำแพน จอมเมือง, 2540) ได้กล่าวว่า สังคมมนุษย์และสังคมพืชเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งสองมีองค์ประกอบมีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน ในสังคมมนุษย์โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ เริ่มจากปัจเจกชน ครอบครัว กลุ่มและองค์กรต่าง ๆ มีระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง ฯลฯ โยงยึดหน่วยย่อยต่าง ๆ เอาไว้ ส่วนในสังคมพืชประกอบขึ้นด้วยโครงสร้างของสิ่งมีชีวิต และสิ่งที่ไม่มีชีวิตมีความเชื่อมโยงกันด้วยวงจรต่าง ๆ เช่น วงจรอาหาร วงจรแร่ธาตุ ฯลฯ สังคมมนุษย์และสังคมต้นไม้จะมีการถ่ายทอดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งอาจเป็นการส่งเสริมและการทำลายซึ่งกันและกัน เช่น สังคมมนุษย์จะใช้ประโยชน์จากป่ามากเกินไป จนป่าไม้ไม่อาจที่จะรักษาความสมดุลเอาไว้ได้ ก็ให้เกิดความเสื่อมโทรมและยังทำให้เกิดอุทกภัย ความแห้งแล้ง เป็นต้น ซึ่งชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงก็ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างแสนสาหัส จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติและต้องการที่จะรักษาสมดุลของธรรมชาติเอาไว้ ในยุคนี้จึงได้เกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นมา ซึ่งการเกิดองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนนี้สอดคล้องกับที่ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดของการอนุรักษ์ที่แท้จริงและถูกต้องจะต้องมาจากข้างล่างนั่นคือ จากประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่น และดำรงชีวิตท่ามกลางธรรมชาติที่กำลังถูกทำลายอย่างหนัก ในแนวคิดนี้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งปวง จะได้รับการดูแลด้วยความรัก ความห่วงใยและความเคารพ การสนองความต้องการของประชาชนจะอยู่ในขอบเขตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ การอนุรักษ์แนวนี้จะให้ความสำคัญสูงแก่เรื่องการพิทักษ์รักษา โดยไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้เพื่อการพัฒนา ในขณะเดียวกันก็มีการเน้นเรื่องการคุ้มครองโดยไม่ให้มีการทำลายทรัพยากร เนื่องจากการใช้มากเกินไป การอนุรักษ์ที่มาจากข้างล่างนี้จะเปิดโอกาสให้ระบบนิเวศมีเวลายาวนานพอที่จะสามารถฟื้นฟูตนเองได้

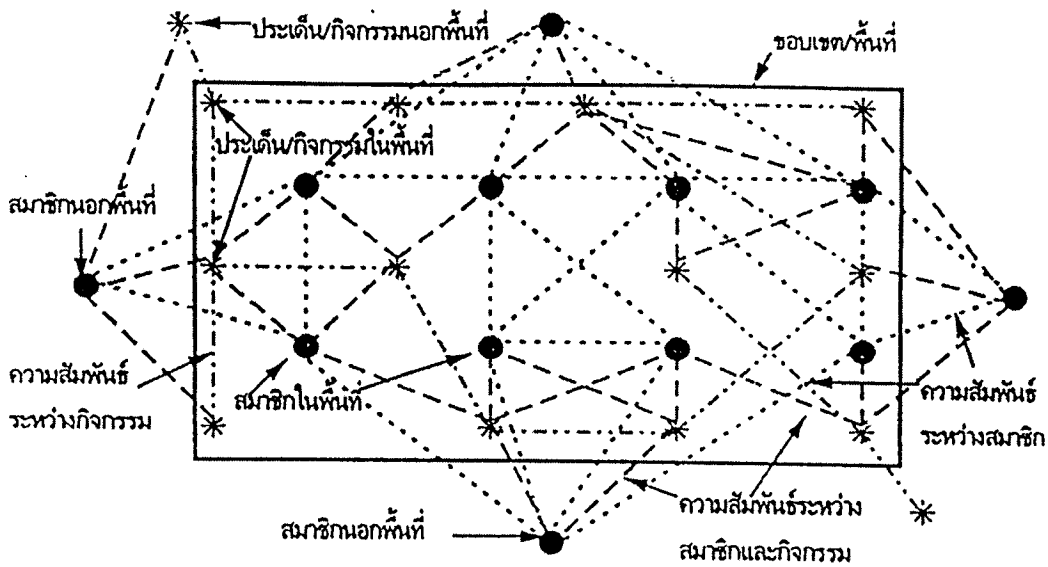
ในช่วงแรกของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน การจัดการจะเป็นไปในลักษณะของการจัดการแบบแยกส่วนของแต่ละองค์กร ออกจากกัน อย่างเป็นเอกเทศ ทั้งการจัดการในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการแบบแยกส่วนนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ทั้งองค์กรจาก

ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน ตลอดจนนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ ต้องเข้ามา ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งข้อสรุปของปัญหาก็คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยาน แห่งชาติ และชุมชนโดยรอบไม่สามารถที่จะจัดการอย่างแยกส่วนได้ การจัดการที่ยั่งยืนนั้นจำเป็น ที่จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังที่ประเวศ วะสี (2539) ได้กล่าวว่า ถ้าเปรียบเทียบสังคมที่อ่อนแอเหมือนกับกองทรายที่กระจายกระจายไร้ความหมาย แต่ครั้งมีการ ก่อกองทรายขึ้นเป็นเจดีย์ ก็เกิดความสำคัญและงดงามขึ้น การก่อเจดีย์ในที่นั้นเปรียบเสมือนการ สร้างโครงสร้างที่เข้มแข็ง ยึดโยงภายในสังคม การแก้วิกฤตทางสังคม หรือความอ่อนแอของสังคม จึงได้แก่การทำให้สังคมมีโครงสร้างที่เข้มแข็งนั่นเอง โครงสร้างนี้ครอบคลุมถึงคนในสังคม โดยรวม ซึ่งมีรากฐานเริ่มตั้งแต่การรวมตัวกันขององค์กรต่าง ๆ ที่เข้มแข็ง ในปี พ.ศ.2543 จึงได้เกิด การร่วมมือกันขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ เขาหลวงขึ้น เป็น “ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง” ซึ่งสอดคล้องกับที่ชูชัย ศุภวงศ์ และยวดี ภาดการณไกล (2539) ได้กล่าวว่า ประชาสังคมนั้นเป็นความร่วมมือของคนทั้งสังคมเพื่อสร้างความ เข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน คนหลาย ๆ ฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมกันนั้นเกิดเป็นชุมชนด้วยตามค่านิยมที่ว่า ชุมชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเชื่อในระบบคุณค่าบางอย่าง มีการ ติดต่อสื่อสารกัน มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีการจัดการร่วมกัน เช่นเดียวกับที่ ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่า ประชาสังคม คือการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ ในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน ส่วนชยอนันต์ สมุทวณิช (2534) ก็ได้ให้ ความหมายของประชาสังคมว่าหมายถึง ทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนที่เข้ามาเป็น partnership กัน คือการร่วมกันทำงานไม่แบ่งแยกว่าเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องของฝ่ายรัฐหรือฝ่ายสังคม ไม่จำกัดว่าใครเป็นส่วนนำหรือส่วนตาม เป็นเรื่องที่ทุก ๆ ส่วนในสังคมต้องมาร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาโดยเอาประเด็นปัญหาหรือกิจกรรมเป็นศูนย์กลางโดย ไม่จำกัดว่าเป็นเรื่องของใคร ใครเป็นฝ่ายนำ ใครเป็นฝ่ายตาม สามารถเกิดขึ้นได้ทุกวัน เกิดขึ้นได้ ทุกระดับตั้งแต่ในระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน ไปจนถึงระดับชาติ

2. กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเป็นการรวมตัว กันร่วมมือในการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะการรวมตัว กันด้วยความสมัครใจ ไม่ได้มีระเบียบปฏิบัติที่เป็นระเบียบแบบแผนมากนัก แต่กระบวนการ ดำเนินงานก็มีความเข้มแข็งอยู่พอสมควร ทั้งจากการใช้กระบวนการกลุ่ม การดำเนินงานร่วมกัน และการปฏิสัมพันธ์กันภายในประชาคมฯ ซึ่งจะเกิดขึ้นอยู่เสมอ ทั้งจากกิจกรรมของประชาคมฯ

กิจกรรมของเครือข่ายย่อยภายในประชาคมฯ ในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงจะมีความสัมพันธ์เกิดขึ้นตลอดเวลา ดัง แผนภูมิที่ 13

ภาพที่ 14 ระบบความสัมพันธ์ภายในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง
ที่มา : เฉลิมชัย ปัญญาดี (2542)

ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ดังที่สุนทร สุนันท์ชัย (2535) และอภิชัย พันธเสน (2533) กล่าวว่า การปฏิสัมพันธ์ภายในเครือข่ายจะเป็นสิ่งที่จะช่วยเสริมความรู้ ความสามารถ ช่วยในการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในส่วนที่ขาดแคลนอยู่ โดยมีฐานคิดที่ว่า ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นผู้ผูกขาดความรู้แต่เพียงผู้เดียว ความรู้เกิดจากการเรียนรู้การเข้าใจปัญหาและวิธีการคิดของชาวบ้านแล้วนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบโดยการแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านในลักษณะเสริมความรู้ การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นจึงนำความรู้ไปใช้กัน เพื่อช่วยพัฒนาจิตความรู้ความสามารถของชาวบ้านได้ โดยเน้นชาวบ้านเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เอนก นาคะบุตร (2533) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ที่จะเรียนรู้ร่วมกัน เช่น กลุ่มแต่ละกลุ่มมาพบปะกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำนันทนาการหรือนักพัฒนาลงไปคุยกับชาวบ้านหรือผู้นำชาวบ้าน การพาชาวบ้านจากหมู่บ้านหนึ่งไปดูงานในอีกหมู่บ้านหนึ่ง และการเรียนรู้แบบที่สถาบันภายนอกเข้าไปเสริม ดังนั้นรูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้จะเป็นลักษณะที่ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว เนื่องจากชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน ทำให้รูปแบบหนึ่งอาจเหมาะสมกับอีกแห่งหนึ่ง แต่ไม่เหมาะสมกับอีกแห่งหนึ่ง สอดคล้องกับที่

กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้ให้คำจำกัดความเรื่องเครือข่าย (Network) ไว้ว่าคำว่า Network ในภาษาอังกฤษให้ภาพพจน์ที่ชัดเจน คือ “Net” (ตาข่าย) ที่โยงใยถึงกัน และพร้อมที่จะ “Work” (ทำงาน) เมื่อต้องการใช้งาน ดังนั้นความหมายของ “เครือข่าย” จึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเองมีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลาพอสมควร เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาก็สามารถติดต่อไปได้ ซึ่งประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ก็มีกระบวนการในการดำเนินงานในลักษณะเช่นนี้

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีปัจจัยที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 ปัจจัยภายใน คือ อิทธิพลจากภายในชุมชนประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงที่มีส่วนผลักดัน หรือส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ประการแรกคือ ความเข้มแข็งขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน เนื่องจากชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ก่อนข้างที่จะมีความเป็นชุมชนอยู่สูง กล่าวคือภายในชุมชนยังมีระบบเครือญาติ ระบบเพื่อนฝูง ระบบอาวุโสที่ยังมีความผูกพันกันค่อนข้างเข้มแข็ง ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนชาวใต้จะมีลักษณะค่อนข้างพิเศษกว่าภาคอื่น คือ ความใจกว้าง ใจถึง มีความเป็นนักเลงสูง ดังที่จรูญ หยุดทอง (2542) ได้กล่าวไว้ในวัฒนธรรมการเมืองชาวใต้ว่า ชาวใต้นิยมความจริงใจตรงไปตรงมา นิยมยกย่องผู้อาวุโส ให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุ นิยมความเป็นกันเอง เคารพความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน รักญาติพี่น้องและนิยมความเป็นนักเลง ใจกว้าง ใจถึง จากลักษณะความสัมพันธ์ในลักษณะนี้เองทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนค่อนข้างราบรื่น ความขัดแย้งในการทำงานมีน้อย ประการที่สองคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน แต่เดิมวัฒนธรรมของชาวใต้ก็ได้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การ “ออกปาก” (ลงแขก) ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการขอให้เพื่อนบ้านช่วยกันลงแรงทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้งานหนักหรืองานเร่งด่วนสำเร็จ ลู่ลวงโดยที่ผู้ร่วมลงแรงไม่คิดค่าแรง ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะพบได้ในชุมชนชนบททั่วไป แต่สำหรับภาคใต้คุณลักษณะเช่นนี้จะค่อนข้างเข้มข้นกว่าภาคอื่น ๆ ดังที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540) ได้กล่าวว่าสาเหตุที่วัฒนธรรมการ “ออกปาก” หรือ “ลงแขก” ของชาวใต้ค่อนข้างมีความเข้มข้นสูงส่วนหนึ่งเป็นเพราะหมู่บ้านภาคใต้มีสมาชิกในหมู่บ้านเดียวกันเป็นญาติพี่น้องกันจำนวนมาก ดังคำว่า “โน่นก็น้ำ นี่ก็ลู่” อีกทั้งชาวใต้ยังมีวัฒนธรรมพิเศษคือชอบไปมาหาสู่พบปะจับกลุ่ม

พูดคุยกันอยู่บ่อยครั้ง ความผูกพันและความสนิทสนมที่เกิดขึ้นจึงเกิดวัฒนธรรมในลักษณะ “เพื่อนเกลอ” หรือ “ผูกเกลอ” ขึ้นมา ซึ่งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงก็ได้นำเอาวัฒนธรรมในลักษณะนี้มาใช้ ในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน **ประการที่สามคือ ระบบการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา** สำหรับชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนเก่าแก่มากมีประวัติความเป็นมายาวนาน มีการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนความรู้ภูมิปัญญาจากในอดีตสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน ซึ่งลักษณะการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้จะผสมผสานไปกับวิถีชีวิต ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมา เช่น หนึ่งตะลุง มโนราห์ พิธีเบิกป่า พิธีทำบุญหน้าทำเป็นต้น ซึ่งจุดมุ่งหมายของประเพณีเหล่านี้ก็เพื่อความเคารพยำเกรงและเพื่อให้คนในชุมชนดูแลรักษาทรัพยากรนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับที่สุรวุฒิ ปัดไธสง (2542) ได้กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เป็นวิธีการที่แปรผันไปตามบทบาทขององค์กรทางสังคมและสาระแห่งความรู้ เช่น การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาสำหรับเด็กก็มักใช้วิธีการเล่านิทาน การละเล่น การทายคำปริศนา ซึ่งจะแฝงไปด้วยคำสอน คติเตือนใจ ข้อคิด แนวปฏิบัติ การถ่ายทอดสู่บุคคลในวัยผู้ใหญ่ก็จะมีหลายรูปแบบหลายวิธีการ เช่น การบอกเล่า การสนทนากลุ่มของสังคมที่ทำงานร่วมกัน หรือจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนา พิธีแต่งงาน การละเล่น เช่น หนึ่งตะลุง มโนราห์ ลิเกป่า การถ่ายทอดส่วนใหญ่ก็จะทำผ่านพิธีกรรมทางศาสนาที่ฝังรากมาอย่างยาวนานของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ตั้งอยู่บนฐานของการเคารพหรือศรัทธาแต่เดิมอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการถ่ายทอดอุดมการณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาให้ดำรงอยู่ตลอดไป กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือชุมชนหรือสังคมมีกลไกการผลิตซ้ำเพื่อเน้นย้ำความจำเป็นของการมีและใช้ประโยชน์จากอุดมการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนหรือสังคมนั้น **ประการที่สี่คือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง** เนื่องจากชุมชนในพื้นที่รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงจะมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนอยู่บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกัน สามารถไปมาหาสู่กันได้อยู่เสมอ ตลอดจนการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวง ชุมชนก็มีโอกาสพบปะพูดคุยไปมาหาสู่ซึ่งกันและกันมานานแล้ว จนมาถึงยุคที่มีองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนเกิดในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ชุมชนก็ได้นำเอาความสัมพันธ์ที่เคยมีมาเหล่านี้มาใช้ในการร่วมกันจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงด้วย เช่น เมื่อชุมชนใดชุมชนหนึ่งมีปัญหาในการดำเนินการก็สามารถไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ที่ดำเนินการมาก่อน หรือสามารถแก้ปัญหาที่นั่น ๆ ได้เป็นต้น ซึ่งจากความสัมพันธ์เหล่านี้ทำให้องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ และก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งตรงกับแนวคิดของเอนก นาคะบุตร (2533)

ที่กล่าวว่าเครือข่ายการเรียนรู้ของชาวบ้านจากการที่ชาวบ้านได้จัดการสิ่งแวดล้อมในเรื่องของการแก้ปัญหา ทำให้ชุมชนได้ประสบการณ์ทั้งความสำเร็จและล้มเหลว ทำให้เกิดศักยภาพของภูมิปัญญาการเรียนรู้ที่เกิดจากการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านมา เพื่อตอบสนองชาวบ้านด้วยตนเอง มีการสะสมและมีการสืบทอดความรู้ที่สามารถตอบปัญหาและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง มีการผลิตซ้ำมีการคิดค้นและประยุกต์กับความรู้ที่ได้มาจากภายนอก การลองผิดลองถูกอยู่ตลอดเวลาในหมู่บ้านและกลุ่มองค์กร ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมกลมกลืนขึ้น สำหรับการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จะค่อนข้างมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันขององค์กรต่าง ๆ เพราะมีลักษณะของชุมชนและทรัพยากรที่คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนรู้มีประโยชน์อย่างมาก ที่จะก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประการที่ห้าคือ การสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวงได้ผ่านช่วงเวลาและเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมายตั้งแต่ยุคพึ่งพิงธรรมชาติ ยุคการทำลายธรรมชาติ ยุคแย่งชิงทรัพยากร ยุคอุทกภัย จนมาถึงยุคองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชน ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมาชุมชนก็มีการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมาเรื่อย ๆ ดังนั้นในแต่ละยุคแต่ละสมัยก็จะเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นมา เช่น ในยุคที่ชุมชนทำลายทรัพยากรธรรมชาติจนเกิดผลกระทบเป็นอุทกภัยครั้งใหญ่ที่คร่าชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนไปเป็นจำนวนมาก ชุมชนจึงได้เรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาเป็นองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน หรือจะเป็นในปัจจุบันที่นอกจากชุมชนจะดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติเพียงอย่างเดียว เมื่อมีกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นมา ชุมชนก็มีการพัฒนาองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติมาผนวกเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้อย่างลงตัว เป็นต้น

3.2 ปัจจัยภายนอก คือ อิทธิพลจากภายนอกชุมชนที่มีส่วนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประการแรกคือ นโยบายจากภาครัฐ ซึ่งในปัจจุบันภาครัฐได้หันมาให้ความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนมากขึ้นตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 จนถึงฉบับที่ 9 ในปัจจุบัน ตลอดจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 43,46,49,56,78,79 โดยเฉพาะหมวด 9 ซึ่งเป็นหมวดที่ว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรงตั้งแต่มาตรา 282 ถึง 290 ได้ให้แนวทางที่เป็นอำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ก็ได้มีองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร-

ธรรมชาติหลายชุมชนด้วยกัน ทั้งการให้ความช่วยเหลือในด้านงบประมาณ การให้การสนับสนุน ตลอดจนการให้ความสะดวกในด้านต่าง ๆ เป็นต้น ประการที่สองคือ ความช่วยเหลือจากภายนอก ทั้งจากภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้เข้ามาช่วยเหลือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เพื่อรักษาแหล่งในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเงินทุนสนับสนุนการให้ความรู้ การสร้างความเข้มแข็งให้องค์กร เป็นต้น ซึ่งองค์กรที่เข้ามามีส่วนช่วยเหลือในประชาคมอนุรักษ์เพื่อรักษาแหล่งคือ สมาคมเพื่อนเกลอเพื่อรักษาแหล่ง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สาขาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ กองทุนสนับสนุนการวิจัย กองทุนเดมส์เขียวให้เขาหลวง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม มูลนิธิโกลดิมทอง สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นต้น ซึ่งองค์กรเหล่านี้ก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เพื่อรักษาแหล่ง

3.3 ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เพื่อรักษาแหล่งนอกจากจะมีปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เพื่อรักษาแหล่งแล้ว ก็ยังมีปัจจัยที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เพื่อรักษาแหล่งด้วย นั่นก็คือ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ประการแรกคือ กระแสทุนนิยม ตั้งแต่เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ขึ้นในปี พ.ศ.2504 ประเทศไทยได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดนี้เองก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว อุทยานแห่งชาติเขาหลวงก็เช่นเดียวกัน แม้จะเป็นพื้นที่ห่างไกลจากตัวเมือง การพัฒนาต่าง ๆ ก็ยังเข้าไปถึง เช่น การพัฒนาด้านการเกษตรที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชเชิงเดี่ยวแทนการปลูกพืชแบบผสมผสานเหมือนอย่างเดิม ป่ายางที่เคยมีพืชหลายชนิดก็เปลี่ยนมาเป็นสวนยางพาราพันธุ์ที่ต้องปลูกเป็นพืชเชิงเดี่ยว ต้องใช้ยาใช้ปุ๋ยใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ได้ผลผลิตคุ้มค่ากับการลงทุน จากกระแสของพืชพาณิชย์เหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติเขาหลวงถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว และนอกจากนั้น การพัฒนาด้านทุนนิยมที่เกิดขึ้นก็ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน จากเดิมที่เคยอยู่อาศัยแบบเรียบง่าย พออยู่พอกิน ก็เปลี่ยนมาเป็นการเป็นอยู่เพื่อความสะดวกสบาย หรรษา มีน้ำมีคิน เหมือนกับสังคมภายนอกที่ได้ออกไปสัมผัส ซึ่งการพัฒนาแบบทุนนิยมนี้จะเป็นตัวเร่งให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำมาเป็นปัจจัยการผลิตในการผลิตอย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับที่วินัย วีระพัฒนานนท์ (2541) ได้กล่าวไว้ว่า ผลของการศึกษาพัฒนาที่หลงทางได้ปรากฏผลเกิดขึ้นที่ชัดเจน คือ

1. การสูญเสียทางธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการบุกรุกใช้พื้นที่ป่าไม้เพื่อใช้ประโยชน์ทางเกษตรกรรม และในการขยายสาธารณูปโภคชุมชน และอุตสาหกรรม
2. การสูญเสียชีวิตชนบท จากการเกษตรที่มุ่งผลผลิตในการค้าและการส่งออก มาเป็นการใช้เครื่องจักรและการจ้างแรงงาน ทำให้สังคมของชนบทเปลี่ยนรูปแบบจากการพึ่งพาอาศัยกันมาเป็นการจ้างและการลงทุนที่สูงขึ้น ทำให้ชนบทสูญเสียสภาพชีวิตที่เคยอยู่ในอดีต
3. การสูญเสียศักยภาพของบุคคล เดิมทีนั้นคนไทยได้ชื่อว่ามี ความขยัน มีความอดทน มีความเมตตาและเอื้อเฟื้อต่อกัน จากการพัฒนาที่เกิดขึ้นทำให้คนไทยแสวงหาความสะดวกสบาย หางานที่เขาสบายและได้เงินมาก
4. ความฟุ่มเฟือยของสังคม เริ่มจากการที่มีรายได้เพิ่มขึ้น และหาเงินได้คล่องขึ้น การจับจ่ายใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือยจึงเกิดขึ้น การใช้สินค้าอุปโภคบริโภคจากต่างประเทศเป็นค่านิยมใหม่ นิยมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและของใช้ที่เกินความจำเป็น ทำให้ทุกคนรอบตัวมีหนี้สิน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย

ประการที่สองคือ การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) จากการขยายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น นอกจากจะก่อให้เกิดการพัฒนาและกระจายรายได้ให้กับชุมชนแล้ว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ก็ทำให้เกิดผลกระทบในทางลบด้วยเช่นกัน ดังที่เกิดขึ้นในอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และชุมชนโดยรอบ เช่น ปัญหาการจัดการขยะ ปัญหาความโหมของทรัพยากรธรรมชาติจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวปัญหาค่าครองชีพภายในชุมชนสูงขึ้น ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน เป็นต้น ซึ่ง นำชัย ทะนุผล (2542) ได้กล่าวว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การสร้างงานสร้างอาชีพและการพัฒนาระบบการคมนาคม โทรคมนาคม และโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ แล้ว การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นยังก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านชีวภาพ ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรม ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ประการที่สาม คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ แต่เดิมชุมชนรอบป่าเขาหลวงมีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวงอยู่เสมอ จนเมื่อมีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้นในวันที่ 18 ธันวาคม 2517 พื้นที่หมู่บ้านและพื้นที่ทำกิน บางส่วนตกอยู่ในเขตอุทยานชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าเขาหลวง ดังเช่นเดิมได้ จึงทำให้เกิดความรู้สึกที่แปลกแยกกับอุทยานฯ คนในชุมชนถือว่าป่าเขาหลวงไม่ได้เป็นทรัพยากรของพวกเขา แต่กลับไปเป็นของอุทยานฯ พวกเขาจึงไม่จำเป็นต้องดูแลรักษาอีกต่อไป หลังจากประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงขึ้น จึงมักเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับอุทยาน

แห่งชาติเขาหลวงขึ้นอยู่เป็นประจำ เช่น ปัญหาการลักลอบตัดไม้ ลักลอบล่าสัตว์ ปัญหาพื้นที่อุทยานซับซ้อนพื้นที่ทำกิน ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อเป็นพื้นที่ทำกิน เป็นต้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอุทยานกับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ปัญหานี้ให้ได้เป็นลำดับแรก

4. ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ในการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้เกิดผลขึ้นใน 2 ด้านด้วยกัน ประการแรกคือ ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลต่ออุทยานแห่งชาติเขาหลวง ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงได้ส่งผลอย่างมากในการลดลงของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง เพราะการที่มีองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนเกิดขึ้นรอบ ๆ อุทยานฯ ก็เปรียบเสมือนมีการสร้างเกราะป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติขึ้นรอบ ๆ อุทยานแห่งชาติเขาหลวงนั่นเอง และการร่วมกันทำงานที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับอุทยานฯ ยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างอุทยานฯ กับชุมชนอีกด้วย เพราะการทำงานร่วมกันของทั้ง 2 ฝ่าย ทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายได้มีโอกาสที่จะพบปะ พูดคุย ทำงานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ จึงมีโอกาสนในการที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างอุทยานฯ กับชุมชน และผลอีกประการหนึ่งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ประการที่สอง คือ ผลของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่อชุมชน ซึ่งองค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ได้เกิดจิตสำนึก มีความรักความหวงแหนในทรัพยากร ตลอดจนการเข้ามาของชุมชนในการร่วมกันดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังได้ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอีกด้วย ทั้งจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและการเข้าไปใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติจากอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งมาสู่องค์กรชุมชน เพราะคนในชุมชนมีโอกาที่จะเกิดปฏิสัมพันธ์และมีการทำงานร่วมกันมากยิ่งขึ้น ชุมชนมีโอกาใช้เวทีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในการสร้างความผูกพัน การใกล้ชิดความขัดแย้งและการสร้างความสามัคคีให้แก่องค์กรชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของบุญ ปิ่น (อ้างในดุสิต เวชกิจ, 2535) ที่กล่าวถึงผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติดังนี้

1. เกิดการยอมรับมากขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรจะเป็นไปโดยเสรีภาพตามหลักประชาธิปไตย และไม่ถูกครอบงำ จึงจะเห็นได้ว่าประชาชนได้รับการยอมรับในเกียรติและศักดิ์ศรีจากผู้อื่น ก่อให้เกิดความภูมิใจในศักยภาพของตัวเอง ก่อให้เกิด

ความภูมิใจในศักยภาพของตัวเอง ก่อให้เกิดความภูมิใจในศักยภาพของตัวเองที่จะร่วมดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาด้านอื่น ๆ ในท้องถิ่น

2. เกิดความรู้สึกรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของยิ่งขึ้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมิใช่จะประสบผลสำเร็จได้เพราะประชาชนคนใดคนหนึ่ง แต่ต้องเกิดจากความพึงต้องกันของประชาชนส่วนใหญ่ที่จะเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาเพื่อท้องถิ่น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของมากขึ้น ส่งผลถึงความผูกพันระหว่างประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

3. การบริหารและดำเนินงานมีประสิทธิภาพดีขึ้น การดำเนินงานจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจะเป็นไปในลักษณะของการทำงานกลุ่มหรือองค์กรในท้องถิ่น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ กฎระเบียบ โครงสร้างกิจกรรมของกลุ่มโดยเน้นเพื่อความต้องการของสมาชิกใช้การปกครองตามหลักประชาธิปไตย ทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมสามารถแสดงความคิดเห็นเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมถึงทำให้การบริหารจัดการและดำเนินการมีประสิทธิภาพดีขึ้น

4. เกิดขีดความสามารถเพิ่มขึ้น บุคคลแต่ละคนย่อมมีความรู้ ความสามารถที่แตกต่างกันไป ประชาชนบางคนแม้จะด้อยความรู้ แต่ก็มีความสามารถบางประการแฝงอยู่ และพร้อมที่จะแสดงออกมา การเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสให้แสดงออกซึ่งความสามารถที่ตนมีอยู่แล้ว ยังเท่ากับการฝึกฝนความสามารถอย่างอื่นให้พัฒนายิ่งขึ้น

5. เกิดผลประโยชน์เพิ่มขึ้น ผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในเบื้องต้นจะตกสู่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งผลประโยชน์นี้จะมีหลายประการทั้งทางตรงและทางอ้อม การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เท่ากับเป็นการเพิ่มกำลังความสามารถในการปฏิบัติงานมากกว่าที่ประชาชนกลุ่มน้อยหรือรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว

สุดท้ายแล้วผลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ก็คือการเกิดองค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและการเกิดองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่ยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ 3 ลักษณะของประชาคมและความเป็นประชาคมของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง

ลักษณะ	รายละเอียด
มีความหลากหลาย	เกิดจากการรวมตัวของหลากหลายองค์กร คือ - องค์กรสิ่งแวดล้อมชุมชนซึ่งอยู่ในพื้นที่รอบอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เช่น ชุมชนคีรีวง ชุมชนวังลู่ ชุมชนกรุงชิง ชุมชนเขาพระ เป็นต้น - ภาครัฐ เช่น อบต. เทศบาล สถาบันศึกษา ททท. อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น - องค์กรพัฒนาเอกชน เช่น สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง กองทุนเดมิสซิเยวให้เขาหลวง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม เป็นต้น
มีความเป็นชุมชน	ชุมชนในประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง มีความเป็นชุมชนสูง คือ มีความผูกพันแบบเครือญาติ แบบเพื่อนเกลอ มีความสามัคคี และมีความเข้มแข็งในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของพลังในทางความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน
บนฐานตำนานีศาธารณะ	อุดมการณ์ของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง คือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อันจะนำมาซึ่งความเสมอภาคในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
เป็นกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่อง	ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงเป็นกลุ่มเครือข่ายแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาในการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบดั้งเดิม มาเป็นการพัฒนาจัดการเพื่อการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการพัฒนาองค์ความรู้อยู่ตลอดเวลา
มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย	ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงมีลักษณะความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอในการพัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

ที่มา : อนุชาติ พวงสำลี (2542)

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1) ในการสนับสนุนการดำเนินงานของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรต่าง ๆ เป็นไปอย่างเป็นรูปแบบเดียวกัน จึงจะสามารถทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนได้

2) ประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวงควรมีการรวมตัวกันอย่างชัดเจนขององค์กรต่าง ๆ และควรมีการจัดระเบียบจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือสมาคมที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานของงบประมาณ และมีพลังในการเคลื่อนไหวต่อไป

3) การดำเนินงานของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง ส่วนใหญ่จะเกิดจากการดำเนินงานขององค์กรชุมชน ภาครัฐจึงควรให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนมากกว่านี้ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่

4) กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เป็นกระบวนการที่ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเองโดยตรง จึงถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการสร้างบทเรียนของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เพื่อการศึกษาเรียนรู้ของทั้งผู้คนในชุมชน เยาวชนในท้องถิ่น และชุมชนอื่น ๆ

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

1) การศึกษาวิจัยทางด้านสังคมเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อน เนื่องจากผู้วิจัยมีปัญหาข้อจำกัดในหลายด้าน เช่น ด้านเวลา งบประมาณ และความสามารถในด้านต่าง ๆ จึงไม่อาจที่จะศึกษาได้อย่างละเอียดและลึกซึ้ง การศึกษาวิจัยจึงควรมีทีมงานที่มีความสามารถในหลากหลายสาขาวิชา เพื่อการที่จะเข้าไปศึกษาได้อย่างละเอียดและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) พัฒนาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาคมอนุรักษ์เทือกเขาหลวง เป็นกระบวนการดำเนินการที่มีการเคลื่อนไหวและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นเสมือนการศึกษาจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ในอนาคตจึงควรมีการศึกษาวิจัยต่อไปอีก

3) การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนนับว่ามีความสำคัญต่อชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก ดังนั้นหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งมหาวิทยาลัยหรือองค์กรสนับสนุนการวิจัยต่าง ๆ จึงควรให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนมากกว่านี้

4) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมควรเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. หมู่บ้านกับศักยภาพในการพัฒนา. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องความรู้ เกี่ยวกับหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ : สภาคาทอริกแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา, 2538.
- กองบรรณาธิการสังคมพัฒนา. เครือข่าย : จุดหักแห่งการรวมตัว. วารสารสังคมพัฒนา. กรุงเทพฯ : 2534.
- กอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย. เครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เอกสารแนะนำอุทยานแห่งชาติเขาหลวง. กรุงเทพฯ : 2544.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. โครงการศึกษาเพื่อทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ตำบลกาลิโณ อำเภอลานสกา และตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2544.
- กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำคลองกลาย. เอกสารแนะนำกลุ่ม. อัดสำเนา. 2546.
- เกษม จันทรดำ. ฐานปฏิบัติการผู้ก่อการร้ายภาคใต้ โครงการแผนที่ภูมิทัศน์ภาคใต้ : ฐานเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.
- เกษียร เตชะพีระ. “ชวนอ่านการเมืองจีนสยาม (ตอนจบ)” ในผู้จัดการรายวัน (8 เมษายน), หน้า 8.
- โกมล แพรทอง. ความหมายของการป่าไม้ชุมชน. วิชาการป่าไม้ชุมชน สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. นนทบุรี, 2535.
- โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ โครงการเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2545-2549. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- เครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ. ป่าชุมชนน่าน. ในหนังสือชุดทำเนียบป่าชุมชนภาคเหนือ. 2544.
- จรรยา หยูทอง. วารสารทักษิณคดี ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 มกราคม, 2542.

- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. **วิวัฒนาการของการบุกรุกที่ดินในเขตป่า**. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2535.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์, อานันท์ กาญจนพันธ์ และสันจิตา กาญจนพันธ์. **ป่าชุมชนภาคเหนือ**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์และสำนักพิมพ์หมู่บ้าน. 2527.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. ลักษณะพิเศษสังคมไทย ภูมิคุ้มกันและสายใยการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2534.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, พูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. **เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต**. กรุงเทพฯ : บริษัทคอมแพคพริ้นท์ จำกัด. 2540.
- เฉลิมชัย ปัญญาดี. **เอกสารคำสอนวิชาการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น**. เชียงใหม่ : (บพ.550) สาขาบริหารการพัฒนาภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2542.
- ชมรมอนุรักษ์คีรีวง. **เอกสารแนะนำชมรม**. แผ่นพับ. 2544.
- ชมรมอนุรักษ์ช้างกลาง. **เอกสารแนะนำชมรม**. อัดสำเนา. 2543.
- ชมรมอนุรักษ์บ้านวังลู่. **เอกสารแนะนำชมรม**. แผ่นพับ. 2545.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. **การส่งเสริมประชาคมจังหวัด : กรอบความคิด ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะ**. อัดสำเนา, 2541.
- ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาคการไกล (บก.) **ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ**. นนทบุรี : สถาบันวิจัยสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2539.
- ชูชัย ศุภวงศ์. **แนวคิดการพัฒนาและข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. 2540.
- ชูเกียรติ ลิสุวรรณ์. **ระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นภาคเหนือ**. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2535.

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. “การเมืองแบบใหม่, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่และวาทกรรมการพัฒนาชุมชนใหม่”. ธรรมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1. (มกราคม-เมษายน), หน้า 79-119.
- ชาวลิต สิริฤทธิ. การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วม ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.
- ถวิล ชาราโรจน์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. 2536.
- ทรงพล เจตนาวณิชย์. การประมวลองค์ความรู้และประเด็นคำถามเกี่ยวกับงานวิจัย. วารสารประชาคมวิจัย ฉบับที่ 21., 2536.
- คุสิต เวชกิจ. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชน. เอกสารการสอนชุดวิชาการป่าไม้ชุมชน เล่ม 1 หน่วยที่ 5. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. 2535.
- ตรีฐ พาระวัฒน์. วารสารทักษิณคดี ปีที่ 5 ฉบับที่ 3. กุมภาพันธ์-กรกฎาคม, 2540.
- นำชัย ทนุผล. แนวคิดและวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เชียงใหม่ : สาขาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 2542.
- บริษัท ซีเทค อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด. รายงานผลการวิเคราะห์และทำร่างแผนการจัดการโครงการสำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐานและทรัพยากรนันทนาการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2544.
- ปกรณ์ จริงสูงเนิน. แนวคิดและแนวทางในการดำเนินงานโครงการปกป้องไม้เมืองไทยเพื่อเร่งฟื้นฟูต้นน้ำลำธาร. ฝ่ายวิชาการ โครงการ รพด, 2537.
- บุรินทร์ โชคเกิด. รวมกฎหมายป่าไม้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ. 2538.
- ประเวศ วะสี. กระบวนทัศน์ใหม่ มรรค 8 แห่งการทำงานเรื่องสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. 2538.
- ประเวศ วะสี. ประชาคมจังหวัด : กลไกเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา, อุดสำเนา. 2539.
- ประเวศ วะสี. รวมบทความวิชาการการพัฒนาสังคม : แนวคิดและการปฏิบัติ. องค์การชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนหัวใจของการพัฒนา. 2539.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2543.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์. 2538.

มนัส สุวรรณ. นิเวศวิทยาของมนุษย์. เชียงใหม่ : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2539.

ยศ สันตสมบัติ. ป่าชุมชน : มิติหนึ่งของทางเลือกในการพัฒนา. เอกสารประกอบการประชุมเวทีชาวบ้าน 34. อุดรธานี, 2534.

เยาวลักษณ์ อภิชาติวัฒน. ความสัมพันธ์ของป่าไม้กับความมั่นคงของระบบของอาหารในชุมชน. กรุงเทพฯ : เอกสารประกอบการประชุมวิชาการพฤกษกรรมสุขภาพครั้งที่ 1 2533.

วรพล พรหมบุตร. วัฒนธรรมสลายการทำลายและสร้างใหม่ได้กระแสนิยมเอกชน. กรุงเทพฯ : บริษัทสามัคคีสาส์น จำกัด, 2534.

วัชร ชูธรรม. ผู้แปล. ศิลปะการบริหารคน. โดย Phillip. Hunsaker & Anthony J. Alessandra. กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2534.

วินัย วีระพัฒนานนท์. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2541.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทขององค์กรในท้องถิ่น. สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร. กรุงเทพฯ, 2535.

วิเชียร เกตสิงห์. คู่มือการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการ. มปท, 2536.

เรือง สุขสวัสดิ์. พลังประชาชน. วารสารสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ, 2523.

ลำแพน จอมเมือง. บทบาทธุรกิจชุมชน ที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ตำบลศิลาแลง อ.ปัว จ.น่าน. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. ทูทางสังคมรากฐานความเข้มแข็งของชุมชน. แผ่นพับ. มปป.

สมาคมเพื่อนเกลอเทือกเขาหลวง. เอกสารคำขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ, 2543.

สุชาดา มีสงฆ์. “เครือข่ายชาวบ้าน กระบวนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน”. วารสารสังคมพัฒนา. 2/2535 : 49-53.

- สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. โครงการสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์, มัทนาวดี ยาเจริญ และสุบรรณ แก้วกันยา. ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ของชาวบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านโนนอำนาย อำเภอท่าคันโท. จังหวัดกาฬสินธุ์และหมู่บ้านทุ่งสว่าง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, 2533.
- สำนักงานป่าไม้เชียงใหม่. การจัดการป่าไม้โดยชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร. เอกสารโรเนียว, มปป.
- สำรวจ ผัดผล. “การศึกษาขบวนการสังคมแนวใหม่ กรณีศึกษาเครือข่ายอัครเมืองน่าน”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- เสน่ห์ จามริก. ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536.
- อนุชาติ พวงสำลี. ความร่วมมือ “เบญจภาคี”. บทวิเคราะห์กรณีโครงการปลูกป่าพัฒนาชุมชนมูลนิธิวันพสุภัยเฉลิมพระเกียรติ ร9. นครปฐม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- อนุชาติ พวงสำลี และกฤตยา อาชวนิจกุล. ขบวนการประชาสังคมไทย : ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, 2542.
- อนุภาพ ถิรลาภ. ความไม่สมดุลของการพัฒนาเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์. 2528.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. เอกสารประกอบการสอนวิชาการพัฒนาชุมชนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2545.
- เอนก นาคะบุตร. จุดเปลี่ยนการพัฒนาชนบทและองค์กรพัฒนาเอกชนไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและกองทุนพัฒนาท้องถิ่นไทย – แคนาดา, 2533.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ - สกุล		ที่อยู่
นายสถิตย์	สุคชเดช	41/5 ถนนพิปูน-เขาหลวง ตำบลเขาพระ อ.พิปูน จ.นครศรีธรรมราช
นายชัยณรงค์	สุประดิษฐ์	5/1 ตำบลกรูชิง กิ่งอำเภอนบพิตำ จ.นครศรีธรรมราช
น.ส.ณัฐกา	ใจดำรงค์	171 ถนนอ้อมค่าย ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จ.นครศรีธรรมราช
นายประพันธ์	สุขเกิด	120/1 ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน จ.นครศรีธรรมราช
นายจำนงค์	บุญสนอง	156 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายเฉลิม	กาญจนพิทักษ์	159/4 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายนิคม	ชุนาค	94 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายสุจิตร	วงศ์สวัสดิ์	130 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นางวันเพ็ญ	บุญมณี	32 ตำบลช้างกลาง กิ่งอำเภอช้างกลาง จ.นครศรีธรรมราช
นายสุรศักดิ์	อยู่สกุล	137 ตำบลคันนวน อำเภอพนม จ.สุราษฎร์ธานี
น.ส.ศิรินทริกา	อยู่สกุล	137 ตำบลคันนวน อำเภอพนม จ.สุราษฎร์ธานี
นางอุบล	หนูพริก	32 ตำบลกำโลน อำเภอสกา จ.นครศรีธรรมราช
น.ส.พระยา	มุสิก	321 ตำบลคันนวน อำเภอพนม จ.สุราษฎร์ธานี
นายพาดู	ชำนาญเมือง	49 ตำบลบางชนะ อำเภอเมือง จ.สุราษฎร์ธานี
นายปรีชา	สุขเสน	5 ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายสนธยา	อยู่สกุล	143 ตำบลคันนวน อำเภอพนม จ.สุราษฎร์ธานี
นางวันดี	พงศาปาน	42/3 ตำบลกำโลน อำเภอสกา จ.นครศรีธรรมราช
นายณัฏวัฒน์	กงเกษตร	103 ตำบลคันนวน อำเภอพนม จ.สุราษฎร์ธานี

ชื่อ – สกุล		ที่อยู่
นายกฤษณะ	เมืองมีศรี	35/2 ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายชด	ดีเลิศ	3 ตำบลกำโลน อำเภอลานสก จ.นครศรีธรรมราช
น.ส.อรณุชา	อยู่สกุล	137 ตำบลต้นขวน อำเภอพนม จ.สุราษฎร์ธานี
นายพิมล	ทองใบเล็ก	73 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
น.ส.ขวัญจิตร	จันทุม	46 ตำบลกรุงชิง กิ่งอำเภอนบพิตำ จ.นครศรีธรรมราช
นายพงศ์ศักดิ์	กงสนิท	23/6 ตำบลกรุงชิง กิ่งอำเภอนบพิตำ จ.นครศรีธรรมราช
นายประมวล	ปรีชา	22/6 ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน จ.นครศรีธรรมราช
นางพัชนี	หนูทอง	30/7 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายสนธยา	ชอบการ	130/1 ตำบลกำโลน อำเภอลานสก จ.นครศรีธรรมราช
นายเจิม	บุญนำพา	35/1 ตำบลกำโลน อำเภอลานสก จ.นครศรีธรรมราช
นายปิยะศักดิ์	สุขเขาว์	89 ถนนน้ำตกพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายกิตติกร	ปรีชา	131 ถนนพิปูน-ยอดเหลื่อง ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน จ.นครศรีธรรมราช
นายประเวศ	คุณโลก	90 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายโชติ	สุขใส	38 ถนนหากแย้ ตำบลยางค้อม อำเภอพิปูน จ.นครศรีธรรมราช
นายสุวรรณลม	เชาวพ้อง	119 ถนนน้ำตกพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายทรงชัย	ชูประสูติ	57/4 ถนนนครศรีธรรมราช-นบพิตำ กิ่งอำเภอนบพิตำ จ.นครศรีธรรมราช
นายเทียบ	อินทมาศ	89/1 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายอำนาจ	ทองสุข	35/2 ตำบลกำโลน อำเภอลานสก จ.นครศรีธรรมราช
นายสมโภช	บัวสด	190/3 ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายวิโรจน์	คงไ้	42/3 ตำบลกำโลน อำเภอลานสก จ.นครศรีธรรมราช
นายอำนาจ	รักษพล	94/3 ตำบลขนอม อำเภอขนอม จ.นครศรีธรรมราช

ชื่อ - สกุล	ที่อยู่
น.ส.กนกวรรณ แก้วอุไทย	18/1 ตำบลทุ่งลาน อำเภอลองหอยโข่ง จ.สงขลา
น.ส.วิษุตา มาชู	106/1 ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จงพัทลุง
นายสมรักษ์ ผลาน้อย	179/1 ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช
นายสมใจ คุณโลก	35 ตำบลกำโลน อำเภอลานสก จ.นครศรีธรรมราช
นางบุญใจ แก้วคง	4 ตำบลช้างกลาง กิ่งอำเภอช้างกลาง จ.นครศรีธรรมราช

ภาคผนวก ข.

**เทคนิคในการสัมภาษณ์การใช้คำตามในการสนทนากลุ่ม
และการจัดบันทึกภาคสนาม**

เทคนิคในการสัมภาษณ์

1. ผู้วิจัยควรให้ความสำคัญต่อข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐานของชาวบ้านในชุมชน ข้อมูลนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการซักถามต่อไป
2. ผู้วิจัยควรใช้เวลาในการสัมภาษณ์อย่างมีค่า คำนึงถึงว่าผู้ตอบแต่ละคนต่างก็มีภาระกิจที่จะต้องทำ จึงควรซักถามอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ตอบไม่รู้สึกว่าต้องสูญเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ผู้วิจัยควรฟังมากกว่าพูดเพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้ตอบ
3. ผู้วิจัยควรวางกลยุทธ์ในการสัมภาษณ์แบบธรรมชาติที่สุด กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือไม่ใช้กลยุทธ์ใด ๆ เลย การทำตัวตามสบายเป็นธรรมชาติทำให้ผู้ตอบเกิดความระแวงน้อยลง เกร็งน้อยลง
4. ผู้วิจัยต้องระมัดระวังในการใช้ภาษา ว่าได้ตั้งคำถามด้วยถ้อยคำที่สื่อความหมายที่ตนต้องการ และได้รับคำตอบอย่างถูกต้องไม่ผิดพลาด เพราะไม่รู้ภาษาที่ดีพอ
5. ผู้วิจัยอาจใช้คำถามเดิมซ้ำมากกว่าหนึ่งครั้ง โดยการเปลี่ยนถ้อยคำเสียใหม่ การถามซ้ำช่วยให้ได้คำตอบชัดเจน ได้รับความคิดเห็นของผู้ตอบเพิ่มขึ้น
6. ผู้วิจัยควรรู้จักใช้เทคนิคการหยุดเงียบ หรือรอคอยระหว่างที่ไม่มีคำตอบจากผู้ตอบ เทคนิคนี้กระทำได้ไม่ยากนักสำหรับนักวิจัยที่ไม่ใจเย็นพอ หรือเป็นคนช่างพูด ความเงียบเป็นสิ่งมีประโยชน์ เพราะช่วยให้ผู้ตอบรู้ว่าผู้สัมภาษณ์กำลังรอคอยคำตอบอยู่จำเป็นจะต้องพูดออกมาในที่สุด

การใช้คำถามในการสนทนากลุ่มแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. คำถามเปิดการสนทนา (Opening Questions) มักเป็นคำถามง่าย ๆ มีวัตถุประสงค์ต้องการคำตอบอย่างรวดเร็ว เพื่อตรวจสอบความคิด หรือทัศนคติ เพื่อตรวจสอบความคิด หรือทัศนคติของสมาชิกกลุ่ม
2. คำถามอุ่นเครื่อง (Introductory Questions) เป็นคำถามเกี่ยวกับประเด็นทั่วไปกว้าง ๆ เพื่อกระตุ้นสมาชิกกลุ่ม คิดถึงและเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเองกับประเด็นที่จะพูดคุยกัน คำถามแบบนี้เหมือนคำถามใช้อุ่นเครื่องก่อนเข้าคำถามหลัก
3. คำถามเชื่อมโยง (Transition Questions) เป็นคำถามที่ใช้เชื่อมโยงคำถามอุ่นเครื่องกับคำถามหลัก
4. คำถามหลัก (Key Questions) เป็นคำถามที่ต้องการความสนใจเป็นพิเศษ ต้องใช้สมาธิ เพราะคำตอบของคำถามเหล่านี้จะเป็นคำตอบของวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม
5. คำถามปิดการสนทนา (Ending Questions) จะเป็นคำถามเก็บตกว่าใครจะเพิ่มเติมอะไร หรือควรเน้นอะไรมากที่สุด และรวมถึงคำถามเพื่อสรุปด้วย

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่จะช่วยให้ผู้นำการสนทนากลุ่มมีทักษะในการฟังดีขึ้นก็ได้ การได้รู้และเข้าใจกระบวนการพูดหรือบรรยายโดยทั่วไปซึ่งมีหลายแบบ ดังนี้คือ

1. แบบลำดับเหตุการณ์ เช่น การพูดเรียงลำดับตามเวลา ตามขั้นตอนหรือกระบวนการ
2. แบบเชิงวิเคราะห์ เช่น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร เท่าใด บ่อยไหม สัมพันธ์กันอย่างไร
3. แบบให้น้ำหนักความสำคัญ พูดถึงสิ่งสำคัญที่สุดเป็นอันดับแรก
4. แบบเชิงเปรียบเทียบ เปรียบเทียบความเหมือน ความแตกต่างระหว่างความคิด หรือสิ่งของ 2 อย่างหรือ 3 อย่าง
5. แบบแสดงปัญหาและวิธีแก้ไข แสดงภาพปัญหาและสาเหตุตลอดจนแนวทางแก้ไข
6. แบบใช้ตัวเลข หรือตัวอักษร แบ่งเป็นประเด็นทำให้ติดตามฟังได้ง่าย
7. แบบแสดงที่ตั้งหรือทำเล อธิบายสภาพภูมิศาสตร์ การจัดสถานที่ ใช้ทิศทางเป็นหลักในการบรรยาย

การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note)

การสังเกตอย่างเข้มข้นที่ผู้วิจัยได้กระทำจำเป็นต้องมีการจดบันทึกควบคู่กันไปด้วย อีกอย่างหนึ่งเพื่อป้องกันการลืม การจดบันทึกทำได้สองขั้นตอน ขั้นแรกคือ การจดบันทึกย่อขณะที่กำลังสังเกตหรือทันที หลังจากการสังเกตทั้งนี้แล้วแต่เงื่อนไขของการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะจดข้อมูลสำคัญ ๆ เพื่อกันลืม ผู้วิจัยควรทำแผนผังคร่าว ๆ ของจากที่เหตุการณ์เกิดขึ้นไว้ด้วยจะช่วยให้ฟื้นความจำได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยที่ดีต้องฝึกหัดให้จำเก่งและจำแม่น วิธีที่ดีคือฝึกจำให้เป็นระบบ การให้กรอบการการสังเกตหรือชุดคำถาม ใครทำอะไรที่ไหนกับใคร จะช่วยให้จำได้เป็นระบบดีขึ้น เพราะข้อมูลจะต้องรับกันเป็นเหตุเป็นผลกัน

หลังจากการสังเกตและสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยจะนำบันทึกย่อจากภาคสนาม มาเรียบเรียงในสมุดบันทึกงานวิจัยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งการบันทึกนี้ควรบันทึกหลังจากการเข้าพื้นที่ไม่ควรปล่อยให้นานเกิน 24 ชั่วโมง เพื่อมิให้ข้อมูลเริ่มเลือน ซึ่งการนำข้อมูลมาเรียบเรียงใหม่นี้จะทำให้ผู้วิจัยรู้ว่ายังขาดข้อมูลอะไรอยู่ และสามารถวางแผนในการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไปได้ นอกจากนี้ การเรียบเรียงข้อมูลนี้ยังทำให้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นพร้อมไปกับการเก็บข้อมูลไปได้อีกด้วย สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการจดบันทึกนั้นก็คือการลงวัน เวลา สถานที่ และชื่อผู้ให้ข้อมูลลงไปในการบันทึกด้วย

ผู้วิจัยบางคนถนัดที่บันทึกลงสมุด บางคนบันทึกลงแผ่นกระดาษแข็ง เราจะบันทึกลงบนอะไรก็ได้ แต่ขอให้สร้างระบบการบันทึกข้อมูลที่ดี การให้รหัสข้อมูลในบันทึกภาคสนามช่วยให้ ผู้วิจัยค้นหาข้อมูลได้ง่ายขึ้น เมื่อจะลงมือวิเคราะห์และเขียนรายงาน จึงควรเว้นเนื้อที่ในหน้ากระดาษไว้เพื่อการลงรหัสประเภทข้อมูล หรือเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลที่ตกหล่นด้วย

ภาคผนวก ก.

รายชื่อพรรณไม้ในอุทยานแห่งชาติเขาลวง

ตารางที่ 1 ความเด่นสัมพัทธ์ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ และดัชนีความสำคัญของต้นไม้ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตรขึ้นไปของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกรุงชิง อุทยานแห่งชาติเขาลวก จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความเด่นสัมพัทธ์	ความถี่สัมพัทธ์	ความหนาแน่นสัมพัทธ์	ดัชนีความสำคัญ
1	หลุมพอ	<i>Intsia palembanica</i> Miq.	5.128	5.405	18.545	29.078
2	เต็งคานี	<i>Shorea thorelii</i> Pierre.ex Laness	7.692	5.405	11.167	24.265
3	ยางยูง	<i>Dipterocarpus grandiflorus</i> Blanco	5.128	5.405	12.774	23.308
4	กะออก	<i>Artocarpus elasticus</i> Rinw.Ex Bl.	2.564	2.703	14.530	19.797
5	มะเม่าชน	<i>Antidesma montanum</i> Bl.	7.692	8.108	0.433	16.234
6	สะทีบ	<i>Phoebe paniculata</i> Nees	2.564	2.703	10.091	15.357
7	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	5.128	5.405	1.209	11.743
8	ปาหนัน	<i>Goniothalamus</i> sp.	5.128	5.405	0.978	11.511
9	ข้าวสารเลว	<i>Maesa ramentacea</i> A.DC.	5.128	5.405	0.698	11.231
10	หลาวชะโอน	<i>Oncosperma tigillaria</i> Ridl.	5.128	5.405	0.323	10.857
11	ชุมแพรก	<i>Heritiera javanica</i> Kosterm.	5.128	5.405	0.231	10.764
12	ปออีแก้ง	<i>Pterocymbium Javanicum</i> R.Br.	2.564	2.703	5.231	10.498
13	คอหีบ	<i>Xerospermum intermedium</i> Radlk.	2.564	2.703	4.359	9.625
14	จิกนม	<i>Barringtonia macrostachys</i> Kurz	2.564	2.703	4.307	9.574
15	เลือดควายใบใหญ่	<i>Knema furfuracea</i> Warb	5.128	2.703	1.669	9.500
16	ก่อ	<i>Castanopsis</i> sp.	2.564	2.703	3.395	8.662
17	ท่าม้ง	<i>Litsea petiolata</i> Hook.f.	2.564	2.703	2.074	7.341
18	เค้าหลวง	<i>Macaranga gigantea</i> Muell. Arg.	2.564	2.703	1.14	6.881
19	สกุลคังดาว	<i>Aglaiia</i> sp.	2.564	2.703	1.213	6.479
20	สกุลพลับเพลา	<i>Mallotus</i> sp.	2.564	2.703	1.131	6.398
21	มะปริง	<i>Bouea microphylla</i> Merr.	2.564	2.703	1.090	6.357
22	กรวยแหลม	<i>Horsfieldia irya</i> Warb	2.564	2.703	1.031	6.298
23	เป้ล้า	<i>Croton argyratus</i> Bl.	2.564	2.703	0.532	5.799
24	สังท่า	<i>Diospyros buxifolia</i> Bl.	2.564	2.703	0.460	5.727
25	หัสคุณ	<i>Micromelum falcatum</i> (Lour.) Tanaka	2.564	2.703	0.371	5.638
26	ประ	<i>Elateriospermum tapos</i> Bl.	2.564	2.703	0.301	5.568
27	ดีหมี	<i>Cleidion speciflorum</i> Merr.	2.564	2.703	0.259	5.526
รวม			100.000	100.000	100.000	300.000

ที่มา : จากการศึกษาของบริษัทที่ปรึกษา (2543)

ตารางที่ 2 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกรุงชิง อุทยานแห่งชาติเขาลวก จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพัทธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
1	ยางยูง	4.4507	3	3	1.2397	1.4423	32.222	34.9039
2	ยางแสด	0.4186	40	24	16.5289	11.5385	3.0309	34.0983
3	เหวียง	1.8005	2	2	0.8264	0.9615	13.0351	14.8231
4	ก่อ	0.7054	10	10	4.1322	4.8077	5.1072	14.0471
5	กระดุกค่าง	0.1925	14	10	5.7851	4.8077	1.3938	11.9866
6	สาย	0.3428	8	7	3.3058	3.3654	2.4815	9.1527
7	คอแลน	0.8834	2	2	0.8264	0.9615	6.3958	8.1838
8	จิกน้ำ	0.1043	9	6	3.719	2.8846	0.7551	7.3587
9	กาย	0.8886	1	1	0.4132	0.4808	6.4336	7.3276
10	สังทำ	0.1483	6	6	2.4793	2.8846	1.0739	6.4678
11	หลาวแสด	0.7655	1	1	0.4132	0.4808	5.5422	6.4362
12	มะลวน	0.157	7	5	2.8926	2.4038	1.1635	6.4329
13	ประ	0.2294	5	5	2.0661	2.4038	1.6607	6.1307
14	หลังขาว	0.0529	6	5	2.4793	2.4038	0.383	5.2662
15	ก่อดำ	0.154	5	4	2.0661	1.9231	1.1149	5.1041
16	พลับป่า	0.0807	5	5	2.0661	2.4038	0.584	5.0540
17	เม่าไชนก	0.0304	5	5	2.0661	2.4038	0.2202	4.6901
18	กำขำ	0.0232	6	4	2.4793	1.9231	0.1677	4.5701
19	หลางฉาง	0.0736	5	4	2.0661	1.9231	0.533	4.5222
20	หลุมพอ	0.0294	4	4	1.6529	1.9231	0.2125	3.7885
21	ลวดน้ำ	0.0279	4	4	1.6529	1.9231	0.2017	3.777
22	ทัง	0.0837	4	3	1.6529	1.4423	0.606	3.7012
23	หลาวซัง	0.2012	2	2	0.8264	0.9615	1.4568	3.2448
24	ก่อหิน	0.1985	2	2	0.8264	0.9615	1.4373	3.2253
25	แดง	0.0652	3	3	1.2397	1.4423	0.4722	3.1542
26	สายพรุ	0.3092	1	1	0.4132	0.4808	2.2382	3.1322
27	ไข่เขียว	0.057	3	3	1.2397	1.4423	0.4127	3.0946
28	แซะ	0.1622	2	2	0.8264	0.9615	1.1743	2.9623
29	ดั่งข้าว	0.0293	3	3	1.2397	1.4423	0.212	2.8640
30	ไธ	0.0278	3	3	1.2397	1.4423	0.201	2.8830
31	เลื้อยควาง	0.0133	3	3	1.2397	1.4423	0.0961	2.7780
32	เหวียง	0.0075	3	3	1.2397	1.4423	0.054	2.7360
33	สังหยู	0.0064	3	3	1.2397	1.4423	0.0464	2.7284

ตารางที่ 2 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกรุงชิง อุทยานแห่งชาติเขาสลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพันธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
34	หว้า	0.0795	2	2	0.8264	0.9615	0.5759	2.3638
35	ชะเนียง	0.0101	3	2	1.2397	0.9615	0.0728	2.2740
36	ตะเคียนทราย	0.0495	2	2	0.8264	0.9615	0.3584	2.1464
37	สังหยดกล้วย	0.0245	2	2	0.8264	0.9615	0.1775	1.9655
38	กระดุง	0.0212	2	2	0.8264	0.9615	0.1533	1.9413
39	ชิงุด	0.0174	2	2	0.8264	0.9615	0.126	1.9140
40	กระดุกไก่อ	0.0169	2	2	0.8264	0.9615	0.1226	1.9106
41	พวมหมาก	0.0125	2	2	0.8264	0.9615	0.0905	1.8785
42	พลองอินทร์	0.0106	2	2	0.8264	0.9615	0.0765	1.8644
43	จิกเขา	0.0104	2	2	0.8264	0.9615	0.075	1.8630
44	ขรง	0.005	2	2	0.8264	0.9615	0.0361	1.8240
45	โสกน้ำ	0.0495	2	1	0.8264	0.4808	0.358	1.6652
46	ห้วยกา	0.0946	1	1	0.4132	0.4808	0.6852	1.5792
47	สะตอ	0.0949	1	1	0.4132	0.4808	0.6727	1.5666
48	ขี้นอน	0.075	1	1	0.4132	0.4808	0.5426	1.4366
49	ปอ	0.075	1	1	0.4132	0.4808	0.4516	1.4366
50	กระเบา	0.0576	1	1	0.4132	0.4808	0.4167	1.3106
51	ส้านเขา	0.0523	1	1	0.4132	0.4808	0.3784	1.2723
52	ไข่เน่า	0.0402	1	1	0.4132	0.4808	0.2908	1.1847
53	ขมิ้นขาว	0.0326	1	1	0.4132	0.4808	0.2362	1.1302
54	พลาขวน	0.0287	1	1	0.4132	0.4808	0.2076	1.1016
55	กระบอกหยวก	0.0259	1	1	0.4132	0.4808	0.1874	1.0814
56	ก่อหนู	0.0232	1	1	0.4132	0.4808	0.1682	1.0622
57	มังคะ	0.0173	1	1	0.4132	0.4808	0.1274	1.0214
58	กระท่อมขี้นม	0.0147	1	1	0.4132	0.4808	0.1066	1.006
59	เป่ล้า	0.0141	1	1	0.4132	0.4808	0.1017	0.9957
60	กรวบเกรียบ	0.0134	1	1	0.4132	0.4808	0.0969	0.9909
61	สังเกียด	0.0121	1	1	0.4132	0.4808	0.0877	0.9817
62	พวมพร้าว	0.0116	1	1	0.4132	0.4808	0.0841	0.9781
63	จิกสร้อย	0.0103	1	1	0.4132	0.4808	0.0747	0.9687
64	มะปราง	0.0099	1	1	0.4132	0.4808	0.0715	0.9654
65	เขียด	0.0087	1	1	0.4132	0.4808	0.0628	0.9568
66	คันหมี	0.0082	1	1	0.4132	0.4808	0.0591	0.9531

ตารางที่ 2 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกรุงชิง อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพัทธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
67	มะเมี	0.0077	1	1	0.4132	0.4808	0.0555	0.9494
68	ฝอย	0.0072	1	1	0.4132	0.4808	0.0519	0.9459
69	เลื้อยควาย	0.0067	1	1	0.4132	0.4808	0.0485	0.9425
70	กระเบา	0.0063	1	1	0.4132	0.4808	0.0452	0.9392
71	ขรง	0.0063	1	1	0.4132	0.4808	0.0452	0.9392
72	หว่าเขา	0.0058	1	1	0.4132	0.4808	0.0421	0.9361
73	พลอง	0.0035	1	1	0.4132	0.4808	0.0254	0.9194
74	พวมถึก	0.0035	1	1	0.4132	0.4808	0.0254	0.9194
75	กูกไธ	0.0032	1	1	0.4132	0.4808	0.0231	0.9174
76	หลังเขี้ยว	0.0032	1	1	0.4132	0.4808	0.0231	0.9171
77	คาปลา	0.003	1	1	0.4132	0.4808	0.0217	0.9157
78	แพขาว	0.0026	1	1	0.4132	0.4808	0.0187	0.9127
79	กำจัด	0.0023	1	1	0.4132	0.4808	0.0167	0.9106
80	หว่าแขก	0.0023	1	1	0.4132	0.4808	0.0167	0.9106
81	ตะขาบ	0.002	1	1	0.4132	0.4808	0.0148	0.9088
82	จิกนม	0.0015	1	1	0.4132	0.4808	0.0105	0.9045
	รวม	13.8126	242	208	100.0000	100.0000	100.0004	300.0004

ที่มา : สำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช
หมายเหตุ ไม้ใหญ่หมายถึง ไม้ยืนต้นที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (DBH) ตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตร ขึ้นไป

ตารางที่ 3 ความเด่นสัมพัทธ์ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ และดัชนีความสำคัญของต้นไม้ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตรขึ้นไปของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกพรหมโลก อุทยานแห่งชาติเขาลง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความเด่นสัมพัทธ์%	ความถี่สัมพัทธ์%	ความหนาแน่นสัมพัทธ์%	ดัชนีความสำคัญ
1	สกุลดาเสือ	<i>Dysoxylum sp.</i>	16.216	12.121	11.891	40.229
2	เทพธำโร	<i>Cinnamomum porrectum</i> Kosterm.	5.405	6.061	15.152	26.618
3	ลำพูป่า	<i>Duabanga grandiflora</i> Walp.	2.703	3.030	11.919	17.652
4	ปออีแก้ง	<i>Pterocymbium javanicum</i> R. Br.	2.703	3.030	9.758	15.491
5	มะนูน	<i>Elaeocarpus cf. Stipularis</i>	2.703	3.030	8.307	14.040
6	เลือดควายใบใหญ่	<i>Knema furfuracea</i> Warb.	5.405	3.030	4.471	12.907
7	ก่อ	<i>Lithocarpus sp.</i>	2.703	3.030	7.169	12.902
8	มะปริง	<i>Bouea microphylla</i> Merr.	5.405	3.030	4.437	12.872
9	ขุมแพรก	<i>Heritiera javanica</i> Kosterm.	2.703	3.030	6.777	12.510
10	ผักหวานเขา	<i>Champerala ramentaceae</i>	5.405	6.061	0.669	12.135
11	โพบาย	<i>Sapium baccatum</i> Roxb.	5.405	6.061	0.340	11.806
12	มะพลับ	<i>Diospyros areolata</i> King & Gamble	2.703	3.030	5.665	11.398
13	ปอขนุน	<i>Sterculia balanghas</i> Linn.	2.703	3.030	3.055	8.788
14	สะทีบ	<i>Phoebe paniculata</i> Nees	2.703	3.030	2.440	8.173
15	กระทุ่มโคก	<i>Anthocephalus chinensis</i> Rich. Ex Wa	2.703	3.030	2.213	7.946
16	สังท่า	<i>Diospyros buxifolia</i> Bl.	2.703	3.030	1.997	7.730
17	ตะโกสวน	<i>Diospyros malabarica</i> Kostel.	2.703	3.030	1.235	6.968
18	จีหนอนควาย	<i>Gironniera nervosa</i> Planch.	2.703	3.030	1.084	6.817
19	ชำม่วง	<i>Anisoptera scaphura</i> Pierre	2.703	3.030	0.387	6.120
20	ตีนเป็ดเขา	<i>Alstonia scholaris</i> R. Br.	2.703	3.030	0.288	6.021
21	พุงทะลาย	<i>Scaphium macropodum</i> Beaumee	2.703	3.030	0.205	5.938
22	จีผึ่ง	<i>Chrysophyllum lanceolatum</i> DC.	2.703	3.030	0.130	5.863
23	เต้าหลวง	<i>Macaranga gigantea</i> Muell.Arg.	2.703	3.030	0.122	5.855
24	ลำบิดลง	<i>Diospyros filipendula</i> Pierre ex Lecomte	2.703	3.030	0.108	5.841
25	จิกนม	<i>Barringtonia macrostachys</i> Kurz	2.703	3.030	0.077	5.810
26	มันปู	<i>Glochidion wallichianum</i> Muell. Arg.	2.703	3.030	0.061	5.794
27	คันเหลน	<i>Pysydrax nitidum</i>	2.703	3.030	0.044	5.777
รวม			100.000	100.000	100.000	300.000

ที่มา : จากการศึกษาของบริษัทที่ปรึกษา (2543)

ตารางที่ 4 ความเด่นสัมพัทธ์ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ และดัชนีความสำคัญของต้นไม้ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตรขึ้นไปของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกะโรม อุทยานแห่งชาติเขาลวก จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ความเด่นสัมพัทธ์%	ความถี่สัมพัทธ์%	ความหนาแน่นสัมพัทธ์%	ดัชนีความสำคัญ
1	ก่อ	<i>Lithocarpus sp.</i>	10.526	9.434	6.137	62.097
2	ก่อ	<i>Castanopsis sp.</i>	7.018	7.547	8.121	22.685
3	กระท้อน	<i>Sandoricum koetjape</i> Merr.	7.018	7.547	5.894	20.459
4	โพบาย	<i>Sapium baccatum</i>	5.263	5.660	8.419	19.342
5	มะอึก	<i>Artocarpus elasticus</i> Rein w. ex Bl.	5.263	5.660	8.121	19.044
6	กาแซะ	<i>Millettia atropurpurea</i> Benth.	5.263	5.660	6.959	17.882
7	ไข่เขียว	<i>Parashorea stellata</i> Kurz	3.509	3.774	9.407	16.690
8	เคี่ยม	<i>Cotylelobium melanoxylon</i> Pierre	1.754	1.887	11.942	15.583
9	ขนาย	<i>Pterospermum littorale</i> Craib	1.754	1.887	11.238	14.879
10	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	5.263	5.660	1.117	12.040
11	ตาเสือ	<i>Dysoxylum sp.</i>	3.509	3.774	4.378	11.661
12	แกงเลียงใบใหญ่	<i>Canthium dicoccum</i> Merr.	1.754	1.887	6.137	9.778
13	หลุมพอ	<i>Intsia palembanica</i> Miq.	5.263	3.774	0.469	9.506
14	มะเฒ่าขน	<i>Antidesma montanum</i> Bl.	5.263	3.774	0.395	9.432
15	มะปริง	<i>Bouea microphylla</i> Merr.	3.509	3.774	0.783	8.065
16	ส้านใหญ่	<i>Dillenia obovata</i> Hoogl.	3.509	3.774	0.746	6.141
17	ยางปาย	<i>Dipterocarpus costatus</i> Gaertn.f.	1.754	1.887	2.193	5.835
18	ดินเบ็ดเขา	<i>Alstonia scholaris</i> R. Br.	1.754	1.887	2.050	5.691
19	คำชะโล	<i>Diospyros wallichii</i> king & Gamble	1.754	1.887	1.234	4.875
20	คอเหี้ย	<i>Xerospermum noronhianum</i> Blume	1.754	1.887	0.880	4.521
21	เลือดควายใบใหญ่	<i>Knema furfuracea</i> Warb	1.754	1.887	0.548	4.190
22	กระเบา	<i>Hydnocarpus anthelminthicus</i> Pierre	1.754	1.887	0.478	4.119
23	จีหนอนควาย	<i>Gironniera nervosa</i> Planch.	1.754	1.887	0.444	4.085
24	ขี้ผึ้ง	<i>Chrysophyllum lanceolatum</i>	1.754	1.887	0.381	4.022
25	จิกนม	<i>Barringtonia macrostachys</i> (Jack) Kurz	1.754	1.887	0.381	4.022
26	สังกะได้ง	<i>Aglaia andamanica</i> Hiern	1.754	1.887	0.381	4.022
27	ค้างไก่ป่า	<i>Polygala arillata</i> Ham.	1.754	1.887	0.275	4.055
28	ชมพู่น้ำ	<i>Eugenia siamensis</i> Craib	1.754	1.887	0.197	3.917
29	ฝาคะมี้	<i>Alangium kerzii</i> Craib	1.754	1.887	0.176	3.839
30	ชวค	<i>Calophyllum macrocarpum</i> Hook.f.	1.754	1.887	0.119	3.761
รวม			100.000	100.000	100.000	300.000

ที่มา : จากการศึกษาของบริษัทที่ปรึกษา (2543)

ตารางที่ 5 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกะโรม (แปลงที่ 1) อุทยานแห่งชาติเขาลวก จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพัทธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
1	เทยอ่อง	0.7495	7	6	2.6718	2.5862	9.9295	15.1875
2	ไข่เขียว	0.3790	15	10	5.7252	4.3103	5.0211	15.0566
3	ก่อเล็ก	0.8967	4	3	1.5267	1.1931	11.8797	14.6995
4	มะลวน	0.3012	11	10	4.1985	4.3103	3.9904	12.4992
5	ฝาดเขา	0.4642	8	7	3.0534	3.0172	6.1498	12.2205
6	สังทำใบใหญ่	0.1099	14	12	5.3435	5.1724	1.4560	11.9719
7	ยาง	0.3080	10	6	3.8168	2.5862	4.0804	10.4834
8	แดงเขา	0.4514	5	4	1.9084	1.7241	5.9802	9.6218
9	มะปริง	0.0811	10	10	3.8168	4.3103	10.0744	9.2016
10	คอแลน	0.0936	11	8	4.1985	3.4483	1.2400	8.8868
11	มะเขือขึ้น	0.5385	1	1	0.3817	0.4310	7.1340	7.9467
12	ก่อหนู	0.2897	4	3	1.5267	1.2931	3.8380	6.6578
13	ไผ่	0.0683	7	6	2.6718	2.5862	0.9049	6.1628
14	สะตอ	0.1108	6	5	2.2901	2.1552	1.4679	5.9131
15	แหระข้อ	0.0379	7	6	2.6718	2.5862	0.5021	5.7601
16	แซะ	0.1873	4	4	1.5267	1.7241	2.4814	5.7322
17	ชก	0.2410	3	3	1.1450	1.2931	3.1928	5.6310
18	พิกุลป่า	0.1726	4	4	1.5267	1.7241	2.2866	5.5375
19	กระดุกค้าง	0.0401	6	5	2.2901	2.1552	0.5313	4.9765
20	งาช้าง	0.0340	6	5	2.2901	2.1552	0.4504	4.8957
21	สังหยู	0.0287	6	5	2.2901	2.1552	0.3802	4.8255
22	โกด้าย	0.0444	5	5	1.9084	2.1552	0.5882	4.6518
23	สังเกียด	0.1329	4	3	1.5267	1.2931	1.7607	4.5805
24	ชะมวงทราย	0.0292	5	5	1.9084	2.1552	0.3868	4.4504
25	เลือดควาง	0.0692	4	4	1.5267	1.7241	0.9168	4.1676
26	กระดุกไก่	0.0224	5	4	1.9084	1.7241	0.2968	3.9293
27	หอม	0.2302	1	1	0.3817	0.4310	3.0499	3.8626
28	แคป่า	0.0376	4	4	1.5267	1.7241	0.4981	3.7490
29	มะไฟป่า	0.0136	4	4	1.5267	1.7241	0.1802	3.4310
30	คันหมี	0.0720	3	3	1.1450	1.2931	0.9539	3.3920
31	ก่อเคือย	0.0641	3	3	1.1450	1.2931	0.8492	3.2874
32	ขมิ้นเขา	0.1022	2	2	0.7634	0.8621	1.3540	2.9794
33	ฉิ่ง	0.0342	3	3	1.1450	1.2931	0.4531	2.8912

ตารางที่ 5 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกะโรม (แปลงที่ 1) อุทยานแห่งชาติเขาลง จังหวัดนครศรีธรรมราช
(ต่อ)

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพัทธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
34	แลนบาน	0.0904	2	2	0.7634	0.8621	1.1976	2.8231
35	เลื้อยควาย	0.0220	3	3	1.1450	1.2931	0.2915	2.7296
36	แก้มอัน	0.0112	3	3	1.1450	1.2931	0.1484	2.5865
37	ชะมวงป่า	0.0353	3	2	1.1450	0.8621	0.4677	2.4748
38	กำไล	0.0559	2	2	0.7634	0.8621	0.7406	2.3660
39	ก่อ	0.1147	1	1	0.3817	0.4310	1.5197	2.3324
40	นวลเป้ง	0.0435	2	2	0.7634	0.8621	0.5763	2.2017
41	ก่อเรียน	0.0398	2	2	0.7634	0.8621	0.5273	2.1527
42	โหมง	0.0106	3	2	1.1450	0.8621	0.1404	2.1475
43	เข็มป่า	0.0295	2	2	0.7634	0.8621	0.3908	2.0162
44	UK 6	0.0862	1	1	0.3718	0.4310	1.1414	1.9542
45	ล่อ	0.0719	1	1	0.3817	0.4310	0.9524	1.7651
46	ไธ่กล้อง	0.0104	2	2	0.7634	0.8621	0.1378	1.7632
47	สังทำใบเล็ก	0.0058	2	2	0.7634	0.8621	0.0768	1.7023
48	ส้มเฒ่า	0.0055	2	2	0.7634	0.8621	0.0729	1.6983
49	UK 8	0.0549	1	1	0.3817	0.4310	0.7270	1.5397
50	เขียดใบเล็ก	0.0424	1	1	0.3817	0.4310	0.5624	1.3751
51	ดินเป็ด	0.0379	1	1	0.3817	0.4310	0.5024	1.3152
52	อ้ายบัว	0.0368	1	1	0.3817	0.4310	0.4880	1.3007
53	จิกนม	0.0232	1	1	0.3817	0.4310	0.3074	1.1201
54	สอม	0.0215	1	1	0.3817	0.4310	0.2854	1.0981
55	ลักเขา	0.0215	1	1	0.3817	0.4310	0.2854	1.0981
56	กระบอกหยวก	0.0215	1	1	0.3817	0.4310	0.2853	1.0981
57	เดือนป่า	0.0207	1	1	0.3817	0.4310	0.2745	1.0872
58	จันทิพ	0.0176	1	1	0.3817	0.4310	0.2331	1.0458
59	ทองสุก	0.0169	1	1	0.3817	0.4310	0.2233	1.0360
60	UK 1	0.1470	1	1	0.3817	0.4310	0.1851	1.0078
61	ดั่งข้าว	0.0141	1	1	0.3817	0.4310	0.1862	0.9989
62	มะพูด	0.0141	1	1	0.3817	0.4310	0.1862	0.9989
63	UK 7	0.0103	1	1	0.3817	0.4310	0.1368	0.9495
64	เพกา	0.0092	1	1	0.3817	0.4310	0.1220	0.93547
65	UK 5	0.0082	1	1	0.3817	0.4310	0.1081	0.9208

ตารางที่ 5 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกะโรม (แปลงที่ 1) อุทยานแห่งชาติเขาลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช
(ต่อ)

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพัทธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
66	UK 4	0.0072	1	1	0.3817	0.4310	0.0950	0.9077
67	UK 9	0.0072	1	1	0.3817	0.4310	0.0950	0.9077
68	เต่าร้าง	0.0058	1	1	0.3817	0.4310	0.0769	0.8896
69	UK 16	0.0058	1	1	0.3817	0.4310	0.0769	0.8896
70	UK 11	0.0054	1	1	0.3817	0.4310	0.0713	0.8841
71	คิง	0.0050	1	1	0.3817	0.4310	0.0660	0.8787
72	ดงหน	0.0050	1	1	0.3817	0.4310	0.0660	0.8787
73	ดิดลม	0.0050	1	1	0.3817	0.4310	0.0660	0.8787
74	UK 14	0.0050	1	1	0.3817	0.4310	0.0660	0.8787
75	พลับป่า	0.0046	1	1	0.3817	0.4310	0.0608	0.8735
76	มูก	0.0046	1	1	0.3817	0.4310	0.0608	0.8735
77	UK 13	0.0046	1	1	0.3817	0.4310	0.0608	0.8735
78	แคว	0.0042	1	1	0.3817	0.4310	0.0558	0.8685
79	เขียด	0.0039	1	1	0.3817	0.4310	0.0511	0.8638
80	เปกล้า	0.0039	1	1	0.3817	0.4310	0.0511	0.8638
81	UK 15	0.0039	1	1	0.3817	0.4310	0.0511	0.8638
82	สังโค้ง	0.0035	1	1	0.3817	0.4310	0.0465	0.8593
83	UK 3	0.0029	1	1	0.3817	0.4310	0.0381	0.8508
84	UK 12	0.0023	1	1	0.3817	0.4310	0.0305	0.8432
85	โกรส	0.0018	1	1	0.3817	0.4310	0.0237	0.8365
86	ทัง	0.0016	1	1	0.3817	0.4310	0.0207	0.8334
87	UK 2	0.0016	1	1	0.3817	0.4310	0.0207	0.8334
	รวม	75.482	262	232	100.0000	100.0000	100.0000	300.0000

ที่มา : การสำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาลวง

สำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช

หมายเหตุ ไม้ใหญ่หมายถึง ไม้ยืนต้นที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (DBH) ตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตร ขึ้นไป

ตารางที่ 6 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกะโรม (แปลงที่ 2) อุทยานแห่งชาติเขาลวก จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพัทธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
1	มะลวน	0.3403	12	8	8.3333	6.2992	4.1909	18.8235
2	หลุมพอ	1.1114	2	2	1.3889	1.5748	13.6864	16.6501
3	ก่อหนู	0.978	3	3	2.0833	2.3622	12.0439	16.4894
4	สังทำใบใหญ่	0.104	11	7	7.6389	5.5118	1.2806	14.4313
5	ແຫຼ້ອຸລ	0.4913	6	5	4.1667	3.937	6.0507	14.1544
6	หว้าหิน	0.7435	3	3	2.0833	2.3622	9.1553	13.6009
7	ปรี	0.7767	2	2	1.9889	1.5748	9.5646	12.5283
8	สังหย	0.1136	8	7	5.5556	5.5118	1.3985	12.4658
9	ไ้ก้ลือ	0.0866	7	6	4.8611	4.7244	1.0667	10.6522
10	คฺุเรียน	0.2382	6	4	4.1667	3.1496	2.9337	10.25
11	เชียดเขา	0.0751	4	4	2.7778	3.1496	0.925	6.8523
12	UK 6	0.4214	1	1	0.6944	0.7874	5.1893	6.6711
13	กระเบา	0.2586	2	2	1.9889	1.5748	3.1849	6.1486
14	ไ้เจียว	0.0148	4	4	2.7778	3.1496	0.1825	6.1099
15	ดาคหือ	0.0327	4	3	2.7778	2.3622	0.4028	5.5428
16	ขมิ้นขาว	0.184	2	2	1.3889	1.5748	2.2661	5.2298
17	โพ	0.1715	2	2	1.3889	1.5748	2.1122	5.0759
18	ไ้หม	0.0456	3	2	2.0833	2.3622	0.5612	5.0067
19	สมอ	0.135	2	3	1.3889	1.5748	1.662	4.6257
20	ยาง	0.13	2	2	1.3889	1.5748	1.6014	4.5651
21	หือป	0.1289	2	2	1.3889	1.5748	1.5877	4.5514
22	หือเกียน	0.0628	3	2	2.0833	1.548	0.7859	4.4441
23	ขมพู่ป่า	0.1128	2	2	1.3889	1.5748	1.3891	4.3528
24	ชก	0.1098	2	2	1.3889	1.5748	1.352	4.3157
25	ก้าไล	0.1054	2	2	1.3889	1.5748	1.2974	4.261
26	UK 2	0.2116	1	1	0.6944	0.7874	2.6063	4.0881
27	นวลเป้ง	0.2037	1	1	0.6944	0.7874	2.5087	3.9906
28	สังหยใบใหญ่	0.0183	3	2	2.0833	1.5748	0.2259	3.884
29	สั้เม้า	0.0697	2	2	1.3889	1.5748	0.8587	3.8224
30	โหมง	0.0101	3	2	2.0833	1.5848	0.1238	3.7819
31	สังเกียด	0.0629	2	2	1.3889	1.5748	0.7742	3.7379
32	เป้ล้า	0.0557	2	2	1.3889	1.5748	0.6862	3.6499
33	งาช้าง	0.0337	2	2	1.3889	1.5748	0.4155	3.3792

ตารางที่ 6 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณน้ำตกกะโรม (แปลงที่ 2) อุทยานแห่งชาติเขาลวก จังหวัดนครศรีธรรมราช
(ต่อ)

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพัทธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
34	เลื้อยควาง	0.0198	2	2	1.3889	1.5748	0.2443	3.208
35	สังข์ใบเล็ก	0.0181	2	2	1.3889	1.5748	0.2224	3.1861
36	ชมพูป่า	0.0081	2	2	1.3889	1.5748	0.0996	3.0633
37	ตะตอ	0.0674	1	1	0.6944	0.6944	0.8294	2.3112
38	พานโพธิ์	0.063	1	1	0.6944	0.6944	0.7762	2.258
39	UK 5	0.0497	1	1	0.6944	0.6944	0.6122	2.094
40	มะหาด	0.0326	1	1	0.6944	0.6944	0.4013	1.8832
41	ก่อใบจันทร์	0.0224	1	1	0.6944	0.6944	0.2752	1.7571
42	ดินเบ็ด	0.0215	1	1	0.6944	0.6944	0.265	1.7469
43	สุเทรียน	0.0168	1	1	0.6944	0.6944	0.2074	1.6892
44	ล่อ	0.0161	1	1	0.6944	0.6944	0.1984	1.6802
45	UK 4	0.0154	1	1	0.6944	0.6944	0.1899	1.6717
46	มะปริง	0.0147	1	1	0.6944	0.6944	0.1811	1.663
47	กระดุกค่างดำ	0.0147	1	1	0.6944	0.6944	0.1811	1.663
48	สามแก้ว	0.0121	1	1	0.6944	0.6944	0.149	1.6309
49	UK 3	0.0098	1	1	0.6944	0.6944	0.1202	1.602
50	จิกเขา	0.0098	1	1	0.6944	0.6944	0.41201	1.0619
51	มันหมู	0.0098	1	1	0.6944	0.6944	0.1201	1.6019
52	แก้มอัน	0.0098	1	1	0.6944	0.6944	0.1201	1.6019
53	เต้าร้าง	0.0087	1	1	0.6944	0.6944	0.1068	1.5886
54	สังข์โต้ง	0.0082	1	1	0.6944	0.6944	0.1004	1.5822
55	หุยาน	0.0082	1	1	0.6944	0.6944	0.1004	1.5822
56	โกคาย	0.0072	1	1	0.6944	0.6944	0.0882	1.57
57	แก้วนก	0.0042	1	1	0.6944	0.6944	0.0518	1.5337
58	เคือย	0.0039	1	1	0.6944	0.6944	0.0474	1.5293
59	ฝาดเขา	0.0035	1	1	0.6944	0.6944	0.0432	1.5251
60	เลื้อยควาย	0.0035	1	1	0.6944	0.6944	0.0432	1.5251
61	UK 1	0.0029	1	1	0.6944	0.6944	0.0355	1.5173
	รวม	8.1204	144	127	100.0000	100.0000	100.0000	300.0000

ที่มา : การสำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาลวก

สำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช

หมายเหตุ ไม้ใหญ่หมายถึง ไม้ยืนต้นที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (DBH) ตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตร ขึ้นไป

ตารางที่ 7 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณยอดเขาหลวง อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพัทธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
1	ก่อใบจันทร์	2.119	85	24	20.0946	9.7561	32.4709	62.3216
2	ปิ่นเด	0.8844	44	19	10.4019	7.7236	13.552	31.6775
3	ฝาดเขา	0.3456	32	19	7.565	7.7236	5.2963	20.5749
4	จวงเขา	0.3314	34	16	8.0378	6.5041	5.0785	19.6204
5	ແຮຮຊໍ	0.5326	20	13	4.7281	5.2846	8.1607	18.1734
6	ขมิ้นขาว	0.3389	10	5	2.3641	2.0325	5.1925	9.5891
7	สักเขา	0.2165	10	8	2.3641	3.252	3.3169	8.933
8	สังหยู	0.078	18	8	4.2553	3.252	1.1952	8.7026
9	คันทน	0.0955	15	9	3.5461	3.6585	1.4634	8.668
10	คิงู	0.0961	11	10	2.6005	4.065	1.4723	8.1378
11	หว่า	0.1429	9	7	2.1277	2.8455	2.1903	7.1635
12	แก้มอัน	0.0525	12	8	2.8369	3.252	0.8046	6.8936
13	แดงเขา	0.1926	6	3	1.4184	1.2195	2.9509	5.5888
14	สมอชด	0.1041	7	5	1.6548	2.0325	1.5949	5.2822
15	มังกาน	0.1144	6	3	1.4184	1.2195	1.753	4.391
16	ทองสุก	0.0468	6	5	1.4184	2.0325	0.7176	4.1686
17	หนาน	0.047	6	4	1.4184	1.526	0.7204	3.7648
18	มังกะ	0.0173	6	5	1.4184	2.0325	0.2651	3.7161
19	ชะมวงป่า	0.0212	5	5	1.182	2.0325	0.3241	3.5386
20	ก่อหนู	0.0437	5	4	1.182	1.626	0.6701	3.4781
21	สังเคียดกลางสา	0.0796	4	3	0.9456	1.2195	1.1298	3.3849
22	ไทร	0.0276	6	3	1.4184	1.2195	0.4235	3.0615
23	สมอชด	0.0368	5	3	1.182	1.2195	0.5642	2.9658
24	ແຮຮຄາງຄກ	0.0991	2	2	0.4172	0.813	1.5186	2.8044
25	กลางถาง	0.011	4	4	0.9456	1.626	0.1692	2.7408
26	ไผ่	0.026	3	3	0.7092	1.2195	0.3987	2.3275
27	สังเคียด	0.0241	3	3	0.7092	1.2195	0.3696	2.2983
28	หนานหิน	0.0189	3	3	0.7092	1.2195	0.0296	2.2183
29	เดือย	0.0076	3	3	0.7092	1.2195	0.1157	2.0444
30	ແຮຮທອງ	0.0331	3	2	0.7092	0.813	0.5064	2.0287
31	สะท่อนรอก	0.027	3	3	0.7092	1.1295	0.4172	2.3429
32	หว่าหิน	0.0194	2	2	0.4728	0.813	0.2971	1.5829
33	กริม	0.0187	2	2	0.4728	0.813	0.2867	1.5725

ตารางที่ 7 ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของไม้ใหญ่
ของป่าดิบชื้นบริเวณยอดเขาหลวง อุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชนิดไม้	พื้นที่หน้าตัด (ตร.ม.)	จำนวนต้น (ต้น)	จำนวน แปลงที่มี (แปลง)	เปอร์เซ็นต์ความสัมพันธ์			ดัชนี ความสำคัญ
					ความหนา แน่น	ความถี่	ความเด่น	
34	ชะมวงทราย	0.0115	2	2	0.4728	0.813	0.1767	1.4625
35	ล่อ	0.0074	2	2	0.4728	0.813	0.1167	1.3995
36	พลอง	0.0064	2	2	0.4728	0.813	0.0975	1.3833
37	คันทมิ	0.0064	2	2	0.4728	0.813	0.0975	1.3833
38	กระดุกค่าง	0.0144	3	3	0.7092	0.4065	0.2199	1.3356
39	UK 5	0.368	1	1	0.2364	0.4065	0.5644	1.2073
40	หว่าเขา	0.0194	2	2	0.4728	0.4065	0.2965	1.1758
41	หนานใบเรียน	0.272	1	1	0.2364	0.4065	0.4163	1.0593
42	อ้ายบัว	0.0257	1	1	0.2364	0.4065	0.3938	1.0367
43	มันหนู	0.0226	1	1	0.2364	0.4065	0.3466	0.9895
44	หว่าใบใหญ่	0.0166	1	1	0.2364	0.4065	0.2538	0.8967
45	UK 3	0.0141	1	1	0.2364	0.4065	0.2153	0.8582
46	UK 4	0.0115	1	1	0.2364	0.4065	0.1762	0.8191
47	แหรใบใหญ่	0.0105	1	1	0.2364	0.4065	0.1609	0.8038
48	ชมพูป่า	0.0095	1	1	0.2364	0.4065	0.1454	0.7883
49	กระท่อมขี้หนู	0.0052	1	1	0.2364	0.4065	0.08	0.7229
50	งาช้าง	0.0048	1	1	0.2364	0.4065	0.0739	0.7168
51	กระดุกค่างดำ	0.0045	1	1	0.2364	0.4065	0.0691	0.712
52	UK 1	0.0038	1	1	0.2364	0.4065	0.0585	0.7014
53	ทำม้งพองรง	0.0035	1	1	0.2364	0.4065	0.0538	0.6967
54	UK 2	0.0035	1	1	0.2364	0.4065	0.0533	0.6962
55	เอาะ	3.0027	1	1	0.2364	0.4065	0.0417	0.6846
56	เจตมูล	0.0026	1	1	0.2364	0.4065	0.04	0.6829
57	ทำเลง	0.0023	1	1	0.2364	0.4065	0.0352	0.6782
58	จำปาขี้ควาย	0.0019	1	1	0.2364	0.4065	0.0297	0.6726
59	เขียดเขา	0.0018	1	1	0.2364	0.4065	0.0274	0.6703
	รวม	6.5258	423	246	99.9999	100.0000	100.0033	300.0003

ที่มา : การสำรวจข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติเขาหลวง

สำนักงานป่าไม้เขตนครศรีธรรมราช

หมายเหตุ ไม้ใหญ่หมายถึง ไม้ยืนต้นที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (DBH) ตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตร ขึ้นไป

ประวัติผู้เขียน

นายชลตรงค์ ทองสง อายุ 25 ปี
 เกิดวันที่ 14 ธันวาคม 2521
 ภูมิลำเนา 6 หมู่ 5 ตำบลแพรกหา อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

การศึกษา

- จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนพัทลุง จังหวัดพัทลุง
- จบประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาเทคโนโลยีภูมิทัศน์ จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
- จบ ปริญญาตรี สาขาพัฒนาการท่องเที่ยว จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
- ปริญญาโท สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประวัติการทำงาน

- 2540 อาสาสมัครในโครงการแลได้ เพื่อฟื้นฟูปะการังสาบสงขลา
- 2541 – 2542 อาสาสมัครในโครงการโรงเรียนได้ร่มไม้ จังหวัดพัทลุง
- 2544 – 2545 อาสาสมัครประจำอุทยานแห่งชาติคอกยอินทนนท์ และศูนย์บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คอกยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่